

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 04251

KOMEDYE, LIDER, MESHOLIM

Solomon Ettinger

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

DONACIÓN
SIN VALOR COMERCIAL

שלאה עטינגער

קאמעדיע, לידער, משלים

און קאטאָוועסלער

2טע אויפֿלאַגע

יוסף ליפשיץ-פאָנד
פון דער ליטעראַטור-געזעלשאַפט ביים ייִודאָ

Shloime Etinger — Oisgeklíbene Shriftn

Salomón Etinger — Comedia, Fábulas, Epigramas

Copyright 1965, by
ATENEO LITERARIO EN EL IWO
Pasteur 633
Buenos Aires

Impreso en la Argentina
Printed in Argentina
Queda hecho el depósito que previene la ley 11.723

Este libro se terminó de imprimir el día 6 de setiembre de 1965 en los Talleres Gráficos "Zlotoporo Hnos.", San Luis 3149, Bs. Aires.

שלמה עטינגער

קאמעדיע, לידער, משלים

און קאטאָוועסלעך

פֿראַגמענטן פֿון פֿאַרשאַרבעטן
צו דער כאַראַקטעריסטיק
און זכרונות

אַריינפֿיר און רעדאַקציע
פֿון
שמואל ראָזשאַנסקי

1טער באַנד פֿון ציקל
מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור

2טע אויפֿלאַגע

אַרויסגעגעבן פֿון

י ז ס ה ל י פ ש י ק - פֿ אַ נ ד

פֿון דער

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים ייִוואַ

אין אַרגענטינע

אונטער דער רעדאַקציע פֿון

שמואל ראַזשאַנסקי

קאַרקטור

יעקבֿ יהושע לערמאַן

טיראַזש: 1000 עקז'

יאָר: ה'תשכ"ה — 1965

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים ייִוואַ אין אַרגענטינע

תוכן

זייט

9	..... בילד פון שלמה עטינגער		
10	..... ביאגראפישע שטריכן		
	שלמה עטינגער און זיין ביטראג		
11	..... פֿאַר דער יידישער ליטעראַטור		
33	..... דאָס ליכט פֿאַעמע		
71	..... קאַטאַוועסלעך		
78	..... די נקמה	72	..... צו מיין ביכל
79	..... אויף אַ מחבר	72	..... די שרייבערס
79	..... מנשה שוטה	72	..... דער קריטיקער
79	..... ווייבערישע תפילה	73	..... פריינד און שונאים
79	..... טאָג און נאַכט	73	..... מיינע פריינד
80	..... דער פֿאַרענטפּער	73	..... מיין ערגסטער פיינד
80	..... לוט	73	..... אַ שטילער שונא
80	..... דער פרומער	74	..... ביי מיין געבורטסטאָג
80	..... דער בעסטער מאַן	74	..... גאָר קיין מורא
81	..... בלעמס אייזל	74	..... אַ נייע דערפינדונג
81	..... דער עזות־פנים	75	..... אַ טייערער ייד
81	..... דער פֿאַרטראַגענער מוח	75	..... די נאַראַנים
81	..... דער בעל־חוב	75	..... די פויערן
82	..... אויף אַ גנב	75	..... דער צונגפעלער
82	..... דער בעל־צדקה	76	..... דער שפעטער
83	..... די שיכורים	76	..... די דאגה
83	..... יהודא	76	..... דאָס איינריידעניש
83	..... די חברים	76	..... דער נוסקנאַקער
83	..... דאגות נאָך דעם טויט	77	..... די טרערן
84	..... מצבה	77	..... דער בעל־רחמן
84	..... מצבה אויף אַ פרעסער	78	..... דער ליידיקגייער
84	..... קירחס מצבה		

85	.....	משלים
97	.....	די קינדער
99	.....	דאָס איי
101	.....	די דריי זין
103	.....	די אַסיפה
106	.....	דעם לייבס משפט
107	.....	די צוויי פּערדלעך
109	.....	די צוויי ציגן
110	.....	צוויי גוטע פריינד
112	.....	טעמערל מיט דעם האָן
113	.....	דער דאָרן

115 ..... סערקעלע, קאָמעדיע אין 5 אויפציען

279 .. צו דער כאַראַקט' פון עטינגערס לעבן און שאַפן ..

280 ... מאַקס וויַנרין — שלמה עטינגער און די רוסישע צענזור ..

283 ..... יודא א. יאָפֿע — קאָטאָוועס צי כתבֿות? ..

290 ..... א. קאָפּעל — ד"ר שלמה עטינגערס „שרהקעלע“ ..
אַברהם יעקב פּאָפּערנאָ — די ערשטע ייִדישע דראַמע

294 ..... און דער ערשטער ייִדישער ספּעקטאַקל ..
מ. ווינער — ווירקונגען פֿון דער איראָפּעיִשער ליטעראַטור

295 ..... אין עטינגערס „סערקעלע“ ..

299 ..... יעפֿים ישורין — שלמה עטינגער-ביבליאָגראַפֿיע ..

309 ..... ש. ר. — נאַכבאַמערקונגען ..

אילוסטראַציעס:

35 ..... פיר שער־בלעטער פון עטינגערס אויטגאַבעס ..

114 ..... רעפּראָדוקציע פון אַ בלאַט עטינגערס „סערקעלע“ אין כתבֿיד ..

174 ..... סצענע פון סערקעלע געשפּילט פון טעס ..

237 ..... סצענע פון סערקעלע געשפּילט פון טעס ..

צו דער 2טער אויפלאגע פֿון דעם 1טן באַנד

מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור

בעת מיר האַלטן ביים 25סטן באַנד מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור דרוקן מיר גלייכצייטיק שוין אַ צווייטע אויפֿ-לאַגע פֿון 1טן באַנד — פֿון שלמה עטינגערס באַנד אויסגעקליבענע שריפֿטן — וואָס איז שוין געווען אויסגעשעפט אין פֿאַרקויף. אַזוי האָבן מיר אויך שוין איבערגעדרוקט לעצטנס מאַרק וואַרשאַווסקיס באַנד ייִדישע פֿאַלקסלידער און אין דער ריי וואַרטן נאָך אַנדערע ביכער פֿון אונדזער סעריע, וועלכע זיינען אויך שוין אויסגעשעפט און מיר מוזן זיי איבערדרוקן.

דער דאָזיקער פֿאַקט איז פֿאַר אונדז דער גרעסטער סטימול אין אונדזער ווייטערדיקער אַרבעט. דאָס איז די בעסטע ראַיה, ווי ריכטיק און ווי וויכטיק עס איז געווען די אידעע, דער ציל פֿון די מוסטער־ווערק, עס האָט זיך טאַקע אַרויסגעוויזן, אַז די ביכער פֿון די מוסטער־ווערק זיינען געוואָרן זייער פּאָפּולער אין דער ברייטער ייִדישער וועלט. זיי האָבן דערגרייכט דעם ריכטיקן אַדרעס: זיי זיינען אַרייַנגעדרונגען אין די ייִדישע מיטלשולן און לערער־סעמינאַרן פֿון אַלע תּפֿוצות ישׂראל — אין אַרגענטינע ווי אין די אַנדערע לאַטיין־אַמע־ריקאַנער לענדער; אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן ווי אין קאַנאַדע; אין מעקסיקע ווי אין דרום־אַפֿריקע. אומעטום ווערן די מוסטער־ווערק גענוצט פֿאַרן לימוד פֿון ייִדישער ליטעראַטור.

און נישט בחינם: ראשית, זיינען דאָך די מוסטער־ווערק אַן אויס־קלייב פֿון די בעסטע שאַפֿונגען פֿון די קאַריפֿייען, וואָס די ייִדישע ליטעראַטור פֿאַרמאַגט. און שנית: אין די מוסטער־ווערק האָבן די יונגע לייענערס אויך קאַמענטאַרן צו די ווערק און פֿאַרטייטשונגען פֿון ווערטער און באַגריפֿן פֿון אַמאָליקן ייִדישן שטייגער אַדער לאַקאַליז־מען, וואָט זיינען לחלוטין פֿרעמד דעם לייענער פֿון אונדזער צייַט, בפרט דעם יונגן לייענער.

און נישט נאָר פֿאַרן יונגן לייענער — אויך פֿאַרן עלטערן לייִענער איז די סעריע מוסטער־ווערק אַן אוצר פֿון דער בעסטער לעק־טור. אין דער דאָזיקער סעריע האָט דאָך דער לייענער דאָס בעסטע, וואָס די ייִדישע ליטעראַטור פֿאַרמאַגט: מענדעלע, פּרץ, שלום עליכם, פינסקי, נאָמבערג, ליזוויק, ביאַליק, אַפּאַטאַש, פֿרוג, ניידוס, ספּעקטאַר, גאַלדפֿאַדען, און נאָך און נאָך.

מיר האָבן דעם אַבסאָלוטן באַוווּסטזיַן, אַז מיר זיינען מיט די

מוסטערװערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור געקומען אין צײַט, און דאָס באַפֿליגלט אונדז מיט מוט װײַטער ממשיך צו זײַן די דערהױ- בענע אַרבעט. אונדז — דאָס מײַנט די טוערס פֿון דער ליטעראַטור- געזעלשאַפֿט בײַם יװאָ אין אַרגענטינע, איר פֿאַרזיצער און רעדאַק- טאָר, דעם רוח-החיים פֿון די מוסטערװערק, דעם אומדערמידלעכן שמואל ראַזשאַנסקי, װעלכער גיט-אַפֿ דער זאַך (לחלוטין אָן שום מאַטעריעלער אײַגננוץ) זײַן צײַט, זײַנע כּוחות און זײַן ליבשאַפֿט. אַחוץ זײַן פרעציזער פֿיעטעטפֿולער אַרבעט פֿון צוגרייטן יעדעס בוך צום דרוק (דער אַפֿקלייב, די רעדאַקציע, דער קריטיש-ביבליאָ- גראַפֿישער אַרײַנפֿיר צו יעדן בוך, די קאַמענטאַרן און פֿאַרטייטשונ- גען, דאָס טעכנישע אױססדרן) — אַחוץ דעם אַלעס איז שמואל ראַ- זשאַנסקי דער איבערגעגעבנסטער אַדמיניסטראַטיווער עסקן (װי גע- זאַגט: לא על מנת לקבל פרס) לטױבֿת דער פֿאַרשפּרייטונג פֿון די מוסטערװערק.

און נישט קיין חידוש:

זײַנען דאָך די מוסטערװערק אַ פּועל יוצא פֿון שמואל ראַזשאַנסקי סקיס אָן אַלטן חלום, פֿון זײַנער אָן אידעע, װאָס ער האָט געמאַכט פֿאַר זײַן לעבנסציל. און איצט, אַז פֿון חלום איז געװאָרן װאָר, איז עס אין ערשטער רײ ראַזשאַנסקי פּערזענלעכער פֿאַרדינסט און זײַן גרויסע פֿרייד — אַזױ די פֿרייד פֿון די אַלע געטרייע עסקנים, צו זעננדיק װי די ביבליאָטעק מוסטערװערק צעװאַקסט זיך, װערט אַלץ רײַכער מיט די װאַגיקע װערק פֿון ייִדישן ליטעראַרישן אוצר.

צוגעבונדן צו אונדזערע אױפֿגאַבן און אַרבעט איז אױך אונ- דער געטרייער פֿרײַנד פֿון מרחקים — יוסף ליפּשיץ פֿון יאַהאַנעס- בורג — װעלכער איז אַזױ װי מיר באַפֿליגלט פֿון דער זעלביקער אידעע און העלפֿט אונדז מיט אַ ברייטער האַנט פֿון דער װײַט, כּדי מיר זאָלן קענען בײַקומען אַלע שװעריקייטן און מניעות פֿאַר דער רעאַליזירונג פֿון אונדזערע אָנגעצײכנטע ליטעראַרישע פּלענער.

ביז איצט גײַען מיר אָן נאָרמאַל מיט אונדזער פּלאַנמעסיקער אַרבעט: מיר טראַגן-אונטער דעם ייִדישן לײַענער 4 ביכער אַ יאָר. מיר זײַנען זיכער, אַז די ייִדישע געזעלשאַפֿט, דער ייִדישער לײַענער, די ייִדישע שול װעט אונדזער אַרבעט װי געהעריק אָפּשאַצן און װעט אונדז שענקען די פֿאַרדינסטע אױפֿמערקזאַמקײט.

פֿאַרוואַלטונג פֿון דער ליטעראַטור-געזעלשאַפֿט
בײַם יװאָ אין אַרגענטינע

שׂמחה סנה / סעקרעטאַר

מיטפֿאַרזיצער / אַברעם זאַק

שלמה עטינגער — דאָס איינציקע בילד וואָס
איז איבערגעבליבן — געמאַלן פון זיין חבר אין
לעמבערגער אוניווערסיטעט, שפעטער אַ באַרימ־
טער דאָקטער אין ווין, אַרנאָלד זשעלינסקי

ביאגראפישע שטריכן

עגמת-נפש. דאך קריגט ער צווישן די חולאים און פריינד א שם פון א מענ-טשן מיט הומאָר און וואַרעמען געמיט, אַ פּאַלקסדאָקטער, וואָס פּלעגט דער-צײלן קאַטאַוועסלעך און צו מאַל פּאַר-לײענען זײן „סערקעלע“.

שלמה עטינגער האָט געמאַכט עטלע-כע פּרוּוון צו דרוקן זײנע כתבֿים: אין 1837 און 1847. ער האָט שוין אַפּילו באַקומען פּון דער צענזור אַ דערלוי-בעניש צו פאַרעפּנטלעכן זײנע עפּיגראַ-מען און קאַמעדיע, אָבער אַזוי ווי דער צענזור האָט אויסגעמעקט היפשע שטעלן, וואָס ער האָט באַטראַכט פאַר „געפּערלעך“, האָט ע. זיך אַפּגעזאָגט פּון דרוקן זײן בוך, וואָס וואָלט גע-ווען אַ פאַרקריפּונג פּון זײן ווערק. די לעצטע יאָרן פּון זײן לעבן האָט שלמה עטינגער געוווינט אין דער קאַ-לאַניע זשדאַנאָוו, וואָס ער האָט גע-האַלפּן גרינדן, כדי מקיים צו זײן די מצווה פּון דער השכלה: זיך אַפּגעבן צו ערדאַרבעט. ער איז געווען באַליבט. ווען ער איז געשטאַרבן און מ'האָט אים געבראַכט קיין זאַמאַשטש, האָט די גאַנצע שטאָט אים באַגלייט צום בית-עלמין — פרומע און אויפגעקלערטע, רבנים און עמך.

שלמה עטינגער איז געשטאַרבן דעם 31סטן דעצעמבער 1856.

*

שלמה עטינגער האָט נישט דערלעבט צו זען געדרוקט קיין איין שורה פּון זײן שאַפּן.

דערפאַר אָבער האָט עטינגער זוכה געווען מ'זאָל דרוקן זײנע שריפטן נאָך זײן טויט, זיי שטודירן אין קאַטעד-רעס, אוניווערסיטעטן און לערנען אין מיטלשולן. אין פּראַפעסיאָנעלן טעאַ-טער האָט זיגמונט טורקאָוו אויפגע-פירט סערוקלעע מיט אסתֿר-רחל קאַ-מינסקי (1923). שפּעטער — אידע קאַ-מינסקי. אין בוענאַס-אירעס (1959) איז סערוקלעע אויפגעפירט געוואָרן דורך שמואל ראָזשאַנסקי מיט אַביטוריענטן פּון לערערסעמינאַר (טעטס).

שלמה עטינגער, געבוירן אין וואַר-שע אין 1803 (?), געהערט צו אַ חש-ר-כער משפּחה פּון רבנים, סוחרים, פּרנסים און שתדלנים אין פּוילן. דער זיידע איטשע איז געווען, וואַרשיינלעך, רב אין כעלעם. דער פעטער יחיאל-מיכל ראָווער-עטינגער: „איש גדול הי-הודים“ אין וואַרשע. דער טאַטע, יוסף-יאַסקע, געהאַט סמיכות. פרי פּאַריתומט, איז שלמה אַריבער צום פעטער מענדל, רב אין לענטשע, ביי לובלין, און דאַרטן געפונען, חוץ תורה — טאַלע-ראַנץ צו וועלטלעכע קענטענישן (בעיקר דייטש).

צו 15 יאָר חתונה געהאַט מיט דער 14יאַריקער גאַלדע גאַלד, אַ טאַכטער פּון אַ גייד אין זאַמאַשטש, וווּ ער איז אַריבער אויף קעסט און ווייטער געלערנט אין בית-מדרש, בעת די פרוי איז אַנגעגאַנגען מיט אַ גלאַזוואַרג-גע-שעפט.

געקומען קינדער (7 מיט דער צייט). די קראַם איז אַוועק שלעכט. אַ קריזיס-צייט. האָט עטינגער, בייטנדיק די קאַ-פּאַטע אויף „דייטשישע קליידער“, זיך געלאָזט זוכן תכלית אין דער פרעמד. געפרוּווט אין אָדעס ביי האַנדל — אַן מזל, איז ער אַוועק קיין לעמבערג — אַרום 1825 — אויסגעקליבן די מע-דיצינישע קאַריערע און אַרום 1830 גע-קראַגן דעם דיפּלאָם. אין דער זעלבי-קער צייט אַנטפּלעקט אין זיך דעם טאַ-לאַנט צו שרייבעריי און מאַלעריי. אין לעמבערג האָט ער טאַקע אָנגעהויבן שרייבן זײנע משלים און די קאַמעדיע „סערקעלע“.

ע. קומט צוריק אין זאַמאַשטש, אָבער די מאַכט פּאַרלאַנגט אַ דיפּלאָם פּון אַ רוסישן אוניווערסיטעט. בלויז אין די צייטן פּון כאַלערע-עפּידעמיעס (אַנגע-טראַגן דורך דעם מיליטער, צו דער-שטיקן דעם פּוילישן אויפשטאַנד, אין 1831) לאָזט מען אים פּראַקטיצירן פּריי מעדיצין, ד"ה, איינשטעלן דאָס לעבן... זײנע נסיעות קיין וואַרשע (1833) און באַקראַוו (1846) ברענגען אים בלויז

שלמה עטינגער און זיין בייטראג

פאר דער יידישער ליטעראטור

דער קוריאז און דער ווונדער

שלמה עטינגער איז די אינטערעסאנטסטע דערשפונג אין דער יידישן ליטעראטור. א קוריאז און א ווונדער. דער קוריאז: א שרייבער וואס הייבט אן לעבן ערשט נאכן טויט.

דער ווונדער: דער דאזיקער שרייבער, וואס האט נישט דער-לעבט צו זען געדרוקט קיין איין שורה פון זיין שאפן, ווערט וואס ווייטער אלץ חשובער, אלץ העכער געשאצט, ביז ער ווערט אנער-קענט ווי דער עלטערזידע פון דער יידישער ליטעראטור. דאס איז א משל מיט א נמשל אויפן יידישן לעבן בכלל און דער ווונדער פון יידיש בפרט.

עטינגער ווערט א סימבאל אין דער יידישער ליטעראטור. דער נס פון איבערלעבן די שווערסטע צייטן. אן ענטפער די מקוננים און מאזאכיסטן, וועלכע האלטן אין איין קלאגן אויפן אונטערגאנג.

ווען שלמה עטינגער וואלט הינט אויפגעשטאנען פון קבר און געזען די גאנצע ליטעראטור, וואס איז וועגן אים אנגעשריבן געווארן — אז זיין „סערקעלע“ איז געשפילט געווארן אפילו אין פראפע-סיאנעלע טעאטערס און מוסטערן פון זינע ווערק ווערן געלערנט אין יידישע שולן און סעמינארן — וואלט ער מסתמא נישט געוואלט גלייבן...

ער אליין האט דאך נישט זוכה געווען צו זען פארעפנטלעכט קיין

איין בלעטל פֿון זײַנע שריפֿטן. נישט איין מאָל האָט ער זיך באַמיט אַרויסצוגעבן אַ בוך, אָבער ס'איז פֿון דעם גאַר נישט געוואָרן. אַז ער איז געשטאַרבן, האָט אים זאַמאַשטש טאַקע אָפּגעגעבן גרויס פֿאַר אויפֿן וועג צום קבר. ער איז געווען פּאַפּולער און באַליבט. געוויינט אין זײַן פֿעלדהיים, אין זשדאַנאָוו¹, און מקיים געווען די מצווה פֿון דער השפּלה, אַז ייִדן זאָלן זיך אָפּגעבן צו ערדאַרבעט. גלײַכצײטיק אָנגעגאַנגען אין דער שטאָט (אַ פֿינף קילאָמעטער פֿון דער קאַלאָניע) מיט זײַן דאַקטאָריע. אמת, געהאַט פֿון איר אַ סך עגמת-נפֿש און ווייניק חיונה, אָבער דערפֿאַר — אַ שם פֿון אַ פֿאַלקס-דאַקטער און פֿון אַ מחבר. איבער הויפט צווישן די חולאים געלאָזט הערן זײַנע קאַטאַוועסלעך, וועלכע זײַנען נאָך דעם אַרומגעגאַנגען פֿון מויל צו מויל צווישן עמדן, און זײַן קאַמעדיע „סערקעלע“, אין מאַ-נוסקריפט, צווישן אינטעליגענץ. בעלנים האָבן, אַ פנים, נישט געפֿעלט. „זאַמאַשטש האָט געהאַט אַ שם פֿון אַ לומדישער שטאָט“ און „ייִדן האָבן געזוכט ספֿרים, זיי געקויפֿט און אָפּגעהיט“. געווען בײַ וועמען צו לערנען. ר' ישראל בן משה זאַמאַשטש (1700—1772) איז געווען משה מענדעלסאָנס רבי. ס'איז באַקאַנט דער בעל שם מזאַמאַשטש (ר' יואל בן אורי הנלפערן, געשט' 1771). פֿון די זאַמאַשטשער משפּחות צעדערבוים, בלאַך, אייכענבוים, רײַפּמאַן קומען אַרויס וויכ-טיקע משפּילים, פּלל-טוערס, שרייבערס מיט אָנווען אין דער ליטע-ראַטור ווי אין דער געשיכטע. געפֿעלן ווערן אין אַזאַ שטאָט איז זיכער נישט געווען פֿון די ליכטע זאַכן. בֿפֿרט אַז ווי פֿאַר יענער צײַט איז די באַפֿעלקערונג נישט געווען קיין קליינע. „אין 1827 האָט די ייִדישע באַפֿעלקערונג פֿון זאַמאַשטש געציילט 2,874 נפֿשות לגבי דער אַלגעמיינער באַפֿעלקערונג פֿון 5,414, ד״ה, אַז ייִדן האָבן דע-מאַלט אויסגעמאַכט 54% פֿון דער באַפֿעלקערונג“, בעת „אין 1856 האָט זאַמאַשטש געהאַט אַ באַפֿעלקערונג פֿון 2,475 ייִדן און 1,531

¹ דער דאָזיקער דאָרף, געגרינדעט פֿון אַ גרופּע משכילים אין 1846, איז שפּעטער באַקאַנט אונטערן נאָמען קאַלאָניע עטינגער.

ניט-דידן². אין אזא טיף-יידישער שטאָט איז ד"ר שלמה עטינגער געווען אזוי באַליבט, אַז „ווען מען האָט אים געבראַכט פֿון זשדאַנאָוו אין שטאָט אַרנין, איז דאָס בית-דין אַרויס אַנטקעגן און געטראָגן דעם אַרן בין בית-עולם“³, נישט געקוקט אויף דעם וואָס עטינגער גער איז געווען אַ משפּיל. ביי די אַלע סימפּאָטיעס, ביי דער גאַנצער פֿאַרערונג, האָט קיינער זיך נישט מרחם געווען אויף זיין ליטעראַרישן עזבון. און אַז מ'האַט אין זאַמאַשטש זיך נישט אומגעקוקט אויף זיין ירושה, וואָס האָט מען געקענט דערוואַרטן פֿון אַנדערע מקומות, ווי מען האָט גאָר קיין מאָל פֿון אַ שלמה עטינגער אַפֿילו נישט גע-הערט? וואָלטן זינע פּתאים נישט געהאַט דעם זעלביקן גורל ווי פֿון די אַנאַנימע מחברים מיט אַ 600-700 יאָר צוריק?

נאָר ווונדער איבער ווונדער: פֿינף יאָר נאָך עטינגערס טויט, אין 1861, ווערט אָפּגעדרוקט זיין גרעסט ווערק, נישט אין זאַמאַשטש, אַפֿילו נישט אין פּוילן איז עס אָפּגעדרוקט געוואָרן, נאָר אין פּרינסי, אין דעם שטעטל יאַהאַניסבורג. נישט קיין מעצענאַט, נישט קיין פֿילאַנטראָפּ, ניערט אַ וואַכעדיקער מוכר-ספּרימניק האָט עס אַרויס-געגעבן, על-פי צופֿאַל איז צן אים אַרײַנגעפֿאַלן אַ געגנבֿעטע קאַפּיע פֿון „סערקעלע“, האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז ער וועט קענען פֿון אַזאַ ביכל פֿאַרדינען. אזוי ווי די שפּראַך, עטינגערס, איז פֿאַר אים געווען מיט חידושים און המצאות, וואָס זינען נישט קיין סגולה צו פּרנסה, האָט ער זי „אויסגעבעסערט“ מיט אַנגענומענע ווערטער אין „זשאַראָגן“. אויפֿן שער-בלאַט אַנגעגעבן: „קאַמעדיאַ אין 5 אַקטן פֿאַן סערקעלען אַדער דיא פֿאַלשע יאַהרצײַט געשעהן אין לעמבערג שנת תקצה“. איין קלייניקייט האָט דער פֿאַרלעגער נישט געהאַלטן פֿאַר וויכטיק אַנצוגעבן — דעם נאָמען פֿון מחבר ... אין פֿלוג האָבן מיר דאָ אַ מוסטער פֿון קולטורלאַזיקייט און

² יעקב שאַצקי — השכלה אין זאַמאַשטש, אין יוואַבֿלעטער, ניו-יאָרק,

באַנד 36, יאָר 1952, ז' 24—62.

³ מאַקס וויינרייך — שלמה עטינגער, זיין לעבן און זיין פּערזענלעכקייט,

אין אלע כתבים פון ד"ר שלמה עטינגער, ווילנע 1925, ז' XLIII.

הפּקרות. פֿון דעסט וועגן האָבן מיר דעם דאָזיקן ווולגאַרן מוכר-ספּרימניק (א. גאַנשאַראָוסקי) צו פֿאַרדאַנקען, וואָס עס איז אויפֿגע-דעקט געוואָרן איינער פֿון די גרעסטע אוצרות פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור.

דער גורל פֿון גרויסע אויפֿטוען איז טייל מאָל אָפּהענגיק פֿון די קלענסטע מענטשן.

דאָ בעט זיך אויך צו מאַכן אַ פֿאַראַלעל. ווי איז געווען אַמאָל און ווי איז היַנט?

ווען עטינגער האָט געלעבט, איז נישט געווען קיין ייִדיש טעאַ-טער. אָפֿילו אַ ליבהאַבער-פֿאַרשטעלונג איז געווען זעלטן. פֿון דעסט וועגן זינען געווען היפש בעלנים אויף ביכלעך געשריבן אין טעאַ-טער-פֿאַרעם. והאָ ראַיה: אויב עטינגערס פֿאַרערערס איז נישט אַננגעפֿאַלן אָפּצודרוקן „סערקעלע“, איז אַ מוכר-ספּרימניק, וואָס האָט געזוכט סחורה פֿאַר פֿאַקנטרעגערס, דאָס יאָ אַננגעפֿאַלן, עט-לעכע יאָר נאָך זיין טויט, אין 1861.

צום יאָרהונדערט נאָך עטינגערס טויט איז פּונקט פֿאַרקערט. מען שפּילט אין פֿאַרשיידענע לענדער ייִדיש טעאַטער, אין אייני-קע ערטער — טאַג-טעגלעך און הונדערטער אַקטיאָרן מאַכן פֿון דעם אַ לעבן. אָבער עס איז נישט מעגלעך צו געפֿינען אַ פֿאַרלאַג אָדער אַ בוכהענדלער, וואָס זאָל וועלן אויף זיין חשבון אָפּדרוקן אַ טעאַטער-ווערק. „דער עולם — זאַגן זיי — קויפֿט נישט קיין פּיעסן“. אויב אויטאָרן דרוקן אַליין אָפּ זייערע טעאַטער-ווערק, ווייסן זיי פֿון פֿאַרויס, אַז זיי וועלן פֿאַרלירן אַ סך געלט, אָבער זיי האָפֿן, אַז דאָס בוך וועט פֿאַר זיי אַ מליץ-יושר זיין און זייערע פּיעסן וועלן אַ דאַנק דעם גיכער אויפֿגעפֿירט ווערן אין טעאַטער.

טשיקאַווע. אין 19טן יאָרהונדערט איז די דראַמאַטישע פֿאַרעם געווען באַליבט אָפֿילו ביי אַזעלכע שרײַבערס, וועלכע האָבן קיין טעאַטער פֿאַר זייערע אויגן קיין מאָל נישט געזען און אָפֿשר קיין טעאַטער גאָר נישט געהאַט אין זינען. עס שרײַבט אין דיאַלאָג „דער רוסישער משה מענדעלסאָן“, יצחק-בער לעווינזאָן, און עס שרײַבט

אין דער פֿאַרעם פֿון פּיעסן דער זיידע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור, מענדעלע מוכר ספרים — און ביידע איז טעאָטער נישט געלעגן אין זינען. נאָך מער. ישראל אַקסענפֿעלד האָט „אַנגעשריבן בני אַ פֿאַר צענדלינג דערציילונגען אָדער ראַמאַנען און בלויז עטלעכע דראַמעס, אָבער די דראַמעס זינען פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן, בעת די דערציילונגען, אחוץ איינער, זינען אַלע געבליבן אין מאַנסקריפֿט“, כאָטש „אַקסענפֿעלד האָט ווינציק-וואָס אין זינען געהאַט טעאָטער אַפֿילו דאָן, ווען ער האָט געשריבן זינע טעאָטער-שטיק“⁴.

דאָס איז מסתמא די סיבה, וואָס די „קאָמעדיאַ פֿאַן סערקעלע“ האָט איינס און צוויי געפֿונען אַן אַפֿקלאַנג, ווי שטאַרק צעמזיקט זי איז אַרויס פֿון דרוק, כאָטש עס איז נישט אַנגעגעבן געוואָרן דער נאָמען פֿון יחוסדיקן מחבר. ווי צעפֿאַטשקעט עס איז געווען עטינגער גערס אַריגינאַל, איז נאָך אַלץ אין ביכל גענוג געבליבן, אַז אַפֿילו אַ פֿאַרפֿוילישטע דאַמע פֿון דער וואַרשעווער אַריסטאָקראַטיע, די טאַכטער פֿון באַרימטן מאַטעמאַטיקער אַברהם שטערן, די פֿרוי פֿון פֿראַמינענטן העברעיִשן געלערנטן און שפּעטערדיקן רעדאַקטאָר פֿון „הצפֿירה“, חיים-זעליג סלאַנימסקי, זאָל אַזוי אַרײַנפֿאַלן אין התפעלות, אַז זי זאָל דוקא וועלן אויפֿפֿירן די קאָמעדיע. און וווּ? אין זשיטאַ-מיר, אין דער ראַבינער-שול, וווּ איר מאַן איז אַנגעקומען אויפֿן דירעקטאָר-אַמט. אין 1862, אין אַ סבֿיבֿה וווּ עס האָט געהערשט אַ פֿיננטלעכע באַצונג צו ייִדיש, ווערט צום ערשטן מאַל אויפֿגעפֿירט „סערקעלע“. און וואָס איז אַפֿשר נאָך וויכטיקער: די הויפּטראַלע, סערקעלע, שפּילט דער 22 יאָריקער סעמינאַריסט אַברהם גאַלדפֿאַדען. די ערשטע אויפֿפֿירונג פֿון שלמה עטינגערס „סערקעלע“ איז אַברהם גאַלדפֿאַדענס דעבוט אין טעאָטער.

— „און איך בין זיכער — זאָגט זייער אַ חשובֿער עדר-ראיה, דער העברעיִשער שריפֿטשטעלער אַברהם-יעקב פֿאַפּערנאָ, צום 50 יאָריקן יוביליי פֿון דער פֿאַרשטעלונג — אַז די אידעע פֿון גרינדן

⁴ ש. ניגער — „דערציילערס און ראַמאַניסטן“, 1טער ב', נ"י 1946, ז' 56.

א יידישן פֿאַלקס־טעאָטער איז דעמאָלט בײַ אים געבוירן געוואָרן⁵. אַ יאָר 30 איז „סערקעלע“ געלעגן אָנגעשריבן און קיין תיקון נישט געפֿונען. אָבער 5 יאָר נאָכן טויט פֿון מחבר ווערט זי אין 1 יאָר, אי אָפּגעדרוקט, אי אויפֿגעפֿירט. דער מחבר — פֿון פּוילן, די קאָמעדיע — פֿון גאַליציע, געדרוקט — אין פּרינץ, געשפּילט צום ערשטן מָאַל — אין רוסלאַנד...

דער ייִדישער גורל פֿון אַלוועלטלעכקייט ווערט אָפּגעשפּיגלט אין שלמה עטינגערס ערשטן דערפֿאַלג אין דער ליטעראַטור.

אַפּשאַצונגען, פֿאַרשונגען און פֿאַלעמיק

אין 1862 דערשנינט אין אָדעס די ערשטע ייִדישע צייטונג פֿון מזרח־איראָפּע, „קול מִבֶּשֶׁר“. דער זאַמאַשטשער אַלעקסאַנדער צע־דערבוים, דער ערשטער ייִדישער ליטעראַטור־קריטיקער, האַלט אַזוי שטאַרק פֿון עטינגערן, אַז ווען ער שרייבט אַ קריטיק „וועגן גאַט־לאַבערס דער סייס פֿון די חיות, לאַזט ער זיך גאַר אַרײַן אין אַ שמועס וועגן ד״ר שלמה עטינגערן און זינע עטלעכע ווערק“ און „דאָס פֿאַרנעמט כּמעט אַזוי פּיל פּלאַץ ווי די איינגטלעכע רעצענזיע וועגן גאַטלאַבערס סייס“⁶.

פֿון צעדערבויםען ווייסן מיר: מען פֿאַראינטערעסירט זיך מיט „סערקעלע“ אויך אין אַנדערע מקומות, אין משפּילישע קרייזן, און מען שפּילט זי אין מאַלעוו (בנים דניעסטער), קויל (בני קוטנע) און טאַמאַשאָוו⁷.

אין 1823 הייבט־אָן דערשנינען וואַרשויער ייִדישע צייטונג. איר רעדאַקטאָר, הילאַרי גלאַטשטערן, אַגיטירט „מ׳זאַל אויסראַטן דעם זשאַרגאָן און אים פֿאַרבײַטן אויף די לאַנדשפּראַך“. עס דויערט אָבער נישט לאַנג און ער אַליין בײַט זײַן נאַמען הילאַרי אויף הלל. אין 40

⁵ אַ פּראָגמענט ווערט געדרוקט אין דעם בוך, אין די בײַלאַגעס „צו דער כאַראַקטעריסטיק“, זײ 252.

⁶ נ. ב. מינקאָוו — זעקס ייִדישע קריטיקער, ב״א 1954, זײ 32.

⁷ מאַקס ווייגרייך — שלמה עטינגער, זײ XLVII.

יאָר אַרום, אין 1863, ווערן אין אַ צײַטונג, אין קול מִבְּשָׁר, צום ערשטן מָאָל געדרוקט אייניקע פֿאַבלען, עפּיגראַמען און פּאַעמעס, עטינגערס, „וועלכע דאַרפֿן נאָך עד־היום גערעכנט ווערן אַלס מיט־טערשטיק אויף זייער געביט“⁸.

אַ וואַרשעווער מוכר־ספֿרימניק זעט־אײַן, אַז עס קען זײַן אַ געשעפֿט פֿון איבערדרוקן „סערקעלע“, אַט אַזוי ווי זי איז דערשינען אין יאַהאַניסבורג. דערוויסן זיך פֿון דעם עטינגערס יורשים און זיי דערלאָזן נישט. זיי ווילן אַליין אַפֿדרוקן דעם טאַטנס כתב־ים. בעטן אַ דערלויבעניש בײַ דער צענזור און באַקומט זי. אָבער... אין 1875 דערשיינט אַ קאַפּיע פֿון „סערקעלע“, און טאַקע אין וואַרשע גופּא, און ווידער ווערט נישט אָנגעגעבן ווער עס איז דער מחבר⁹.

סערקעלע איז אויך געווען איינע פֿון די ערשטע אויפֿפֿירונגען אין פּראָפּעסאַנעלן ייִדישן טעאַטער. י. רימיניק ברענגט אויפֿן גרונט פֿון אַ רעצענזיע אין אַדעסקי ליסטאַק, אַז די פּיעסע איז דעם 11טן אויגוסט 1888 (1880) „אויפֿגעפֿירט געוואָרן דורך י. י. לערנער אין אַדעס“ און „לערנער איז דערבײַ באַגאַנגען אַ פֿאַלסיפּיקאַציע: אין די פּראָגראַמען האָט ער אָנגעגעבן, אַז ער האָט די פּיעסע איבער־געמאַכט פֿון ד״ר עטינגערס ראַמאַן“¹⁰.

אַלעקסאַנדער צעדערבוים, דער רעדאַקטאָר פֿון דער ערשטער ייִדישער צײַטונג אין רוסלאַנד, וועלכער האָט דער ערשטער געדרוקט עטינגערס פֿערזן אין 1863, אין אַדעסער קול מִבְּשָׁר, גיט־אַרויס אין פּעטערבורג יודישעס פֿאַלקס־בלאַט. דרוקט ער דאַרטן, אין 1886, עטינגערס פֿאַבלען און פּאַעמעס אויפֿן אַרט פֿון פֿעליעטאַן¹¹. אַ

⁸ ש. ל. ציטראַן — די געשיכטע פֿון דער ייִדישער פרעסע, ווילנע, 1923,

ז' 79 און 86.

⁹ דאָס שער־בלאַט פֿון דער אויסגאַבע, וואָס געפינט זיך אין ב״א צענטראַל־

לער ביבליאָטעק פֿון יװאַ, איז רעפּראָדוצירט אויף דער זייט 32.

¹⁰ לעקסיקאָן פֿון ייִדישן טעאַטער, רעד׳ זלמן זילבערצווייג, וואַרשע, 1934,

באַנד 2, קאָלום 1557.

¹¹ ציטראַן — די געש׳ פֿון דער ייִד׳ פרעסע, ז' 151.

סימן, אז מ'קוקט אויף די פֿערזון ווי אויף אַ צוציענדיקן ליענשטאָף פֿאַרן ברייטן עולם.

דער אַנאַנימער מחבר ווערט אַלץ מער אידענטיפֿיצירט. אין 1888 ווערט פֿאַרעפֿנטלעכט אַ קאַפיטל זכרונות, וווּ מ'זעט דעם מענטש וואָס לעבט מיטן שרייבער¹². גאַטלאַבערס עפיזאָד, ווי ער איז בעת זיין באַזוך אין זאַמאַשטש קראַנק געוואָרן, געמיינט ס'איז כאַלערע, נאָר ד"ר עטינגער, וואָס איז צו אים געקומען, האָט אים אויפֿגעמונטערט מיט זיין הומאַר, זאָגנדיק — „וואָס טויג אַיך כאַלערע — איך וועל אַיך בעסער פֿאַרלעזן מיין סערקעלטע“, דינט פֿאַר אַ גרונטשטריך צו דער כאַראַקטעריסטיק פֿון שלמה עטינגערס פֿערזענלעכקייט.

וואָלט געווען נאַטירלעך, אז עטינגער זאָל שוין דעמאָלט זיך באַפֿעסטיקן אויף זיין פֿאַזיציע, לפחות ווי אַנדערע אַנגעזעענע שרייבערס פֿון סוף 19טן יאָרהונדערט. בֿפֿרט אַז אין 1889 ווערן צום ערשטן מאַל געדרוקט אין בוכפֿאַרעם עטינגערס משלים און קאַטאַָ וועסלען און באַלד נאָך דעם, אין 1890, צום צווייטן מאַל. ביידע אין פעטערבורג. ביידע גיט-אַרויס עטינגערס זון ווילהעלם, וועלכער „האַט שוין צערקוועס געבויט“¹³. עס קומט אָבער דאָס אומגעקערטע. אַנטשטאַט דער אינטערעס זאָל גיין למעלה — פֿאַלט ער גאָר.

דער בעסטער רוסיש ייִדישער זשורנאַל דרוקט-אַפֿ אַ רעצענזיע וועגן דעם בוך אין אָפּטייל, וווּ ש. דובנאָוו שרייבט אונטערן פּסעווי-דאָנים קריטיקום וועגן ייִדישער ליטעראַטור. שרייבט ס. מ. אַזוי, ווי עטינגער וואָלט פֿאַר אים אַ פֿרעמדער געווען. „אומפֿאַרשטענדלעך — זאָגט ער — הלמאַי דער פֿאַרלעגער האָט נישט אַרײַנגעגעבן אין דער זאַמלונג פֿון עטינגערס שריפֿטן אַ ביאָגראַפֿישן סקיצ פֿון דער דאָזי-“

¹² א. ב. גאַטלאַבער — „זכרונות איבער זשאַראַנישע שרייבער“, אין יודישע פּאַלקס-ביבליאָטעק, רעד' שלום עליכם, ב' 1, קינעו 1888.

¹³ י. ל. פּרץ — מיינע זכרונות, ב' 13, ז' 22, ו"י 1920. — פּרץ דער-ציילט, אַז סערקעלע, וואָס עטינגער האָט פֿאַראייביקט, איז געווען זיין מומע.

קער אזוי ווייניק באקאנטער פערזענלעכקייט און צוליב וועלכער סיבה ער האט אויך נישט אפגעדרוקט די פאעמע סערקעלע לפחות ווי א היסטארישן דאקומענט¹⁴. ווי מיר זעען, האט דער רעצענזענט זענט פֿון גרויסן וואסכאָד, נאָך אַ פֿערטל יאָרהונדערט שפּילן די קאָמעדיע, נאָך אַלץ נישט געוואָסט, אַז סערקעלע איז נישט קיין „פּאָעמע“...

אַבער ווייטער קומט דאָס אומפֿאַרשטענדלעכסטע: סוף 19טן יאָר-הונדערט צעבליט זיך די ייִדישע ליטעראַטור און אָנהייב 20סטן איז קלאַר, אַז דאָס איז איר גליקלעכסטע עפּאָכע. די געקרוינטע קלאַסי-קערס באַקומען פֿאַמיליאַרע קלאַסיפֿיקאַציעס: מענדעלע — „דער זיידע“, פּרץ — „דער טאַטע“, שלום עליכם — „דאָס אייניקל“. אַרום זיי ווערן פּאָפּולער אַ סך נעמען. אַפֿילו אייניקע בדחנים טראָגן קרוי-נען פֿון פּאָעטן און וואַכעדיקע איבערזעצערס קריגן אַ שם פֿון פּאָבל-שרייבערס — אין פֿאַרגלעך מיט זיי, פּונקט ווי מיט כּמעט אַלע וואָס האָבן געשריבן אין דראַמאַטישער פֿאַרעם, איז עטינגער, דער שרײַ-בער פֿון קאָמעדיע, משל און עפּיגראַם, געשטאַנען מיט הימלען הע-כער... ווי זשע האָט מען עס פֿאַרגעסן ממש אין עטינגערן? ווי האָט מען עס אין אַזאַ עפּאָכע, אין וועלכער עס איז פּסדר געשטיגן דער חוש פֿאַר אמתע ווערטן, די פּיעטעט פֿאַר עכטער וואַרטקונסט, גאָר טאַלערירט אַזאַ שטילשוויגן אַרום עטינגערן? עס האָט אויסגעזען, ווי די צייט, דער שטרענגסטער ריכטער, וואָלט אַרויסגעטראָגן קעגן אים אַ טויטאורטייל...

אַזאַ שטילשוויגן האַלט-אַן קרובֿ צוויי יאָרצענדלינג.

און דאָ קומט ווידער — קוריאָז אַדער ווונדער?

אין 1911-1912, ווען עס באַוויזן זיך די ערשטע ערנסטע פֿאַר-מעסטונגען פֿאַר דער געשיכטע פֿון דער יודישער ליטעראַטור און שפּראַך, פֿאַר פֿאַלקלאַר, קריטיק און ביבליאָגראַפֿיע אין אַ זאַמל-בוך, וואָס דינט ווי אַ מוסטער פֿאַר די ווינטערדיקע וויסנשאַפֿטלעכע

¹⁴ „משלים אונד ליעדלעך“, (254 זײַ) אין וואַסכאָד, פּעטערבורג יוני 1890.

אַרבעטן וועגן אונדזער וואָרט און זיין שאַפֿן, שטייט-אויף שלמה עטינגער תחית המתים.¹⁵

טרעפֿלעכער האָט גאָר נישט געקענט זיין; מיטן אויפֿקום פֿון דער מאָדערנער ייִדישער שפּראַכפֿאַרשונג און געשיכטע-אַינשטעלונג פֿאַר ייִדישער ליטעראַטור ווערט שלמה עטינגער גלייַך רעהאַבילי-טירט און אַוועקגעשטעלט אויף דעם אָרט, וואָס קומט אים. דער וויל-נער גמרא-פּונקט וואַרפֿט פֿון פֿאַרשיידענע זייטן פֿאַסן ליכט אויף עטינגערס אָרט און ראַלע. ד"ר א. קאַפּעל (וועלכער האָט שוין פֿון 1909 געשריבן טעאַטער-קריטיק אונטערן פּסעוודאָנים ד"ר א. מוק-דוני) גיט די ערשטע אויספֿירלעכע לעבנס-באַשרייבונג אויפֿן סמך פֿון ידיעות צונויפֿגענומענע בני עטינגערס משפּחה און פֿרײַנד, ווייזט ווי נייטיק עס איז אויסצופֿאַרשן די כתֿבים אין זייערע אויטענטישע וואַריאַנטן, גיט אַ שאַרפֿן אַנאַליז פֿון טֿרהקעלטע און אירע ווערטן פֿאַר דער ייִדישער דראַמאַטורגיע און טעאַטער, און זאָגט: «אַ הייסע ליבע און טיפֿע פֿאַרשטענדעניש צו ייִדיש שטראַמט-אַרויס פֿון יע-דער שורה»¹⁶. אין זיין ערשטער פֿאַרשאַרבעט פֿאַר ליטעראַטור-געשיכטע, אין 1912, אַ מאַדעל ווי צו שרייבן אַקאַדעמיש וועגן דעם ענין, האָט ש. ניגער געמאַכט אַ סך-הפּל, «וואָס דער טיפֿ פֿון אַ יידענע אַן אַשת-חַייל האָט איבערגעלאָזט אין אונדזער שיינער ליטע-ראַטור, אַנגעהויבן פֿון עטינגערס סערקעלטע»¹⁷. דאָס קורצע קאַ-פּיטל זכּרונות פֿון מיטציטלער א. י. פֿאַפּערנאַ וועגן דער ערשטער סערקעלטע-אויפֿפֿירונג עפֿנט די אויגן אויף „קלייניקייטן“ וואָס קענען ברענגען גרויסע נוצן: ווי דאָס שפּילן אין דער ראַבינער-שול האָט געקאַנט ווירקן אויף גאַלדפֿאַדענען און ווי קלאַסיפֿיצירטע אַסימי-

¹⁵ דער פּונקט, רעד' ש. ניגער, ווילנע תרע"ב (1912).

¹⁶ ד"ר א. קאַפּעל — ד"ר שלמה עטינגער, זיין לעבן און זיין ליטעראַרישע טעטיקייט, קאַלום 44.

¹⁷ ש. ניגער — שטודיעט צו דער געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור,

לאַטאַרן און שונאי יידיש העלפֿן באַקאַנט מאַכן אַ גרויסן יידישן שרייבער, וועלכער איז פֿאַר זיי געווען אַ פֿרעמדער¹⁸. אין דעם זעלבליקן פֿנקס איז בעל-דמיון אַרויס אין זיין גרינטלעכער קריטיק וועגן דעם ערשטן האַנטבוך פֿאַר יידישער ליטעראַטור-געשיכטע מיט אַ טענה קעגן ד"ר פינעס, הלמאי ער „ברענגט נאָר אין עט-לעכע שורות די טענדענץ“ פֿון סערקעלע און פֿון די משלים נישט מער ווי „צוויי ציטאַטן“¹⁹. אין אמתן האָט די ערשטע דיסערטאַציע וועגן דער יידישער ליטעראַטור, ווי אַנגעפֿאַקט זי איז מיט גרייזן, ווי געשטרויכלט דער מחבר איז געוואָרן דורך זיין ניט-סאָלידן וויסן אין דער דאָזיקער ספֿעציאַליטעט, פֿאַרט דער ערשטער אַרויסגעוויזן פֿאַרשטענדעניש פֿאַר דער גאַנצער געשטאַלט עטינגער. ער זעט, אַז ע. איז „אַ שאַרפֿער און גוטער באַאַבאַכטער, וואָס האָט ריכטיק גע-מאַלט און געשילדערט די פֿעלערן און מעלות פֿון מענטשלעכן האַרצן“, און „עטינגערס סטיל באַווייזט, אַז ער איז אַ קינסטלער, ער איז קורץ, שאַרף, פֿול מיט אַריגינעלע אויסדריקע און ביל-דער“²⁰. דאָס מאַנען מער פֿלאַץ פֿאַר עטינגערס שאַפֿן איז כאַראַק-טעריסטיש פֿאַר דעם געשטיגענעם אינטערעס — מיט אַ מאָל האָט מען זיך אָפּגעגעבן חשבון, וואָס פֿאַר אַן עוולה מ'באַגייט קעגן אַ גרויסן יידישן וואַרטמייסטער. דער פֿנקס איז געוואָרן דער גרעס-טער מליץ-יושר פֿאַר שלמה עטינגערן.

די ערשטע וועלט-מלחמה, וועלכע האָט איבערגעהאַקט אַ סך איניציאַטיוועס, האָט מסתמא איבערגעשלאָגן אויך די שטילע און נייטיקע אַרבעט צו ברענגען לאור עטינגערס שאַפֿן פֿון (ווי ווייט מעגלעך) אויטענטישע וואַריאַנטן און ברייטער באַקענען מיט זיין

¹⁸ אַברהם־יעקב פּאַפּערנאָ — מיינט עראינערונגען וועגן גאַלדפּאַדענען, ק' 190.

¹⁹ בעל דמיון — ד"ר פינעסעס געשיכטע פֿון דער יידישער ליטעראַטור, ק' 342.

²⁰ ד"ר מ. פינעס — די געש' פֿון דער יוד' ליט', ב' 1, ז' 97, וואַרשע 1911.

לעבן און אנטוויקלונג. דאָס איז געקומען נאָך דער ערשטער וועלט-מלחמה.

עס איז אַ צייט פֿון רעוואָלוציע, אָבער עס איז אויך אַ צייט פֿון נאַציאָנאַלער דערוואַכונג. פֿאַלקסטימלעכקייט ברענגט מזל-ברכה פֿאַר פֿאַרטייען, ווי פֿאַר דער קולטור-אַרבעט. מ'האַט מורא פֿאַרן וואָרט „נאַציאָנאַליזם“, אָבער אַפֿילו די רעוואָלוציאָנערסטע קרייזן פֿראַקטיצירן נאַציאָנאַליזם...

אין אַזאַ שטורמישער צייט, ווען מ'הייבט-אָן זוכן סינטעזן, דערשנינט שלמה עטינגער ווי אַ קינסטלער, וועלכער „ברענגט-אַריין אין דער פֿינצטערער סביבֿה דאָס ליכט פֿון וויסן, אָבער ער איז נישט קיין פּורץ גדר, ער וויל גאָר צונויפֿפֿירן דאָס אַלטע מיט דאָס נייע“²¹.

עטינגער אין פֿעריאָד פֿון קולטור-רענעסאַנס

עטינגער האָט באַלעבאַטיש מילד געטאָן דאָס, וואָס י. ל. פּרץ — געבוירן אין זאַמאַשטש 4 יאָר נאָך עטינגערס טויט — האָט געטאָן מיט חסידיש רעוואָלוציאָנערן ברען.

אין פּוילן און ליטע, דערנאָך אין רוסלאַנד נאָך דער רעוואָ-לוציע, צעוואַקסט זיך אַ פֿאַרצווייגט שולועזן אויף ייִדיש. עס מערן זיך גימנאַזיעס, העכערע קורסן, לערער-סעמינאַרן, אַספּיראַנטורן. אומעטום פֿאַרנעמט ליטעראַטור אַ גרויס אַרט. קוקט מען זיך אום אויף פּיאָנערן, ראשונים. לייכט פֿון זיי אַרויס שלמה עטינגער. ווערן זיינע פֿאַבלען און עפּיגראַמען געלערנט ווי מוסטערן פֿון שיינשריי-בערני, זאַפֿטיקן ייִדיש און ווייכן הומאַר, חוץ לזה ווי אַ שפיגל פֿאַר מענטשן און שוואַכקייטן. עטינגער ווערט אַ וויכטיקער שטאַף פֿאַר כּרעסטאַמאַטיעס און לערנביכער.

דעם דאָזיקן אינטערעס קומט אַנטקעגן שלמה מענדלסאָן, אַ

²¹ שמעון דובנאָוו — „די נייסטע געשיכטע פֿון ייִדישן פֿאַלק“, אין די וועלט-געשיכטע, ב' 9, 1, 200, ב"א 1955.

שולפֿירער מיט אַ חסידישן טעמפעראַמענט און סאַציאַליסטישע אידייען. זיין אויסגאַבע „משלים“ ווערט אויסגעכאַפט אין די שולן. ער פֿאַרגלייבט די ייִדישע לומדים-אַריסטאָקראַטיע און עמך פֿון מזרח-אַיראָפּע מיט די פֿון מערבֿ. עטינגער — קומט ער צום אויס-פֿיר — איז געגאַנגען אויף דעם „וועג פֿון אַלע משפּילים און דאָך איז ער אַלס שריפֿטשטעלער דער היפּוך פֿון די השפּלה-שרייבערס“, ווייל „ער פּרוּווט נישט געווינען דעם עולם מיט זיין העברעיִש, ער קאָקעטירט נישט מיט זיין דייַטש, ער שעמט זיך נישט און פֿאַרענט-פֿערט זיך נישט פֿאַר זיין ייִדיש“ — „דאָס איז, אַזוי צו זאָגן, דער איינפֿאַכסטער ייִדישיזם“.²²

אין דער דאָזיקער אַטמאָספֿערע פֿון קולטור-רענעסאַנס האָט אַרבינגעשפּילט זלמן רייזען. זיין ייִדישיסטישע ראַמאַנטיק האָט ער געזען פֿאַרקערפּערט אין עטינגערן. שילדערט ער מיט אַ פֿאַרכאַפּטן אַטעם זיין לעבן און שאַפֿן; בויט אויף קאַפּעלן; איז מוסיף אַ סך פּרטים צו דער ביאָגראַפֿיע; דרוקט אַן אַפּקלייב פֿון פֿערזן, אויך לירישע; און גיט צום סוף דעם גאַנצן ערשטן אויפֿצי (ווי עטינגער האָט אָנגערופֿן אַן אַקט) פֿון סערקעלע, נאָך איינעם פֿון די אויטענ-טישע מאָנוסקריפּטן; גיט-איבער מיינונגען פֿון יודעיִ-חן; און מאַכט דעם אויספֿיר: עטינגער „האַט געהאַט צו ייִדיש אַ באַציונג ווי פֿון אַ קולטורמענטש צו אַ קולטורשפּראַך, צו זיין שפּראַך“.²³

דער אויפֿגעוואַכטער אינטערעס צו עטינגערן באַוועגט דעם „צענטראַל“-טעאַטער אין וואַרשע אויפֿצופֿירן אין 1923 סערקעלע, זיגמונט טורקאָוו, איר רעזשיסאָר, האַלט אַז זי „האַט ביז הייַנט צו טאָג קיין גלייכן נישט צו זיך — נישט אין דער ייִדישער און נישט אין דער העברעיִשער ליטעראַטור“.²⁴ נו, האָט מען אַרום איר גע-

²² ש. מ. — „נאָכוואַרט“ אין שלמה עטינגערס משלים, וואַרשע 1920,

ז' 134 און 136.

²³ זלמן רייזען — פֿון מענדעלסאָן ביו מענדעלע, וואַרשע 1923, ז' 277.

²⁴ זיגמונט טורקאָוו — שמועסן וועגן טעאַטער, ב"א 1950, ז' 136.

מאכט אַ וואַרע. „ס'האַט געהייסן: צו סערקעלעס הונדערטסטן גע-
 בורטסטאָג ווערט זי אויפגעפֿירט“, כאַטש „דאָס איז געווען אַ ביי-
 סעלע ניט ריכטיק“²⁵. די הויפטראַלע האָט געשפּילט אסתר רחל
 קאַמינסקי, „די מאַמע פֿון ייִדישן טעאַטער“. טורקאָוו דערציילט, אַז
 ער איז אַנגעקומען נאָך עצות צו גרויסע עקספּערטן: וועגן שפּראַך
 — צו ד״ר יצחק שיפּער; וועגן הלבשה — צו פּראָפֿ' מאיר באַלאַבאַן;
 דעקאָראַציעס האָט פּראָיעקטירט דער מאַלער משה אַפּעלבוים; „מאָ-
 ראַלן“ פֿון גאַליצישע נוסחאות קאַמפּאַנירט יצחק שלאַסבערג. דער
 ספּעקטאַקל איז פֿון אַקטיאָר באַטראַכט געוואָרן ווי אַ יום-טובֿ פֿאַר
 דער ייִדישער קולטור.

די גרויסע אַמעריקע האָט אָבער דעם ביישפּיל נישט נאָכגעטאָן.
 כאַטש דער באַקאַנטער טעאַטער-היסטאָריקער ב. גאַרין האָט פֿריער
 נאָך געשריבן, „עס דאַרף נישט זיין דער מינדסטער ספּק, אַז פֿון
 אַלע דראַמע-שרייבערס, וואָס האָבן געשריבן אין ייִדיש ביז גאַלד-
 פֿאַדען, האָט ד״ר עטינגער אויסגעאיבט דעם גרעסטן איינפֿלוס אויף
 דער אַנטוויקלונג פֿון דער ייִדישער דראַמע און פֿון אים הייבט זיך
 אַן די אמתע געשיכטע פֿון ייִדישן טעאַטער אין רוסלאַנד“²⁶, האָט
 קיינער זיך די מי נישט געגעבן אויפצופֿירן סערקעלט. דערפֿאַר
 אָבער איז די פֿאַרשטעלונג פֿון וואַרשע ביטער קריטיקירט געוואָרן
 אין ניו-יאָרק...

עטינגער האָט אַזוי ווייניק מזל צו דער גרויסער אַמעריקע, אַז
 טאַמער האָט דער 100סטער יאָרטאָג נאָך אים שוין יאָ געקענט
 זיין די געלעגנהייט אים אַרויסצוהייבן אויף דער וויכטיקסטער ייִדי-
 שער אַקאַדעמישער טריבונע, אויף דער יאַרלעכער קאַנפֿערענץ פֿון
 יוואָ. האָט דער רעפֿערענט, דער ליטעראַטור-קריטיקער ש. ניגער,
 נישט דערלעבט צו פֿאַרענדיקן זיין רעפֿעראַט²⁷.

²⁵ ש. ראָזענפעלד — „סערקעלע“ אויף דער בינע, נ״י, טעאַליס נ״ 3,

1924.

²⁶ ב. גאַרין — די ענשיכטע פֿון ייִדישן טעאַטער, ב׳ 1, ז׳ 97, נ״י 1918.

²⁷ „ידיעות פֿון יוואָ“, נ״ 60, נ״י 1956.

איז נאָך אַ גליק, וואָס די עטינגער־ירושא אין רעסטורירט געוואָרן נאָך אין פּוילן. די 2 בענדיקע אויסגאַבע פֿון ד׳ר מאַקס וויננרײַך איז אַ ווערטפֿולער בייטראַג פֿאַר דער ייִדישער ליטעראַ-טור, הן צוליב איר אייגענעם ווערט, הן צוליב דעם וואָס זי האָט אַנדערע סטימולירט, איבער הויפט צו פּאַלעמיזירן און אַרונטערצו-רייסן, אין נאָמען פֿון דער רעוואָלוציע... מאַקס וויננרײַך האָט מיט דער פינקטלעכקייט, וואָס באַשט אים, אויפֿגעזאַמלט אַרום דעם עזבון, עטינגערס, אַ שלל ידיעות פֿון משפּחה און פֿריינד, פֿון אינס-טיטוטן און דאַקומענטן, זיי קאַנטראַלירט, איינע קעגן די אַנדערע טייל מאַל אַוועקגעשטעלט און אויפֿגעוויזן אַבסורדן (איבער הויפט וועגן דער דאַטע פֿון עטינגערס געבורט, וואָס מ'קען עדיהיום ניט פֿעסטשטעלן, ווייל מ'גיט זי אָן פֿון 1799 אַזש ביז... 1810), כדי צו קענען פֿאַרט אַרויסבאַקומען די גייטיקע פֿאַרב און סכעמע פֿאַר זײַן סטרוקטור און בילד. ביידע ווערן נאָך דעם דורכגעפֿירט מיט מײַנס-טעראַשאַפֿט. וויננרײַך, דער פֿינער וויסנשאַפֿטלער פֿון דער נאַטור, קען אויך דערציילן געמיטלעך. כאַראַקטעריסטיש פֿאַר עטינגערן. אַט די געמיטלעכקייט, וויננרײַכס, רעגט־אויף די סאַוועטישע קריטיקערס זינע, וועלכע האָבן אין דעם זיך אַוועקגעלאָזט פֿאַרשן עטינגערן און — פֿון דעם איז אַרויסגעקומען אַ גרויסע טובֿה פֿאַר דער ייִדי-שער ליטעראַטור. מאַלנדיק זײַן געשטאַלט, זײַן געמיט, זײַן שפּראַך, וווּ ער איז אַן אינאַוואַטאָר, ווי קיינער איז דאָס נישט געווען ביז אים, קומט וויננרײַך צום אויספֿיר, אַז שלמה עטינגער איז אין דעם פֿולן זין פֿון וואָרט דער עלטערזיידע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור — וויננרײַך האָט געשאַפֿן דעם דאָזיקן טיטל פֿאַר עטינגערן — ווייל „אויב ער איז הינטערשטעליק אַנטקעגן מענדעלען אין טאַלענט, שטייט ער געוויס העכער פֿון אים אין פֿרט פֿון פֿאַרעם־געפֿיל“²⁸. מיט וויננרײַכס אַרבעט איז צעעפֿנט געוואָרן אַ גרויס פֿעלד פֿאַר עטינגער־פֿאַרשונג. קודם זינען נישט פֿאַרענטפֿערט אייניקע פֿראַגעס

²⁸ מ. ווינרײַך — אלע כתבים פון ד׳ר שלמה עטינגער, ז' xvii.

וועגן זיין לעבן. אפילו די דאטע פֿון זיין טויט איז אַ ספֿקדיקע, הגם אלע, אויך וויננרייך, גיבן־אָן דאָס יאָר 1856.²⁹ נאָר וווּ עס זינען דערגרייכט געוואָרן גרויסע רעזולטאַטן — דאָס איז אין אַנאַליזן פֿון די ליטעראַרישע ווערטן און השפּעות.

אויף מאַקס וויננרייכס אלע כתבֿים פֿון ד״ר שלמה עטינגער האָבן זיך אַרויפֿגעוואַרפֿן די סאָוועטישע קריטיקערס ווי אויף אַן אוצר, וואָס איז אין לשער. אַן אוצר — אַליין זיך צו פֿאַרטיפֿן. און אַן אוצר — אויף צו דערווייזן, אַז די ייִדישע אינטעליגענץ אין דער אַנדער ספֿעצע זינקט אין באַלעבאַטישער אידייענלאַזיקייט, קען נישט אויסבאַהאַלטן די פֿיליסטערישקייט אַפֿילו ביי אירע בעסטע געלערנט־טע און זעט דעריבער נישט מיט קיין קלאַרע אויגן, וואָס מ׳דאַרף זען. דאָס טוען מ. ווינער און מאַקס עריק. ווינער האָט באַוויזן אויפֿ־צוטאָן אַ סך אויף דעם פֿעלד און האָט געבראַכט זייער אַ וויכטיקן צושטייער אין אַ ריי מאַנאַגראַפֿיעס, טיילווייז צונויפֿגעזאַמלטע אין אַ באַנד.³⁰ עריק — אַנשטאַט זיין פֿאַרשאַרבעט — האָט פֿאַרענדיקט זיין לעבן ערגעץ אויף אַ פֿאַרשיקונג. אַנגעהויבן האָט ער מיט אַן אַנגריף אויף דער קלאַסישער אויסגאַבע, הלמאַי וויננרייך האָט נישט אַפּגעגעבן מער פּלאַץ פֿאַר עטינגערס שאַפֿונגען, אין די נוסחאות ווי זיי זינען געדרוקט געוואָרן אין די אַמאַליקע צייטונגען און ביי זינע געוויסנלאַזע גנבֿישע פֿאַרלעגערס.³¹ ... אין גרונט איז אַבער

²⁹ ביי וויננרייכן איז די דאטע פון עטינגערס טויט — ד' טבת תרל"ז; נאָך דעם נאָך קומט־אויס: דער 13טער דעצעמבער 1855. אויב ווידער מ'זאל אָננעמען, ווי זלמן רייזען גיט־אָן אין לעקסיקאָן, ד' טבת 1856, קומט־אויס, אַז עטינגער איז געשטאַרבן דעם 31סטן דעצעמבער 1856.

³⁰ מ. ווינער — צו דער געשיכטע פון דער ייִדישער ליטעראַטור אין 19טן יאָרהונדערט, ב' 1, אין מאַסקווע דערשינען אין 1940, אין נ"י — 1945.
³¹ מאַקס עריק — „אַ בינטל בריוו" וועגן דער עלטערער ייִדישער ליטע־ראַטור, אין ביבליאָלאָגישער זאַמלבוך, ז' 208 (וועגן מ. וויננרייכס „בילדער פון דער ייִדישער ליטעראַטורגעשיכטע", ווילנע 1928). — עריקס רעצענזיע איז איבערגעדרוקט געוואָרן אין מינסקער זאַמלבוך פּאַזירטער ייִדישיזם און זיין וויסנשאַפט.

געווען די סאָוועטישע אינשטעלונג, וואָס האָט אומעטום געזוכט קלאַסיסטישע חילוקי-דעות. דאָס כאַראַקטעריסטישע דערבני איז דאָס, וואָס די לויבווערטער פֿאַר וויינרייכן, וועלכע מ. ווינער האָט געזאָגט אין די באַזונדערע אַרבעטן, געדרוקט אין 1928³² און 1930³³, זיי-נען נישט אָפּגעדרוקט געוואָרן אין דעם בוך פֿון 1940 און 1945... אָבער נאָך דער גאַנצער פּאַלעמישער גאַליקייט און אַנשטרענגען זיך צו זאָגן באַקאַנטע מיינונגען אַנדערש, פּדי עס זאָל אויסזען פֿאַר-קערט, ווי קאָמפּראָלעטאַריש, זיינען ווינערס שטודיעס פֿון גרויסן ווערט. די גרינטלעכע סעגרעגירונגען פֿון ווערטלעך בני די וויכ-טיקסטע פֿיגורן פֿון סערקעלע, פּדי צו וויזן אין ציפֿערן, ווי עטינ-גער איז געווען שפרודלדיק ביי נעגאַטיווע טיפּן און ווי ער האָט זיך געצוימט ביי פּאָזיטיווע פֿיגורן, איז אינטערעסאַנט און וויכטיק ביי גאַר. אַזוי, למשל, האָט ער אויפֿגעציילט בני סערקעלער 298 רייד-אַרטן, בני יוחנן שדכן 158, בני ר' גבריאל הענדלער 121, בני שמעל-קע טרויניקס 98; בעת בני די גוטע מענטשן איז דער באַלאַנס גאַר אַן אַנדערער; בני חיימען — 30 ריידאַרטן, בני חוהן 17, בני דעם פֿרעמדן 16, בני הינדען 13 און בני ירחמיאלן 6. וואָס בעסער דער מענטש איז ביים קאָמעדיאַגראַף פֿון זאַמאַשטש, אַלץ ווייניקער ווערטלט ער זיך...

ווינער האָט אַרביינגעוועבט עטינגערן אין דער פּראַבלעמאַטיק פֿון דער אוניווערסאַלער און ייִדישער ליטעראַטור. ער האָט טיכטיק געזוכט די השפּעות פֿון דראַמאַטורגן, פּאַבליסטן, פּאַרגליכן אַ סך טעקסטן און געפֿונען, אַז אַפֿילו ווען ס'איז ענדלעך, איז עס גאַנץ אַנ-דערש — דאָס איז דער בעסטער אַטעסטאַט אויף עטינגערס אַריגי-נעלקייט. געפֿינענדיק קרובֿהשאַפֿט, השפּעות, האָט ווינער ספּעציעל

³² מ. ווינער — „די ראָל פֿון שפּראַך-פּאַלקלאַר אין דער ייִדישער ליטעראַ-טור“, אין שריפט, ב' 1, קיעוו 1928.

³³ מ. ווינער — „די אויסגאַבע פֿון עטינגערס שריפטן“ — ביבליאָלאָגישער זאַמלבוך, רעד' י. ליבערבערג, מאַסקווע-כאַרקאָוו-מינסק 1930.

זיך אָפּגעשטעלט אויף דער אַנאַנימער קאַמעדיע די גענאַרטע וועלט³⁴, אויף לעסינגס ווערק, אויף דעם רוס פּאַנוויזין³⁵, זיך פֿאַר-טיפּט אין די געזעלשאַפֿטלעכע מאַמענטן פֿון דער צייט, אין דער אויפֿקומענדיקער בורזשואַזיע, וואָס פֿאַרפֿלאַנצט צביעות און רופֿט-אַרויס סאַטירע (עטינגערס פֿאַלשע צנועה אין וויטעלע) אָדער סענ-טימענטאַלע מעדיטאַציעס (אין דאָס ליכט, אַ פּאַעטישע טראַנספֿאַר-מאַציע פֿון שילערס די גלאַקט). צוליב די אַלע אַנאַליזן איז ווינערס צושטייער זייער אַ וואַגיקער און וויכטיקער.

גלביכגעוויכט צווישן די אַלע מעטאָדן — עסטעטישע, געזעל-שאַפֿטלעכע, דאָגמאַטישע, וויסנשאַפֿטלעכע — זוכט צו געפֿינען אין זיך ליטעראַטור-געשיכטע ד׳ר י. צינבערג, ווען ער שטעלט-פֿאַר, אויף 15 זייטן, עטינגערס לעבן און שאַפֿן. דאָ איז פֿאַראַן אי ביאָ-גראַפֿיע, אין ענציקלאָפּעדישע ידיעות וועגן דער עפּאָכע, אי כאַראַק-טעריסטיק פֿון מענטש, אי שאַצונג פֿון סערקעלע, משלים און עפּי-גראַמען. צינבערג שטעלט זיך ספּעציעל אָפּ אויף עטינגערס מוס-טערן פֿון זיין סידור-איבערזעצונג, וואָס „האַט געזאַלט ווערן אַן אמתע ליטעראַרישע דערגרייכונג“, צוליב זיין שפּראַך-עשירות און געפֿיל פֿאַרן טראַדיציאָנעלן ייִדישן סטיל. לסוף וויזט-אַן צינבערג אויף עטינגערס אַרט אין זיין עפּאָכע, ווען „די מפּלה בני סעוואָס-טאַפּאַל האָט אַמבולטסטן באַוויזן, ווי אָפּגעשטאַנען און פֿויל עס זיינען די עקאַנאָמישע יסודות פֿון דעם ריזיקן רוסלאַנד“ און עס פֿאַנגט זיך אָן די „עפּאָכע פֿון גרויסע רעפֿאָרמען“, וואָס געפֿינט אַ הילכיקן אָפּקלאַנג אויך אויף דער ייִדישער גאַס“. דעמאָלט איז

³⁴ אויפֿן סאַוועטישן שטייגער רופֿט וו. אַן די גענאַרטע וועלט פֿאַרקירצט, ווי אַ פּאָפּולערע אינסטיטוציע — „אַגעווע“...

³⁵ 1742—1792. דיאַניז איוואַנאָוויטש פּאַנוויזין, מחבר פון ביז גאַר פּאַפּו-לערן טעאַטער-ווערק ניעדאַראַסל (נישט דערבאַקענער, נישט דערוואַקסענער), איז איינער פון די דערפֿאַלגרייכסטע שפּעטערס פון דער עלטערער רוסישער שטייגער-קאַמעדיע.

עטינגער געשטארבן — „געשטארבן בני דער סאמע גרענעץ פֿון אַ נייער תקופה“³⁶.

ווערטער, ווערטלעך, ווערטן — עטינגערס וועג פֿאַר די קלאַסיקערס

נאָך הונדערט יאָר איז פֿון שלמה עטינגער געבליבן, חוץ אַ ריכטֿאַרביק קאַפּיטל ליטעראַטור-געשיכטע, אַ ריזיקער רעזערוואַר פֿון ייִדישן לשון און שפּראַכקולטור. די הונדערטער שפּריכווערטער, די הונדערטער ריידאַרטן, פֿאַראַייביקטע אין סערקעלע, אין די משלים און עפּיגראַמען, איז נאָך אַלץ אַ נישט-אויסגעשעפטער קוואַל פֿאַר פֿילאָלאָגן און אַ לעבעדיק מויל, וואָס דאָס פֿאַלק דאַרף הערן ריידן. פֿון סערקעלע קען מען זיך לערנען ייִדיש, עכטע ייִדישע ווערטער, ווערטלעך, ייִדישן סטיל, ייִדישן שמועס, דיאַלאָג, אַרײַנ-זאַגענישן און אַנצוהערענישן, ווי מ'האַט אַמאָל, ווען מזרח-איראָפּע האָט געלעבט און געשאַפֿן, געקענט הערן אין די היימען, אויף די גאַסן, אויף די מערק. עטינגערס באַניצן זיך מיטן אַרטיקל, מין, ביי-גונג פֿון הויפטווערטער, ווי פֿון צײַטווערטער, איז אַ פּערמאַנענטער אַרויסרוף צו גראַמאַטיקאַלאָג, אַ דערמאָנונג אַז דאָס פֿעלד פֿון אונדזער שפּראַכֿפֿאַרשונג איז נאָך ווייט ניט גענוג צעאַקערט...

עטינגערס סערקעלע דאַרף אַנצײנדן בני דראַמאַטורגן אַ באַגער צו געפֿינען די גאַלדענע מיט פֿאַרן טעאַטער, ווי פֿאַר דער ליטעראַ-טור; אי אַרויסברענגען שאַרפֿע טיפּן, אידייען, מיליע; אי אַנפֿולן די בינע מיט האַנדלונג, קאַליזיעס, קאַנפֿליקטן, סיורפּריזן; אי שפּראַכ-לעך אַנטרינקען דעם צוהערער מיט מחיהדיקע זאַפֿטן פֿון פֿאַלקסגע-טראַנק; אי סינקראַניזירן די שטימונג פֿון דער צײַט און אויפֿכאַפֿן די בילדער פֿאַר דער געשיכטע. עטינגער שטעלט־פֿאַר אין סערקע-

³⁶ ד"ר ישראל צינבערג — די געשיכטע פֿון דער ליטעראַטור ביי ייִדן,

באַנד 8, בוך 2, ז' 237 און 248, נ"י 1943.

לע, ווי דאָס קליינבירגערטום פיקט זיך ערשט אַרויס, אָבער מ'זעט שוין קלאַר די ווירקונג פֿון געלט. סערקעלע, ריזך געוואָרן דורך אַ שווינדל, לאַזט זיך אַוועק אויפֿן וועג פֿון אַ סך געמיינקייטן; באלד נעמט מען זיך שעמען מיטן ייִדישן לשון און מ'וויל זיך אַסימילירן; ר' גבריאל, אַ שפעקולאַנט, איז צו יעדער מינוט גרייט צו פֿאַרזעצן דאָס געוויסן, ביז — ער גנבֿעט; דער שדכן חנפֿעט; דער שענקער פֿאַרדרייט מיט רייד; אָבער די וואָס גייען מיטן אמת, כאַטש אויף אַ צייט צעממיתטע — זיגן סוף כל סוף. עטינגער, דער משפּיל, איז אַ מילדער ייד מיט איידעלע חלומות, באַווירצט מיט הומאַר.

עס וועלן נאָך מסתמא קומען פֿאַרשערס, וואָס וועלן פֿאַרענטפֿערן, ווי האָט עס געקענט געמאַלט זיך, אַז עטינגער זאל פֿאַרמאַגן אין זיך אַזוי פֿיל ווייכן שמייכל, בעת ביי אים, אין פּריוואַטן לעבן, איז גאָר נישט פֿריילעך געווען⁸⁷. אויך זיך פֿרוי, אַ סוחרטע, איז נישט געווען פֿון זיך וועלט. דאָך איז ער אַרומגעגאַנגען און געשמייכלט... ווי אַ שפּילמאַן — אַרויסגעוויזן מאַדערנסטע סענסיביליטעט פֿאַר שפּראַך, קלאַנג און דיאַלעקט.

עטינגער האָט דער ערשטער אַרויסגעוויזן אַן אומגעהייער שאַרפֿן חוש פֿאַר דיאַלעקטן; ווי עס ריידן יידן אין פֿאַרשיידענע געגנטן און ווי פֿון דער דיאַלעקטן-עשירות וואַקסט דער לשון, די עמפֿינדלעכקייט, די קעגנזייטיקע באַרעכערונג. מענדעלע האָט ביי אים געהאַט וואָס צו לערנען און שלום עליכם אַוודאי און אַוודאי.

שלמה עטינגער — דער עלטערזיידע פֿון דער ייִדישער ליטע-ראַטור — איז אַ ייד פֿון 19טן יאָרהונדערט ביי וועמען עס קען געניסן און לערנען אַפֿילו דער מאַדערנסטער ייד פֿון 20סטן יאָרהונדערט.

⁸⁷ הינדע און מאַרקוס, שלמה עטינגערס קינדער, וואָס זייערע נעמען טראַגן צוויי איידעלע טיפּן אין סערקעלע, האָבן זיך געשמדט (אין 1824 און 1830), ווי דאָס איז צו זען פֿון ד"ר יצחק שיפּערס פֿאַרשאַרבעט „ד"ר שלמה עטינגערס וואַרשעווער קרובים און פּריינד", אין יוואָבלעטער, ווילנע 1932, נ' 4—5.

ער איז דער פֿאַרגייער, וועלכער האָט נישט אָנגעווירן זיין ווערט און זיך גלאַנץ אויפֿן פֿרובירשטיין פֿון צייט. פֿאַרקערט. אין שטויבליכט פֿון דיסטאַנץ, אין שפּאַקטיוו פֿון ליטעראַטור-פֿאַרשונג, נאָכן אַרבעטלייענען זיך און לערנען פרשת עטינגער, ווערט אַלץ מער צוציענדיק און האַרציק זיין געשטאַלט, ווי זיין ירושה פֿון קאַמעדיע, משל און עפיגראַם.

שלמה עטינגער פֿירט אונדז אַריבער צו די קלאַסיקערס. ער איז אַ משפּיל מיט אינטוּזיע פֿון פֿאַלקס-ראַמאַנטיק. אַ באַננער פֿון ייִדיש, ווי פֿון ליטעראַרישן טאָן און נוסח. עטינגער האָט אַרבעטבראַכט אין דער ייִדישער ליטעראַטור גאָר אַן אַנדער געמיט. טאַקע אַ ביסל מיטגעגאַנגען מיט דער צייט, אָבער נאָך מער זיך קעגנגעשטעלט אָנגענומענע פֿירונגען פֿון דער צייט. עס איז געווען אין דער מאַדע סאַטירע — האָט ער געוווּן אין קרומען שפּיגל פֿון סאַטירע, ווי קאַמיש עס זען-אויס מענטשן, ווען זיי זענען פֿאַלש, צווייפּנימדיק, אָנגעבלאַזן. אים איז אָבער ליבער געווען צו ווייזן שוואַכקייטן פֿון מענטשן, ווי פֿון פּלל, אין געשלי-פֿענעם שפּיגל פֿון מילדן געלעכטער — איז עטינגער דער ערשטער אין דער ייִדישער ליטעראַטור, וואָס פֿאַרנעמט זיך אויפֿן וועג פֿון הומאָר. מיט אַ וואַרעמען געמיט באַשמייכלט ער זענע דאָנות, צרות און אַנטוישונגען אין לעבן. ער טוּבלט-אַפּ אין הומאָר ביזע און פֿאַרכמורעטע טענות פֿון דער השּׁפּלה. מיט ליבשאַפֿט, גוטברודעריש, פֿאַרטרוילעך. מיט עטימונגען פֿון אַ ליריקער. דאָס דאָזיקע געמיט און דער הומאָר פֿון עכטן ייִדן און קינסטלער דערנענטערט אים צו אונדז. עס ווייט פֿון אים מיט היימישער פֿאַלקסטימלעכקייט און מיר קענען פֿון אים עד היום געניסן עסטעטיש און עטיש. פּונקט ווי ער קען דינען פֿאַר אַ בנישפּיל פֿון אַ סך מידות טובֿות. ווי אַ שרייבער מיט חשיבֿות. ווי אַ פֿינישמעקער וואָס האָט נישט פֿאַר-טראַגן קיין סאַציאַלע עוולות און פֿאַרדאַרבנקייט אין דער אייגענער סביבֿה. ווי אַן אויסלאַכער פֿון באַלעבאַטישער צביעות און אַסימי-לאַציע — קרענקלעכע טענדענצן וואָס צעשפּרייטן זיך שוין אין דער

ייִדישער געזעלשאַפֿט פֿון 19טן יאָרהונדערט. עטינגער דערשניט פֿאַר אונדז ווי אַ ייד וואָס האָט דעם קאַפּ נישט פֿאַרלוירן אין דער גויִשער וועלט נאָכן לערנען אין אוניווערסיטעטן און ווי אַ וואַרטקינסטלער וואָס האָט געפֿונען גלייכגעוויכט צווישן אינטעליגענט און עמך.

עטינגער איז דער פֿאַרגייער נישט בלויז פֿון דער ייִדישער וואַרטקונסט, נאָר אויך פֿון דער נייער ייִדישער קולטור, וואָס איר אידעאָל איז — ייִדישקייט וואָס זאָל זיין מענטשלעך, אַרנטלעך לגבי זיך און לגבי יענעם, געזעלשאַפֿטלעך אַריענטירט, הומאַניסטיש אינספירירט, מיט האַרמאָנישן געפֿיל פֿאַר אינערלעכער און אויסערלעכער שיינקייט.

שלמה עטינגער, אַ פֿאַלקסדאַקטער, האָט אין זיין ליטעראַרישן עזבֿון איבערגעלאָזט רפֿואות פֿאַר דער וועלט פֿון מענדעלע, פרץ און שלום עליכם.

שמואל ראזשאַנסקי

דאס ליכט

פארט

ווי צוגעמויערט צום קוימען שטייט
דער קעסל, מיט חלבֿ ביו צום ראַנד;
נאָך הננט מוזן די ליכט זיך גרייט.
רירט איך, יונגען! זינט'ס אַלע בניאַנד.
פֿון דעם פנים הייס
קאַפען מוז דער שווייס,
ווען די מלאַכה זאָל דעם מניסטער לויבן;
אַבער די ברכה קומט נאָר פֿון אויבן.

צו דער מלאַכה, וואָס מיר מאַכן אַצינד,
שיקט זיך עפעס אַן ערנסטער שמי'ס;¹
וואָרן נאָר די אַרבעט מאַכט זיך געשווינד,
וואָס מען רעדט דערביי אַ וואָרט אַ זיס.
לאַמיר זשע מיט פֿליס איצט איבערקלערן,
וואָס מיט אונדזער אַרבעט קען אַלץ גיין פֿיר;
פֿאַר דעם שוטה מעג מען זיך פֿאַרשווערן,
וואָס מאַכט פֿאַרטיק און קלערט נישט נאָך פֿרי'ר.
דאָס איז דאָך ביים מענטש ערשט דאָס שיינע,
צו דעם האָט ער אין חכמה אַ פּוח,
ער זאָל אַפֿילו אַ מלאַכה אַ קליינע
פֿרעגער איבערקלערן ביי זיך אין מוח.
טרוקענע קוילן ברענגסט נאָך אַהער.

---

¹ (פוילישער דיאַלעקט) שמועס.

סערקעלע

אנד

ריא פאלשע יארצייט

קאמעדיא אין פינף אקטען

געשען אין

לעקסבערג

ווארשא

תר"ל

ФАЛЬШИВАЯ ТРИЗНИЦА

Комедія въ пяти актахъ.

Новое издание изъ Иоанисбургскаго изданія 1861 г.

въ Типографіи Ю. Лобанова въ Варшавѣ,
на улицѣ Наваринска Р. 9.

1875.

שלמה עטינגער.

משלים.

מעשאלים

פעלכע פארלאג

און די געזעצונאלע מינדערהייט

קעגן • 1875

ה'תרע"ה 1875

עטינגערס כתבים אין צוויי חלקים

ארויסגעגעבן דורך די באנוסקריפטן מיט
א ביאגראפישן און ביבליאגראפישן
אריינפיר און מיט העדוה פון
די דאס מאקס וויינרדיך

4 טער-בלעטער פון 4 אויסגאבעס פון שלמה עטינגערס שריפטן

דאָס פֿינער זאָל זיין אַ סך גרעסער:
 וואָרן וואָס די היץ איז אַלץ מער,
 קאָכט זיך תמיד דער קעסל בעסער.
 דער חלבֿ צעשטאַכן!
 ער זאָל גוט אויסקאָכן,
 עס זאָל אויס דעם פֿעטן געקעכטס
 טאַקע ווערן אַ גוט גערעכטס.²

דאָס, וואָס מיר ווילן דאָ מאַכן
 און מיר צעשמעלצן איצט אין פֿינער,
 וועט אַ מאָל דערקלערן זאָכן,
 וואָס זיינען בני אונדז גאַנץ טייער.
 צי וועט זיין אַ שמוחה, צי אַ לייד,
 וועט עס געבן צו דערקענען,
 און נישט מיט ווערטער, נישט מיט רייד,
 נאָר אַז מען וועט עס זען ברענען;
 פֿון דער צייט, וואָס מען ווערט געבוירן,
 צי גייט עס גוט, צי גייט עס שלעכט,
 ביז מען ווערט פֿון דער וועלט פֿאַרלוירן,
 וועט אַלץ דערקלערן אונדזער לעכט.
 ווייסע בלעזלעך זע איך שווימען,
 דער חלבֿ הייבט־אָן צו צעגיין,
 פֿאַטאַש³ דאַרף דערצו צוקומען,
 וועט ער ווערן פֿון פסולת ריין.
 נאָר גיך! נישטן געזוימט!
 געשווינד, נאָר געשווימט!

² געריכט, מאַכל. — ³ אַ מין סאַדע, כעמישער פראָדוקט (באַנוצט אויך צום וואַשן).

ריין און קלאָר מוז דער חלבֿ זיין,
אז ער זאָל געבן אַ קלאָרע שיין.

באַלד ווי דאָס קינד קומט פֿון דער מוטער,
ווייס ער נישט וואָס איז זיס, וואָס ביטער,
אין דער צייט ליגן נאָך פֿאַרבאַרגן
זינע אַלע שמוחות און זאַרגן.
איצט קומט ער אויף דער וועלט אַרויס,
ווי פֿון אַ פינצטער אַ טרוקן הויז.
דאָס ערשטע איז די ליכטיקע שיין
וואָס פֿאַלט אים אין די אויגן אַרײַן;
ער קען זיך מיט איר נישט דערקוויקן,
ער קען אין איר נישט אַרײַנקוקן.
מיט דעם גרויסן ליאַרעם און געוויין
קומט ער אויף דער וועלט אַרויסצוגיין.
די מאַמע, די קימפעטאַרין,
צוזאַמען מיט דער וואַרטאַרין⁴
גיבן זיך, נעבעך, אַלע מי
און דעקן אים די אייגעלעך צי.
נאָר אַ ליכט צינדט מען אָן אין ווינקל.
עס מעג זײַן ליכטיק, מעג זײַן טינקל;
ווייל די אַלטע דבֿורה
ציטערט זייער, זי האָט מורא,
די שדים זאָלן נישט קימען
פֿון איך ווייס נישט וווּ צו שווימען
אַדער אויף קאַטשערעס צו רײַטן.

⁴ היטערקע ביי דער קימפעטאַרין, געהילף ביי דער הייבאַם, אַקושאַרין.

דאָס זיסע קינד לעב ⁵ צו פֿאַרבײַטן.
 און די שדים אַוועקצוטרייבן,
 דאָס קינד זאָל דאָס אייגענע בלייבן,
 קען נאָר דערהיטן אונדזער לעכט,
 אַכט גאַנצע טעג און גאַנצע נעכט:
 וואָרן עס דויערט אַזוי לאַנג דער שטית ⁶,
 ביז עס קומט דער טאָג פֿון ברית.

נאָך חלבֿ לאַז מען גיך צושיטן;
 דער קעסל איז אַ סך נישט פֿיל;
 ער האָט איינגעקאַכט ביז אין מיטן,
 כאַטש ער קאַכט זיך אַזוי גאָר שטיל.
 לאַז מען די טישן
 גאַנץ ריין אַפּווישן!
 כּסדר די פֿאַרמעס גלייך געשטעלט,
 ליכט וועלן מיר מאַכן פֿאַר דער וועלט.

אין אַ גוטער, מזליקער שעה!
 דער טאָג פֿון ברית איז למזל דאָ.
 אַ שִׁמְחָה איז אין דעם גאַנצן הויז,
 די קימפעטאַרין פֿון בעט אַרויס,
 עס שטייט שוין פֿאַרבעט ווי אַ געצעלט,
 דער טיש איז מיט ליכטער באַשטעלט:
 און איינגעמאַכטס, לעקער, נאַשערייַ
 מעג איטלעכער נעמען פֿראַנק-און-פֿרייַ.

אין גילדן געשטריקענע קליידער
 און גאָר מאַדנע געשלייערט כּסדר,
 אַנגעלענט בײַם טיש אויבן אָן.

⁵ זאָל לעבן און געזונט זיין! — ⁶ שטות.

זיצט די קימפעטאָרין אָנגעטאָן.
 מיט נחת האָט איר גאָט פֿאַרגאַלטן
 די קללה, וואָס ער האָט זי געשאַלטן.
 די ווייבער קומען, אָנגעטאָן שייַן,
 מזל-טובֿ ביטן צו איר צו גיין.
 איטלעכע ווינטשט איר גאָר באַזונדער,
 זי זאָל דערלעבן די קינדסקינדער!
 איצט ווערט געשמועסט, געשמייכלט, געלאַכט,
 פֿון יונגע ווייבלעך חוזק געמאַכט,
 ווייל דער מנהג איז אזוי אין לאַנד.
 איטלעכע נעמט דאָס קינד אויף דער האַנט.
 נאָר דער נעבעך גיט מען נישט דאָס קינד,
 וואָס טראַגט איינס ביי זיך אַליין אַצינד.
 און דאָס ווייבל, שייַן ווי אַ פֿאווע,
 טרינקט דערביי איר שעלעכן קאווע,
 רויט ווי פֿינער ווערט איר בעקעלע,
 זי פֿאַרדעקט, נעבעך, איר פֿעקעלע.
 אַ גרויס גערודער, ווי אין אַ מיל,
 איז איצט דאָרט אין דער הייליקער שיל.
 אויף איטלעכן ליכטער גאַנץ געדיכט
 ברענען זיך גאָר אַן אוצר מיט ליכט,
 מען זעט נישט ליידיק אַפֿילו איין רער;
 שמשים לויפֿן אַהין און אַהער,
 דער בעל-ברית אין דעם נניעם קאַפֿטן
 מיט זינע קרובֿים און קונדשאַפֿטן
 אין טליתים מיט ברייטע עטרות
 הערן זינגען דעם שיינעם „זכרות“,
 און דער חזן מאַכט אַ געלענק,
 מען שטעלט זיך אַזש אויף די בענק,
 איצט איז דאָס דאַוונען שוין פֿאַרבני.

— „קוואַטער“! — גיט דער שמש אַ געשריי;
פֿון דער זיסער פֿלה, די שיינע,
נעמט דער חתן דאָס קינד, דאָס קליינע,
פֿון אים נעמט דער רב, אין צדקות גרויס,
און לייגט זיך אַנידער אויף דער שויס,
און ווי אַבֿרהם, אונדזער זיידע,
האָט געבראַכט זיין זון אויף דער עקדה,
שטייט גאָר פֿרום דער פֿאַטער ביי זיין קינד,
אים צו לאָזן מל זיין אַצינד.

עס קומען פֿון צווישן דעם עולם
דרײַ גאַנץ געשיקטע פֿרומע מוהלים,
איינער איז חיתוך, איינער פֿריעה,
איינער מציצה, צום בלוט אַ רפֿיאה.⁷
איצט מאַכט דער פֿאַטער הויך די ברכה,
מען ווינטשט מזל-טובֿ דער משפּחה,
דעם קינד ווערט אַ נאַמען געגעבן,
און אַזוי הייסט ער ביי זיין לעבן,
דער גאַנצער עולם ווערט פֿאַרבעטן,
דער שמש וויל קיינעם אַפֿטרעטן,
קיינער טאָר ניט זאָגן דאָס וואָרט ניין,
איטלעכער מוז אויף דעם ברית מיטגיין,
דאָרט ווערט געטרונקען און געגעסן,
און אין אַרעמע לייט ניט פֿאַרגעסן;
דער חזן באַווייזט אויך זיין כוח
און זינגט די מי שבֿירכס גאַנץ הויך;
זיי זיצן, שמועסן און דערציילן,
און לאַכן ביים רעשינקע⁸ טיילן.

⁷ רפואה. — ⁸ טאָרט, באַפּוצט מיט די ווערטער מזל-טובֿ, וואָס מישיקט דעם בעל-שמחה.

דערנאָך בענטשן זיי און לויבן
אונדזער הייליקן גאָט דאָרט אויבן;
ווינטשן גרויס גליק דער מאַמען און טאָטן,
און גייען צום משא ומתן. —

די ליכט זאָלן בעסער ניצן,
טוט אַ ביסעלע מעל אַרײַן,
וועלן זיי שוין נישט מער שפּריצן
און וועלן אַ סך קלערער זײַן.
נעמט-אַרויס די צױטן!
גלײַך געשטעלט די קנױטן!
וועט נאָר די קנױט אין דער מיט שטיין,
וועט זי ברענען גאַנץ קלאָר און שײַן.

ווי דימענטן און בריליאַנטן קלאָר
זײַנען בײַ די מענטשן די קינדעריאָר;
זיי זײַנען גאָר נישט צו דערצאָלן,
זיי זײַנען גאָר נישט צו דערמאָלן.
מיט גרויסער שמחה, מיט גרויסער לוסט
זױגט די מוטער איר קינד בײַ דער ברוסט;
איר לעבן פֿאַר זיך הערט-אויף אַצינד,
זי לעבט פֿון איצט אָן נאָר פֿאַר איר קינד,
זי פֿאַרגעסט שוין גאָר אין דעם שפיגל,
זי זיצט ליבער בײַ איר קינדס זױגל,
און קלערט און טראַכט, ער זאָל אַלץ האָבן,
מיט וואָס אַ קינד קען זיך דערלאָבן.⁹
באָדן, וויקלען, נייען און העפֿטן
זײַנען בײַ טאָג אירע געשעפֿטן;
און בײַ נאַכט זינגט זי זיך אַ ניגון.

⁹ פֿאַרגינען (זיך פֿאַרנעמען).

דאָס זיסע קינד לעב אינצווייגן.
 און ווער איז אין שטאַנד צו דערציילן,
 ווי זי מוז זיך, נעבעך, ערשט קוויילן¹⁰,
 ווען דעם קינד קומען אַרויס די ציין,
 ווען ער הייבט־אָן אַ ביסעלע צו גיין?
 דאָ האָט ער זיך דערגליט אויף פּאַקן,
 דאָ כאַפט ער אַן איבעריקן בראַקן¹¹,
 דאָ האָט דער מלמד שטאַרק געשלאָגן,
 שפעט דער באַהעלפֿער מיטאַגס געטראָגן,
 דאָ איז ווידער אַ לייד, אַ צרה,
 ער קען נישט שבת די גמרא...
 אַזוי גייט־אָועק אַ לאַנגע צייט,
 ביז דאָס קינד לעב ווערט טאַקע אַ לייט.

דאָס בחורל האָט אַ שם געקריגן,
 פֿאַר אַ גרויסן עילוי אַ קליגן,
 עס יאָגן זיך שוין די שדכנים,
 זאָגן־צו אַ גאַנץ סך מזומנים,
 שווינדלען, מאַכן פּל הפּסלנות¹²,
 זאָגן־צו מער קעסט און מתנות,
 און שווערן זיך פּל־פּללים,
 אַז דער שידוך איז משמים,
 חתן־פּלה מוזן אויך וועלן,
 ווייל עס איז די מאַמעס געפֿעלן,
 איצט גייט שוין אַלץ צו גאַר ווי געשמירט,
 דער שידוך איז למזל אויסגעפֿירט,
 איצט טוט זיך ערשט ווי אויף אַ יאַרד;

¹⁰ באַלעסטיקן, מען, זיך מאַטערן. — ¹¹ ביס, אַ ברעקל. — ¹² אַלע מיני געמיינקייטן, פּאַסקודסטוועט.

שננדערס אין קירושנערס גייען זיך מיד:
 מען קאכט, מען באַדט, מען פרעגלט און פרעסט;
 מען ריכט זיך אויף אַן אוצר מיט געסט.
 דער חתן חזרט זיך דאָס פשטל
 און דער מחותן מאַכט דאָס גאַסטצעטל,
 און שבת-צו-גאַכטס פֿון שבת נחמו
 שפּילן די קלעזמער זמירות צו.

דינסטיק, דעם טאָג דעם דאָפּלט גיטן,
 הייבן זיך אָן די געסט צו שיטן.
 אַ גרויס גערודער, אַ גרויס געזום,
 בחורים זעצט מען בנים טיש אַרום,
 דער חתן זיצט אין יום-טובֿ-קליידער,
 נעבן אים די חבֿרים פֿון חדר.
 זיי פּלוידערן, שמועסן ווי קינדער,
 פֿון קאַמעדיעס, קונצן און ווינדער,
 און באַהעלפֿערס שטייען אַרום און האַרן,
 בנִי זיי דאָס שאַצגעלט אַרויסצונאַרן.
 אויף דעם טיש שטייט אַ זילבערנע טאַץ,
 מען פֿאַרקויפֿט דעם חתנס ערשטן פּלאַץ.
 און ווער עס באַצאַלט פֿאַרן פּלאַץ מייַן¹⁸,
 דער זיצט נעבן דעם חתן אַליין.
 איצט קומען צום קבלת-פנים
 די מחותנתעס און מחותנים,
 דער שטאַט-רבֿ מיט די דיינים,
 אַלע קרובֿים, פֿרענד און למדנים,
 אַלע מיט גרויסע ים-שטעקנס,
 פֿון דאַנען צו גיין צו באַדעקנס.

---

 18 מעהער.

אין א באזונדער הויז דאָרט דערנעבן
 טאַנצן מיידלעך, שפּרינגען און שוועבן,
 איטלעכע באַזונדער, פֿון גרויס ביז קליין,
 אין זינדנצינג אַנגעטאַן גאַנץ שיין,
 און די קלעזמאַרים שפּילן זיי צו
 שוין תּיכּף זייגער צען אין דער פֿרי.
 די שענסטע פֿון די מיידלעך אַלע
 איז אונדזער לויכנדיקע ¹⁴ כּלה.
 שיין צום לעצטן מאָל פֿאַרקעמט דעם קאַפּ,
 צום לעצטן מאָל פֿאַרפֿלאַכטן דעם צאַפּ.
 האָט ווי די זון איר פנים געשנינט
 אין איר הייליקן חופּה־טאַג היינט;
 נעבן אירע צוויי רויטע בעקעלעך
 הענגען זיך אַראָפּ צוויי בינט לעקעלעך,
 גאַר אַזוי ווי צוויי בינט ווינטרויבן,
 און האָט אייגעלעך ווי די טויבן.
 איר גוף איז שיין צונאַנד געשנירט,
 איר ווייס העלדזל מיט צירונג געצירט;
 קורץ, אַלץ וואָס זי גייט אַנגעטאַן,
 שטייט צו איר פּנימל גאַנץ שיין אָן.
 זי טאַנצט און שמועסט מיט זיסע ריידעלעך
 מיט אירע חבֿרטעס, די מיידעלעך.
 וויבער קומען פֿון אַלע עקן,
 די פּלה וועט מען באַלד באַדעקן.
 מען זעצט זי אַנידער אויף אַ שטול,
 דער קלעזמער גיט וויינענדיק אַ שפּיל,
 דער מאַרשעליק הייבט־אָן גראַמען זאַגן,
 די וויבער יאַמערן און קלאַגן.

---

¹⁴ לייכטנדיקע, שיינענדיקע.

די פּלה פֿאַרלירט שיער איר געזינט,
 זי וויינט, קלאַגט ווי אַ פּיצעלע קינד.
 פּלוצלינג גיט דער מאַרשעליק אַ געשריי:
 — אין אַ מזלדיקער שעה, טראַלאַלי!
 עס עפֿענען זיך אויף ביידע טירן
 און דעם חתן ברענגען צו פֿירן
 דער רב, די קרובֿים און מחותנים,
 און באַדעקן דער פּלה פּנים.
 איצט איז דער ליאַרעם אָן אַ שיעור:
 „מזל־טובֿ!“ — ווינטשט מען נאָך מער ווי פֿרײַר,
 און די פּלה מוז נאָך דעם געוויין
 מיט איטלעכער ידענע טאַנצן גיין —
 דאָס פּנים מיט דעם דעקטוך פֿאַרדעקט.
 מיט דעם איז דאָס באַדעקנס געעקט.
 אין אַ שעה אַרום ווערט שוין ווידער
 אַ גרויס געראַש, אַ גרויס גערידער:
 אַ סך לאַמפּערטעס, גאַסניונגען,
 שריַען, לאַכן, לויפֿן און שפּרינגען.
 דער מאַרשעליק מאַכט גרויס לצנות
 ער טראַגט דער פּלה די מתנות.
 אין דעם שטערנטיכל אַנגעטאַן,
 טראַגט ער אַ שפיגל נאָר אויף אַ צאָן,
 אַ פֿאַרטוך, אַ שפּיץ, אַ געשלידער,
 אַ שיינעם קרבֿן־מנחה־סידור,
 זינדענע זעקלעך, שייך מיט קלעצל,
 טראַגט אויף אַ זילבערן טעצל;
 די מיידלעך הייבן־אָן צו לאַכן,
 ווי מען ברענגט דער פּלה די זאַכן,
 און די פּלה, בלייך פֿון תּענית,
 פֿרייט זיך כאַטש מיט אירע מתנות.

אין שטוב הייבט-אָן ליכטיק צו ווערן,
 ליכט צינדט מען אָן אין אַלע רערן;
 אַלע גלעזערנע ליכטערס פֿינקלען,
 עס איז ליכטיק אין אַלע ווינקלען;
 ליכט ברענען אין העסעס ¹⁵ אויף אַלע ווענט,
 די אויגן ווערן שׂער נישט פֿאַרבלענדט;
 לאַמפּן שטייען אויף אַלע טישן,
 און זילבערנע ליכטערס דערצווישן ¹⁶.
 גאָר באַזונדער פֿון די ליכט אַלע
 צינדט אַליין אָן די ליכט די פּלה,
 וויינט און פֿאַרגיסט טרערן אָן אַ צאָל,
 לויבט גאָט און בענטשט ליכט צום ערשטן מאָל.

איצט קומען ווייבער גאַנצע קופּעס,
 שייַן אַנגעטאָן אין ווינסע יופּעס,
 דער מאַרשעליק, אויפֿגעהערט צו לצן,
 שרײַט מען זאָל די פּלה באַזעצן.
 ער זאָגט איצט ווערטער טאַקע גאַנץ פֿרום,
 ווייבער שטייען בײַ דער פּלה אַרום,
 דעם מאַרשעליקס רײד צוצוהערן
 און פֿאַרגיסן אַ באַד מיט טרערן.
 ער זאָגט איר, אַז בײַ אַרעם און רײַך
 איז אַ חופּה-טאַג דעם יום-כּיפור גלײַך;
 און אַז זי וועט שטאַרק וויינען אַצינד,
 וועט איר גאָט מוחל זײַן אירע זינד.
 און די פּלה פֿאַלגט אים וואָס ער זאָגט,
 וויינט גאָר יאַמערלעך, העשעט און קלאָגט,
 איר פּנים ווערט אַלע מאָל בלאַסער.

¹⁵ וואַנטלייכטערס (פאַר ליכט). — ¹⁶ צווישן זיי.

זי פֿאַרגיסט טרערן גאַר ווי וואַסער.
 די ווייבער שטופן זיך קעפּ אויף קעפּ,
 צו פֿלעכטן דער פּלהס שיינע צעפּ
 און שמירן מיט האַניק אירע האַר,
 גאַט זאָל איר פֿאַרזיסן אירע יאָר.
 מיט דעם האַט דאָס באַזינגען אַן עק,
 די קלעזמער גייען צום חתן אוועק.

אַזוי ווי בני שיף אַן אַ רודער,
 איז איצט ביים חתן אַ גערודער.
 מען שטייט אויף בענק און אויף טישן,
 דאָ וויינט מען, דאָרט לאַכט מען דערצווישן,
 קרובים, יודן, ווייבער און יונגען
 הערן צו דעם חתן באַזינגען.
 דער מאַרשעליק שרניט אַלע מאָל „שטילו“,
 און מען מאַכט ליאַרעם וויפֿל מען וויל.
 די שטוב איז אַנגעשטאַפּט מיט מענטשן,
 מען רופֿט שוין אויס דעם חתן בענטשן,
 די מחותנים בענטשן מיט געוויין
 און די ווייבער יאַמערן נאָך מיין.
 צוויי גאַנץ גרויסע לייט, צוויי רעגירערס,
 זיינען דעם חתנס אונטערפֿירערס,
 זיי העלפֿן אים אַנטאָן דעם קיטל
 און די שיינע יום־פיפור־היטל.
 צוויי הַבֿדלות, גאַנץ שייך געבונדן,
 ווערן פֿון זיי איצט אַנגעצונדן;
 נעמען דעם חתן אונטערן אַרעם,
 אַ מאַרש שפּילן אויף די קלעזמאַרים,
 די קעסלפּויקן און טראַמפּייטן,
 מיט פֿידלען, צימבלען און מיט פֿלייטן,

און מיט מענטשן אַ גאַנצע קופּע
 פֿירט מען דעם חתן צו דער חופּה,
 צו דער הייליקער שול, פֿראַנק און פֿריי,
 גאַר איבער דעם גאַנצן מאַרק פֿאַרבני,
 איטלעכער לויפֿט איבער שטאַק און שטיין.
 אַ מצווה צו אַ חופּה צו גיין,
 אונטער דער חופּה, ווי אַ געצעלט,
 האָט מען דעם חתן אַהינגעשטעלט
 און גיך לויפֿן די קלעזמערס אַצינד,
 צו ברענגען די פּלה גאַנץ געשווינד;
 מען בענטשט זי אויך, ווי דעם חתן פֿריער,
 דאָס וויינען האָט איצט גאַר קיין שייער.
 די זיסע פּלה, בלייך ווי די וואַנט,
 פֿירן אונטערפֿירערקעס בני דער האַנט;
 דער שנין פֿון זייערע צוויי הַבֿדלות
 איז ווי פֿון הימל צוויי מזלות.
 וויבער שיטן זיך נאָך גאַר גוזמאות,
 פּלוידערן אַ סך פֿון זייערע ניין מאַס.
 מיט דער פּלה קיין שהיות געמאַכט,
 האָט מען זי גיך צום חתן געבראַכט.
 די אונטערפֿירערקעס דרייען זיך פֿרום
 דריי מאָל מיט איר אום דעם חתן אַרום;
 „מי אַדיר“ גיט דער חתן אַ זונג
 און דער באַס האַלט־אונטער ווי אַ יונג.
 אַ שיינער ייד פֿון דער משפּחה
 מאַכט איצט הויך די ערשטע ברכה,
 און דער חתן, כאַטש פֿון תּענית מאַט,
 זאָגט־נאָך וואַרט פֿאַר וואַרט דעם „הרי אַתּ“

און טוט אין איין וועגס אָן גאַנץ סמיאַלע ¹⁷
 דאָס פֿינגערל דער שיינער פֿלה.
 דער רבֿ אין מסדר־קידושין שייך
 און גיט די פֿתובה געשווינד אַליין,
 דערנאָך צעטרעט דער חתן אַ גלאַז,
 די אַנדערע ברכה זאָגט אַ באַלעבאָס.
 די קלעזמערס שפּילן לוסטיק, געשמאַק,
 און די ווייבער פּאַטשן־צו צום טאַק
 חתן־פֿלה גייען ביידע בנינאַנד,
 פֿירן זיך ביידע אונטער דער האַנט,
 איטלעכער ווינטשט מזל־טובֿ און גליק,
 און מען גייט לוסטיק אַהיים צוריק.
 נעבן דעם טאַטן מיט דער מאַמען
 זעצט מען חתן־פֿלה צוזאַמען;
 און מען דערלאַנגט זיי שוין, נעבעך, אויך
 די פֿעטע, זיסע, גילדענע יויך.
 איצט איז ערשט אַ גרויס נחת, אַ פֿרייד,
 אומעטום ווערט איצט צו טיש געגרייט;
 די געסט קומען צונאַנד בני צניטן,
 זיצן בנים טיש פֿון אַלע זניטן.
 מען הייבט־אָן צו געבן צו עסן,
 עס ווערט אין קיינעם נישט פֿאַרגעסן;
 מען גיט אַלע מאַל אויף אַ ניי געקעכטס
 און ווידער אַ ניי מאַדיש גערעכטס;
 און מען דאַרף נאָר צו געבן אַ ווינק,
 דערלאַנגט מען תּיכף דעם בעסטן טרונק.
 דער פֿאַרטער איז גוט, דער מעד איז פֿינק,
 מען טרינקט צו לחיים בני גוטן ווינק.

---

¹⁷ מוטיק, מיט קוראָזש.

עס ווערט אַ ביסל געשמועסט, געלאַכט,
 פֿון מי שבירכס געמאַכט.
 דער מאַרשעליק שטעלט זיך אויף אַ באַנק
 און רופֿט-אויס הויך דאָס דרשה-געשאַנק.
 די קלעזמער שפּילן אַ שטיק אַ שיינס,
 דער ברחן מאַכט אַן אַנשטעל אַ קליינס.
 און נאָך שבע-ברכות, ביים בענטשן,
 גייען-אָוועק עטלעכע מענטשן;
 נאָר יענע גייען נאָך נישט אָוועק,
 וואָס ווילן בלייבן גאָר ביז צום עק.
 עס בלייבן-איבער וווּילע יונגען,
 וואָס ווילן טאַנצן, אַ ביסל זינגען.
 מען רופֿט-אויף דעם עולם אין גאַנצן,
 איטלעכן מיט דער כּלה טאַנצן.
 דער ברחן באַווייזט איצט זיין קונצשטיק
 און זאָגט גראַמען אַהין און צוריק;
 ער מאַכט אין פּסוקים גרויסע גרייזן,
 ער זאָל נאָר קענען זינס באַווייזן,
 אַז פֿון דעם פּסוק איז געדרונגען,
 אַז ער מוז דעם חתן באַזינגען.

דער עולם ווערט לוסטיק אַן אַ מאָס,
 איטלעכער שרייט, ער וויל ווייזן אַ גלאַז.
 דעם חתן, צווישן זיך גענומען,
 לאָזט מען צו דער כּלה נישט קומען.
 זיי ווערן גאָר אַלע ווי פֿאַרמישט,
 וואָס איינער וויל, וויל דער אַנדערער נישט.
 דער שרייט: „קלעזמער! שפּיל מיר אַן אונגער!“
 דער: „ניין, שפּיל בעסער אַדוני מלך!“
 דער שרייט, מען זאָל שפּילן אַקעגן,

און דער שרײַט, מען זאָל שוין פֿירן לייגן.
 דאָרט רירט שוין איינער קוים מיט דער צונג
 און שרײַט, מען זאָל באַלד שטעלן אַ טרונק;
 „גוואַלד, קינדער, עס איז שוין נאָך דרײַ!“
 מאַכט די מחותנתטע אַ געשריי.
 דער עולם הערט נישט אויף משוגע צו זײַן,
 מען שרײַט: „גיט תּיכּף ווּזײַן! גיט נאָך ווּזײַן!“
 דער קלעזמער שטייט שלעפֿעריק און ריפּעט ¹⁸
 און דער עולם דאַצקעט און טיפּעט ¹⁹.
 און דעם חתן צו באַפֿרײַען,
 און דעם עולם נישט מער צו הייַען ²⁰,
 שטעלט מען טאַקע דעם טרונק דעם גרויסן. —
 דאָס איבעריקע מעג מען זיך שטויסן.

מיר מוזן זיך אַ ביסל אַינלן,
 הייבט-אָן אַנצוגיסן די רערן!
 מיר טאַר'מיר זיך נישט מער פֿאַרוויילן,
 מען מוז פֿאַר שבת פֿאַרטיק ווערן.
 — נישט ליידיק געשטאַנען!
 — דערלאַנגט מיר די פֿאַנען!
 דער מוז אין דער וואַכן גוט שוויצן,
 דער וואָס וויל שבת ליידיק זיצן.

אַלע באַשעפֿענישן וואָס לעבן
 אויף דער ווינטער, גרויסער, שיינער וועלט,
 האָט גאָט אַ גוט אַינהיל געגעבן,
 וואָס זאָל זיי פֿאַרהיטן פֿאַר דער קעלט.
 מיט שופּן האָט ער די פֿיש באַדעקט,

¹⁸ סקריפּעט, קראַצט. — ¹⁹ האַצקעט (שפּרינגט און שאַקלט זיך) און טר-
 פעט (קלאַפּט מיט די פּיס). — ²⁰ / חייטן / דערקוויקן.

מיט פֿעדערן די פֿייגל באַשטעקט,
 חיות, בהמות האָט ער פֿעל געשענקט,
 אַפֿילו אין ביימער האָט ער געדענקט,
 נאָר פֿאַר דעם איינציקן מענטש אַליין,
 האָט זיך אים געדאַכט, עס איז צו פֿיל,
 אים האָט ער געלאָזט גאָר נאַקעט גיין,
 אים האָט ער געלאָזט אָן אַן איינהיל.
 דערקעגן איז דאָס געווען זיין פּלאַן,
 אַז דער מענטש וועט אַוודאי פּסוד
 אַליין שוין אַ בעל-מלאַכה זיין
 און זיך אַליין מאַכן די קליידער.

אויך דעם מענטשנס ביידע הענט באַווייזן,
 אַז אַרבעט געהער צו אים, דעם קלוגן;
 פֿיר פֿיס האַבן חיות צום שפּרייזן,
 און ער לאָזט זיך מיט צוויי באַגענוגן,
 און עס אַרבעט דער מענטש טאַג און נאַכט,
 גאָר פֿלייסיק, אָן געראַש, אָן גערידער,
 רוט נישט ביז ער האָט פֿאַרטיק געמאַכט,
 זיי העלפֿן זיך אַזוי ווי ברידער.
 דער איז אַ גאַרבער, דער אַ בעקער,
 דער גיט זיך אָפּ מיט קליידער נייען;
 דער איז אַ פֿאַרבער, דער אַ העקער,
 דעם זעט מען אַקערן און זייען;
 דער איז אַ טרעגער, דער איז אַ בלעכער,
 דער אַ קירזשנער, יענער אַ שוסטער;
 דער איז אַ זעגער, דער אַ שטעכער,
 דער אַ קאַוואַל אָן איינגעריסטער²¹.

²¹ אויסגעשמירטער, אַ פֿאַרפֿאַטשקעטער.

צו אַלע מלאַכות נעמט זיך דער ייד,
 פֿאַר אים איז קיין שום זאַך ניט מיאוס,
 און אַרבעט פֿלייסיק, און ווערט נישט מיד,
 וואָרן נאָך דער אַרבעט איז ברויט זיס.
 אויך ווײַבער, נישט ליידיק צו זיצן,
 פֿאַרזאָרגן אין דער היים דאָס הויזראָט²²,
 זיי וואַשן, נייען, קאַכן און פּיצן,
 און קויפֿן אַלצדינג אַזן אין דער שטאָט.
 זי זאָרגט פֿאַר איטלעכן באַזונדער,
 זי פֿאַרעט זיך אין הויז דרינען,
 זי דערציט און לערנט די קינדער,
 און זעצט זיך דערנאָך פֿאַדעם שפּיגען;
 זיי אָבער נישט שטאַרק צו דאָקוטשען
 מיט אַ סך אַרבעטן און טוען,
 האָט גאָט, נאָך דעם אָפּמוטשען,
 זיי געהייסן שבת אָפרוען,
 אַרבעט זעקס טאָג פֿלייסיק, נאָך און נאָך,
 לאָז דיר אַרײַנקומען די ברכה!
 נאָר דער זיבעטער טאָג אין דער וואָך
 זאָל זײַן שבת, טו קיין שום מלאַכה!
 און אויף שבת זיך שוין צו רעכטן
 הייבט זי אָן דאָנערשטיק בײַ נאַכט;
 דעם קוילעטש זעט זי שײַן צו פֿלעכטן,
 רוט נישט, ביז ער איז פֿאַרטיק געמאַכט.
 פֿרייטיק, ערבֿ שבת, אין דער פֿרי,
 זעט מען דעם באַלעבאַס לויפֿן,
 ער זשאַלעוועט נישט קיין געלט, קיין מי,
 די פֿיש לכּוֹד שבת צו קויפֿן.

²² באַלעבאַטישקייט.

אין דער היים אלצדינג צו פֿאַרזאָרגן
 זעט זיך די באַלעבאַסטע צו פֿליכטן,
 צי ביים עסן פֿון היינט און מאָרגן,
 צי אַפֿילו ביים קוימען אָפּווישן.
 און קוים איז דאָס טשאַלנט נאָר פֿאַררוקט,
 טוט זי זיך אָן אַנדערע קליידער,
 און פֿאַרעט זיך געשווינד און געשיקט,
 צינדט-אָן ליכט אין איטלעכן חדר.
 דער הענגליכטער, שווער פֿון געוויכט,
 שפיגלט מיט זינע צוועלף רערן,
 און עס ברענען צוועלף שבת-ליכט,
 איטלעכעס לייכט גאָר ווי אַ שטערן.
 פֿון אַלע ליכט די שענסטע זיבן
 צינדט די באַלעבאַסטע מיט איר האַנט אָן —
 בענטשט ליכט ווי עס שטייט געשריבן,
 אין די שבת-קליידער אָנגעטאָן.
 אין מיטן שטוב שטייט דער גרויסער טיש,
 באַדעקט מיט אַ טישטעך, ווייס ווי שניי,
 אויף אים שטייט דער פֿאַלומישעק מיט פֿיש
 און ליגן צוגעדעקט חלות צוויי.
 זינע עסקים געפֿטרט פֿון קאַפּ,
 קומט דער מאַן צינטלעך אַהיים צו גיין,
 ער לייענט די סדרה מיט דעם טראָפּ,
 צוואַגט און וואַשט זיך דערנאָך גאַנץ שיין.
 זינע קליידער צו איבערבניטן
 גיט ער זיך גאַנץ געשווינד אַ פֿאַרע,
 טוט זיך אָן דאָס שטרנימל בני צייטן
 און דעם קאַפֿטן פֿון ראַצעמאַרע.²³

²³ גראַבער „זיידשטאַף“ (גריז), ביליקער.

גיך כאַפּט ער אויף זיך זיין אַננהיל
 און אונטער דעם אַרעם זיין סידור,
 לויפֿט-אַריין אין דער הייליקער שול
 און זעצט זיך אויף זיין שטאַט אַנידער.
 די ליכטערס זינען מיט ליכט געצירט,
 קיין איינציקער איז ליידיק דרינען,
 די שול אין גאַנצן ווי לומענירט²⁴,
 גלניך עס העטן געשניט צען זינען.
 דער חזן מיט זיין קול דעם זיסן
 איז מקבל שבת שיין, וואָרט פֿאַר וואָרט,
 דעם עולם הערט מען קיין וואָרט שמי'סן,
 איטלעכער דאַונט שטיל אויף זיין אָרט.
 דעם זילבערנעם בעכער ביז צום ראַנד
 פֿול מיט גוטן ווייץ גאַר אַ חידוש,
 נעמט דער חזן אין דער רעכטער האַנט
 און מאַכט שיין מיט דעם ניגון קידוש.
 „גוט שבת!“ — איז אַ געווינטשערֿי
 צווישן מאַנען, וויבער און קינדער,
 און גייען אַהיים פֿון דאַגות גאַר פֿריי
 אויס דער שול איטלעכער באַזונדער.
 דער באַלעבאַס קומט נאָר אין שטוב אַריין,
 זאַגט ער דעם שלום עליכם געשווינד,
 דערנאָך נעמט ער דעם בעכער מיט ווייץ
 און מאַכט דעם הויכן קידוש אַצינד.
 טעלער, שיסל און גלעזער קלינגען,
 מען עסט, מען טרינקט גאַנץ גוט דערנעבן,
 און זמירות הערט מען צו דעם זינגען,
 וואָס האַט אונדז דער שבת געגעבן.

²⁴ אילומינירט, באַלויכטן.

שבת־טאָג טיילט מען אין צוויי העלפֿטן.
 האַלב איז צו גאָט און האַלב איז צו לייט.
 גאָט לויבט מען ביז דער שעה דער עלפֿטן²⁵,
 אין תענוג לעבט מען די איבעריקע צייט.
 גוטע פֿרײַנד קומען נאָך דעם עסן
 איינער צום אַנדערן זיך צונאַנד,
 שמועסן, ריידן פֿון אינטערעסן,
 איטלעכער באַזונדער נאָך זײַן שטאַנד.
 די וואָס קענען עפעס אין ספֿרים,
 קוקן פֿון דער סדרה די רש"י,
 פֿאַרהערן די קינדער פֿון חדרים,
 און זיי טרעפֿן דעם מהרש"א קשיא.
 די פֿרומע באַבע פֿון זעכציק יאָר,
 פֿון שלאָף ערשט אויפֿגעשטאַנען גאַנץ שטיל,
 לייענט טייטש־חומש, מנורת המאור,
 פֿאַר אירע חבֿרטעס אויף דער בריל²⁶,
 מיט קליידער, פערל און בריליאַנטן,
 זעט מען מיידלעך, וויבלעך זיך צירן,
 און גימאַדישע עלעגאַנטן
 זעט מען זיך צו יאָגן שפּאַצירן.
 לוסטיק וויל מען שבת בני לייטן,
 וואָרן ער טוט אונדז גאָר כֿלעבן באַנג,
 נאָר אַ מאָל מוז מען צו טיש גרייטן,
 שלוש סעודות עסט מען מיט געזאַנג.
 די זון הייבט שוין אָן אונטערצוגיין,
 טרויעריק ווערט אין איטלעכן ווינקל,
 פֿון מענטשן ווערן די גאַסן ריין.

²⁵ צוליבן גראַם/ אַנשטאַט עלפֿטער (11).

²⁶ דורך אַ פֿאַרגרעסער־גלאַז.

אין שטוב ווערט פֿינצטער און טונקל,
 דער שבת הייבט־אָן אויפֿצוהערן,
 מע העט שוין גערן געזען אַ לעכט:
 „ניין, מען זעט נאָך נישט גוט די שטערן,
 מען טאָר נישט, עס איז נאָך נישט רעכט“.
 פֿינצטער און שטיל איז איצט אומעטום,
 מען קען הערן פֿלײען די פֿליגן,
 נאָר די אַלטע באַבע זאָגט גאַנץ פֿרום
 גאָט פֿון אַבֿרהם מיט דעם ניגון,
 און קוים זעט מען אַ ליכט פֿון ווייטן,
 איז באַלד גוט וואָך! — אַ געשרייעריג —
 מען ווינטשט זיך גליק און גוטע צייטן,
 אַצינד איז דער שבת שוין פֿאַרביי.
 פֿון גוטן ווייזן דעם פֿולן בעכער
 אַנגעגאַסן ביז איבער דעם ראַנד,
 דעם בשׂמים־ביקס מיט סאַמע לעכער
 נעמט איצט דער באַלעבאַס אין האַנט,
 די הַבֿדלה האַלט דאָס קלענסטע קינד,
 דער באַלעבאַס מאַכט די ברכה און שמעקט,
 די לעצטע זמירות זינגט ער אַצינד —
 און מיט דעם איז דער שבת געעקט.
 זעט, אויב דאָס וואַקס איז שוין צעגאַנגען,
 אויב עס וועט ניט זיין צום גיסן שלעכט,
 גרויס וועלן מיר מאַכן, ווי די שטאַנגען,
 גרויסע, גראַבע יום־כיפור־לעכט.
 אַז זיי זאָלן קענען
 אַ גאַנץ מעת־לעת ברענען,
 מוזן זיי זיין גאַנץ לאַנג און דיק,
 דאָס געהער אויך צו אונדזער פֿאַבריק.

דער זומער איז אַוועקגעגאַנגען,
 די תבואה איז אַראָפּגענומען,
 דאָס פֿעלד איז ליידיק פֿון זאַנגען,
 ראש־חודש אלול איז געקומען.
 דער עולם הייבט־אָן פֿרום צו ווערן,
 עס קומען די ימים־נוראים,
 איטלעכער הייבט־אָן נאַכצוקלערן
 איבער זיין פעקעלע מיט חטאים.
 וואָרן דאָס איז איין מאָל שוין פֿאַרבני,
 דאָס ליגט שוין ביים מענטש אין דער נאַטור:
 ער קען נישט בלייבן פֿון זינד גאָר פֿרני,
 מעג ער גאָר פֿרום זיין אָן אַ שיעור.
 יוצא צו זיין פֿאַר גאָט און פֿאַר לייט
 איז בני אונדז מענטשן די גרויסע קונץ;
 דעם מענטש מוזסטו זוכן ברייט און ווייט,
 ניין, דו געפֿינסט אים נישט צווישן אונדז;
 נאָר דאָס ווידער בעסער צו מאַכן
 וואָס מען טוט אַלץ שלעכט אין זיין לעבן
 איז איינס פֿון די גאַנצע טייערע זאַכן,
 וואָס אונדז, מענטשן, האָט גאָט געגעבן.
 איינער לאָזט זיך אַלץ נישט באַגניגן
 מיט זיין שייך ביסעלע פֿאַרמעגן,
 מיט זיין חבֿר מוז ער זיך קריגן
 פֿון דעם משאַומתן וועגן.
 צווישן זיי הערט גאָר אויף דער בטחון,
 איטלעכער טראַכט נאָר אויף אַ נקמה,
 עס גייט שוין נאָר אום נצחון,
 דאָס געשעפֿט ליגט שוין אין דער אַדמה.
 צום סוף, אַז זיי קריגן זיך שוין לאַנג,
 ווילן זיי פֿון דעם קריג אַפּטרעטן.

עס טוט זיי אליין שוין זייער באַנג —
 נאָר ווער זאָל גיין פֿריער איבערבעטן?
 זינען זיי זיך מיישב אין מיטן —
 עס איז דאָך ערבֿ יום־כיפור הינט
 און האַבן דעם תירוץ, דעם גוטן,
 ווידער צוריק צו ווערן גוטע פֿריינד.
 איידער דער מענטש ווערט אַלט און גרינגראָ
 טרעפֿט זיך אַ מאָל, מען האָט נישט קיין ברירה,
 עס קומט עפעס אָן אַ ביזע שעה,
 און מען טוט זיך טאַקע אָן עבֿירה.
 עס לאָזט גאָר אַבער פֿאַרט נישט רוין,
 מען ווערט דערנאָך טאַקע מטה ²⁷;
 מען הערט גערן תשובֿה טאָן,
 מען האָט אין האַרץ גאַנץ שטאַרק חרטה,
 נאָר שעמט מען זיך אַבער פֿאַר דער וועלט,
 מען האָט דעם בזיון דעם גרויסן;
 מען העט זיך נאָך גערן אַלץ פֿאַרשטעלט,
 דער עולם זאָל זיך גאָר ניט שטויסן.
 פֿלוצלינג רוקט ערבֿ יום־כיפור אָן,
 אַלע טוען תשובֿה מיט אַ מאָל,
 אַצינד איז צייט אויך תשובֿה צו טאָן
 און מען טוט תשובֿה מיט פֿל־ישראל.
 נאָר אויב אייער תשובֿה איז גוט און שייך,
 וויל איך אויף מנן דעה ניט שטעלן;
 איך וויל, איר זאָלט אַננווען אליין,
 אויב זי קען אַיך אליין געפֿעלן.
 דער וואָס זאָגט רכילות אַ גאַנצע צייט,
 זאָגט איצט תהילים פֿופֿציק קאַפיטל;

²⁷/פֿאַלקסטֿימלעך: מאַטען/ געפֿאַלן ביי זיך, גידערגעשלאָגן.

און דער וואָס איז מבוזה אַלטע ליינט,
 באַלייגט זיך מיט שפּאַניע²⁸ דעם קיטל,
 דער וואָס מאַכט אומגליקלעך אַ נקבה,
 צוואַנגט זיך יום־כיפור ניט די לאַקן;
 און דער וואָס טוט פשוט אַ גנבה,
 שיט זיך אָן אַרבעס אין די זאַקן.
 דער וואָס וויל בעל־מלאַכות ניט צאָלן,
 שלאַגט זיך שטאַרק אַשמנו פֿאַר די זינד;
 און דער וואָס וועגט אויף פֿאַלשע שאַלן,
 מאַכט אַ וועקסן ליכט פֿון אַ גערעכט פֿונט.
 דער וואָס האָט מענטשן בדלות געשטעלט,
 דאַוונט פֿרום אין טלית דעם האַרן²⁹;
 דער האָט שוין אַפּגענאַרט גאָר די וועלט,
 וויל ער אַצינד גאָט אויך אַפּנאַרן.
 אויס דעם שווינדלער, דעם רווחים־רייסער,
 ווערט פּלוצלינג גאָר אַ בעל־תּוקע,
 און גאָר אַ פֿרומער מלקות־שממסער
 אויס דעם גראַבן יונג דעם פּושע.
 דער וואָס פֿאַרלאַזט פֿאַטער און מוטער,
 לאַזט זיך פֿאַר דאָס גוט מלקות שממסן,
 און דער גרויסער ליגנער, דער גוטער,
 שלאַגט פּפּרה מיט אַ האַן אַ ווייסן.
 שלאַגט פּפּרה מיט דער פּפּרה!
 שוין צייט דער מנהג זאָל אונטערגיין.
 „וואָס! — שרײַט די גבאיטע שרה —
 וואָס גייט דיך אָן? קוק פֿאַר דיר אַליין!“
 און מען טאָר שוין קיין וואָרט ניט זאָגן.

²⁸ באַפּוצעכץ (שמאַלע פּאַסיקלעך) אַנשטאַט גאַלדענע אָדער זילבערנע
 (אויפן קאַלנער). — ²⁹ זעלטענעם.

באַר מען מוז די אַלטע צוהערן;
 מען מוז אזוי לאַנג כפרה שלאָגן,
 ביז די אַלטע וועט אַ כפרה ווערן.
 מיט אַ גרויס געוויין און אַ גוט וואָרט
 האָבן שוין ווייבער געמאַסטן פֿרײַד
 מיט אַ פֿאַדעם דאָס הייליקע אָרט,
 טאַקע ווי דער גוטער אינזשעניר.
 איצט לייגן זיי דעם פֿאַדעם צו רעכט,
 אזוי ווי מען לייגט-צו אויף קנױטן,
 און מאַכן פֿון דעם יום-פיפור-לעכט
 פֿאַר דעם לעבעדיקן און דעם טױטן.
 פֿאַר וועלכן הױז מען גייט פֿאַרבײַ,
 מוז מען דאָרט אַרײַנגיין אָפטרעטן,
 און מיט גרויס געוויין און גרויס געשרײַ
 איטלעכן מענטש איבערבעטן.
 איצט, אַז מען איז מיט אַלע שוין גוט,
 גייט מען אַרײַן אין דער הייליקער שול,
 מע נעמט דאָס גרויסע נשמה-ליכט מיט
 און אַ בענקל אָדער גאָר אַ שטול,
 און ווי פֿאַר שניט אויפֿן פֿעלד די זאַנגען —
 גאָר גאַנצע קופּעס און גאַנץ געדיכט —
 שטייען גרויס און גראָב ווי די שטאַנגען
 אַנגעשטעלט אין זאַמד די יום-פיפור-ליכט.
 דער חזן זינגט שוין דעם כל נדרי
 און דער שמש קלאַפט אין שטענדער אַרײַן,
 דער עולם מאַכט ליאַרעם און געשרײַ,
 קיין אינציקער וויל אַצינד שטיל ניט זײַן;
 דעם הערט מען וויינען און דעם קלאָגן,
 מען זעט קיינעם אַ ביסל רױן,
 דעם הערט מען הויך די ווידוי זאַגן.

זאָגט — וואָס? ער האָט גאָר נישט געטאָן.
 די ליכט ברענען זיך ווי די שטערן,
 איטלעכער גיט אַכטונג אויף זיין לעכט,
 חלילה עס זאל פֿאַרלאָשן ווערן,
 נישט קיין גוטער סימן, דאָס איז שלעכט.
 זיי האָבן דעם נאַרישן גלויבן,
 אַז איצט איז דאָס ליכט זייער נשמה,
 און מען פֿאַרלעשט עס פֿון דאָרט אויבן,
 נו, ליגט ער דאָס יאָר אין דער אַדמה.
 דעם גאַנצן טאָג זיצט ער אין דער שיל.
 טייל זיצן נישט, נאָר שטייען אויף אין אָרט.
 פּיוטים זאָגט מען אַ סך און פּיל,
 כאָטש מען פֿאַרשטייט פֿון זיי נישט אַ וואָרט.
 מיט די וויבער איז גאָר קיין ממשות,
 גאָט זאל זיך טאַקע נאָר דערבאַרעמען:
 אַלע מינוט פֿאַלט איינע אין חלשות,
 די איבעריקע שרײַען און ליאַרעמען.
 איינע חלשט זיך גאָר אָן אַ גראָם;
 זי ווײַנט, ווי זי מוז זיך, נעבעך, קוועלן,
 די האָט ווידער אָן אַנדערן טעם —
 זי זאל האָבן עפעס צו דערציילן.
 איין יידענע פֿאַלט חלשות גאָר,
 ווײַל זי איז אַ חבֿרטע מקנא,
 און איינע חלשט שוין עטלעכע יאָר,
 ווײַל זי דאָס יאָר נישט זיין משנה.
 אַזוי זאָגן וויבער און מאַנען,
 ביז זיי גייען בײַ נאַכט פֿון שול אַרויס,
 כאָטש זיי האָבן קיין וואָרט נישט פֿאַרשטאַנען —
 אַ גאַנצן טאָג אַ גאַנץ מחזור אויס.
 וואָס איז אַבער אַרויסגעקומען.

ווילסטו אפשר אַ ביסל קלערן?
 האָט זיך איינער צום האַרץ גענומען.
 ער זאָל פֿון היינט אָן בעסער ווערן?
 האָט איינער אמת תשובה געטאָן.
 טאַקע אַזוי ווי עס געהער צו זיין?
 ניין, ניין, טשעפע דיך ניט אומזיסט אָן.
 רייד דיר גאָר נישט אומזיסט אַזוי אַינן.
 איז מען דאָ אין שול געזעסן.
 אַ גאַנצן טאָג געוויינט און געקלאָגט.
 האָט מען פֿאַרט שוין מאַרגן פֿאַרגעסן.
 וואָס מען האָט נעכטן גאָט צוגעזאָגט.
 נעכטן האָט מען אויסגעשטרעקט די הענט.
 געבעטן גאָט זאָל האָבן רחמנות.
 און היינט רייסט מען ווייטער פראַצענט.
 ווי אַ רוצח אָן ישרנות.
 פֿון שנאה איז מען נישט אָפגעטראָטן.
 מען האָט זיך פֿיינט גאָר שנאת-מוות.
 און דאָס וויינענדיקע איבערבעטן
 איז נאָר געוועזן אויף קאַטאַוועס.
 די פֿאַלשע מאַס און די פֿאַלשע וואָג
 נעמט ווידער אַפֿיר פאַמעלעך.
 ביז עס קומט ווידער צוריק דער טאָג.
 וואָס דער חזן שרייט ווידער המלך!

עפעס האָב איך געהערט אַ קלונג.
 — האָט זיך נישט די פֿורעם צעבראַכן?
 מיר דאַכט, עס איז געווען אַ שפרונג.
 דער חלב האָט געמוזט שטאַרק קאַכן.
 שלעכט, דער חלב דרינען
 וועט געשווינד אויסריינען.

עס קען ווערן אַ גאַנצער חורבן
די גאַנצע אַרבעט ווערט פֿאַרדאַרבן.

יאָרן זע איך קומען, יאָרן פֿלײַען,
די וועלט בלייבט זיך תמיד גלייך,
מענטשן מוטשען זיך, מענטשן רײַען³⁰,
קיין חילוק צווישן אַרעם און רײַך.
דער האָט זיך געלעבט אין גרויס עשירות,
ער ווערט צעבראַכן ווי אַ שאַרבן
דער האָט באַוויזן זײַנע גבורות —
ער לעבט ניט אייביק, ער מוז שטאַרבן.
אַפּגעאַרבעט און אַפּגעמוטשעט
ווי אַ קרעמער נאָך אַ גרויסן יאַריד,
פֿאַלט ער, פֿון צרות שטאַרק דאַקוטשעט,
געבעך אַנידער קראַנק און מיד.
רביים פֿאַרשפרעכן, מאַכן סגולות,
דאַקטוירים לויפֿן און פֿאַרשרייבן,
רופֿאים פֿאַכען זיך, טוען פעולות,
אַפטייקערס צעשטויסן און רײַבן,
קינדערלעך וויינען, ווייבער שרייען,
עס יאָגן זיך אַלע גוטע פֿרײַנד,
ווילן העלפֿן, ווילן נאַרײַען,
ניין, עס העלפֿט נישט, וויל מאַרגן, וויל הײַנט!
גאָט האָט איין מאָל אַנגעשריבן,
עס קען שוין גאַר אַנדערש ניט ווערן,
עס איז איין מאָל פֿאַרבליבן,
דער מענטש מוז צו לעבן אויפֿהערן,
דער טויט איז פֿון דעם מענטשנס צײַטן.

---

³⁰ רוען.

ווי אונטער אַ סוחרס חשבון דער שטריך,
 מען דערקענט ערשט דעם גלאַנץ פֿון ווייטן,
 צי ער איז געווען פֿון גאַלד, צי פֿון שיד.
 ווען מען ליגט מיט דעם פנים קאָפּויר
 אויף גלייך שטרוי, מיט די פֿיס צו דער טיר,
 ווערט מען ערשט רעכטס דעם אמת געוויר,
 ווי דער מענטש האָט זיך אויפֿגעפֿירט פֿרײַר.
 נישט איינער טרעפֿט אַ שעת־הכושר,
 ער ווייס נישט פֿון וווּ און פֿון וואַנען;
 פּלוצלינג ווערט ער אַ גרויסער עושר,
 כאַטש ער איז ערשט גאַנץ שמאַל געשטאַנען.
 מען הערט אים שוין אומעטום שאַצן,
 אַז ער איז אַ נגיד פֿאַר דער וועלט,
 קליידער, צירונג, זילבערנע טאַצן,
 און אַ קאַסע־קאַסטן פֿול מיט געלט.
 ער קויפֿט זיך שוין דאָס קינצלעכע הויז,
 טוט מיט קינדער גרויסע שידוכים³¹;
 גייט אים נאָר אַבער די נשמה אויס,
 מוז מען אים נאָך שענקען תּכריכים.
 אַפּגעריסן און אַפּגעשליסן
 גייט יענער ווידער אין קליידער גאָר;
 ער באַרעכנט אַיטלעכן ביסן,
 וואָס ער קען פֿאַרצערן אַ גאַנץ יאָר.
 ער לעבט אין צרות, אין גרויסער לייד,
 מיט אַ שטיקל דאָר פֿאַרשימלט ברויט,
 ער ווייסט אין זײַן לעבן פֿון קיין פֿרייד,
 נאָר קלאַגט טאָג און נאַכט איבער זײַן נויט.
 קומען נאָר אַבער די קברנים,

---

³¹ שידוכים.

מיט די פֿינצטערע טהרים־קענדלעך,
שלאָגן זיך יורשים ווי גזלנים
איבער זיין קופֿערטל מיט רענדלעך.

דאָרט דערציילט מען ווידער פֿון איינעם,
אז ער איז אַ בעל־צדקה אָן אַ שיעור,
גאָר שטיל, גאָר בסוד שווערן זיך די שכנים,
אז פֿרײַטיק רוט ניט בני אים די טיר.
האָט ער אָבער נאָר איין אויג פֿאַרמאַכט,
געפֿינט מען בני אים ערשט משפּונות,
וואָס ער האָט אַזוי טאָג, אַזוי נאַכט
געריסן רווחים בני אַלמנות.

פֿון דער גרויסער גאָס אָפּגעלעגן
ווינט זיך אַ יידל פֿון מיטעלן שטאַנד,
מען קען זיך צו אים קוים דערפֿרעגן,
ער איז גאַנץ ווייניק אין שטאַט באַקאַנט.
מען רעכנט אים נישט צווישן נגידיים,
מען האַלט אים נאָר נישט פֿאַר קיין שלעכטן;
נישט פֿון מתנגדים, נישט פֿון חסידים,
הערט מען אים ערגעץ אָפּרעכטן.
זיין טויט גיט ערשט איטלעכן אַ ראַיה,
ווי אַ פֿרומער מענטש דאַרף צו לעבן,
מען הערט ערנסט שמועסן ביז זיין לוויה,
די גרעסטע צדקה פֿלעגט ער צו געבן.

פֿינצטער, שטאַק פֿינצטער ווערט ווייב און קינד,
נאָך פֿינצטערער ווי די ווינטערנעכט.
אז מען זאָגט: „לאַז מען נאָר גאַנץ געשווינד
גיין אַנצינדן און ברענגען אַ לעכט.“
דאָס ליכט, וואָס האָט אונדז תּמיד דערקוויקט,

ברענגט איצט אַרײַן טרויעריקייט אין הויז.
איטלעכער זיצט גאַנץ טרויעריק און קיקט,
ווי די נשמה פֿליט פֿון אַ מענטש אַרויס.
מען האָט דאָס ליכט איצט אָנגעצונדן,
ווייל מען וויל זען מיט די אויגן,
אויב די נשמה איז שוין פֿאַרשווונדן,
אויב זי איז שוין אַרויסגעפֿלויגן.
מען האַלט עס דעם מענטש שטיל פֿאַר דער נאָז
און מען קוקט גאַנץ גוט אויף דעם פֿינער,
אויב מען זעט נאָך אַ ריר, נאָך אַ בלאַז,
וואָרן איטלעכער הויך איז טייער.
צינדט אָבער איצט כאַטש טויזנט ליכט אָן,
וועט איר אַנך גאַר אומזיסט באַמזען;
קוקט איצט מיט אויגן כאַטש אַ מיליאָן,
וועט איר נישט זען קיין נשמה פֿליען.
נאָר אַ גוף, זעט איר, ליגט אויסגעשטרעקט,
וואָס קען מיט קיין אַבֿר נישט רירן,
זיך קורצע צייט האָט זיך שוין געעקט,
וואָס ער האָט געוואַלט לענדער פֿירן.
קוקט-אָן דעם מענטש, אַפֿילו דעם רייכן,
קוקט איצט אָן זיין לויכנדיקן סוף,
צו אַ מלאַך וויל ער זיך פֿאַרגלעכן,
און שטאַרבט ווי אַ בהמה, ווי אַן עוף.
אַדרבא, קוק דיך אָן, וואָס דו ביסט!
דו ווערסט געבוירן מיט אַ געוויין,
מוטשעסט דיך אָן אַ צייט אומזיסט
און דיין סוף איז ערגעץ ווי האַלץ, ווי שטיין.
ווען אַ שיינער בוים פֿאַרדאַרט שוין גאַר,
זעט מען אויס אים עפעס צו שניצן;
ער בלייבט דער וועלט נאָך עטלעכע יאָר

און קען דער וועלט נאָך אַ סך ניצן.
 ווען אַ שטיין ווערט טאַקע צעבראַכן,
 באַוויזט אַ בעל־מלאַכה זיין גבורה,
 זיצט איבער אים עטלעכע וואָכן
 און מאַכט אויס אים אַ שיינע צורה.
 ער קומט־אַריין צווישן גרויסע לייט,
 מען פֿאַרצירט מיט אים די שיינע שטוב,
 דויערט־אָוועק אַ לאַנגע צייט,
 כאַטש זיין מניסטרער פֿוילט שוין לאַנג אין גרוב.
 איז אָבער נאָר אַ מענטש געשטאַרבן,
 טראַגט מען אים נאָר פֿון שטוב אַרויס —
 וויי געשריגן איבער דעם חורבן! —
 לאַזט ער זיך שוין אין גאַנצן אויס.
 זיבן טאָג אַ לאַמפּ אָנגעצונדן,
 אַ גלאַז וואַסער געשטעלט דערנעבן,
 און אַ ווייס טיכל אָנגעבונדן —
 זינען דער זכר נאָך דיין לעבן.
 און דערצו פֿאַרט ביסטו גרויס ביי דיר?
 אַלץ נאָר ווייל דו האַסט אַ קלוג מוחל!
 נו, טראַכט זשע אָבער אַ ביסל פֿרײַר,
 לאַז עפעס בלייבן פֿון דיין שכל.
 קום דער וועלט אויך נאָך דיין טויט צו נוץ,
 זע צו אַרבעטן, לערנען, שרייבן,
 טו ביי דיין לעבן אַ סך גוטס,
 וועסטו אויף דער וועלט אייביק בלייבן.

אַצינד לייגט־אָוועק אַלע זאַכן,
 מיר האָבן עפעס נייטיקס צו טאָן;
 אַ יאַרצייטליכט מוזן מיר נאָך מאַכן,
 די אַנדערע אַרבעט מעג רוען.

וואָרן איר מוזט וויסן,
 אַז זיבן טעג אין ניסן
 איז דעם פֿאַטער אַוועק פֿון דער וועלט,
 וואָס האָט בײַ אונדז יאַרצײטליכט באַשטעלט.
 אין אונדזער זיסער תורה-קדושה
 האָט אונדז גאָט געזאָגט דורך משה:
 „האַלטסטו טאַטע-מאַמע אין הערן,
 וועסטו לאַנג אויף דער וועלט געווערן“.
 און דערצו פֿאַרט איז אַ ווונדער בײַ לײַט,
 פֿאַר וואָס מענטשן שטאַרבן פֿאַר דער צײַט?
 מיר איז אַ גרויס ווונדער, גאָר פֿאַרקערט,
 וואָס איך זע מענטשן מיט גרויע בערד!
 וואָס עס איז אַמאָל מיט אײַך געשען,
 ווען איר זײַט נאָך קליינע קינדער געווען,
 וואָס מען איז מיט אײַך אויסגעשטאַנען,
 קענט איר אײַך אמת ניט דערמאַנען.
 דערקעגן פֿון די שפעטערע יאָר,
 וואָס איר געדענקט שוין גאַנץ גוט און קלאָר,
 ווי מען האָט אײַך געשוכט און געקליידט,
 אַפּגעהיטן פֿאַר צרות, פֿאַר לײַד,
 און אַפֿילו גאָר אין דער גרעסטער נויט
 פֿון זיך אַפּגעשפּאַרט דאָס שטיקל ברויט,
 איר זאָלט נאָר נישט לײַדן קיין הונגער —
 אויף דעם קוקט איר ווי דורך די פֿינגער?
 ווער האָט פֿאַר דיר ביז אַהער געטראַכט?
 זאָג, ווער האָט דײַך צו אַ לײַט געמאַכט?
 און זאָג מיר אויך אין איין וועגס, מײַן קרוין,
 וואָס האָבן זײ פֿון דיר פֿאַר אַ לײַט,
 פֿאַר דעם גאַנץ גרויסן קריעה שניידן,
 וואָס זײ האָבן פֿון דיר געמוזט לײַדן?

ווי א זאך, וואָס דו האָסט געדאַרפֿט פֿרײַר,
 זײַנען איצט טאַטע־מאַמע בײַ דיר,
 דהײַנו ווי אַן אַלטע קאַמאַדע,
 ווי נאָך פּסח די הגדה.
 זיי בלאַנקען זיך דאַרט ערגעץ וווּ אַרום,
 עס קוקט זיך קיינער אויף זיי נישט אום,
 ווי זאָלן פֿרעמדע זיי טובֿות טאָן,
 אַז דו ווילסט נישט, וואָס דו ביסט אַ זון?
 האָבן זיי יאָ אַ מאָל פֿון דיר אַ נוץ,
 מיינסטו גאַר, דו האָסט געטאָן גרויס גוטס,
 מיינסטו, האָסט דיך גאַר איבערגעהויבן
 און ווילסטו, מען זאָל דיר דערפֿאַר לויבן?
 עס זעט דאָך אָבער איטלעכער אײַן,
 אַז דו טוסט דאָס נאָר יוצא צו זײַן.
 נאָר, גוטער ברודער, נאָ דיר די האַנט!
 זײַ מיר מוחל, איך האָב מיך דערמאַנט!
 איך האָב גערעדט, אָבער ניט קלוג,
 יאָ, דו טוסט־אָן זיי זייער גענוג.
 איך האָב געזינדיקט, און דו ביסט גערעכט,
 דו צינדסט דאָך אָן אַ גרויס יאַרצײַטלעכט.

איצט, נעמט דעם קעסל שוין גאַר אַוועק,
 שטעלט עס אַנידער דאַרט אין אַ זײַט;
 מיט אונדזער אַרבעט איז איצטער אַן עק,
 ביז עס וועט ווידער קומען די צײַט.
 דעם חלבֿ פֿון דער פרעס
 שענקט ר' מאיר בעל נס!
 גאָט זאָל אונדז תמיד ניסים טון,
 איטלעכער זאָל אין שלום רױן.

קאטאווועסלעך

ע פ י ג ר א א ע ו

צו מיין ביכל

האָט עמעץ דינע רייד ווי אַרבעס געקליבן
און מיינט, איך האָב אים, נאָר אים, דאָ באַשריבן,
האָט ער זיך, כ'לעבן, שוין גאָר אַליין געקלאָגט:
וואָרן וואָס איך ווייס נישט — האָט ער אַליין געזאָגט.

די שרײַבערס

מיט שרײַבערס איז די גאַנצע וועלט פֿיל¹,
איטלעכער קען שרײַבן אויף יענעם אַ פאַשקוויל².
הערסט נאָר אַבער וואָס איך וויל:
עס העט³ געווען רעכט און שייך,
עס זאָל איטלעכער שרײַבן אַ פאַשקוויל —
נאָר פֿרײַד אויף זיך אַליין.

דער קריטיקער

צו אַ קריטיקער זאָגט פֿאַר זיין טויט
טאַקע זיין בעסטער גוטער פֿריינד:
— דו ביסט דאָך נאָך אין אַזוי אַ נויט
קיין מאָל נישט געווען ווי היינט;
קערסטו דעם אייבערשטן דאָרט אויבן
כאַטש היינט זיין לויב אַפּצוגעבן.
— ניין, ניין, שרײַט ער, איך קען נישט לויבן!...
און האָט אויפֿגעהערט צו לעבן.

¹ (פוילישער דיאלעקט) פול. — ² אַ חיבור מיט זידלערייען. — ³ עס וואָלט.

פֿרײַנד און שװנאים

נ וטע פֿרײַנד אין דער גויט
 גייען ווייניק אויף דעם לויט⁴;
 שונאים אָבער אין גליק
 זינען דאָ אויף דעם שטיק.

מײַנע פֿרײַנד

ד י מענטשן קען איך ערשט דערקענען,
 ווען זיי ליגן שוין אין קבר טויט;
 מײַנע פֿרײַנד אָבער — וואָס זיי זענען —
 דערקען איך, ווען איך בין אין דער גויט.

מײַן ערגסטער פֿרײַנד

מ ין ערגסטער פֿרײַנד
 איז אַ פֿאַלשער פֿרײַנד;
 פֿאַר יענעם היט איך מיך ווי ווייט איך קען,
 דער אָבער קען מיר שאַדטן ליאַדע⁵ ווען.

אַ שטילער שװנא

ה יט דיך פֿאַר אַ שװנא אַ שטילן;
 די הינט בנסן נישט וואָס בילן.

⁴ (רוסישע וואָג) בערך 12 גראַם. — ⁵ ווען נישט איז, אומגעריכט.

בני מיין געבורטסטאָג

א יך זיין און קלער מיר שוין אזוי דאָ
 אפֿשר מער ווי אַ האַלבע שעה,
 פֿאַר וואָס האָבן דאָס נאָך מנינע האָר
 זייער גרויס' שוואַרצקייט ניט פֿאַרלוירן;
 עס איז דאָך שוין דרײַ און פֿערציק יאָר,
 זינט איך בין אויף דער וועלט געבוירן?
 נאָר איך האָב אַ תּירוץ גאָר אַ קליינעם:
 זיי ווערן פֿאַרשוואַרצט מיט מיר אין איינעם.

גאָר קיין מורא

ו אָס האָט מען פֿאַר דעם טויט מורא צו האָבן?
 מיר דאַכט זיך, אַז ער איז נאָך אַ גרויס גליק:
 וואָרן די אַלע וואָס מען האָט באַגראָבן
 ווילן דאָך שוין נישט מער קומען צוריק.

אַ נייע דערפֿינדונג

א יך וועל איך זאָגן, אָבער גאָר בסוד:
 איך האָב געפֿונען דעם פֿיפֿטן⁶ יסוד
 צו די אַרבע יסודות פֿון דער וועלט;
 נאָר שטיל! גאָר שטיל! איך מיין: דאָס געלט.

⁶ (פוילישער דיאלעקט) פינפטן.

א טייערער יוד

ד אַגן אַ טייערער יוד האָב איך אָפֿט געהערט,
 אויף דעם אַנדערן ווידער: ער איז נישט ווערט.
 זאָגטס מיר: וואָס איז דער חילוק? איך בעט אַנד:
 איז דען טייער און נישט-ווערט נישט גאַר גלייך?

די נאַראַנים

נ אַראַנים מאַכן דעמאָלט די גרעסטע גרייזן,
 ווען זיי ווילן דווקא נאַר חכמות באַווייזן.

די פויערן

מ ען זאָגט, אַז אין די שטעטישע מויערן
 זעט מען קיין מאָל נישט וווינען קיין פויערן.
 ליגנט זי! איך אַליין האָב דאָרט אַ סך דערווישט;
 נאַר דער חילוק איז — זיי אַרבעטן נישט.

דער צונגפֿעלער

ז י זאָל דאָס איינעם ניט פֿאַרדריסן:
 מען הערט מנשהן טאָג און נאַכט היסן⁸,
 און דער דאָקטער זאָגט: — יאָ, איך דענק,
 אַז אַ צונגפֿעלער איז זיין קרענק!
 נאַר דער דאָקטער איז גערעכט.

⁷ (פויל' רייזארט) ליגן. — ⁸ הוסטן.

ניין, ער זאגט גאָר נישט שלעכט:
 — וואָס בײַ אַ נײַכטערנעם איז אויף דער לונג,
 איז, נעבעך, בײַ מנשהן אויף דער צונג.

דער שפעטער

מ ען קען נאָך זײַנע פֿעלער נישט פֿאַרגלעטן
 מיט דעם וואָס מען וועט איבער פֿרעמדע שפעטן.

די דאָנה

ס שר איז רײַך, ער האָט מער נישט צו זאָרגן,
 נאָר וווּ ער זאל זיך ערגעץ אַ ביסל חכמה באַרגן.

דאָס אײַנרײַדעניש

ד ו ביסט גאַנץ קלוג, רעדסטו דיר אײַן:
 נו, ווי אַזוי קענסטו קלוג זײַן?

דער נוסקנאַקער

ד ו ווילסט מיט פֿרעמדע צײַן ניס קנאַקן,
 הייס זשע דיר דײַנע פֿרײַער אויסהאַקן.

די טרערן

עס האט דין, זאגסטו, זייער שטארק פֿאַרדראָסן,
וואָס שמערל האָט צו דינע צרות געלאַכט.
זאָג איך דיר: ניין, טרערן האָט ער פֿאַרגאַסן,
נאָר ער האָט זיך דעמאַלט אַ ציבעלע געמאַכט.

דער בעל־רחמן

דוד

איך בעט אייך, ליבער ר' נחמן!
איר זינט דאָך אַ בעל־רחמן;
אזוי ווי גאָט איז אייך ליב,
לאַזט מיך אַרײַן אין שטיב
וואָרן מנינע פֿײַס און די אוי־רן
זינען מיר שוין באַלד אָפּגעפֿרוירן.

ר' נחמן

וואַרט, וואַרט, איך שווער דיר בנאמנות,
איך האָב אויף דיר גרויס רחמנות.

דוד

נו, עפֿנט זשע מיר שוין אויף די טיר,
אז איר האָט יאָ רחמנות אויף מיר.

ר' נחמן

ניין, מיין לעבן! שטיי בעסער נאָך אונטערן דאָך,
פדי איך זאָל קענען האָבן אויף דיר רחמנות אַ סך.

דער ליידיקגייטער

דער פאטער

ע, מיין קינד, קיין מאָל נישט ליידיק צו שטיין.

דער זון

גוט, פֿון איצט אָן וועל איך שוין ליידיק גיין.

די נקמה

ע ס איז אין דער וועלט זייער אַ גרויסע וויגאָדע⁹;
 איטלעכער איז זיך נוקם אויף אַן אַנדער מאָדע.
 אַ ראש־הקהל מאַכט־אָן אַ קריג,
 דער דאָקטער מיט אַ שפּאַנישער פֿליג,
 מיט אַ שווערד דער סאַלדאַט
 און מיט אַן עצה דער אַדוואָקאַט.
 אַ משולח מאַכט אַ גרויסע הוצאה,
 אַ ביזער טאַטע — אַ שלעכטע צוואה,
 דער גולן מיט אַ האַק,
 דער רבֿ מיט אַ פּסק,
 אַ שלעכטע קעכין
 מיט טעפּ ברעכן,
 מיט שעלטן און פֿלוכטן די ווייבער —
 און מיט אַ קריטיק דער שרײַבער.

⁹ (פויל') באַקוועמלעכקייט, פאַרגעניגן, נחת רוח.

אויף אַ מחבר

ער האָט איבערגעלאָזט קינדער און ספּרים:
יענע האָט ער געמאַכט רינד און די — אַרעם.

מנשה שוטה

דאָ ליגט מנשה שוטה
אויך צווישן די טויטע!
מיין ¹⁰ פֿון אַלע פֿאַרדינט ער אַ לויב,
וואָרן אויס ¹¹ אַ נישט איז געוואָרן אַ שטויב.

וויבערישע תפילה

א סך תפילה טאָן איז ביי וויבער אַ פֿרייד —
זיי מוזן דאָך אויסריידן די ניין מאָס רייד.

טאָג־אוי־נאַכט

ער לויבט, זיין ווייב איז קלוג ווי דער טאָג —
איך האָב דעריבער זייער שטאַרק געלאַכט.
בעסער וואָלט געווען דאָס, וואָס איך זאָג:
זי זאָל זיין אַזוי שטיל ווי די נאַכט.

¹⁰ (פוילי ריידארט) מער. — ¹¹ פון.

דער פֿארענטפֿער

„**ר** לעבן, עס איז אַ גרויסע זינד
 צו שלאָגן זיין דערוואַקסן קינד.“
 — יאָ! — פֿארענטפֿערט זיך ר' שמערל ביק —
 איך שלאָג דאָך אים אָבער נאָר צוריק...

ל ז ט

ר ייִ משהן איז זיין שטאַט גאָר נישט רעכט.
 ער זאָגט, זי איז ווי סדום אַזוי שלעכט.
 איך גלייב אים, כ'לעבן, איטלעכס וואָרט:
 ווייל ער איז דער לוט וואָס וווינט דאָרט.

דער פֿרומער

ר עקבֿ גייט אַלץ נאָר מיט הולטייעס אַרום,
 כדי מע זאָל זען, אַז נאָר ער איז פֿרום.

דער בעסטער מאַן

„**ר** לעבן, מײַן מאַן איז טאַקע דער בעסטער.
 ער לויפֿט אין ערגעץ נישט אַרום“ —
 אַזוי באַרימט זיך מײַן שכנס שוועסטער:
 ווייל איר מאַן איז בלינד און קרום.

בלעמס אייזל

עס איז אַ חידוש בײַ איטלעכן באַזונדער, וואָס בלעמס אייזל האָט גערעדט אין מאָל. בײַ מיר איז דאָס אַבער אַ גרעסער ווונדער: הײַנט רײדן אייזלען צו פֿיל און אָן אַ צאָל.

דער עזות-פנים

דו זאָגסט, צאָרטל די מויד איז גאָר נישט פֿרום, ווײַל זי גײט אַלץ מיט הולטנעס אַרום. שטילער, עזות-פנים! רײד נאָר נישט אומזיסט: זי האָט עטלעכע קינדער ווי דו ביסט!

דער פֿאַרטראַגענער מוח

אוי, וואָס זאָל איך אַנדך דאָ אַ סך זאָגן! שמואל גײט-אַרום, נעבעך, זײער פֿאַרטראַגן, ער ווײסט שוין נישט אַפֿילו, וואָס איז דײַן און מײַן: איבער דאָס שטעקט ער די הענט אין פֿרעמדע קעשענעס אַרײַן.

דער בעל-חוב

T T T

הערסט, ברודער! איך שווער דיר צו, איך זאָל זײַן אַזוי אַ בעל-חוב ווי דו, העט איך, אַסור, קײן נאַכט קײן אויג נישט צוגעמאַכט.

משה

און איך ווידער, כ'לעבן, שווער דיר צו,
 אז איך שלאף מיר טאקע גאר אין רו:
 לאזן יענע זיין באזארגט,
 וואס איך האב ביי זיי געבארגט.

אויף א גנב

אוי, ווי! לאמיר שטארק קלאגן
 מיט זייער א גרויס געוויין:
 ער פלעגט ארויסצוטרעגן,
 אצינד טראגט מען אים אליין.

דער בעל-צדקה

פון דעם ארגסטן ביסטו נאך ארגער¹²,
 אז דו זאגסט, בערל איז א קארגער.
 איך אליין קען אים עדות זאגן,
 אז ער פלעגט ארומצוטרעגן
 און צו טיילן ארעמע לייט
 טאקע א גאנץ לאנגע צייט
 בנטלען געלט אין ביידע הענט —
 און, כ'לעבן, נאר אויף פופציק פראצענט!

¹² (פוי'ל' דיאלעקט) ערגער.

די שיפורים

לע גוטע שיפורים
 זינגען ניכטער פורים;
 ווייל זיי מוזן וועלן
 פורים זיך פארשטעלן.

י ה ו ד א

ז יהודא וועט זיך אויפכאפן אין קבר,
 וועט אין אים ציטערן איטלעכעס אבר;
 קיין שום ארעמאן האט ער בני זיין לעבן
 אפילו א קליין שטיקל ברויט געוואלט געבן;
 אצינד מוז שטיל צווען אונדזער יהודא,
 ווי די ווערעם מאכן פון זיין פלייש א סעודה.

די חברים

ארגע לינט און חזירים
 זינגען טאקע א פאר חברים;
 מע האט פון זייער גוטס
 ערשט נאך דעם טויט א נוץ.

דאגות נאך דעם טויט

ער קארגער חיים ליגט באגראבן אט א דא,
 קיין ארעמאן פלעגט ער צו געבן א דרייער;
 ער האט נאך דאגות ביו דער איצטיקער שעה,
 וואס זיין מצבה האט געקאסט אזוי טייער.

מצבה

ד אַ אונטער דער ערד,
ליגט באַגראַבן אַ נקבה;
זי איז, כ'לעבן, ווערט
די שטיינערנע מצבה;
וואַרן אזוי האַרט, ווי דו האַסט דעם שטיין געזען,
איז ביי איר לעבן איר האַרץ געווען.

מצבה אויף אַ פֿרעסער

אוי, לאַזטס ¹³ רינען איינערע טרערן,
לאַזטס איינער קול פֿון ווייטן הערן!
הערט נישט אויף צו וויינען און צו קלאַגן!
אוי, דאָ ליגט אַ גרויסער מאַגן.

קורחס מצבה

ד אַ ליגט אין דער אַדמה
קורחס גוף מיט דער נשמה.

¹³ לאַזט, איר זאָלט לאַזן.

אשלים

די קינדער

ד י קינדער האָבן אַ מאָל דעם קאַנטשיק צעריסן,
ווייל דער פֿאַטער האָט זיי מיט אים געשמיסן,
דערנאָך האָט עס זיי ווידער נישט געוואָרן שמעקן,
אַז ער האָט זיי געשלאָגן מיט דעם שטעקן.

*

עס טויג דיר נישט אין אַ סך זאַכן,
דו זאַלסט דיר וועלן בעסער מאַכן.

ד אַ ס א יי

צ ווי מענטשן האָבן זיך געקריגט איבער אַן איי
און האָבן דערביי געמאַכט אַ גאַנץ גרויס געשריי.
איינער האָט געזאָגט: עס זאַל זיין רוי;
דער אַנדערער: מע זאַל עס קאַכן.
דער סוף איז געווען — אוי, אוי, אוי! —
זיי האָבן דאָס איי צעבראַכן!

*

אַזוי איז אַ קריגעריי,
אַזוי איז אַ גרויס געשריי
צווישן אַ טאַטן מיט אַ מאַמען,
ווי זיי שפּאַרן זיך צוזאַמען:
— וואָס וועלן מיר מאַכן אַצינד
אויס אונדזער איינציקן קינד?

דער טאטע זאגט אַ רב, די מאַמע — אַ מגיד;
 דער טאטע זאגט אַ חסיד, די מאַמע — אַ מתנגד;
 דער טאטע — אַ סוחר,
 די מאַמע — אַ בעל-מלאכה;
 דער טאטע — אַ סופר,
 די מאַמע — אַ בעל-הלכה;
 דער טאטע — אַ דיטש,
 די מאַמע — אַ טייערן יוד;
 דער טאטע — די בנימש,
 די מאַמע — אַ גאלדשמיד;
 דער טאטע — אַ שטעכער,
 די מאַמע — אַ גארבער;
 דער טאטע — אַ בלעכער,
 די מאַמע — אַ פֿארבער.

נו, לאַמיר שוין אַ מאָל הערן,
 לאַמיר שוין אַ מאָל געוויר ווערן,
 איר ברענגט דאָך מיר אַרײַן אין צאָרן,
 איך בין דאָך שוין, כּלעבן, גאָר פֿאַרמישט!
 זאָגטס מיר שוין, וואָס איז אויס דעם קינד געוואָרן?
 עס איז אויס אים געוואָרן טאַקע — אַ נישט!

ק י ק ע ר ע ק י !

ב י אַ שטינג מיט הינער
 אויף דעם הויף ביי ר' יונה ווינער
 גייט זיך זיין בן-יחיד מאיר,
 דער לאַמפּערט, דער לידיקגייער
 (עס איז נאָך געווען גאַנץ פֿרי)
 און שרייט זיך: „קיקערעקי!“

אין דער שטענג דער האָן
 מיינט, ער מוז עס אים נאַכטאָן,
 און גיט זיך דאָ געשווינד אַ כאַפּ,
 און מיט זינע פּליגל אַ קלאַפּ,
 און גיט דאָ דעם גרויסן געשריי:
 "קיקערעקי!" — אַט דאָס הייסט אַ קריי!

די הענער פֿון די שכנים
 האָבן דערהערט דעם איינעם,
 האָט עס זיי נישט געלאָזט קיי רי 1 —
 אַלע האָבן געמוזט שרייען: "קיקערעקי!"

דער שומר, וואָס גייט-אַרום ביי נאַכט,
 האָט זיך דעריבער זייער צעלאָכט:
 — יאָ! — זאָגט ער — אוי! אוי! אוי!
 עס איז שוין אין דער וועלט אזוי:
 איינער דאַרף נאָר אַ ליגנדל צו זאָגן,
 ווערט עס באַלד אין שטאַט צעטראָגן...

דער וועוועריק ²

א אין אַ וואַלד פֿון איין בוים צום אַנדערן
 פֿאַרגלוסט זיך אַ וועוועריק צו וואַנדערן
 מיט אַ לויף און אַ שפּרינג,
 גאָר ווי אַ פֿעדער גרינג.
 דאָ איז ער געווען אויבן, דאָ אינטן,

¹ (פויל' דיאַלעקט) רו. (דער פּאָעט באַשטייט אויפֿן פּוילישן דיאַלעקט צו-

ליבן גראַם).

² אַ קליינע וועווערקע, אַ שטיפּער.

דאָ ווידער פֿאַרנט און דאָ הינטן;
 באַלד לויפֿט ער אַהין, באַלד אַהער,
 באַלד גאַר גלייך, באַלד אין דער קווער;
 איצט גיט ער ווידער אַ האַפּ
 און שטעלט זיך אויף דעם קאַפּ;
 דערנאָך גייט ער כסדר עטלעכע טריט
 און מאַכט זיך אַ קאַזשעליק³ אין דער מיט;
 און פּלוצלינג האָט ער זיך ווידער צעשטיפֿט
 און גיט זיך אַ האַצקע הויך אין דער ליפֿט,
 און בלייבט אויבן אויף אַ שפיץ בויס שטיין,
 און קנאַקט זיך ניסלעך מיט די ציין.

— אַװאָ! — זאַגט די מאַלפּע — גרויסע זאַכן!
 וואָס? איך וועל עס אפֿשר נישט נאַכמאַכן?
 דו, שוטה! קוק דו זיך נאָר גאַנץ גוט צו,
 וועסטו זען, אַז איך שפּרינג בעסער ווי דו.

און ווי איר טבע איז פֿון תמיד אָן,
 אַז זי מוז תיכף איטלעכן נאַכטאַן,
 גיט זי דאָ אַרויף אַ קלעטער
 אויף אַ בויס פֿול מיט בלעטער,
 און אַ שפרונג-אַראַפּ אויף אַ שטיין,
 און צעברעכט זיך אין אַ פֿוס אַ ביין.

*

נישט איין מאַל מוז איך זייער לאַכן,
 אַז איך זע אַ נאַרישקייט נאַכמאַכן.

³ קערט זיך איבער אויפן קאַפּ.

ד י ר ע ד ר

דאָס הינטערשטע ראָד פֿון אַ וואָגן
טוט זיך אַ מאָל צום פֿעדערשטן זאָגן:
— פֿאַר וואָס גייסטו דיר תמיד פֿרײַר?
איך בין דאָך גרעסער פֿון דיר!

דאָס רעדל ענטפֿערט צוריק:
— נו, גיב זשע נאָר אַליין אַ קיק,
אויב דו לויפֿסט געשווינדער און בעסער,
כאַטש דו ביסט פֿון מיר אַ סך גרעסער!
און מעגסט דיך נאָכפֿרעגן
אַט דאָ, די אַלע וועגן,
אַז סײַ צום פֿאַרן, סײַ צום זיצן,
קען איך אפֿשר גיכער פֿון דיר ניצן.

*

נישט איינער רעדט זיך דאָס ביי זיך אָן⁴,
עס קומט אים פֿבֿוד, ער איז קלוג און פֿאַן⁵ —
פֿאַר וואָס? — וועל ער איז אַ גרויסער מאַן.

ד י צ י ג אַ ר ן

מײַן זאָגט ראובֿן, וועסטו מיט ציגאַרן
נישט אַזוי גרינג קענען אָפּנאַרן,
וואָרן איך בין שוין לאַנג געקימען
אויף אַ גוטן און ווילן סימן,
וואָס איך קען אויף דער שטעל דערקענען,
וואָס פֿאַר אַ ציגאַרן עס זענען“.

⁴ איין. — ⁵ (גאַליציאַניש) פֿיין.

— יאָ? — זאָגט צו אים זיין ברודער שמעון —
איך בעט דיר, זאָג מיר אויך דעם סימן!

— ווי אזוי מע קען דאָס דערפרוון,
וועל איך דיר לערנען! — זאָגט ראובן —
דו רייכערסט דיר אַ ציגאַר,
וואָס איז גאַנץ טרוקן און דאַר
און גיסט גוט אַכטונג מיט פֿלייס,
אויב די אַש פֿון איר איז ווייס;
זעסטו, זי האָט אַ ווייסע קאָליר,
מעגסטו דיר שוין פֿאַרלאָזן אויף מיר,
אַז דו האָסט אַ ציגאַר,
וואָס איז קינצלעך און ראָר.⁶

— אוי, — זאָגט שמעון — וואָס נאַראַנים זענען!
אַלע נאַרישקייטן זענען פֿאַר זיי רעכט;
זיי ווילן ערשט נאָך דעם אַש דערקענען,
צי איז די ציגאַר געווען גוט צי שלעכט.

*

כ'לעבן, ברידער! עס איז גאַר נישט גלייך —
אַש-מַבֿינים זענט עץ⁷ פֿון גרויס ביז קליין!
לעבט יאָ אַ ווילער מענטש צווישן אַיך,
ווילט עץ אַיך אויף אים גאַר נישט פֿאַרשטיין;
נאָר דעמאָלט קריגט עץ אים זייער ליב,
ווען פֿון אים איז שוין נאָר דאָ אַש אין גריב.

⁶ (לאַטיין) זעלטן, טייער. — ⁷ (פּויל' דיאַלעקט) איר.

ד ע ר ש ל ו ם

דאָס פֿינער זאָגט צום וואַסער גאַנץ קליג⁸:
— ווי לאַנג נאָך וועל'מיר אונדז לעבן אין קריג?

וואָס האָב איך צו דיר?

וואָס האַסטו צו מיר?

עס העט, כ'לעבן, געווען שיין און פֿיין.

עס זאָל צווישן אונדז שוין תמיד שלום זיין.

דאָס וואַסער ענטפֿערט: — דו ביסט טאַקע גערעכט,

צו לעבן אין שְנָאָה אײַ, כ'לעבן, גאַנץ שלעכט.

אַט לאַמיר שוין ביידע פֿון הײַנט

אויף תמיד בלײַבן גוטע פֿרײַנד!

און זיי האָבן אָנגעהויבן בשלום צו לעבן

און האָבן זיך תיכף אַ קוש געגעבן.

און עס האָט געקאַכט, געזאָטן, געזאָטן און געשפּריצט.

גלייך עס העט געווען געדונערט און געבליצט,

און ביידע זינען אַזוי לאַנג געווען אין צאָרן.

ביז עס איז אויס ביידע גאַר נישט געוואָרן.

*

זינען צוויי מענטשן אַזוי נישט קליג

און לעבן פֿון אייביק אָן אין קריג.

נו, לייגט זיך אַ דריטער אַרײַן.

עס זאָל שוין שלום צווישן זיי זיין;

וועל איך זיי נאָך מײַן עצה געבן.

זיי זאָלן תמיד פֿון ווײַטן לעבן;

לאַזן זיי זיך ליב האָבן פֿון ווײַטן.

וועט דער שלום דויערן לאַנגע צײַטן.

⁸ קלוג.

ד י מ א ל פ ע

זיז מיר כאַטש איינע צווישן די חיות
 „זיז“ איך זאָל נישט נאַכמאַכן אירע העוויות!“ —
 אַזוי טוט זיך אַ מאַלפעלע באַרימען
 פֿאַר אַ פֿוקס, וואָס איז צו איר געקומען.

דאָס פֿיקסל ענטפֿערט תיכף צוריק:
 — זאָג נאָר, דו, פֿאַרשיווע מאַרשעליק⁹:
 וועמען וועט אָבער דאָס אַננפֿאַלן אַ גאַנץ יאָר,
 ער זאָל דיך וועלן נאַכמאַכן אויף אַ האַר?

*

דאָס משל מעג, כֿלעבן, אָן אַ נמשל בלעבן;
 איטלעכער ווייסט עס אַליין צוצושרייבן...

ד ע ר ה אָן

ד ער האָן, דער פֿעננער יונג מיט שפּאַרן,
 איז אויף זײַן באַלעבאַס ביז געוואָרן,
 ווייל ער האָט אים איין מאַל פֿאַרגעסן
 צו דער צײַט צו געבן עסן.
 — וואָרט נאָר — זאָגט צו זיך דער האָן —
 איך וועל אים שוין בעסער אָפטאָן.
 ער דאַרף דאָך מאַרגן פֿרי אויפֿצושטיין
 און תיכף אין שטאַט אַרײַן צו גיין,
 לאָז אים וועקן ווער עס וויל...
 איך וועל מיר זיצן גאָר שטיל...

⁹ בדחן, אַנפֿירער אויף שמחות, אַמאָליקער טאַסטמייסטער.

איך וועל מיד, אָסור, פֿאַר אים נישט זאָרגן;
 לאַז ער שלאָפֿן כאַטש ביו איבער מאָרגן...
 פֿאַר טאָג ליגט דאָ דער באַלעבאָס און קלערט
 און העט שוין גאָר זייער גערן דערהערט
 פֿון זיין האַן דעם ערשטן קריי,
 פֿון זיין וועקער דעם גרויסן געשריי.
 אָט! ער איז שוין מיד געוואָרן צו ליגן,
 און דער האַן האַט אַלץ נאָך געשוויגן.

און ער גיט זיך דאָ אַ כאַפֿ־אויף אַצינד
 און לויפֿט, און עפֿנט דאָ אַ לאַדן געשווינד —
 און דער טאָג גיט אַ שניין
 אים פּלוצלינג אין זיין פנים אַרײַן.

— אַך איז מיר! וואָס איז דאָס? —
 שרייט גאָר ביז דער באַלעבאָס —
 ווי געפֿעלט אײַך מײַן פֿאַרשווער האַן?
 ער האַט נאָך הײַנט קיין קריי געטאָן!
 ער איז שוין, אָסור, נישט ווערט אַ פּריטה¹⁰;
 איך שיק אים תּיכּף צו דער שחיטה.

דער באַלעבאָס האַט טאַקע וואָרט געהאַלטן
 און שוין צו מיטאַג אויף צוויי געשפּאַלטן.

*

וויל נישט פֿאַר איטלעכן פּיצל
 תּיכּף יענעם אָפּטאָן אַ שפּיצל.
 אַז ניט, וועסטו אויך אַזוי אַ סוף האַבן,
 ווי אונדזער האַן האַט זיך באַגראָבן.

¹⁰ פּרוטה.

דער בעל-הלוואה

א בעל-הלוואה איז גאָר אין אַ קורצער צייט
געוואָרן אַ גרויסער אַדיר, אַ גרויסער לייט.

מיינסטו אַז דורך שאַכערן, גענאַרן און שווינדל-מלאַכה?

ניין, ער שווערט פל-השבוּעות: נאָר דורך גאָטס ברכה.

נו, מוז ער דאָך כאָטש גאָט זיין פֿרומקייט ווייזן.

אַז ער האָט אַ בטחון גאָר שטאַרק ווי אַינזן;

אַז גאָט וועט זיין פֿרומקייט דערהערן

און אים נאָך מער עשירות באַשערן;

האָט ער טאַקע נישט געזשאַלעוועט קיין געלט

און האָט אַ גרויס הקדש אויפֿגעשטעלט.

ווי ער האָט דאָס הקדש אַזוי פֿאַרטיק געמאַכט.

איז ער געשטאַנען און ביי זיך נאָך געטראַכט.

ווי ער האָט פֿאַר גאָט און לייט יוצא געווען.

האָט ער זינס אַ פֿריינד, אַ קלוגן יונג, דערווען:

— נישט וואָר — באַרימט ער זיך — עס איז שייַן און פֿיין?

וועלן קענען גענוג אַרעמע לייט אַרײַן?

— יאָ — זאָגט דער קלוגער יונג — עס איז טאַקע גרויס און שייַן.

נאָר איך מייַן, עס וועט אַלץ נאָך זיין גאָר צו קליין.

ווען עס זאָלן דרייַנען ¹¹ די אַלע פֿאַרשווינען.

וואָס דו האָסט בדלות געשטעלט וועלן וווינען!

*

דער קלוגער יונג האָט גוט געזאָגט — איך האָב הנאה:

נעם נישט קיין רווחים! פֿע, זיי נישט קיין בעל-הלוואה!

¹¹ (פּויל' רייזאַרט) דאָרט אינעווייניק.

ד י ב י ק ס

א יך ווייס נישט, ווו דאָס האָט זיך גענומען
 און פֿון וואַנעט דאָס איז געקומען,
 אז עס האָט אויף דעם וועג,
 ווו מען גייט אויף דעם געיעג,
 געפֿונען אַ מאָל אַ פֿיקס
 אין מיטן וועג אַ ביקס.
 ער איז דאָ מיט פֿעס צוגעשפּרינגען,
 די ביקס טאַקע נאָר אַננצושלינגען:

— דו — זאָגט ער — גייסט דאָ אויף מײַן נשמה!
 איצט וועל איך ערשט אין דיר האָבן אַ נקמה.
 איך מוז דיך צעברעכן אויף שטיק־שטיקלעך,
 דערנאָך וועל איך ערשט קענען לעבן גליקלעך.

— איך — זאָגט די ביקס — בין דאָך נאָר אַ שליח.
 דו ביסט אַזוי שלעכט, וואָס איז נישט שכיח.
 ווי קען דיך גאָר אויף מיר פֿאַרדריסן?
 איך אליין קען דאָך, אַסור, גאָר נישט שיסן.

— איך — זאָגט דער פֿוקס — טרײַב דאָ קיין קאַטאַוועס;
 דו, נאָר דו ביסט דאָס מײַן מלאַך־המוות!

און ער האָט אָנגעהויבן די ביקס צו בייסן,
 צו וואַרפֿן, צו פֿליקן און צו רייסן.
 פּלוצלינג האָט די ביקס אַ שאַס געגעבן
 און דער פֿוקס האָט אויפֿגעהערט צו לעבן.

כילעבן, איך האָב אליין געזען אַ סך אירע,
ווען עס איז זיי געקומען אַ מאָל אַ שלעכטע בשירה¹²,
זינען זיי געווען אזוי גאָר נישט קליג
און האָבן געפֿירט מיט דעם שליח אַ קריג.

די צוויי הענער

צוויי געזונטע הענער, די רעכטע לייט,
וואָס האָבן פֿאַר טאָג אלע אויפֿגעוועקט,
האָבן אַ צייט לאַנג זיך תמיד געמיינדט,
וויבֿל צווישן זיי האָט אַ שנאה געשטעקט.
אַ מאָל האָט עס זיך אָבער פֿאַרלאָפֿן,
די הענער האָבן זיך אָנגעטראָפֿן.
קוים האָבן זיי זיך דערזען מיט די אויגן,
איז איינער צום אַנדערן צוגעפֿלויגן
און האָבן גאָר איילן הויך געשפּרינגען,
איינער דעם אַנדערן איינצושלינגען;
דער האָט דעם בני דער קאַם געדושובעט¹³
און דער דעם בני די אויגן געדלובעט¹⁴,
און ווי מען צאַפט וואָסער פֿון טונען,
איז פֿון ביידן דאָס בלוט גערונען;
זיי האָבן זיך בני די קעפּ געביסן
און די פֿעדערן גאָר אויסגעריסן.
קורץ, דאָס איז אזוי געווען עטלעכע מאָל,
ביז ביידע זינען געבליבן נאַקעט און גאַל.
— זאָגט נאָר מיר, וואָס איז דאָס? —

¹² בשורה. — ¹³ געפיקט. — ¹⁴ געבאַרעוועט, געגראַבלט.

פֿרעגט זייער ביז דער באַלעבאַס —
וואָס איז דער ליאַרעם, דאָס געשריי?
פֿאַר וואָס איז דאָס געהרגעריי?

— וואָס? — שרייט איינער — ער וועט דאָס ווערטער פֿאַרדרייען?
און קיי־קער־ע־קי, ניט קו־קער־ע־קו קרייען?
וואַרט, איך וועל אים שוין ווייזן,
ווי מען קרייעט מיט גרייזן!
— איך קרייע — שרייט דער אַנדערער האָן —
קיי־קער־ע־קי שוין פֿון אייביק אָן!
מיר קען איטלעכער האָן זאָגן עדות,
וואָס האָט געהערט קרייען מיינע זיידעס,
וואָס דו מוזסט זיך צען מאָל אָפּשווענקען,
דו זאַלסט זייער נאַמען געדענקען,
אַז זיי האָבן געקרייעט קיי־קער־ע־קי
און נישט מיט גראַבע גרייזן אַזוי ווי די 15!

דער באַלעבאַס הייבט־אָן זייער צו לאַכן:
— הערטס־אויף מיט אנערע נאַרישע זאַכן!
ביי מיר איז דאָס אַלץ איינערליי,
איך דאַרף נאָר האָבן אנער געשריי,
קרייעטס קיי־קער־ע־קי, קרייעטס קו־קער־ע־קו,
אַבי וועקטס מיך נאָר תמיד אויף צו דער שעה!

*

צווישן אונדזערע לומדים, רבנים,
טרעפט מען אַ מאָל אויך אַזעלכע נאַראַנים,
וואָס רייסן זיך שיער נישט ביי די האַר

און קריגן זיך אוועק לאנגע יאָר,
און זידלען זיך אוועק גאַנצע צייטן
איבער אַן אות, וואָס עס קען באַטייטן.
דער ברענגט אַ ראַיה פֿונעם שיטה מקובצת¹⁶
און שעלט זיין חבר מיט קללות נמרצות¹⁷,
און דער פֿאַררופֿט זיך אויף דער קבלה
און גיט דעם חבר דאָפֿלט די קללה;
צום סוף קומט זיי ביידע גאָר נישט אַרויס,
וואָרן דער פֿשט לאַכט זיי ביידע אויס.

ד י ש ע ר

צווישן ביידע קלינגען פֿון אַ שער
איז געווען אַ שנאה גרויס און שווער.
איטלעכע באַזונדער פֿאַר זיך אליין
איז געווען טאַקע קינצלעך און שיין,
זייער גוט פֿאַלירט, גאַנץ שאַרף און גלאַט,
זיי האָבן קיין שום פֿעלער געהאַט;
נאָר צי פֿאַר גאַווה, צי פֿאַר קנאה
האַט צווישן זיי געשטעקט אַ שנאה.
שלעכטס טאָן האָבן זיי זיך פֿאַרט נישט געקענט.
כאָטש די שנאה האָט זייער שטאַרק געברענט;
נאָר זיי פֿלעגן זיך תמיד צו מנצחן,
ווייל זיי האָבן זיך נישט געקענט לינדן.
אַ שטיק שמאַטע פֿלעגט ביי זיי צו זיין,
וואָס זיי האָבן זיך מיט איר אָפּגעווישט.

¹⁶ אַנטאַלאַגיע פֿון תלמודישע חידושים. — ¹⁷ גראַבע, ווילגאַרע.

איר איז פלוצלינג גאר אין זין ארײַן
 און האָט זיך צווישן זיי אַרײַנגעמישט.
 זי איז געגאַנגען אַהין און אַהער
 און האָט דערציילט זאַכן פֿון דער צו דער;
 וואָס די האָט גערעדט,
 וואָס די האָט געמאַכט,
 ווי די האָט געשפּעט,
 ווי די האָט געלאַכט.
 אַזוי פֿלעגט זי שמועות צוצוטראַגן
 און וואָס זי האָט געהערט — אַפּצוזאָגן.

דערקעגן ¹⁸ הער איך זאָגן בײַ לײַט,
 אַז אויף איטלעכער זאָך קומט אַ צײַט.
 די קלינגען האָבן זיך מײַשׁ געווען,
 זיי ווילן זיך בײַדע פֿאַרט אַ מאָל זען.
 זיי זײַנען בײַדע צונאַנד געקומען,
 האָבן די שמאַטע מיט זיך גענומען;
 זיך האָבן זיי נישט געטאַן קײַן רעכטס,
 נאָר האָבן זיי צווישן זיך אין מיטן
 דאָס שמאַטקעלע אויף שטיקלעך צעשניטן.

*

הער נאָר צו, דו, קליינער!
 זע, היט דיר די ביינער
 און גיי דיר בעסער גאַר אָן אַ זײַט
 בײַ אַ מחלוקת פֿון גרויסע לײַט;
 זע, מיש דיך נישט אין זײַער קריג אַרײַן,
 וואָרן דו וועסט דאָס פּפּרעהינדל זײַן.

¹⁸ להיפוך, פאַרקערט.

די דריי זין

אין יארן אלט און אין גיטער רינד, צעטיילט צווישן דריי קינדער גלייך אן ערלעכער מאן, אן אלטער באַלעבאָם, זינע צונאָנדגעפראַצעוועטע ¹⁸ נחלאות.

„אַ פֿינגערל — זאָגט ער — האָב איך נאָך אין מיין פֿאַרמעגן, דאָס באַהאַלט איך אָבער נאָר פֿאַר דעם זונס וועגן, וועלכער פֿון מינע דריי זין וועט די גרעסטע מצווה טיין.“

און דעם פֿאַטערס צוזאָג צו דערלאַנגען, זעט מען די דריי קינדער זיך צעגייין. דריי חדשים זינען שוין אוועקגעגאַנגען, זעט דער פֿאַטער די קינדער פֿאַר זיך שטיין.

דער עלטסטער זאָגט פֿרײַר:
 „עס וועט זיין אַ וואָך פֿיר, איז מיין חֶבֶרס גאַנץ פֿאַרמעגן בני מיר אין מיין קופֿערטל געלעגן; ער האָט גאָר נישט געהאַט אויף מיר, קיין שום וועקסל, קיין שום פֿאַפֿיר, און איך זאָל אַזוי געזונט זיין און לעבן, ווי איך האָב אים אַלץ ערלעך אָפּגעגעבן!“

„דו האָסט — זאָגט דער אלטער — מיין ליבער זון, געטון וואָס איטלעכער איז מחויבֿ צו טון.“

¹⁸ מיט שווערער פראצע (האַרעוואַניע) צונויפגעקליבענע.

„איך — הייבט־אָן דער מיטלערער צו זאָגן —
פֿאַר מיר דאָ אַנומלט אויפֿן וואָגן,
פֿאַלט פּלוצלינג אין טיך אַרײַן אַ קינד.
איך לויף אָבער תּיכף אַהין געשווינד,
ווי אַ פֿויגל בין איך טאַקע געפֿלויגן
און האָב עס לעבעדיק אַרויסגעצויגן;
איך האָב עס אין דאָרף אַרײַנגעטראָגן —
דאָס גאַנצע דאָרף קען מיר עדות זאָגן.“

„פֿאַר דעם — האָט דער פֿאַטער צו ענטפֿערן אַנגעהויבן —
קומט דיך, מײַן זון, נאָך נישט אַזוי שטאַרק צו לויבן.
ווער פֿון אונדז עס טוט נישט אַזוי,
דער מוז זיך שעמען, אוי, אוי, אוי!
אמת, דײַן מעשה איז שײַן און גאַנץ גיט,
אָבער נאָך אַלץ קײַן מצווה נײַט.“

דער ייִנגסטער זאָגט: „בײַ זײַנע שאַף
איז מײַן שונא אַנגעפֿאַלן אַ שלאַף
דאָרט, בײַ דעם גרויסן, טיפֿן טיך, וואָס איז אין טאַל.
צווישן אים און דעם טויט איז שוין געווען גאַנץ שמאַל.
בײַ דעם ערשטן ריר העט ער אַראָפּגעזונקען.
בײַ דעם קלענסטן רוק העט ער געווען דערטרונקען.
איך אָבער האָב אים מציל געווען און אויפֿגעוועקט...“

„איצט — האָט דער אַלטער ביידע הענט אויסגעשטרעקט —
נאָ! דאָס פֿינגערל איז דײַן, מײַן ליבער זון!
וויל דעם, וואָס קען זײַן שונא אויך גוטס טון.“

די אַסיפּה

נאָך דעם לייבס, דעם גיבורס, טויט
 זינען די חיות געבליבן אין אַ נויט;
 זיי זינען געבליבן אָן אַ פֿירער,
 איטלעכער האָט געוואָלט ווערן רעגירער.
 ווי די חיות האָבן דאָס געזען,
 האָבן זיי זיך אַלע מיישׁב געווען
 און האָבן זיך אַלע צונאַנדגענומען,
 און זינען אויף איין אָרט צונאַנדגעקומען,
 און האָבן אָנגעהויבן נאַכצוקלערן,
 ווער פֿון זיי עס זאָל רעגירער ווערן.

דער ערשטער איז געווען דער טיגער,
 וואָס איז געקומען צו שוועבן.
 „ניין! — זאָגן די חיות — ער איז אַ קריגער;
 אונדז וויל'מיר רויק לעבן.“

דער עלטסטער פֿון די בערן
 האָט געוואָלט רעגירער ווערן:
 „דער טענצער — האָבן די חיות געשריגן —
 האָט פּלוצלינג אויך גאָר חשק געקריגן,
 אויף דער עלטער צו ווערן אַ רעגירער?
 ניין, ניין, לאַז ער גיין טאַנצן פֿרײַרער!“

דער הערש איז געקומען דערהיצט,
 מיט זינע הערנער פֿאַרשפיצט,
 און זאָגט מיט גרויס חן:
 „ווער איז ווי איך אַזוי שייַן?
 מיך זאָלט עץ צוהערן;
 איך וועל רעגירער ווערן!“

„וואָס טויג אונדז דײַנע שײַנע העוויות“ —
 ענטפֿערן מיט אַ מאָל אַלע חיות —
 שײַנקייט אַליין איז גאַר נישט גענוג,
 אַז מען איז נישט דערצו גאַנץ קלוג!
 דער פֿוקס, דער חרוץ, האָט זיך נישט וויסן געמאַכט,
 וואָרן ער האָט זיך בײַ זיך אַזוי געטראַכט:
 „איטלעכן, ווער עס וועט נאָר רעגירן,
 וועל איך דאָך בײַ דער נאַז אַרומפֿירן;
 ליבער וועל איך מיר גאַר זיצן שטיל,
 לאַז זײַן אַ רעגירער, ווער עס וויל“.

דעם אייזל, דעם שוטה, דעם גרויסן נאַר,
 האָט זיך אויך געגלוסט צו ווערן אַ האָר.
 „נו — זאַגט ער — לאַמיר נאָר קלערן,
 פֿאַר וואָס זאָל איך נישט רעגירער ווערן?
 וואָס פֿרעגט עץ דאָ פֿאַר אַ שאַלה,
 איך האָב דאָך פֿון אַלע די גרעסטע מעלה;
 איך בין דאָך דאָס אַ מיוחס פֿון אַלטע צײַטן,
 די גרעסטע לײַט פֿלעגן אויף אייזלען צו רײַטן.
 אויף מײַן עלטער-עלטער-זיידע
 איז אַבֿרהם געריטן צו דער עקדה,
 און דאָס, וואָס בלעם איז ד'רויף געריטן,
 איז געווען מײַן פֿעטערס לײַבלעכער מחיתן¹⁹.

און דאָס ווייס איך אויך גאַנץ קלאַר,
 אַז דאָס אייזל פֿון ר' פֿנחס בן יאיר
 (איך האָב עס תמיד פֿון מײַן פֿאַטער געהערט),
 אַז דער צדיק האָט זיך מיט אונדז אָנגעקערט“.

---

¹⁹ מחותן.

מיט דעם אייזל, דעם יחסן, דעם אַלטן,
האַבן זינע קרובים די פֿערד געהאַלטן
און האַבן אים געזאַגט אַלע עדות,
אַז זיי האַבן געהערט פֿון זינע זיידעס.

איצט איז דער פֿוקס שוין ביז געוואָרן
און זאַגט צום אייזל מיט גרויס צאָרן:
„גיי דו צו אַלע ריחות”²⁰
מיט דיין פאַרשיווע יחוס!
הערסטו, דו גרויסער שוטה, דו עזות-פנים!
אויף אייזלען זינען טאַקע געריטן צדיקים, רבנים,
אַבער עץ²¹, אייזלען, בלייבט תמיד נאַראַנים,

אַזוי ווי די אַבות, אַזוי די בנים.
חיות! מײַן דעה וועט אייך אַלע געפֿעלן:
איך ווייס, עץ וועט אַודאי אַזוי וועלן;
וואָס קלערט עץ אַהער, וואָס קלערט עץ אַהין —
רעגירער זאַל ווערן אונדזער רעגירערס אַ זין²²!

„יא, יא” האַבן אַלע חיות געשריגן;
נאַר דאָס אייזל האָט שטיל געשוויגן.

*

פֿרעגט נאַר נאָך ביי איטלעכן ראש-הקהל,
אַז אַזוי אַן אַסיפּה טרעפֿט זיך אַלע מאָל.

²⁰ רוחות. — ²¹ איר. — ²² זין.

דעם לייבם משפט

דאָרט, אונטן, אויף די וויסטע פֿעלדער
 זינען די חיות געקומען פֿון די וועלדער,
 איטלעכער מיט זיין קלאַג און זיין באַגער
 פֿאַר דעם לייב און פֿאַר זיין יועץ, דעם בער.
 די קו, נעבעך, קומט צום ערשטן און קלאַגט,
 אַז נעכטן פֿרי, איידער עס האָט געטאַגט,
 איז אַ גזלן, זי ווייסט נישט ווער, געקומען
 און האָט איר, נעבעך, איר קעלבל גענומען.
 דער לייב קוקט זיך אום און וויל דאָ הערן,
 אויב עמעצער ווייסט נישט דערפֿון.
 „איך — זאָגט דער וואָלף — קען הייליק שווערן,
 אַז איך האָב דאָס נישט געטון;
 מען קען דאָס איצט אויף מיר ניט זאָגן,
 וואָרן איך בין שלאָף אויף מיין מאַגן.“
 „שוויגן!“ — שרײַט דער לייב — דאָס איז מיין סימן,
 אַז דו, נאָר דו האָסט דאָס קעלבל גענימען;
 וואָרן איך זע, אַז דיין געוויסן
 לאַזט דיך, גזלן, אַליין נישט רוען;
 דו האָסט דאָס קעלבל צעריסן —
 דיר זאָל דער בער דאָס אייגענע טוען!“
 און אין דעם וואָלפֿס בויך האָט מען האַלב
 געפֿונען פֿון דעם אייגענעם צעריסענעם קאַלב.

*

פֿאַרענטפֿערסט דו דיך פֿרײַר,
 איידער מען באַקלאַגט זיך אויף דיר,
 קען איטלעכער שוין מיט זיין שכל אַנזען,
 אַז מע האָט דיך נישט אומזיסט חושד געווען.

די צוויי פֿערדלעך

צוויי פֿערדלעך, שיין אינגעשפאָנט,
 שמועסן זיך אזוי צווישן אַנאָנד²³.
 „זעסטו, דער פֿורמאָן איז אַוועקגעגאַנגען
 און האָט די לייצעס אויפֿגעהאַנגען.
 לאָמיר זיך נאָר צעיאָגן
 מיט דעם גרינגן וואָגן.
 לאָמיר אים גאָר איבערקערן,
 עס זאָל אַלץ צעבראַכן ווערן;
 לאָמיר זיך אונדז מאַכן פֿריי:
 וואָס טויג אונדז זיין פֿאַסקודנע בריי?²⁴
 לאָז ער וויסן, דער גרויסער פעסן,
 ער זאָל אונדז שוין נישט מער שמייסן!“

„גוט — זאָגט זיין ברודער —
 לאָמיר געבן אַ רודער!“

און ווי ער האָט דאָס געזאָגט,
 האָבן זיי זיך שוין צעיאָגט.
 זיי זינגען געפֿלויגן איבער דער גאַס
 און האָבן פֿאַרלוירן אַ גרויס פֿאַס,
 זיי האָבן פֿאַרריסן די קעפלעך
 און צעבראַכן אַ שטעל מיט טעפלעך,
 און אַ טישל מיט גלעזלעך,
 און אַ קויבער מיט קעזלעך;
 זיי האָבן איבערגעפֿאַרן אַ קינד
 און צעטראַטעוועט²⁵ אַ שיינעם הינט;

²³ איינע מיט די אַנדערע. — ²⁴ טומלען (קאַכו). — ²⁵ צעטראַטן.

און אין מיטן דער שטאָט
האַבן זיי פֿאַרלוירן אַ ראָד.
און ווער עס האָט זיי געוואָלט איינהאַלטן,
האַבן זיי שיער דעם מוח צעשפּאַלטן.

און ווי זיי ווילן איבערן וואָל²⁶,
אַז זיי גיבן דאָ ניט אַ פֿאַל
בידע מיט אַ מאָל
אַראָפּ אונטן אין טאָל
און האָבן זיך אויף שטיינער
צעבראַכן גאָר די ביינער.

*

נישט איינער לאָזט-אַראָפּ די נאָז,
ווייל ער האָט איבער זיך אַ באַלעבאַס,
און מאַכט זיך אליין גאָר פֿאַרגעסן,
אַז דער באַלעבאַס גיט אים צו עסן,
און וויל נאָר אַלץ אין איינעם דערקלערן,
ווי ער זאָל דעם באַלעבאַס פֿטור ווערן;
דערנאָך ליגט ער אָבער אין דער ערד,
ווי אונדזערע צוויי פֿאַרשאַרטע²⁷ פֿערד.

²⁶ גראַבן, קאַנאַל. — ²⁷ חוצפהדיקע, פאַרשייטע.

די צוויי ציגן

צוויי אלטע ציגן, די רעכטע נאראנים,
 וואס דער נאר ליגט זיי אויפן פנים,
 גיבן זיך דא בנים בערדל א גלעט
 און שמועסן זיך מיט גרויס געשפעט:
 «ווער האט דאס אויסגעטראכט
 און דעם פוקס א שם געמאכט,
 אז דעם גרעסטן שכל
 האט נאר ער אין מוחל?
 ווייסטו, איך זאל אזוי זיין געזינט,
 ווי איך געדענק נאך אזוי ווי אצינד,
 ווי דער פוקס האט א מאל אנגעהויבן
 דעם לייב, דעם מלך, זייער צו לויבן,
 האט ער דעמאלט עפעס געזאגט א דרשה,
 עפעס קעגן דעם צדיק און דעם רשע;
 איך זאל נישט אוועקגיין פון דאנען,
 אויב איך האב כאטש איין ווארט פארשטאנען.
 כ'לעבן, ווי איך בין א ציג!
 דער פוקס איז גאר נישט קליג!»

*

עץ, וואס לאכט־אויס פֿרעמדע ספרים
 פֿון מזרח, מערב, צפֿון און דרום —
 אלע פֿון גרויס ביז קליין;
 שטויסט ²⁸ אַיך, וואָס איך מיינ!

---

²⁸ פאלט אויפן געדאנק, טרעפט!

צוויי גוטע פֿריינד

דער וואָלף מיט דער שלאַנג,
גוטע פֿריינד שוין פֿון לאַנג,

באַחשבוּנען זיך אַ מאָל
דאָרט, אונטן, אין טאָל,
ווער פֿון זיי עס האָט מער
גוטס געטאָן ביז אַהער.

דער וואָלף דערציילט צום ערשטן:
„איך גיי אַ מאָל איבערן גערשטן —
עס האָט דעמאָלט זייער שטאַרק גערעגנט —
האָב איך פֿלוצלינג אַ שעפֿעלע באַגעגנט.
דאָס קעפֿעלע, נעבעך, אינגעבויגן,
פֿאַרנעצט ביז איבער די אויגן,
פֿון אויבן ביז אַראָפּ פֿון בלאַטע שוואַרץ;
עס האָט מיך אַזש געריסן ביים האַרץ.
עס האָט זיך, נעבעך, געמיטשעט,
עס האָט געבעקעט און געקוויטשעט,
האָב איך פֿאַר גרויס רחמנות —
דו קענסט דאָך מײַן ישרנות²⁹ —
עס נאָר אַזוי אַ קליינעם ביס געגעבן,
האָט עס אויפֿגעהערט צו לעבן.
עס האָט שוין נישט געפֿרעגט נאָך דעם רעגן,
וואָרן עס איז זיך שוין גאַנץ רויק געלעגן.“

„ביסטו — זאָגט די שלאַנג — נאָך געקומען
מיט דער שיינער מעשה דיך באַרימען?
שעם דיך אין דינן ווייטן האַלדו אַרײַן!
איך העט גאָר נישט געקענט אַזוי שלעכט זײַן!
זעסטו, איך האָב דעם פֿאַסטעכס זון

²⁹ געפֿיל פֿאַר יושר.

טאקע יא א גרויסע טובה געטון.
 עס וועט זיין אין דעם א וואך דריי,
 הער איך פלוצלינג א גרויס געשריי
 דארט ביי דעם פאסטעך אין שטוב.
 איך קריך מיר ארויס פון מיין גרוב,
 און ווי איך קום דארט אהין,
 ליגט, נעבעך, דעם פאסטעכס זין
 אויסגעשטרעקט אויף דער ערד,
 מיט דעם פנים איבערגעקערט,
 און דער פאטער האט אים אזוי געשמיסן,
 עס האט מיך אזש ביים הארץ געריסן.
 (דער זון איז, פראוודע³⁰, געווען שיפור,
 נאר דאס געהער גאר נישט צום עיקר).
 און מיך תיכף נוקם צו זיין,
 קריך איך מיר אין אלקער³¹ אריין
 צו דעם פאסטעכס קראנק ווייב
 און גיב איר א ביס אין לייב.
 זי האט, פראוודע, נאך געשריגן,
 אבער טויט איז זי געבליבן ליגן“.

„דו ביסט — זאגט דער וואלף — זייער שלעכט;
 דאס איז אוודאי נישט געוועזן רעכט;
 שעם דיך אין דיין ווינטן האלדז אריין!
 ווי קען מען גאר אזוי נישט ווערט זיין?!“

*

דאס, וואס איטלעכער טוט אליין,
 הייסט ביי נ'אים רעכט און שייך;
 נאר דאס, וואס יענער טוט,
 הייסט ביי נ'אים גאר נישט גוט.

³⁰ (סלאוויזם) וואס אמת. — ³¹ קליינער שלאף-חדר.

טעמערל מיט דעם האָן

ד י אלטע טעמערל
האָט געהאַט אַ קעמערל,
ווי נאָר הענער אליין
פֿלעגן אַרומצוגיין.

אַ מאָל האָט זי געקויפֿט אַ הענדל,
מאָגער און דאָר ווי אַ שפענדל.
ווי דאָס הענדל איז אַהין געקומען
און האָט זיך נאָר צום עסן גענומען,
איז צוגעלאָפֿן אַ האָן, אַ גרויסער פעסן,
און האָט אים אָנגעהויבן אַזוי צו ביסן,
אַז אין איין האַלבער מינוט
איז דאָס הענדל געווען צעבלוט.

טעמערל הייבט-אָן מיט גיטן
נאָך אַ ביסל האַבער צו שיטן.
אַט! דער האָן פֿאַלט שוין ווידער צו
און לאַזט דעם הענדל גאָר קיין רו.
איצט איז שוין טעמערל ביז געוואָרן
און שרייט צום האָן מיט גרויסן צאָרן:
„דו וועסט דאָס אַלץ נישט גענוג האַבן?
וואָרט, איך וועל דיך בעסער באַגראַבן!“
צום שוהט האָט זי דעם האָן געשיקט
און אויף אָנבײַסן אים אַפּגעפֿליקט.

*

האָט דיר גאָט פּרנסה געגעבן,
לאַז זשע דײַן חבֿר נעבן דיר לעבן;
אַז נישט וועט דיר גאָט אַזוי טאָן,
ווי טעמערל האָט געטון דעם האָן.

דער דארן

עס יאמערט און קלאגט א מאל א דארן:
 „וואס פאר א שלעכטע צייטן זינען דאס געווארן!
 עס זינען שוין נישטאָ יענע גוטע צייטן,
 ווען איך בין געווען באוואקסן פֿון אלע זייטן
 מיט בלעטער גריין ווי אַ גראַז
 און מיט פירות גאַר אָן אַ מאָס.
 עס איז טאַקע געווען אַ נחת מיד אַנצוקוקן,
 אַפֿילו מנן שאַטן פֿלעגט מענטשן צו דערקוויקן.
 איצט בין איך דאר און מאַט,
 האָב קיין פרי, האָב קיין בלאַט,
 האָב קיין כוח, האָב קיין קראַפֿט,
 ווי אַ שטיק שטיין גאַר אָן זאַפֿט.
 אוי, איך האָב מיד קיין מאַל נישט גערעכט³²,
 אַז צייטן זאָלן קענען ווערן אזוי שלעכט“.

*

אזוי הער איך אַלץ קלאַגן בני לַיִטן:
 „עס זינען אַצינד זייער שלעכטע צייטן!“
 איך זאָג, די אַלטע צייטן זינען נאָך דאָ:
 יאָרן, חדשים, וואַכן, טעג און שעה —
 נאָר זינען די מענטשן אַליין זייער שלעכט געוואָרן,
 ווי אויס דעם שיינעם בוים דער מיאוסער דארן.

---

³² געריכט, דערוואַרט.

Handwritten text in Yiddish, appearing to be a letter or document. The text is dense and covers most of the page. It includes various words and phrases, some of which are underlined or written in a different style. The handwriting is cursive and somewhat difficult to read due to the image quality. The text is arranged in several paragraphs, with some lines starting with a small symbol or letter. The overall appearance is that of an old, handwritten document.

רעפראדוקציע פון א בלאט סערקעלע אין כתב־יד

סערקעלע

אָדער

ד' יאָרצײַם נאָר אַ ברודער

נאָר אַ נײַ טעאַטער־שטיק אין 5 אַקטן

Motto:

Kein Laster ist so albern, das sich nicht
Der Tugend Anstrich anzukünsteln wüsste.¹

“*Der Kaufmann von Venedig*”.

---

¹ (פון שעקספירס שײלאַק) קיין שום עבירה איז נישט אַזוי נאַריש, אַז זי זאָל נישט קענען זיך פאַרשטעלן אונטער דער מאַסקע פון אַ מצווה.

פאַרשוּינען :

ר' משה דאַנצקער, אַן אויפֿגעקומענער עושר.
סערקעלע, זיין ווייב.
פֿריידע־אלטעלע, זייער טאַכטער, זי רופֿט זיך אַן
אויף דיַיטש פֿרידעריקע.
הינדע, אַ יתומה, סערקעלעס ברודערנטאַכטער.
ר' גבריאל הענדלער, אַ שפּעקולאַנט.
מאַרקום רעדלעך, אַ סטודענט וואָס לערנט זיך דאַקטעריי.
ר' יוחנן, אַ שדכן.
אַ פֿרעמדער.
אַ דאַקטער.
ר' שמעלקע טרויניקם, אַ ליטוואַק, דער באַלעבאַס פֿון דעם
גאַסטטהויז וואָס הייסט די מרגלים.
בערל, זיין הויזיונג.
חווה, אַ דינסטמויד } ביידע ביי ר' משה דאַנצקער.
חיים, אַ משרת }
ירחמיאל, אַ משרת ביי ר' גבריאל הענדלער. ער זאָהיקעט
זיך, אַז ער רעדט.
שמושים און לאַמפּערטעם²

די מעשה איז אין לעמבערג

² נאָכשלעפּערס, טויגענישטן, שטיפּערס, לצים.

א וואָרט פֿרײַך 3

סאַמע גוטס נאָר גאָר אַליין
קען אין דער וועלט נישט באַשטיין;
וואָרן ווי אַזוי קען מען וויסן, אַז עס איז גיט,
אַז מען ווייסט גאָר פֿון דעם שלעכטן ניט.
איך בין אַזוי קלוג,
עס איז פֿאַר מיר גענוג,
אַז מען וועט אין דעם ביכל דרינען,
כאַטש נאָר אַ ביסעלע גוטס געפֿינען.
סערקעלע! גיי אין דער וועלט אַרײַן,
לאָז מען דיך אַ ביסל דערקענען.
איינער וועט זאָגן, דו ביסט גוט און פֿיין,
דער אַנדערער וועט דיך פֿאַרברענען.
איך בעט אָבער נאָר דאָס איינע —
עס איז אַ בקשה, אָבער גאָר אַ קליינע —
לאָז מען טון מיט סערקעלען, וואָס מען וויל,
נאָר קעגן מיר לאָז מען זײַן גאָר שטיל.

דער מחבר

ערשטער אויפצי 4

א שטוב ביי ר' משה דאָנצקער מיט דריי טירן: איינע אין דער רעכטער זייט, וואָס מען גייט דורך איר צו די איבעריקע שטובן; איינע אין דער לינקער זייט, וואָס מען גייט דורך איר צו סערקעלעס שלאָף-חדר; און איינע אין דער מיטן, וואָס מען גייט דורך איר אויף דער גאַס אַרויס. אין דער שטוב שטייט אַ ביסל מעבל, דהיינו: אַ קאַנאַפּע מיט עטלעכע שטילעכער, אַ שאַפּע, אַ קאַמאַדע; אויף דער וואַנט הענגט אַ שפיגל און נאָך איין שפיגל, אַ גרויסער, שטייט קעגנאיבער דער טיר, וואָס איז אויף דער רעכטער זייט, אויף דער ערד; און אין מיטן דער שטוב שטייט אַ קיילעכדיקער טיש.

ערשטער אַריינקום

חיים אַליין, דערנאָך חווה

חיים — שטייט ביי דער טיר, וואָס גייט אויף דער גאַס אַרויס, און מאַכט זי צו. דערנאָך ציילט ער פֿון איין האַנט אין דער אַנדערער אַרײַן געלט. איינס, צוויי, דריי צוואַנציקער, אַ, וואָ, כ'לעבן, אַ רײניש מינץ⁵, דאָס הייסט אַ ביסל אַ גוטער מענטש געוועזן! אַט בײַ אַזוי אַ באַלעבאַס, ווי דער ר' גבריאַלכן איז, איז טאַקע גאַר אַ תענוג צו זײַן — עס איז גאַר עפּעס אַנדערש, ווי בײַ מײַן באַלעבאַס. מען דאַרף נישט אַ מאַל די האַנט אין קאַלט וואַסער אַרײַנצוטון און מען פֿאַרדינט שײַן געלט. העז? יאָ, מאַנטיק, און הענט איז ער דאָ געוועזן, האַט ער מיר, כ'לעבן, שוין צוויי רײניש מינץ געגעבן. אַז, אַלטעלע איז, אַסור, גאַר קיין נאַר נישט. איך זאָל זײַן אַ מיידל, העט⁶ איך

⁴ אַקט (אַרויפצי פֿון פֿאַרהאַנג). — ⁵ מטבע, קליינגעלט. — ⁶ וואַלט.

אים אויך ליב געהאט. און פֿאַר וואָס דען נישט? ער איז דאָך טאַקע אַ גוטער מענטש, אַ קלוגער מענטש, אַ שיינער מענטש. הלוואַי אויף מיר כאָטש די העלפֿט געזאָגט, העט חווה מיט מיר געווען אַנדערשט געשמועסט. וואָס די טראַכט זיך, קען איך, אָסור, נישט פֿאַרשטיין! ער שטעלט זיך קעגן דעם גרויסן שפיגל, וואָס שטייט אויף דער ערד. כֿלעבן, איך בין אויך קיין מיאוסער יונג נישט, האָב אויך געקרניזל-טע פּאהלעך. נו, און אַז איך בין יאָ שוין אַ ביסל געשטופלט — אַ וואָ, ביי נאַכט זינען אַלע אַקסן שוואַרץ! ער מאַכט אַלע מאָל אַן אַנ-דערע העוויה קעגן דעם שפיגל. איך זאָל נאָר וויסן, וואָס פֿאַר אַ פנים איך זאָל מיר מאַכן, איך זאָל איר קענען געפֿעלן! אַזוי? ניין — אפֿשר אַזוי? אי, פֿע! אַזוי גייט זיך דאָך גאָר די גאַל איבער פֿאַר מיר. אַ וואָ! אַזוי? כֿלעבן, קיין חיות נישט. חווה קומט צו גיין דורך דער טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט, גאַנץ שטיל. בלייבט שטיין און קוקט צו, ווי חיים מאַכט העוויות קעגן דעם שפיגל. חיים דערזעט זי אין דעם שפיגל, פֿאַרדרייט זיך נישט, נאָר שמועסט זיך ווייטער צו איר אין שפיגל אַרײַן, חווה-לעב! איך האָב דאָך דיך, כֿלעבן, זייער ליב. פֿאַר וואָס האַסטו מיך נישט אַזוי ליב? קוק מיך אַצינד אָן, איך בין, אָסור, נישט מיאוס, דו ביסט נאָר אַ ביסעלע אינגעשפּאַרט. און זעסטו... ער קלינגט אין דער האַנט מיט דעם געלט. געלט האָב איך אויך! חווה לאַכט זייער הויך און אַנטלויפֿט. חיים לויפֿט איר נאָך אויף דעם שפיגל אַרויף און פֿאַלט-אַרויף און פֿאַלט-אַנידער, צע-ברעכט דעם שפיגל און צעשיט דאָס געלט.

צווייטער אַרייַנקום

סערקעלע, חיים

סערקעלע — אוי, ווי מיר! וואָס איז דאָס, וואָס איז דאָס?! איך בין אוועק! זי האַלט זיך ביי די זייטן. אוי, האָב איך זשע יאָ פּוח אַזוי צו שרייען? משוגע זאָלסטו שוין ווערן! וואָס האַסטו געטון? דעם גוטן שפיגל! מײַן בייזער חלום זאָל זיך צו דיין קאַפּ אָנהייבן

און אויסלאָזן, דו גנב! דו, פּוּשע ישראל! האָב דיר אַ שוואַרץ יאָר, אוי, וויי, מײַנע פּוּחות! דער יונג וועט מיר נאָך דעם טויט מאַכן! אַז טאַג און נאַכט זאָל זיך אַ יונגאַטש נאָר שפּיגלען. העט ער כאַטש שײַן געוועזן, העט מיך שוין אַזוי נישט געאַרט, אָבער אַזוי אַ פּאַסקוד-ניק!... וואַרט נאָר, וואַרט, לאַז נאָר מײַן מאַן אַהיימקומען! מײַן משה וועט דיר שוין געבן פֿאַר ס'דייניקע, איך, ווייסט איין גאַט, האָב שוין קיין פּוּח נישט, מיר דאָס געזונט מיט אייך אָפּצורײַסן. אוי, וויי, מײַנע פּוּחות!

חיים — הייבט זיך פֿאַמעלעך אויף, קלייבט דאָס געלט און די שטיקלעך שפּיגל צונאַנד און זאָגט אין דער שטיל צו זיך. נאָך דאָס שליממזל האָט מיר געפֿעלט, אַז די מיוחסת זאָל גראַד אַנקומען אויף מײַנע צרות. ער קרעכצט הויך. אוי, מײַן קאַפּ! אוי, מײַן קאַפּ! איך האָב מיר גאָר דערהרגעט!

סערקעלע — אַ מצווה גדולה, ווער געהרגעט פֿאַר אַלע ייִדי-שע קינדער! וואָס האַסטו אָבער נאָך פֿון דעם זינדיקן שפּיגל געוואָלט האָבן, הע?

חיים — אוי! דעם שפּיגל מיינט איר? אוי! איך האָב אים נאָר אַזוי אַ ביסל געוואָלט איבערפּוצן, אוי! און פֿאַר גרויס אַללע-ניש בין איך אַזוי ווי געפֿאַלן, אוי! איך האָב מיך גאָר צעהרגעט.

סערקעלע — ביסט קראַנק געווען חוהן צו רופֿן, זי זאָל דיר העלפֿן? וואָס האָט זי דען צו טאָן, די חצופֿה! האָט זי דען מער ווי דאָס טעפל צו פֿאַרזאָרגן? אומשטיינס געזאָגט, איין שליממזל גרעסער ווי דאָס אַנדערע! אוי, מײַנע פּוּחות! העט איך נאָר נישט אַזוי חרובֿ געוועזן... אַ גאַנצע לעכע טאַג? זיצט זיך נאָר דאָס מיי-דעלע בײַ דער צרה, בײַ דעם פּורעניות, בײַ איר הינדע-לעבן, און העלפֿט איר נאָך אירע גנבֿישע שטיקלעך אויספֿירן... וואַרט נאָר, וואַרט, לאַז נאָר מײַן משה אַהיימקומען, אוי, מײַנע פּוּחות!

⁷ אַ גאַנצן ליכטיקן טאַג.

חיים — נו, גאלדענע באַלעבאַסטע! בייזערט אַיך שוין נישט.
חוזה אינ, אַסור, גאַר נישט שולדיק.

סערקעלע — פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן. געשעדיקט זאָלסטו
טו נאָר ווערן מיט איר בחברותא! ווער דען איז שולדיק, איך? אוי,
ווי דערלעבט מען שוין נאָר אַינרער אַלע פטור צו ווערן, וואָלט
איך אפֿשר פֿאַרט אַ מאָל געקענט קומען צו מײַנע פֿרײַריקע כוחות.

חיים — נו, בייזערט אַיך שוין נאָר נישט, באַלעבאַסטע-לעבן!
איך וועל אַיך שוין פֿון אַצינד אָן אַלץ פֿאַלגן, אפֿילו אין פֿינער
אַרײַן, אַבי בייזערט אַיך נאָר נישט.

סערקעלע — אַ, געשעדיקט זאָלסטו ווערן! וואָס טײַטש, איך
זאָל נישט בײַ זײַן? קען מען דאָ נישט בײַ זײַן? וואָס פֿאַר אַ תירוץ
וועל איך דאָ קענען מײַן משהן זאָגן, הע?

חיים — ע, דער באַלעבאַס וועט זיך גאַר נישט אומקוקן. ער
גײט דאָך אַנדאָס⁸ טאָג און נאַכט אַלץ אין איינעם אַרום פֿאַרטראַכט.

סערקעלע — פֿאַרשט אים. וואָס זאָגסטו? ער גײט-אַרום פֿאַר-
טראַכט? וואָס האָט ער צו טראַכטן, וואָס? וואָס טראַכט ער, וואָס, הע?
חיים — ווייס איך, וואָס ער טראַכט? וואָס גײט דאָס מיך אָן?
איך בין דאָך נאָר אַ משרת. וואָס גײט מיך אָן, וואָס דער באַלע-
באַס טראַכט?

סערקעלע — נו-נו, זאָלסט דײַך נאָר דערוועגן נאַכצופֿאַרשן,
וואָס דער באַלעבאַס טראַכט, איך זאָל נאָר ווידער עמעצן אַזוי דער-
ווישן, ווי איך האָב אַנומלט חוהן הינטער דער טיר דערווישט —
ווינטש איך מיר, אַסור, נישט אין אַינער הויט צו שטעקן.

חיים — ע, באַלעבאַסטע-לעבן! איך וועל אַיך זאָגן, וואָס חוזה
איז אַנומלט געשטאַנען הינטער דער טיר. זי האָט דאָס מיך גע-
מוזט זוכן.

סערקעלע — אַוודאי מוז מען ערשט מיט ליכט זוכן אַזוי אַ

⁸ אויך אָן דעם, סײַ ווי.

נאַר ווי דו ביסט. נאַר הער נאַר צו... וואָס האָב איך דיר דאָ עפעס געוואָלט זאָגן? ... אוי, מ'זעט פּוּחֹת! יאָ, זעסטו... איך האָב מיך דער-מאַנט... גיי, גיב מיר נאַר אַ שפרונג-אַריבער צו רעדלעכן און זאָג אים, איך האָב אים זייער שיין געלאָזט בעטן, ער זאל הננט ביי נאַכט קומען צו מיר אין שלאָף-חדר אַרײַן, וואָרן איך בין עפעס חרוב. איך העט געוועזן געשיקט נאָך אַן אַנדערן דאָקטער, נאַר עס דאַכט זיך מיר, אַז ער קען שוין מײַן נאַטור... אוי, מ'זעט פּוּחֹת! נאַר הערסטו, גיב אַכטונג, דאָס פּורעניות זאל דערפֿון נישט געווייר ווערן — דו וויסט דאָך שוין, וועמען איך מייך, הע?

חיים — אוי, אוי, אויב איך שטויס מיך, וועמען איר מיינט! איר מיינט דעם באַלעבאָס אַוּדאָי?

סערקעלע — גיי, ווער געשעדיקט! זי זאָגט צו זיך אין דער שטיבל. איטלעכער נאַר האָט זיך שכל ביי זיך. דאָס הייסט געווען אַ ביסל אַ גנב! הויך צו חיימען. וויסט נישט, אַז איך מייך הינדען? דאַרף מען אים ערשט אַרויסטייטשן, דעם שוטה! נו, גיי שוין, גיי, אַט קומט שוין עמעץ!

חיים — נעמט-מיט דעם צעבראַכענעם שפּיגל און גייט-אַוועק.

דריטער אַרייַנקום

ר' גבריאַל, סערקעלע און צום סוף חווה

ר' גבריאַל — גוט מאַרגן, סערקע-לעבן! וואָס מאַכט איר גוטס? כ'לעבן, איר זעט הננט זייער גוט אויס, אַן אַן עין-הרע. נאַר וואָס איז דאָס? פֿאַר וואָס גייט איר דאָס הננט אַן דעם שטערנטיכל? **סערקעלע** — מיט חן. יאָ, יאָ, גוט זע איך אויס! שפעטס נאַר, שפעטס! פּראַוודע⁹, איך זאל ווידער קענען קומען צו מ'זע פֿרײַע פּוּחֹת, העט עפעס אַנדערש געוועזן, אָבער אַזוי, אומ-שטיינס געזאָגט... וווּ בין איך שוין די שיינע סערקעלע, וואָס איך

⁹ אמת.

בין אמאל געווען! האָ, האָ, נישטאָ שוין די לויכנדיקע סערקעלע, וואָס אלע פֿלעגן נאָך איר צו שטאַרבן, אוי, מינע פּוּחות! הע, הע, הע, איד קען מיך נאָך אַזוי ווי הענט דערמאַנען, ווי איד האָב דאָס ערשטע שלייערל אָנגעטאָן און מען האָט מיך אין שול אַרײַנגעפֿירט — וואָס פֿאַר אַן איבערגעלויף איז דאָס געווען! יונג און אַלט האָט מיר נאָכגעקוקט. מען האָט נאָר געדאַרפֿט צו הערן, ווי די גרעסטע שררות האָבן זיך געשמועסט: „די שיינע סערקעכן גייט, די שיינע סערקעכן גייט!“ אָבער איצט, וווּ זע איד שוין גוט אויס? עס זײַנען שוין גאַר נישט די צײַטן, וואָס זײַנען געווען בײַ לײַטן.

ר' גבריאַל — ע, וואָס פֿעלט אײַך דען נאָך הענט? איר זאָלט נאָר געזונט זײַן! צו זיך אין דער שטיל. נאָך וואָס טויג עס איר?... הויך צו סערקעלען. פֿאַר וואָס גייט איר דאָס אָבער הענט אָן דעם שטערנטיכל?

סערקעלע — וואָס טײַטש, איר ווייסט נישט? הענט ווערן דאָך דאָס פֿיר יאָר, אַז מײַן גילדענער, איינציקער, שיינער ברודער איז, נעבעך, אונטערוועגנס געשטאַרבן. הענט, אומשטיינס געזאָגט, איז דאָס, נעבעך, מײַן דוד-לעבנס יאַרצײַט.

ר' גבריאַל — נו, באַדאַרפֿט איר, אַ שלאַפֿער מענטש, נאָך צו טרויערן? איר האָט דאָך בײַ דער גילדענער בשורה אַוודאי גענוג געוויינט. וואָס ווילט איר נאָך?

סערקעלע — גלייבט מיר, מײַן ליבער ר' גבריאַל, אַז חוץ דעם, וואָס איד האָב זייער געיאָמערט, געוויינט און געקלאָגט, וואָס איד האָב געמיינט, אַז איד וועל עס שוין גאַר נישט איבערלעבן, האָט מיר די שוואַרצע, פֿינצטערע בשורה נאָך גאַר מײַן איבעריק ביסל פּוּחות אַוועקגענומען, אוי, מינע פּוּחות! וואָרן מאַלעם ¹⁰ עס שטאַרבט אַ ברודער. אָבער אַזוי אַ ברודער! אַזוי ¹¹ אַ פּשרה נשמה! אַזוי אַ ווילקענעוודיקער! אַזוי אַ צדיק! זי ווישט זיך די אויגן און וויינט זייער.

¹⁰/פויליש: „מאַלאַ“ / נאָך ווייניק? — ¹¹אַזאַ (אַזוי אַ).

ר' גבריאל — א סערקעלע! פֿע, שעמט אַנך. איר וויינט?
וואָס האָט איר אַנך דאָ איצט גראָד דערמאָנט אַזוי אַ קלוגע יידענע,
ווי איר זינט, זאָל וויינען? פֿע, שעמט אַנך, כ'לעבן. נו, נו, גענוג...
הערט שוין אויף, איך קען נישט צוזען, אַז מען וויינט.

סערקעלע — וויינט. אוי, וויי, מײַנע פּוּחות! העט ער כאָטש
געזען אַ קדיש איבערגעלאָזט... נאָר דאָס איינע טרייסט מיך נאָך,
מײַן משה, זאָל לעבן, זאָגט אַלע יאַרצײַט קדיש נאָך אים.

ר' גבריאל — און אויס הינדען וועט עפעס זײַן אַ לײַט?

סערקעלע — אַט, פּלוצלינג, אַפּילו נישט נעבן לײַט: די צרה,
דאָס פּורעניות ווייס אויך עפעס? אומשטיינס געזאָגט! שאָדנס טאָן,
אַקעגנריידן — דאָס קען זי. גלייבט מיר, ער, עליו השלום, זאָל זיך
מײַן פֿאַר אונדז, זאָל אַצינד אויפֿשטיין און זאָל אַנקוקן דאָס גילדענע
טעכטערל, וואָס ער האָט איבערגעלאָזט, העט ער, כ'לעבן, נאָך אַ מאָל
געזען געשטאַרבן פֿאַר צרות.

ר' גבריאל — אַ חידוש, כ'לעבן! זי שיינט עפעס קיין שלימ-
מזלניצע צו זײַן. אַ חידוש, כ'לעבן. מיט פֿריידע-אַלטעלען בײַנאַנד,
דאָס הייסט דאָך, גאָר ווי אויפֿגעצויגן געוואָרן, און פֿאַרט אַזוי אַ
צרה צו זײַן?!

סערקעלע — ע! האָט מיר נישט פֿאַראיבל, וואָס פֿאַרגלײַכט
איר דאָ די צרה, די לײַד, צו מײַן אַלטע-לעבן? אַך איז מיר! אַ שײ-
נער חילוק!... מיינט איר אָבער, אַז ווייניק געזונט האָט מיר דאָס גע-
קאָסט? אוי, וווּ זײַנען דען מײַנע פּוּחות אַהינגעקומען? ווי געפֿעלט
אַנך איר גייען? אַט האָט זי זיך גאָר אַליין אַ פֿאַר קעשענעס אויס-
גענייט! און איר העפֿטן? און איר שטיקן? האָט איר געזען דעם
גוישקן אַבעצעדלע¹², וואָס זי האָט אויסגעשטיקט? און איר ריידן?
און איר שרעבן? און איר בוך לײַענען? האָט דאָס גאָר אַ שאַץ?¹³
פֿראַנצײזעריש און דײַטשעריש ווי אַ וואַסער!

¹² (פויליש) א"ב, אַלפֿאַבעט. — ¹³ (פון דײַטש) (אוצר האָט דאָס אַ פֿרייז?).

ר' גבריאל — ווי אַלט איז זי, זי זאָל לעבן? איך מיין, עס איז שוין צינט זיך צו סטאַרען אום¹⁴ אַ חתן?
סערקעלע — וואָס מיינט איר, וויל זי איז אָן אַן עין־הרע
 אַזוי אונטערגעוואַקסן? זי איז פֿאַרט נישט מער אַלט... ווי... ווי...
 דרייצן יאָר.

ר' גבריאל — אמת. צו זיך אין דער שטיל. אָן שבתים און
 אָן יום־טובים.

סערקעלע — וואָרן ווי אַלט, מיינט איר, בין איך דען גאָר
 אין גאַנצן? מען מעג זאָגן, וואָס מען וויל... איך בין פֿאַרט מער נישט
 אַלט ווי... ווי... זיבענעצוואַנציק יאָר.

ר' גבריאל — טאַקע אויך אמת. צו זיך אין דער שטיל. שוין
 פֿון צען יאָר אָן אַלץ אין איין עלטער.

סערקעלע — נאָר דער ברודער האָט מיך גאָר געעלטערט.
 און די צרה, די הינדע, נעמט מיר צום איבעריקן מיין ביסל געזונט
 אַוועק. אוי, וויי, מינע פּוּחות! צו דער חתונה בין איך, פּראַוודע,
 געווען אַ גרויסע מויד, ווי אַ שיינע סאַסנע, און האָב געליכט ווי די
 זון אום¹⁵ תמוז; עס האָט קיינער נישט געוואַלט גלייבן, אַז איך זאָל
 ערשט דרייצן יאָר אַלט זיין.

ר' גבריאל — צו זיך אין דער שטיל. איך גלייב עס נאָך
 נישט. הויך צו סערקעלען. און האָט אַזוי יונג חתונה געהאַט? כ'לעבן,
 די טאַכטער קען אויך צו די יאָרן חתונה צו האָבן, וואָס די מוטער.

סערקעלע — יא, ווער שמועסט, עס זאָל זיך נאָר טרעפֿן
 עפעס רעכטס.

ר' גבריאל — ע, וואָס! גיט איר נאָר אַזוי עפעס אַ גוטן סוחר,
 ער זאָל איר קענען פּרנסה געבן. היינטיקע צייטן קוקט מען ווייניק
 אויף יחוס. אַז מען טוט מיט דעם שווער, זיצט מען דערנאָך מיט
 דעם בער.

¹⁴ באַמען זיך וועגן. — ¹⁵ (דייטשמעריש) אין.

סערקעלע — וואָס? יחוס? וואָס באַדאַרף זי דאָס נאָך מײַן יחוס? איז זי דען שוין פֿון מײַן צד אַליין נישט גענוג אַ מיוחסת? מילא, דער ראַבטשיצער רב איז דאָך געווען... הע?... גאַר אַ באַעב־טער קרוב; און דער סאַוראַניער מגיד, עליו השלום, איז געווען מײַן פֿעטערס שוואַגער אַ לײַבלעכער, הע?... יאָ, אַ... לײַבלעכער קרוב, און דעם חם צביס שוואַגערס זיידע און איר עלטערזיידע זינגען געוועזן פֿון מוטערס צד... לײַבלעכע מחותנים.

ר' גבריאַל — צו זיך אין דער שטיל. שוין טויזנט מאָל האָב איך דאָס פֿון איר געהערט. הויך צו סערקעלען. איבער דעם זאָג איך דאָס, איר זאָלט איר נאָר זען עפעס אויסזוכן אַ פֿינעם יונג. עפעס אַ גוטן סוחר.

חוה — קומט דורך דער טיר, וואָס אין דער רעכטער זײַט. באַלעבאַסטע, קומט־אַרצן, דער באַלעבאַס איז געקומען!

סערקעלע — גיי, גיב אים שוין דאָס זינדיקע ביסל קאַווע. ער קומט דאָך דאָס, נעבעך, ערשט פֿונעם דאַווענען. האָט נישט פֿאַר־איבל, מײַן ליבער ר' גבריאַל, איך מוז אַרײַנגיין צו מײַן מאַן.

ר' גבריאַל — נישקשה, גייט געזונטערהייט.

סערקעלע — אוי, מײַנע פּוּחות! זי גייט־אַוועק מיט חוהן.

פערטער אַרײַנקום

ר' גבריאַל און דערנאָך פריידע־אַלטעלע

ר' גבריאַל — אַליין. געלויבט צו גאָט, אַז איך בין אירער שוין פטור געוואָרן! זי העט מיר דאָ נאָך צען מאָל איר יחוס אויסגע־רעכנט, ווי אַזוי דער פּוּזנער מגיד האָט אַנגעקערט איר געשוועס־טערקינד אַ בערדיטשעווער... חזן. נאָר עס איז שוין אַזוי אין דער וועלט: אַז מען קריגט נאָר געלט, ווערט מען שוין תּיכּף שייך, קלוג, פֿרום, אַ גרויסע מיוחסת און אַפֿילו ייִנגער אויך. ווער עס האָט די סערקע פֿאַר אַ יאָר זיבן נישט געקענט, ווען זי פֿלעגט נאָך מיט שפּיץ און מיט מעל צו זיצן! ווער האָט זיך דאָס דעמאָלט געריכט

אויף סערקען דער מעל-יידענע! ווער האט זיך דען דעמאלט גאר אומגעקוקט אויף איר? אבער איצט, זי האט געלט, און ווער איז איר גלנך? דאס טעכטערל, די גרינע צרה, האט פלוצלינג פון העלער הויט אלע מעלות געקריגן. נאר וואס גייט דאס מיך אן? איך דארף נאר צו זען, זי זאל האבן געלט. איך וועל מיך שוין פארען, איך זאל זי אין קויבער ¹⁶ אריינקריגן. פון מנינעט וועגן מעג זי זיין גריין אויך. איך האב שוין אַ מאַל אויף דער מלכה גריין אויך אַ גרויסן קאַן אויסגענומען. שאַ אַט איז זי דאָ! ער מאַכט זיך קעגן דעם שפיגל די פאות און דעם קאַלנער צו רעכט און נעמט-אַראַפּ דעם ספּאַדעק ¹⁷. אַ גוטן מאַרגן, מנין שיינ פּרנליי! וואָס מאַכן זי גיטס!

אַלמעלע — שמועסט מיט חן. אַ שעהנען גוטען מאַרגען, הער הענדלער, איך דאַנקע איהנען. ווי האַבען זי געשלאַפען דיזע נאַכט?

ר' גבריאל — וואָס טיטשט? וווּ האַב איך געזאַלט שלאַפֿן? אין דער היים האַב איך געשלאַפֿן. איך נעכטיק תמיד אין דער היים.

אַלמעלע — לאַכט. האַ-האַ-האַ! זעהען זי, מנין לעהרער האַט געזאַגט, דאָס ווען מאַן יעמאַנדען פּראַגט: „ווי האַבען זי געשלאַפען?“, זאָ מוס ער אַנטוואַרטען: „גוט“; אונד ווען מאַן יעמאַנדען פּראַגט: „וואָ האַבען זי געשלאַפען?“, זאָ מוס ער אַנטוואַרטען: „צו הויזע“.

ר' גבריאל — מילא, אין וואָס גייט עס אינע דאָ, מנין שיינ פּרנליי, צי מוז מען זאָגן „ווי“, צי מוז מען זאָגן „וואָ“? איך זאָג אינע, אַז דער לערער איז אַ שוטה, אַ נאַר; דאָס איז אַלץ איינס, צי זאָגט מען „ווי“, צי „וואָ“, צי „וויי“ — אַבי מע שלאַפֿט.

אַלמעלע — שטעלט צוויי שטולן צונאַנד און זעצט זיך אויף איינעם. איך ביטע, נעהמען זי פּלאַץ! פּאָן וועמען האַבען זי דיזע נאַכט געטריימט?

ר' גבריאל — זעצט זיך נעבן איר. זעען זי, מנין שיינ פּרנליי! עס האַט זיך מיר אַ גאַנצע נאַכט געטריימט נאַר פֿון אינע. עס האַט

¹⁶ קאַרב, קויש (אריינקריגן אין זאַק אריין). — ¹⁷ חסידיש היטל.

זיך מיר געדאכט, ווי מ'זעט בריקעס ¹⁸ מיט סחורה זענען שוין פֿון לייפסק אָנגעקומען און איך האָב אינע אויסגעקליבן זייער אַ שיינע מאַטריע ¹⁹ אויף אַ קליידעלע.

אַלטעלע — אַזן צינג ²⁰ אויף אַזן קלייד? אַך! איך ביטע זי, וואָס פֿיר איינס? פֿיליכט אַ לאַ פֿערוואַלטער שקאַט?

ר' גבריאל — יא, יא, טאַקע אַ לאַ אַלטער שטאַק, חוץ דעם אַבער האָב איך אינע באַזונדער געבראַכט אַ פּאַר בראַנזלעקעס ²¹, קינצלעכע. זי האָבן אַבער גאָר נישט געוואַלט צונעמען, וואָס איך האָב זי געבעטן, געבעטן און געבעטן. און איך ווייס נאָך נישט פֿאַר וואָס זי האָבן בײַ מיר אַזוי אַ קליין געשענק נישט געוואַלט צונעמען.

אַלטעלע — איך האָב ניכט וואַללען אָננעהמען? פֿאַן איהנען? ניין, דאָס קאָן ניכט זײַן. זעהען זי, מ'זען ליבער הער הענדלער, דער לעהרער זאָגט איממער, דאָס איינ טרוים ניכט וואָהר איזט, אונד ער האָט גאַנץ רעכט, דען פֿאַן איהנען מעכט איך אַלעס אָננעהמען.

ר' גבריאל — פּשיטא?! ער נעמט פֿון דער קעשענע אַרויס די מאַטריע און אַ פּאַר בראַנזלעטקעס און גיט אַלטעלען. איצט וועל איך זען, אויב זי זענען אַ וואַרטסמאַן!

אַלטעלע — כאַפּט געשווינד צו די זאַכן. אַך, שעהן, איך דאַנקע איהנען!

ר' גבריאל — ניין, מ'זען שײַן פֿרײַליי! זי באַדאַרפֿן מיר גאָר פֿאַר אַזוי אַ קלייניקייט נישט צו דאַנקען. איך וואַלט אירעט וועגן, כִּלעבן, מ'זען גאַנץ פֿאַרמעגן אַוועקגעגעבן. און ווייסן זי פֿאַר וואָס? ווייל איך האָב זי טאַקע זייער ליב.

אַלטעלע — קוקט אים שטאַרק אין פנים אַרײַן און שמייכלט מיט חן. אונד דאָס קאַמט איהנען פֿאַן הערץ? זעהען זי, אונד איך קאָן איהנען ניקס מעהר אַפּפֿערן אַלס... זי גיט אים די האַנט, ער זאָג איר אַ קוש געבן.

¹⁸ וואָגנס, וועגענער. — ¹⁹ מאַטעריאַל, שטאַף. — ²⁰ שטאַף. — ²¹ בראַס-לעטן, בראַנזלעטקעס.

ר' גבריאָל — כאַפּט זי אָן בײַ דער האַנט און גיט איר אַ קוש אין פנים אַרײַן. מײַן גילדן אַלטעניו! איך האָב אינע טאַקע זייער ליב.

פינפטער אַרײַנקום

חוּוה, ר' גבריאָל, אַלטעלע

חוּוה — זעט, ווי זיי קושן זיך און לויפֿן אויסאַנאַנד. זי זאָגט צו זיך אין דער שטיל. אַט אַ דאָס איז, כ'לעבן, אַ שײַן פאַר פּלאַק! הויך צו אַלטעלען. פֿריידע־אַלט... זי כאַפּט זיך אין ריידן צוריק. פֿרײַלײַך! גייען זי אַרײַן, דער לערער איז געקומען און האָט זי גע־הייסן אַרײַנרופֿן.

אַלטעלע — ווער, רעדליך? דער קונדאַס! זאָג אים, ער זאָל מיך קאָממען וואַרגען. איך האָב אויף איהם לענגער געוואַרט. איצט זאָל ער וואַרטען.

חוּוה — הייבט אָן אין שטוב אויפֿצורוימען.

אַלטעלע — נו? וואַרום געהסטו ניכט? דו מיסטפֿיך²²! דאָס האָב איך נאָך אין מײַן לעבענסטאַג ניכט געזעהן! איין מענטש זאָל אַזוי דום²³ זײַן ווי די איזט! געשעדיקט זאָלסטו ווערן!

חוּוה — וואָס בין איך שולדיק, אַז די באַלעבאַסטע שעלט מיך, פֿאַר וואָס איך רוימ דאָ נישט אויף.

אַלטעלע — מיט כעס. דאָס איזט איין לודער²⁴! זי זעהט, עס זינד יעצט געסטע היר, שטעלט זי זיך יעצט אויפֿרוימען! הינדע זאָל מיט איהר עטוואָס שאַפֿען, העט זי באַלד געלאַפֿען. אונד מיך, ווען איך איהר טויזענד מאַהל וואָס זאָגען זאָל, פֿאַלגט זי פֿאַרט ניכט. זי נעמט־אַן חוּוהן בײַ דער האַנט און וואַרפֿט זי אַרויס. גיי, דו בעסטיע!

²² פּאַסקודניצע. — ²³ נאַריש. — ²⁴ קריכער, שלעפּער.

ר' גבריאל — נו, גענוג שוין, בייזערן זי זיך שוין נישט, מײן שײן פֿרײליי! עס קען אינען נאָך שאַדן. זײנען זי נאָך בײז?
אַלטעלע — אַ, נײן, נײן, ווען זי נור וועק איזט, בין איך שאַן נײכט מעהר בעזע, — מאַן מוס נור איממער זעהען די דינסטען אין דען גרעסטען רעשפעקט צו האַלטען.

ר' גבריאל — אוי, מײן משרת, מײן ירחמיאל, אַזוי אַ שטור-מער יונג ער איז, אַזוי ווי ער קען נישט רײדן, אָבער פֿאַר מיר האָט ער דעם גרעסטן פרעשפעקט. פֿאַר מיר מוז ער די נכפה האַבן.

אַלטעלע — ווען איך אַ מאַהל פֿאַר מיר זײן ווערדע, זאָ ווער-דע איך נור קריסטליכע דינסטען האַלטען. די וויסען זיך שעהן צו בענעהמען. נײכט וואַהר?²⁵

ר' גבריאל — ווען וועט דאָס אָבער שוין אַ מאַל זײן, ווען? איך האָב, פֿראַוודע, נעכטן ווידער געשמועסט מיט ר' יוחנן שדכן, און ער האָט מיר צוגעזאָגט, אַז ער וועט הײנט רײדן מיט דער מאַמען און מיט דעם טאַטן. גלײבן זי מיר, מײן שײן פֿרײליי, אַז פֿאַר דעם סילוק האָט מען זיך גאָר נישט צו זאָרגן! אַט האָב איך ערשט אַ בריוו געהאַט פֿון די ברידער סוקאַרד פֿון טריעסט, אַז עס גײט מיר שוין הונדערט צענטן קאַווע און הונדערט צענטן צוקער, אַחוץ וואָס עס קומט מיר ווידער אַן פֿון ווין באַקאַליעס און אַנדערע פֿראַדוקטן.

זעקסטער אַרײנקום

ירחמיאל, ר' גבריאל, אַלטעלע

ירחמיאל — נעמט-אַראָפּ דעם ספּאַדעק. באַ-באַ-באַ-באַ-באַ-
 לעבאַס! גײט שוין אַ-אַ-אַהיים!
אַלטעלע — לאַכט זײער.

²⁵ ווען איך וועל אַ מאַל זײן (אַ באַלעבאַסטע) פֿאַר זיך, וועל איך נאָר קריסטלעכע דינסטן האַלטן. אַזעלכע ווייסן שוין גוט ווי זיך צו באַצײען, נישט אמת?

ר' גבריאל — זעען זי, פֿאַר גרויס פּרעשפּעקט קען ער אַזש
 דאָס וואָרט נישט אַרויסריידן! צו ירחמיאלן. וואָס ווילסטו, וואָס?
 ירחמיאל — קו-קו-קומט שוין אַהיים. אַז מען באַ-באַ-
 באַבאָדאַרף אים, מוז מען ערשט לויפֿן זוכן. דער פּאַ-פּאַ-פּאַטש-
 טער איז געקומען מי-מי-מי-מיט אַ-אַ-אַ בריוו.
 ר' גבריאל — נו, גיי זאַג אים, ער זאַל וואָרטן אַ מינוט, איך
 קום תּיכּף צו גיין, אָדער... זאַג אים, ער זאַל דיר איבערלאָזן דעם
 בריוו.

ירחמיאל — דעם שכל האַ-האַ-האַב איך אויך געהאַט, ער
 בייזערט זיך אָבער אר-אר-און שעלט אַנך מי-מי-מי-מיט פֿינצטערע
 קללות, ווּנל אי-אי-איר זינט אים אַ-אַזוי אויך שוין שו-שו-שולדיק
 פֿאַר עטלעכע בריוו און גיי-יי-ייט אים שוין אַ-אַזוי לאַנג נישט אָפּ.
 ר' גבריאל — נעמט אים אָן און וויל אים אַרויסוואָרפֿן. נו,
 גיי שוין צו אַל די שוואַרצע יאָר.

ירחמיאל — נו, אי-אי-איך גיי שוין! — וועט אי-אי-איר
 אָבער אַ-אַ-אַהין אויך נאַכקומען?

אַלטעלע — לאַכט זייער שטאַרק. דאָס הייסט איין רעשפּעקט!
 ר' גבריאל — וואָרפֿט ירחמיאלן אַרויס. נו, גיי שוין, דו,
 שטומער הונט.

ירחמיאל — גייט-אַוועק.

ר' גבריאל — דאָס איז ער דערפֿאַר אַזוי פֿאַרשאַרט געוואָרן,
 ווּנל ער פֿאַרדינט ביי מיר אַזוי פֿיל געלט פֿון מעקלערנ און צעטל-
 געלט; אַ קאַטאַוועס, מיינען זי, פֿאַרדינט דער אַכבראַש²⁶ ביי מיר אין
 די סחורות, וואָס קומען-אַן אַלע וואָך? וואָרן מענטשן ווילן גאָר
 דאָס גלייבן?

אַלטעלע — אַ, איך גלויבע איהנען. איך ווייס, איך ווייס, זי
 זינד זעהר רייך. זעהען זי, מאַן רעדעט מיר נאָך אַינ, נאָך אַינ...

²⁶ שווינדלער, דרייקאַפּ (העברעיִש: עכברוש, עכבר — מויז).

זי דערמאנט זיך אַ ביסל. נאָך אינן... אי! איך האָב פֿערגעססען, ווי מאַן רופֿט עס אַן... ווי עס הייסט דאָרט, אויף ייִדיש. אַ, אַ...
ר' גבריאַל — אפֿשר גאָר, חלילה, אַ שידוך?

אַלמעלע — יא, יא, זאָ רופֿען עס די יודען. זעהען זי, אונד דער ברייטיגאָם²⁷ איזט אויך אויסער־דנטליך רינד. ער האָט זיין אייגענס זעהר פֿיל געלד, זילבער אונד צירונג, אונד איין זעהר גראַסעס אינפֿורעוויז היר אין לעמבערג.

ר' גבריאַל — ע, גלייבן זי נישט! דאָס איז אַלץ ליגנד. דאָס זאָגט נאָר דער שווינדלער, דער שדכן, אַזוי, פֿדי ער זאָל קריגן אַ סך שדכנות. איך וועל מיך וועטן, אַז ער האָט קיין געלט, קיין צירונג און קיין הויז אויך נישט... איך קען שוין די שווינדלערס, די שדכנים!
אַלמעלע — איך ווייס יאָ אַבער זעלבסט, דאָס ער האָט אינן זעהר גראַסעס הויז. אונד די מוטטער זאָגט, דאָס ער איזט זעהר, זעהר רינד.

ר' גבריאַל — אונד איך שווערע אינע, אַז ער איז אַ גרויסער קבצן, אַ לנדאָק, אַ שווינדלער, און דער שדכן איז אַ ליגנער, אַ פֿזבן.
אַלמעלע — וויסען זי דען שאַן, ווער דער ברייטיגאָם איזט?

ר' גבריאַל — וואָס טויג מיר דאָס גאָר צו וויסן, אַז איך ווייס נאָר, אַז ער איז אַ גרויסער אַרעמאָן, אַן אַביון, איז שוין גענוג. אַט וועל איך דאָך טאַקע תּיכף געווייר ווערן, ווי הייסט ער, ווי?
אַלמעלע — ער הייסט ר' שמעלקע טרויניקס.

ר' גבריאַל — צו זיך אין דער שטיל, אַ וואָ! אַזוי בין איך טאַקע אין דער ערד. דער איז טאַקע אַ גרויסער עושר. נאָר אַ קלוגער יונג קען זיך אַן עצה געבן. ער לאַכט הויך. האַ-האַ-האַ, נו, וואָס האָב איך געזאָגט? דער ליטוואַק! דער שווינדלער! דער אַביון! מַזן אייגנס זאָל איך האָבן, וואָס ער איז מער שולדיק אויף וואַכנגעלט ווי ער פֿאַר-מאַגט. צו זיך אין דער שטיל, אַ נאָר בין איך. נאָך וואָס טויג עס

²⁷ חתן.

מיר? הויך. און דעם פאסקודניק, דעם אלטן סאבאק²⁸, ווילן זי נעמען פֿאַר אַ חתן? ער לאַכט זייער. דעם פאסקודנע ליטוואַק? דעם ביזן מענטש, וואָס האָט ערשט אַ וויבל, נעבעך, דעם טויט געמאַכט?

אַלטעלע — האָט ער איהר דען דען טאָד געמאַכט? זי וואָר יאָ איממער געזונד. נור זי איזט פער צופֿאַלל פֿאָן די טרעפּ הערונג טער געפֿאַללען אונד איזט געשטאַרבען, וואָס איזט ער שולדיג?

ר' גבריאל — וואָס ער איז שולדיק? יאָ, ווער ווייסט? אַז אזוי אַ ליטוואַק האָט פֿענט אַ וויבל, קען, כֿלעבן, גאָר זיין, אַז דער רוצח האָט זי אַליין פֿון די טרעפּ אַראָפּגעוואָרפֿן, פּדי ער זאָל זי קענען גאָר גרינג פטור ווערן.

אַלטעלע — ער וואָר יאָ אַבער דאַמאַלס גאָר ניכט היר, אין לעמבערג.

ר' גבריאל — ער פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן און רעדט גאַנץ געשווינד. אַבער זינע משרתים זינען יאָ הי געוועזן, הע? אַבער בריוולעך האָט ער איר געשריבן, דער גזלן, הע? — נו, נו, נו, האָט ער זיך שוין געוויסט אַן עצה צו געבן, דער רוצח! ער, ווערט קלאַמערשט ביז. נו, לאָזן זי מיך שוין גאָר גיין און נעמען זי זיך דעם ליטוואַק פֿאַר אַ חתן. איך וועל, כֿלעבן, אויך קריגן אַ שיינע פּלה. איך וועל אַסור, אויך נישט פֿאַרזיצן. נאָר עס איז גאַנץ גוט צו קענען זעלכע מענטשן, ווי זי זינען. ווי איך זע אַינן, מעג איך שוין אַוועקגיין? ער וויל קלאַמערשט אַוועקגיין.

אַלטעלע — כאַפּט אים אָן בײַ דער האַנט און לאָזט אים נישט גיין. אַבער, ליבער הערר הענדלער! געהען זי ניכט, אום גאַטטעס וויללען! זיין זי נור ניכט בעזע! איך ווילל איהם יאָ גאָר ניכט, דעם ליטוואַק, ער זאָלל נאָך טויזענד מאַהל זאָ רינד זיין, ער זאָלל האַבען מיליאָנען רענדלעך זיין אייגענס! זי, נור זי, מיססען ווערדען מײַן ברייטיגאַם. איך ווילל געוויס קיינען אַנדערען.

²⁸ (פאָרגרייזטער רוסיש) הונט.

ר' גבריאל — קערט זי צוריק אום און קושט איר די האַנט. אַזוי, זעען זי, איז גאָר עפעס אַנדערשט. אַזוי האָב איך זי גאַנץ ליב, מײַן שײַן פֿרײַלײַ! האַלטן זי זיך נאָר בײַ אײַן וואָרט, אַז זי ווילן נאָר מיך, וועט אַוודאי גאַנץ גוט זײַן.

אַלטעלע — אַ, יאַ, געוויס, געוויס, איך ווערדע מיך געוויס בײַ אײַן וואָרט האַלטען. זי מיססען מײַן ברייטיגאַם ווערדען. זי מיססען מײַן מאַגן ווערדען! נור זײַן זי ניכט מעהר בעזע, איך ביטע איהנען.

ר' גבריאל — נײַן, נײַן, איך בין אַצינד שוין נישט בײַן. נאָר פֿאַרדראָסן האָט עס מיך פֿאַרט, אַז אַזוי אַ קלוג, אַזוי אַ געשיקט, אַזוי אַ שײַן פֿרײַלײַ, ווי זי זײַנען, זאָל פּלוצלינג נאַכזאַגן אַזעלכע נאַרישקײַטן, וואָס אַ לײַדאַק, אַ שדכן, האָט דאָרט אַנגעפּלוידערט.

זיבעטער אַרייַנקום

ירחמיאל, ר' גבריאל, אַלטעלע.

ר' גבריאל — ביסטו שוין ווידער דאָ? וואָס ווילסטו? ירחמיאל — דער פּאַ-פּאַ-פּאַטשטער מאַכט מיך גאַ-אַ-אַר משוגע, איך זאָל אַ-אַ-ײַך אַהיימשלעפּן.

ר' גבריאל — נו, גײ שוין, האָב דיר אַ שוואַרץ יאַר! צו אַלטעלען. אַטעס²⁹, מײַן שײַן פֿרײַלײַ! אַטעס, איך מוז שוין גײן. איך מוז אַוודאי האָבן זײער נײַטיקע בריוו פֿון ווין און פֿון דאַנצק. איך וועל נאָך הײַנט דאָ זײַן. ר' יוחנן וועט אַוודאי אויך הײַנט זײַן בײַם טאַטן. הערן זי נאָר, וואָס ער וועט ענטפֿערן, און האַלטן זי זיך נאָר בײַ אײַן וואָרט! פֿאַרשטיין זי מיך שוין?

אַלטעלע — זאַרגן זי נור ניכט, עס ווירד געוויס אַזוי בלײַ-בען, ווי איך וויל.

²⁹ אַדיע.

ר' גבריאאל — וויל שוין גיין. אטיעס, מין שנין פרינליני!
אטיעס!

אלטעלע — האלט אים ביי דער האנט. ווארטען זי נור! וואס
אנלען זי אזוי? ווערדען זי הינטע זיין אויף דעם טעאטער?

ר' גבריאאל — יא, מין פרינליני!

אלטעלע — וואס ווירד דען הינטע געגעבען?

ר' גבריאאל — ווי תמיד, א האלבער צוואנציקער.

אלטעלע — לאכט. הא-הא-הא, אבער וואס פיר אן שטיק
ווירד הינטע געשפילט?

ר' גבריאאל — אלינא אדער לעמבערג אויף יענער וועלט.

אלטעלע — זי מנינען אלינא אדער לעמבערג אין איינעם
אנדערן וועלטליני!

ר' גבריאאל — דאס איז אלץ איינס. נו, אטיעס! מין שנין
פרינליני! האלטן זי זיך נאר, למען השם, בני אין ווארט! איך האב
איצט גאר קיין צייט נישט. איך מוז שוין גיין. אטיעס, בלנבן זי
מיט געזונט!

אלטעלע — געהען זי מיט געזונד!

ר' גבריאאל און ירחמיאל. גייען-אוועק.

אכטער אריינקום

אלטעלע אליין

זי באקוקט די בראנזאלעטקעס מיט דער מאטריע און מאכט זיך צו רעכט
די לאקן קעגן דעם שפיגל. דערנאך גייט זי ארום אין שטוב און זינגט:

ווער זיך פאן דעם טרויאונגסרינגע
גאלדענע טאגע פילע פערשפריכט —
א, דער קענט דען לויף דער דינגע
אונד דאס הערץ דער מענער ניכט.
מאנכע ווארף זיך אהנע זארגען

אין דעם מאַנעס אַרם, ווי דו,
אונד בעוויינטע דען אַנדערן מאַרגען
אירע פֿרייהייט, איהרע רוה.³⁰

זי בלייבט שטיין און לאַכט. האַהאַהאַ, דאָס איזט מיר דאָס איין
ליד. זאָ אַינן יאַהר זאָלל נאָר שמעלקע ליטוואַק האַבען! ניין, מיט
מיר און מיט מיינעם הענדלער ווירד עס גאַנץ אַנדערס זיין. איך
ווייס, איך בין פֿאַן זינער ליבע איבערצינגט. וואָס ער מיר שאָן אַללעס
איבערגעשענקט האָט, זינט ער צו אונז הערציגקאַממט, אוי, אוי, אוי!
בלייבט אַ ביסל שטיל. דערנאָך רעדט זי מיט זון. אַך, אונד מיינ
הערץ, מיינ גוטעס הערץ, שפּריכט נור פֿיר איהן! איין נאָר מעכט
איך זיין, איך זאָהל געהמען דעם ליטוואַק אונד זאָלל נאָך נאָך דער
האַכצייט אויך גיין ייִדיש אַנגעצאָגען. זי מעסט זיך אַן קעגן דעם
שפיגל די מאַטריע און די בראַנזאַלעטקעס. אַך, דאָס ווירד מיר אַנש-
טעהען! און ווען נאָך אַינן הוט מיט פֿעדערן דאָ צוקאַמען ווירד —
אַך, ווי שעהן! ווי הערליך ווערדע איך אויסזעהען! יא, דייטש מוס
איך געהען, אונד מיינ הענדלער אויך! אַך, ווען וויר זאָ אַינמאַהל
אויסגעהען ווערדען, אויף איין שפּאַציר — עס ווירד אונס געוויס
נימאַנד ערקענען, דאָס וויר יודען זינד. זי בלייבט אַ ביסל שטיל.
ווען נור דער פֿאַרפֿלוקטע שדכן שאָן אַינמאַהל קאַמען מעכטע. אונד
וואָס ווירד איהם די מאַמעניו אַנטוואַרטען? זי טראַכט נאָך. ריך איזט
ער זעהר, דאָס איזט וואָהר. ער האָט עס מיר יאָ עטליכע מאַהל
זעלבסט געזאָגט. כ׳לעבן, איך ווערדע זעהר גליקליך ביי איהם זיין.
אַללע מיידלעך ווערדען מיך בענדיגען. זי שוויגט אַ ביסל. דערנאָך
גיט זי זיך פּלוצלינג אַ כאַפּ. אַך, איך האַבע גאַנץ אַן דער שטונדע
פֿערגעסען! דער רעדליך מאַכט מיך אויך גאַנץ טאָלל מיט זינער

³⁰ ווער עס האַפט פון קידושין־רינג / צו האַבן אַ סך גאַלדענע טעג, / דער
קען נישט דעם לויף פון די זאַכן / און דאָס האַרץ פון די מענער. / טייל וואַרפֿן
זיך אַן קיין שום זאָרג / אין דעם מאַנס אַרעם אַזוי ווי דו / און באַוויינען באַלד
צו מאַרגנס / זייער פֿרייהייט, זייער רו.

לעקציאָן. ווען נאָר וועהרענד דער שטונדע ר' יוחנן ניכט קאָממען מעכטע. נאָר איך ווערדע די לעקציאָן אויף נאָכמיטטאָג זעהען אַבצור־לעגען. דען נאָך מיטטאָג ווערדע איך שלאָפֿען. זי לאַכט און לויפֿט אַוועק.

נינטער אַרייַנקום

הינדע

הינדע — קומט פֿון דער טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט, גאַנץ פֿאַרזאָרגט. אוי, וואָס מען מוז נישט אַלץ לנדן, אַז מען האָט קיין טאַטע און קיין מאַמע נישט! איך טאָר ניט זיין שטוב, ווען אַלטעלע לערנט מיט רעדלעכן! איך בין שולדיק, וואָס רעדלעך זאָגט, אַז איך קען די לעקציאָן נאָר פֿון צוהערן פֿון ווייטן בעסער ווי פֿרידעריקע!... גאָט ווייסט, עס איז מיר שוין באַלד אוממעגלעך לענגער אויסצוהאַלטן די טעגלעכע עגמת־נפֿש פֿון פֿריידען און פֿון דער מומען באַזונדער. וואָס איך טו, געפֿעלט זיי אַלץ נישט. זי איז זיך אַ ביסל מיישבֿ. נאָר אַפֿשר בין איך טאַקע אַזוי אַ שליממזלניצע, אַזוי אַ צרה, ווי זיי זאָגן? יאָ, העט מיר דאָך דאָס אַבער רעדלעך געווען פֿירגעהאַלטן און געזאָגט: „דיזעס אינד דיזעס, מיינע ליבע הינדעלע, האַבען זי שלעכט געמאַכט; היר האַבען זי געפֿעהלט, זוכען זי דיזע פֿעהלער ווידער גוט צו מאַכען“. און אַז ער זאָל מיר געווען נאָר איין מאָל זאָגן, העט איך דאָך אים אַוודאי געפֿאַלגט. און ס'אַנ־דערע, איך זע דאָך, אַז אַפֿילו גוטס, וואָס אַלע מענטשן מוזן זאָגן, אַז איך האָב רעכט געטאָן, טאָר איך אויך נישט טאָן! פֿאַר וואָס? וואָרן עס וועט פֿריידען פֿאַרדריסן, אַז איך האָב רעכט געטאָן! זי בלייבט אַ ביסל שטיל. אוי, ווי ליב די מומע פֿלעגט מיך צו האַבן, ווען איך בין נאָר ביים טאַטן, עליו־השלום, געווען! גאָט איז מייַן עדות, אַז איך האָב זי נאָך איצט אַקוראַט אַזוי ליב, ווי דעמאָלט. און צו פֿאַרט זע איך, ווי זי קריגט מיך אַלע טאָג מער פֿיינט. אוי, היינט ווערן דאָס פֿיר יאָר, אַז מייַן גילדענער טאַטע איז געשטאַרבן!

נאך איצט שטייט ער מיר פֿאַר די אויגן, גלייך ער העט געלעבט. ווי ער האָט מיך פֿאַר זעקס יאָר, איידער ער איז אַוועק פֿון אונדז, גע-
 נומען אויף דער האַנט און האָט מיך געקושט און געוויינט. איך גע-
 דענק עס נאָך אַזוי ווי היינט, ווי ער האָט געזאָגט, ער וועט וואַרטן
 ביז רעדלעך וועט קומען אויס דער שול, ער זאָל זיך מיט אים געזע-
 גענען. ניין, אין מיין לעבן וועל איך דאָס נישט פֿאַרגעסן, דאָס קושן,
 דאָס האַלדזן און דעם כאַפֿ-אַרום מיט ביידע הענט, ווען ער איז נאָר
 אַרבינגעקומען גלייך ער העט געווען זיין אייגן קינד. אַפֿילו פֿרעמדע
 מענטשן האָבן, אויף אונדז קוקנדיק, געקלאָגט און געוויינט. זי ווישט
 זיך די אויגן און וויינט. גוטער טאַטע! זיסער טאַטע! האָט דיר שוין
 דעמאָלט דיין האַרץ געזאָגט, אַז דו וועסט שוין נישט מער אַהיימ-
 קומען? אַז דו וועסט דיין קינד שוין מער נישט זען? אַז דאָס איז שוין
 דאָס לעצטע מאָל געווען? זי רעדט ווייטער אַלע מאָל מער אַן פֿון
 און אַזוי ווי פֿאַרטראַכט. יאָ, יאָ, דאָס לעצטע מאָל געווען? דאָס
 לעצטע מאָל? ניין, ניין, האַרציקער טאַטע! ניין... איך וועל עס שוין
 באַלד נישט מער קענען אויסהאַלטן. ניין, גוטער טאַטע! עס איז נישט
 געווען צום לעצטן מאָל, ניין. נישט צום לעצטן מאָל האַסטו דיין
 איינציק קינד געזען — וועלן מיר זיך באַלד, יאָ, באַלד, ווידער זען!
 זי פֿאַלט גאַנץ פֿאַרשלאָפֿט אַנידער אויף דער קאַנאַפֿע.

צענטער אַריינקום

הינדע, חווה

חווה — קומט-אַריין און זעט נאָך נישט הינדען. דאָס עפעלע
 פֿאַלט נישט ווייט פֿונעם ביימעלע! ווי די מוטער, אַזוי דאָס טעכ-
 טערל! אַלטע האָט היינט אויף דער לינקער זייט געמוזט אויפֿשטיין,
 וואָס זי וואַיעוועט אַלץ אַזוי פֿון דער פֿרי אָן מיט מיר און מיט
 הינדען. וווּ איז הינדעלע? איך האָב געמיינט, זי איז דאָ. זי קוקט
 זיך אום און דערזעט הינדען. זי גייט צו איר צו און זעצט זיך נעבן
 איר אַנידער אויף דער קאַנאַפֿע. הינדע-לעבן! וואָס ליגסטו אַזוי, מיין

האַרץ?! מאַך דיר, כ'לעבן, גאַר נישט דרויס ³¹, איך בעט דיר. זי נעמט זי אַרום און קושט זי. מײַן גילדן לעבן! מאַך דיר גאַר קיין עגמת-נפֿש נישט דרויס, וועסטו זען, ווי גאַט וועט דיר נאָך העלפֿן. דו וועסט זען, אַז דו וועסט נאָך אַ מאָל זייער גליקלעך זײַן. זי וויינט און ווישט זיך אָפּ די טרערן פֿון די אויגן. ווייך נישט, מײַן לעבן, מײַן האַרץ! ווייך נישט, איך בעט דיר.

הינדע — ביסט זייער גערעכט, חווה! נישט וואָר? איך זאָל נישט וויינען, זאָגסטו? ביסט אפֿשר גערעכט. נאָר עס האָט אַ פנים, חווה-לעבן, אַז דו האָסט גאַר פֿאַרגעסן, וואָס היינט פֿאַר אַ פֿינצטער-רער טאָג איז.

חווה — גלייב מיר, אַז איך וועל פֿרייער פֿאַרגעסן, אַז איך לעב, איידער אין דער צרה פֿון דעם היינטיקן טאָג! איך ווייס אַוודאי גאַנץ גוט, אַז היינט איז מײַן גוטן באַלעבאָס' יאַרצייט, נאָר זאָג מיר, מײַן לעבן, איז דען נישט איטלעכער טאָג, זינט דער פֿינצטערער בריוו איז צו דער מומען געקומען, בײַ דיר אַזוי ווי תשעה-באַב? האָב איך דען נאָך פֿון דעמאָלט אַן געזען פֿון דיר אַ פֿריילעכע מי-נוט? כ'לעבן, עס איז, אַסור, גאַר קיין עבירה נישט! מעגסט שוין טאַקע אַ ביסל פֿאַרגעסן. דו מוזסט דאָך דײַן געזונט אויך זען צו שוינען.

הינדע — חווה! דו זאָלסט דאָס זאָגן, דו? זי זעצט זיך אויף. דיר זאָל זיך גאַר קענען די צונג לייגן דערצו אַזוי איינס צו זאָגן? דו, וואָס דו ביסט בײַ אונדז אין הויז, דאָס הייסט דאָך גאַר טאַקע, ווי אויפֿגעצויגן געוואָרן? דו, וואָס דו ווייסט זייער גוט, וואָס פֿאַר אַ טאַטן איך האָב געהאַט, זאָלסט אַזוינס קענען זאָגן? דו, וואָס דו ווייסט זייער גוט, ווי גליקלעך איך בין געוועזן, זאָלסטו קענען אַצינד זאָגן, אַז איך זאָל אַן מײַן גילדענעם טאַטן, נעבעך, פֿאַרגעסן, גאַר אין גאַנצן פֿאַרגעסן? אפֿילו אַן דעם טאָג, ווען זײַן פֿינצטערער יאָר-

---

³¹ פון דעם.

צינט געפֿאלט, זאל איך אויך אָן אים פֿאַרגעסן? נישט וואָר, חוזה, דו ביסט גערעכט?

חוזה — נו, נו, מײַן לעבן! איך בין אומגערעכט, דו ביסט גערעכט, דו קענסט נישט פֿאַרגעסן — ווער קען דען יאָ אזוי אַ טאַטן פֿאַרגעסן? זאָג מיר נאָר אַבער, מײַן לעבן, אַז דער טאַטע איז יאָ אזוי גוט געווען קעגן דיר, פֿאַר וואָס האָט ער...

הינדע — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן. דו מײַנסט אפֿשר דאָס, וואָס ער האָט אויף דער מומען דאָס גאַנצע פֿאַרמעגן אָפּגע- זאָגט? גלייב מיר, מען מעג זאָגן, וואָס מען וויל — מן הסתם האָט ער געוווּסט, וואָס ער טוט. וואָרן די גאַנצע וועלט ווייסט גאַנץ גוט, וואָס פֿאַר אַ חכם ער איז געוועזן און ווי ליב ער האָט מיך, זײַן אײַנציק קינד, געהאַט. דו אַליין קענסט דיך נאָך דערמאַנען, ווי ער פֿלעגט צו ווײַנען און גאַנצע נעכט נישט צו שלאָפֿן, אַז איך בין נאָר עפעס שלאָף געוועזן. אײַבער דאָס מײַן איך, אַז ער האָט אַוודאי גע- מוזט האָבן אַ גוטן טעם, וואָס ער האָט אזוי געטאַן. און ס'אַנדערע, העט איך שוין גליקלעך געוועזן, ווען איך זאל האָבן דאָס גאַנצע פֿאַרמעגן? ער איז פֿאַרט אײַן מאָל פֿאַר אַלע מאָל געשטאַרבן און איך האָב קיין טאַטן נישט.

חוזה — וואָס דאָס פֿאַרמעגן העט דיר געווען געהאַלפֿן? הם... העסטו געדאַרפֿט צו זײַן בני דער מומען? העסטו געדאַרפֿט די צרות, די לײד פֿון אײַטלעכן באַזונדער צו לײדן, וואָס דו לײַדסט אײַצט? העט געטאַרט אַ לײַדע פֿאַרך דיר אַ וואָרט רײַדן? און לאַמיר זיך נאָר גאָר נישט נאָרן... ווער שמועסט פֿון עפעס אַנדערשט... העטן נישט געקענט נעבן דיר נאָך אַנדערע מענטשן... פֿאַרשטייסטו, וואָס איך מײַן?.. אַנדערע מענטשן... אויך נעבן דיר גליקלעך זײַן, הע? **הינדע** — קוקט חוזהן גוט אין פנים אַרײַן און פֿאַרשט זי איך פֿאַרשטיי נישט... אַנדערע מענטשן? וועמען מײַנסטו? ווער זײַנען דאָס די אַנדערע מענטשן? איך ווייס נישט... מײַנסטו אפֿשר דיך? חוזה — גלייב מיר, הינדע-לעבן, איך ווייס, וואָס איך רײַד, כ'לעבן! איך רײַד נישט פֿון קיין הײל פֿאַס אַרויס... נאָר זאָג מיר

נאַר, איין זאך וועל איך דין פֿרעגן: זאג מיר, וואָס האָב איך דיר
אָזוינס געטאָן, וואָס דו ביסט קעגן מיר אָזוי שלעכט געוואָרן? זאג
מיר כאַטש, אַדרבא, לאַמיך אויך וויסן!

הינדע — איך קעגן דיר שלעכט? חוזה! עס האָט זיך דיר
עפעס געמוזט חלומען!

חוזה — אַוודאי דאַרף זיך מיר ערשט צו חלומען!... זע איך
דען נישט אַליין, ווי דו ביסט שוין גאַר נישט די הינדעלע קעגן מיר,
וואָס דו פֿלעגסט צו זיין?

הינדע — זאג מיר, חוזה־לעבן! זי בעט זי, אום גאַטעס ווילן,
וואָס מיינסטו, וואָס?

חוזה — וואָס איך מיינ? אוי, אוי! איך בין, אַסור, גאַר קיין
נאַר נישט, איך זע אַלץ גאַנץ גוט, וואָס עס טוט זיך, נאַר איך קוק
צו דאָס גרייטע. און איך זאג דיר דעם אמת, איך האָב אַלץ געמיינט,
אַז דו וועסט מיר אַליין דערציילן... וואָרן ווער האָט דין דען נאָך
אָזוי ליב, ווי איך האָב דין? פֿאַר וואָס זאָלסטו מיר דאָס נישט אַלץ
דערציילן, הע?

הינדע — גלעט חוזה! ביי דער באַק, איך בעט דין, זי קושט
זי, זאג מיר שוין און מאַרטער ³² מיך נישט!

חוזה — קוקט הינדען שטאַרק אין פנים אַרײַן, זאג מיר נאַר:
קענסטו איינעם וואָס ער הייסט מאַרקוס רעדלעך, הע? זיי בלייבן
ביידע אַ ביסל שטיל.

הינדע — לאַזט־אַראַפּ די אויגן און שעמט זיך, דערנאָך כאַפט
זי חוזה אַרום מיט ביידע הענט און קושט זי, חוזה־לעבן! דו ביסט
זייער גערעכט, איך ווייס אַליין, אַז איך האָב קעגן דיר זייער גע-
פֿעלט, איך בעט דין, מנן חוזה־לעבן, זיי מיר מוחל! איך וועל דיר
שוין אַלץ דערציילן, זי בלייבט פּלוצלינג שטיין גאַר שטיל און
שעמט זיך.

חוזה — נו, אָזוי דערציילסטו מיר? וואָס שעמסטו דין אָזוי?

³² פייניק.

וואָס ווערסטו דאָ אַזוי רויט? גיי, ביסט אַ נאַר! זאַג-אַרויס אין גאַנצן. אַ בלינדער זעט דאָך אויך. נו, דו האָסט אים ליב — ווער האָט דען רעדלעכן נישט ליב? איז ער דען נישט ווערט, אַז מען זאָל אים ליב האָבן? ער איז זייער שייך, געשיקט, קלוג און דערצו זייער ערלעך.

הינדע — חוזה-לעבן! וואָס ווייסטו, וואָס ער איז! איז דען גאַר דאָ אין דער גאַנצער וועלט זינס גלייכן? קלוג, זאַגסטו? זע נאַר, ווי ער באַנעמט זיך דאָ אין הויז בײַ דער מומען זינט דרײַ יאָר קעגן איטלעכן באַזונדער, אַז קיין מענטש, אַפילו פֿריידע, קען אים נישט פֿינט האָבן...

חוזה — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן. און ווער שמועסט פֿון דער באַלעבאַסטע? די שטאַרבט דאָך גאַר נאָך אים.

הינדע — שייך, זאַגסטו? וואָס טיטש? קוק נאַר אַן זײַן שייך פנים, די רויטע ליפן, די שיינע קיילעכדיקע בעקעלעך, דעם הויכן גלאַטן שטערן און די פֿייערדיקע אויגן! ער איז דאָך טאַקע גאַר אַ פֿאַטרעט³³. וואָס שמועסטו דאָ, אויב ער איז געשיקט? זײַן זיס שמועסל, זינע צוקערדיקע ווערטער! ער רעדט דאָך ווי אַ בוך. און ווער איז דען נאָך אין זינע יאָרן שוין, אַזוי ווי ער, אין דעם דריטן יאָר דער מעדיצין? ער איז דאָך שוין טאַקע באַלד אַ גאַנצער דאַקטער!

חוזה — ווייסטו, ער האָט דאָ אַנומלט געשמועסט מיט דעם שררה, וואָס איז געווען בײַ דער באַלעבאַסטע זיך געלט לינען, פֿראַגן-צייזעריש צי לאַטזנעריש!... כ'לעבן, זיי העטן מיך געקענט פֿאַר-קויפֿן און איך זאָל גאַר נישט וויסן. מען הערט אין דרויס סערקע-לעס קול, ווי זי שרייט: „הינדע! הינדע!“

הינדע — מיר דאַכט זיך, אַז די מומע רופֿט מיך?

חוזה — יאָ, יאָ, גיי שוין, גיי, וואָרן זי וועט שרינען אויף דיר.

הינדע — גייט און קוקט זיך ווידער צוריק אום. חוזה-לעבן! נאָך איין זאָך וועל איך דיך בעטן...

³³ נאַר ווי פֿאַר אַ פֿאַרטרעט, אַ בילד שיינער.

חוזה — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן. איך ווייס שוין, וואָס
 דו ווילסט מיר זאָגן... גיי נאָר, גיי, איך וועל שוין פֿאַר קיינעם נישט
 איבערחזרן. מען הערט ווידער סעך־קעלעס קול: הינדע! הינדע!
האַב איך זשע יאָ פּוּח צו שרײַען דרײַ מאָל הינדע? הינדע?
הינדע — לויפֿט געשווינד אַוועק דורך דער מיטלסטער טיר
 און באַגעגנט **חיימען** און גיט אים אין לויפֿן אַ וואַרף־אום, ווי ער
 וויל גיין אין שטוב אַרײַן.

עלפטער אַרײַנקום

חוזה, חיים

חוזה — לויפֿט־צו און העלפֿט חיימען זיך אויפֿהייבן. וואָס
 טוט זיך דאָס היינט מיט דיר? צי ביסטו שיפור, צי וואָס?
חיים — לאַז שוין הינדע אַרײַנגיין, זי מאַכט דאָך אַ געוואַלד,
 אַז מען קומט שיער צו לויפֿן.
חוזה — נו, נו, זי איז שוין געלאָפֿן. נאָר ווייז נאָר: האָסטו
 זיך נישט ערגעץ סקאַליטשעט?³⁴
חיים — בייזערדיק. צי האָב איך מיך יאָ סקאַליטשעט, צי
 נישט, וואָס גייט דאָס דיך אָן? פֿרעג איך דיך עפעס?
חוזה — עפעס ביסטו מיר היינט זייער בייז, חיים! איז דיר
 נישט אַ שיף אונטערגעאַנגען?
חיים — וואָס טויג מיר דאָס אַ סך שמועסן, חוזה! מיט אונדז
 האָט זיך שוין אויסגעלאָזט, אַן עק!
חוזה — שמייכלט. עס האָט אַ פנים, אַז עס האָט זיך צווישן
 אונדז עפעס גאָר אַ מאָל אַנגעהויבן?
חיים — וואָס, עס האָט זיך גאָר נישט אַנגעהויבן? נו, לאַז

³⁴ צעשניטן, פאַרווונדעט.

זיין אזוי! הננט איז זיין צינט. ער גייט-אָרום אין שטוב און רעדט קלאַמערשט אזוי ווי צו זיך אַליין. האָט זיך נאָך אַזוינס פֿאַרלאָפֿן? אַ מיידל זאָל זיך לאָזן אַ קוש געבן פֿון אַ פֿרעמדן מאַנספֿאַרשויך?!

חווה — וועמען מיינסטו, וועמען?

חיים — בלייבט פֿלוצלינג שטיין פֿאַר חווה. וועמען איך מייך? ער לאַכט מיט פֿעס. וועמען זאָל איך מיינען? דיך מיין איך, דיך!

חווה — לאַכט. האַ-האַ-האַ, מיך? מיך מיינסטו? וואָס, איך האָב מיר געלאָזט אַ קוש געבן?

חיים — יאָ, יאָ, דו מיינסט, איך האָב אַפֿשר נישט געזען, ווי ר' גבריאל איז דורכגעגאַנגען דורך דער קיך און האָט דיר אַ קוש געגעבן? דאָס ביסטו נאָר אזוי געוואָרן, זינט דו ביסט מיט דער באַלעבאַסטע געוועזן אין דער וואַרעמבאָד.

חווה — לאַכט זייער שטאַרק.

חיים — איך פֿלעג אָבער תמיד צו זאָגן, אַז מען זאָל קיין פֿלה נישט נעמען, וואָס איז שוין אַ ביסל אין דער וועלט געווען. ער וויינט און ווישט זיך אויס די אויגן.

חווה — לאַכט נאָך שטאַרקער.

חיים — ניין, עס איז שוין מיט איר גאָר נישט צום אויס-האַלטן! און אַלץ דורך דער פֿאַרשוואַרצטער וואַרעמבאָד! וועל איך אָבער יאָ אַ מאָל אַ חתן ווערן, מוז אין די תנאים שטיין בפֿירוש אַרויסגעשריבן, אַז די פֿלה טאָר קיין מאָל נישט פֿאַרן אין דער וואַרעמבאָד אַרניין. ער ווישט זיך אויס די אויגן און קוקט חווהן שטאַרק אין פֿנים אַרניין. איך ווייס נישט, וואָס דו ביסט דאָס אזוי גרויס בני דיר? אַפֿשר מיינסטו גאָר, אַז איך בעט מיך זייער צו דיר? אַהאַ, אַוודאי, דאָ האָסטו טאַקע אָנגעטראָפֿן! עס איז מיר נאָר דראָן⁸⁵ גע-לעגן, וואָס דער טאַטע האָט זיך אַנגעשפֿאַרט, אַז איך זאָל דווקא נאָר דיך נעמען, און איך, נאָר, האָב אים נאָך צוגעזאָגט. נאָר וואַרט

⁸⁵ דעריין, אין דעם.

נאַר, וואָרט — איך וועל אים שוין דערציילן פֿון דינע חפֿצעלעך³⁶,
וואָס דו ביסט פֿאַר אַ שטיק סחורה.

חוזה — האַלט זיך ביי די זייטן און לאַכט זייער שטאַרק.
חיים — מיט כּעס. נו, נו, לאַך נאַר, לאַך, וועל'מיר שוין זען,
ווער עס וועט שפּעטער לאַכן, איך צי דו. אַט לויף איך שוין צום
טאַטן און וועל אים איטלעכעס פּיצל דערציילן! ער לויפֿט-אַוועק מיט
כּעס.

חוזה — לאַכט. האַ-האַ-האַ, דאָס הייסט געווען אַ נאַר! שלאַגן
האַב איך מיך געזאָלט מיט דעם הולטיני! דאָס איז דאָס נאָך אַ ביסל
אַ נאַר! נאַר כּלעבן, אַ גוטער, אַן ערלעכער נאַר, אַזוי אַ יאַר זאָל
איך האַבן! עס טוט מיר כּלעבן באַנג, וואָס איך האַב אים דאָ אַצינד
אַזוי פֿיל עגמת-נפֿש אַנגעטאַן. נאַר ער וועט שוין שפּעטער בעסער
ווערן, כּאַטש ער איז אַזוי בייז אַוועקגעלאַפֿן. ער וועט שוין שפּעטער
אַליין קומען צו מיר און וועט מיך איבערבעטן. העט איך אַזוי בטוח
געווען, אַז איך וועל מיך מיט אים עלטערן אין עושר און אין כּבֿוד!
זי לויפֿט-אַוועק.

דער פֿאַרהאַנג לאַזט זיך אַראָפּ

סוף פון דעם ערשטן אויפצי

³⁶ (פון חפֿצ) שטיקלעך, טייערע זאַכעלעך.

צווייטער אויפצי

עס קומט-פֿאַר די אייגענע שטוב ביי ר' משה דאַנצקער, ווי
ביי דעם ערשטן אויפצי

ערשטער אַריינקום

ר' משה דאַנצקער אַליין

ר' משה — ער זיצט ביי אַ טישל, דעם קאַפּ אויף דער האַנט
אַנגעלענט, זייער פֿאַרטראַכט. דערנאָך הייבט ער זיך אויף און גייט אַ
פֿאַר מאָל אין שטוב אַרויף און אַראָפּ, און זיפֿצט. ער זעצט זיך ווידער
אַנידער און טראַכט אַזוי ווי פֿריער. פּלוצלינג גיט ער זיך אַ כאַפּ-
אויף מיט אַ געשריי. עס איז פֿאַרט נאָר געווען אַ חלום! ער רוט זיך
אַ ביסל אָפּ. דערנאָך זאָגט ער אַ ביסל שטילער. יא, פֿאַר וואָס האָט
זיך מיר אָבער נאָך אין מנן לעבן נישט אַזוי אַ חלום געחלומט? גראַד
הינט! גראַד אין דעם טאָג... ער קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטן. איך
מעג דאָך דאָ זאָגן, עס הערט דאָך דאָ קיינער נישט: הינט איז אַקור-
ראַט דער טאָג, וואָס איך האָב אַלע אָפּגענאַרט, אַז מנן שוואַגער דוד
איז אונטערוועגנס געשטאַרבן. אוי, הלוואַי העט איך דעמאָלט ליבער
אַליין געווען געשטאַרבן, העט מיר אָפּשר בעסער געווען ווי אַצינד-
דערט! האָט דער שוואַרצער יאָר געדאַרפֿט גראַד דעמאָלט אַנצוטראַגן
דעם בעל-עצה, דעם שמואל שרייבער, ער זאָל מיר עצות געבן. נאָר
ער איז אויך ניט שולדיק; וואָס מען האָט אים געהייסן, דאָס האָט
ער געטאָן — ווי מע שפּילט, אַזוי טאַנצט מען. סערקע, נאָר דו האָסט
מיך געקוילעט! ער שוויגט אַ ביסל שטיל. דערנאָך הייבט ער אַן צו
דערציילן און דערציילן אַלע מאָל העכער. די נאַכט, זייגער צוועלף,
האָט עס שוין אַוודאי געמוזט זיין, האָט זיך מיר געדאַכט אין חלום,

אז איך בין אזוי אויף יענער וועלט, און איך זיך אין אַ ווינקעלע אויף אַן אָרט, וווּ עס האָבן געברענט אַן אוצר מיט ליכט, אזוי ווי יום־כיפור אין שול, און עס גייען־ארום זייער אַ סך מתים, אַלע אין תכריכים אָנגעטאָן, אָבער אזוי שטיל, אַז מען האָט נישט געהערט אַ שאַרף. ער ווישט זיך אַפּ דעם שווייס פֿון שטערן. האָר און נעגל שטעלן זיך מיר קאָפּויר, אַז איך דערמאָן מיך דראָן! פּלוצלינג דער־הער איך, ווי מען בלאָזט דאָס ערגעץ שופּר. עס האָט אָנגעהויבן זייער שטאַרק צו דונערן און צו בליצן. איך האָב געהערט אזוי אַ סך קולות, גלייך עס העטן זיך אַלע ווינטן, אַלע זאָווערוכעס פֿון דער גאַנצער וועלט אויף איין אָרט צונאַנדגענומען און האָבן זיך געוואָלט פּרוּוון, ווער פֿון זיי עס האָט אַ העכער קול. אויף אַ מאָל זינען אַלע ליכט אויסגעלאָשן געוואָרן. עס איז געווען שרעקלעך פֿינצטער. די ערד האָט אָנגעהויבן אונטער מיר צו ציטערן און צו פֿלאַטערן. עס איז אַ פּחד, אזוי אַן אימה אויף מיר געפֿאַלן, אַז איך דערמאָן זיך נאָך איצט, ציטער איך ווי אַ פֿיש אין איטלעכן אַבר און עס ווערט מיר אַזש קיל אין בויך, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך הער נאָך, ווי מען בלאָזט: אַפֿריער גאַנץ שטיל, דערנאָך אַלע מאָל העכער און העכער, און העכער, ווי אַ תקיעה גדולה. ער שווייגט אַ ביסל שטיל. פּלוצלינג — עפֿענען זיך אויף צוויי גאַנץ גרויסע טויערן און איך האָב דער־זען שטיין צוויי שרעקלעך לאַנגע, הויכע מענטשן מיט פֿייערדיקע פֿליגל אויף דעם רוקן. איינער האָט געהאַלטן אין דער האַנט אַ גרוי־סע וואַגשאַל און דער אַנדערער אַ גרויסע פֿייערדיקע רוט — עס איז זיי געווען אַ מורא אָנצוקוקן. פּלוצלינג הייבט־אָן איינער מיט אַ יעמערלעך קול צו שרייען: „וויי, וויי דעם, וואָס האָט באַגולט אַלמנות און יתומים! וויי דעם, וואָס קאָן הננט נישט באַשטיין ביים משפט! וויי, וויי אים! ער האָט קיין שום כּפרה נישט!“ — עס איז מיר געוואָרן פֿינצטער פֿאַר די אויגן. איך בין געבליבן שטיין ווי אַ סלופּ. דערנאָך האָט ווידער דער אַנדערער אָנגעהויבן צו שרייען מיט אַ קול, וואָס מען האָט געהערט פֿון איין עק וועלט ביז צו דער אַנדערער: „שטייט־אויף! שטייט־אויף תּחית־המתים!“ און איך האָב מיט מיינע אייגענע

אויגן געזען, ווי די ערד און דער ים האָבן אַרויסגעוואָרפֿן קעפּ, הענט, פֿיס און געדערים, און זיי האָבן זיך ווידער צונאַנדגעשטעפּעט און זינגען געוואָרן גאַנצע מענטשן, און האָבן ווידער געלעבט. פּלוצ-לינג... ער רעדט אַלע מאָל העכער און רוט זיך אָפּ צווישן איטלעכן וואָרט. אוי! פּלוצלינג פֿיל איך... ווי עמעץ... גיט מיר... אַ קלאָפּ... אויף דער... פּלייצע, ווי איך... קוק מיך אום... דערזע איך... אוי! דערזע איך... מנן... מנן... מנן שוואַגער... דוד... ער שרייט גאַנץ הויך. משה, קענסטו מיך? ער פֿאַלט גאַנץ מיד, אַזוי ווי פֿאַרטויבט, אַנידער אויף דער קאַנאַפּע.

צווייטער אַריינקום

ר' משה, ר' יוחנן

ר' יוחנן — איז אַריינגעקומען און האָט געהערט, ווי ר' משה שרייט „קענסטו מיך?“. גייט ער צו צו ר' משהן און זאָגט, וואָס טיטש, אויב איך קען אַיך? וואָס פֿרעגט איר דאָ פֿאַר אַ קשיא, אויב איך קען אַיך? אַך איז מיר! קומט מנן שמועה אַפֿיר³⁷, איר זינט דאָך דאָס קלאָמערשט מיט מיר פֿון איין שטאַט. אַנער מאַמע, זכּרוננו לברכה, איז דאָך געווען אַ היוונעוועריק, צאַרטל זלאַטעס! אַך איז מיר! איך האָב זי זייער גוט געקענט. איך האָב אַנער שוואַגער ר' דוד, עליו השלום, אויך זייער גוט געקענט, גלייך ער העט איצט פֿאַר מיר געשטאַנען.

ר' משה — כאַפּט זיך פּלוצלינג אויף, וואָס?... אוי, וווּ, וווּ שטייט ער? וווּ? ער כאַפּט אָן ר' יוחנן, וווּ איז ער, וווּ? **ר' יוחנן** — וואָס טיטש, וווּ ער איז? וווּ זאָל ער זיך? ער איז דאָך געווען אַ כּשרער ייד, אַ צדיק... זיצט ער אַוודאי אין גן-עדן, ווי אַלע צדיקים. ער קוקט ר' משהן אין פּנים אַריין און זאָגט צו זיך אין דער שטיל, אַ, וואָ! איך האָב פֿריער גאַר נישט אַכטונג געגעבן...

³⁷ ווייס איך דאָך, קומט מיר אויפן געדאַנק, לאַזט דאָס מיר צו הערן.

ער מוז עפעס האָבן אַ מעליגנע ³⁸ אין קאָפּ! איך האָב מיך באַלד גע-
חידושט, פֿאַר וואָס ער אירצט ³⁹ מיך נישט. הויך צו ר' משה. ר'
משה, זאָגט נאָר, איר מוזט עפעס ניט זיין בקוו-הבריאה! וואָס פֿעלט
אײַך, וואָס? זײַט איר עפעס שלאָף?

ר' משה — קומט אַ ביסל צו זיך. אַ, ר' יוחנן! אוי!... יאָ...
יאָ... איך בין חרובֿ.

ר' יוחנן — וואָס פֿעלט אײַך, מײַן ליבער ר' משה?

ר' משה — שלאָגט זיך אין האַרצן אַרײַן. אוי, דאָ, דאָ ליגט
דער הונט באַגראָבן.

ר' יוחנן — נו, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, פֿאַר וואָס שיקט
איר אײַך נישט נאָך אַ דאָקטער?

ר' משה — קרעכצט. אוי, ניין, ניטע, ניטע, לאָזט געמאָך.
איך בין גאַנץ געזונט. עס פֿעלט מיר גאַר נישט. ער וויל זיך אויפֿ-
שטעלן און קען נישט. נאָר יאָ... זײַט איר שוין לאַנג דאָ בײַ מיר אין
שטוב? אוי, איך ציטער ווי אַ פֿיש, נישט וואָר? איך בין קראַנק,
זייער קראַנק, איך גיי קוים אַרום... די דאָגות, דאָגות לאָזן מיך נישט
רוען.

ר' יוחנן — וואָס? דאָגות? איר האָט אויך דאָגות? אַט דאָס
איז שייַן! נאָר, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, איינער זאָרגט זיך פֿאַר אַ
קוגל און דער אַנדערער פֿאַר אַ גאַנץ טשאַלנט. מילא, בשלמא, איך,
איך זאָרג מיך... נו, בין איך דאָך דרויף, ווי איינער רעדט, אַ גע-
מיינער מענטש ⁴⁰. אַ מאָל האָב איך יאָ אויף שבת און אַ מאָל נישט.
אַבער איר? איר זײַט דאָך, אַן איין עין הרע, אַ גרויסער נגיד ביז
הונדערט און צוואַנציק יאָר, האָט נישט מער ווי אַ בת־יחידהלע,
זייער אַ כשר טעכטערל, גוט און פֿרום און, כֿלעבן, שייַן אויך. קומט
מײַן שמועה אַפֿיר... זי האָט געהאַט נאָך עמעצן צו געראַטן... אַ

³⁸ אַ קרענק, שגעון (אין שפּאַניש: „מאַליגנאַ“). — ³⁹ אירצן: זאָגן „איר“.

⁴⁰ אין דער ליטע, טיילווייז אויך אין פּוילן, ווערט אַן אַרעמאַן אַנגערופן
אַ געמיינער מענטש, מעג ער זיין ביז גאַר איידל.

שידוך וועט איר, אם ירצה השם, אויך אַוודאי מיט איר טאָן זייער אַ גוטן. עס איז שוין, כ'לעבן, צייט.

ר' משה — איז דערוויייל אין גאַנצן צו זיך געקומען. יא, איר זינט גערעכט, מנין ליבער ר' יוחנן! עס איז שוין צייט. ווער ווייסט וואָס שפעטער קען זיך נאָך טאָן. ער פֿאַרשט אים. נישט וואָר? ער קוקט ר' יוחנן שטאַרק אין פנים אַרײַן. איך בעט אייך, איר זאָלט מיר געזונט זײַן, זינט איר שוין לאַנג דאָ בני מיר אין שטוב? איך זאָג אייך דעם אמת, איך בין עפעס נישט בנים גאַנצן געזונט. זינט אַ פֿאַר וואָכן קען איך אַלץ נישט וויסן, וואָס עס פֿעלט מיר. איך קען קיין נאָכט ניט שלאָפֿן און רייד אָפֿט מאָל אַזעלכע זאַכן, וואָס זײַנען נישט געשטויגן און נישט געפֿלויגן. ער פֿאַרשט אים ווידער. איר האָט דאָך דאָ געמוזט אַוודאי הערן, הע?

ר' יוחנן — יא, איך האָב טאַקע געהערט, ווי איר האָט מיך געפֿרעגט, אויב איך קען אייך. קומט מנין שמועה אַפֿיר, איר זאָלט לעבן, קענט מיך דאָך נאָך, ווען איך בין געווען אַ בטלן אין קליי-נעם בית-המדרש. נו, געלויבט צו גאָט פֿאַר דעם. איך בין איצט אַ שדכן, איך פֿיר-אויס די גרעסטע שידוכים — גוט, מען כאַפט אַ מאָל אַ פֿאַר קערבלעך! אַט וויל איך, כ'לעבן, איינער אַלטעלען אויך ריידן זייער אַ גוטן שידוך. איך זאָג אייך, אַן אויספֿאַל פֿון אַ שידוך. איר און איינער ווייב, זאָלט לעבן, קענט אים זייער גוט.

ר' משה — אין דער שטיל צו זיך. ניין, ניין, ער האָט געלויבט צו גאָט, גאָר נישט געהערט! הויך. מנין ליבער ר' יוחנן! איר ווייסט דאָך, אַז איך מיש מיך זייער ווייניק אין זעלכע זאַכן. דאָס קער נאָר צו מנין ווייב, זאָל לעבן. איך האָב בני איר גאָר ווייניק וואָס אַ דעה צו זאָגן. איר מוזט דאָס נאָר מיט איר אַליין שמועסן אויב איר ווילט מוחל זײַן און דאָ אַ ביסל וואַרטן, וועל איך אייך זי דאָ אַרײַנשיקן! ער גייט און באַגעגנט סערקעלען. אַט איז זי דאָ אויפֿן אמת! ער זאָגט צו סערקעלען. אַט, ר' יוחנן דאַרף עפעס צו דיר, מנין ווייב. ער גייט געשווינד אַוועק.

דריטער אַריינקום

ר' יוחנן, סערקעלע און דערנאָד אַלטעלע

ר' יוחנן — גאָט העלף אַיך, סערקעלע!
סערקעלע — ברוך הבא, ר' יוחנן! וואָס זאָגט איר גוטס? זיצט
 אַ ביסל אַנידער! זי זעצט זיך.

ר' יוחנן — זעצט זיך. אָט בין איך אַ ביסל אַריבערגעקומען.
 מיר זינען דאָך איצט שכנים, און ס'אַנדערע, איך האָב געהערט, אַז
 אייער מאַן, זאָל לעבן, קלאָגט זיך עפעס, בין איך אים געקומען מבקר
 חולה זיין.

סערקעלע — ווער? מײַן משה? אָך איז מיר! וואָס פֿאַלט אַיך
 אַיך? ער איז, געלויבט צו גאָט, פֿריש און געזונט! ווער האָט אַיך די
 ליגנד געזאָגט, ווער?

ר' יוחנן — איך קען מיך, אָסור, נישט דערמאַנען, ווער עס
 איז הינט בני מיר געווען און האָט מיר דאָס געזאָגט... ער וויל זיך
 קלאָמערשט דערמאַנען. איך קען מיך, אָסור, נישט דערמאַנען.

סערקעלע — אַז זיי זאָלן ריידן אין גרויסע ליידן, אוי, מײַנע
 כוחות! וואָס שונאים קענען אַלץ אויסטראַכטן! הלוואַי העט איך, אָן
 זיין שאַדן, אַזוי געזונט געווען ווי ער.

ר' יוחנן — נו, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, זײַט פֿון מײַנעט-
 וועגן געזונט און פֿריש, איר זאָלט אַיך עלטערן אין עושר און אין
 פֿבור, איר זאָלט דערלעבן שמחות און גדולות אָן ⁴¹ אַייער קינד, טאַ-
 קע אַזוי ווי עס קומט אָן אַיך.

סערקעלע — אָמן, ליבער גאָט!
 ר' יוחנן — זעט איר, איך האָב דאָ גראָד גערעדט מיט אַייער
 מאַן פֿון אַ שידוך פֿון אַייער אַלטעלעס וועגן, זאָל לעבן. מילא, אים
 געפֿעלט עס זייער, איך זאָג אַיך — ער איז גאָר אַוועק, נאָר ער

⁴¹ איך, ביי, פון.

זאָגט: וואָס מײַן ווייב, זאָל לעבן, וועט טאָן, וועט זײַן געטאָן! כ'לעבן, אַ נחת צו האָבן אַזוי אַ מאָן. איר זײַט דער באַלעבאָס און די באַלע- באַסטע. וואָס איר רעדט איז גערעדט.

סערקעלע — שמייכלט. אויב איך האָב, אָן עין-הרע, בײַ אים אַ גוטע דאָליע! און ווידערום⁴², פֿאַרדין איך עס אַפֿשר נישט? ער, אומשטיינס געזאָגט, איז דאָך טאַקע, צווישן אונדז געשמועסט, אַ גרויסער שליממזלניק. קוקט אים נאָר אָן, אויב עס העט עמעץ פֿאַר זײַן גאַנץ לײב און לעבן געוואַלט געבן כּאָטש צען קרײַצער. ער טויג דאָך טאַקע צו גאָר נישט. איך זאָג אַנך: טאַקע צו גאָר נישט. ווער טוט אַלץ? ווער האָרעוועט? ווער שניידט קריעה? אוי, מײַנע פּוּחות! ווער אַרבעט, נעבעך, אַזוי שווער און ביטער ווי איך?

ר' יוחנן — אַוודאי זײַט איר גערעכט! אַט דאַרף מען אַ קינד אויסצוגעבן, פֿאַרלאָזט ער זיך אין גאַנצן אויף אַנך. און, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, איך בין דאָך אויך קיין נאָר נישט. איר וועט, אַם-יִרצה-השם, תנאים שרײַבן און חתונה מאַכן אָן אים אויך.

סערקעלע — עס איז, כ'לעבן, אמת. וואָס שמועסט איר דאָ? נאָר לאַמיר כּאָטש נאָר הערן, ווער דער חתן איז — אַפֿשר גאָר אַ סטודענט?

ר' יוחנן — ע, וואָס! אַנך וועל איך פּלוצלינג ריידן מיט אַ סטודענט? שטייט דאָס אַנך אָן? אַזוי אַ מיוחסת, אַזוי אַ נגידה? גייט שוין, גייט! אַזוי אַ קלוגע ידענע, ווי איר זײַט, זאָל מיך קענען חושד זײַן, אַז איך וועל אַנער פּשר קינד ריידן מיט אַ סטודענט? ער שפּײַט-אויס אַזוי ווי אין כּעס. פֿי, נאָ! מיר דאַכט זיך, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, אַז איך בין אויך נישט ערשט פֿון דעם איי אַרויסגע- קראַכן און ווייס גאַנץ גוט, אַז דער שענקער דאַרף זײַן ווייזן, און דער שפּינער זײַן פֿלאַקס — נו, וועל איך אַנער קינד ריידן מיט אַ סטודענט? זעט איר, איך — איך שלאָג אַנך אָן אַ שידוך, וואָס ער

⁴² אומקערנדיק זיך, צוריקגעשמועסט.

איז א קינצלעכע זאך אויף דער וועלט. און איר מעגט מיר בנאמנות גלייבן, אז ער איז אוודאי מן השמים.

סערקעלע — נו, יא, ווער איז ער אבער, ווער? איז ער עפעס פֿון שיינע לייט? איז ער אן עושר? איז ער עפעס אַ שיינ פֿארשווינדל? אוי, מיינע כוחות! האָט ער געלט, הע?

ר' יוחנן — אויב ער איז פֿון שיינע לייט? ער קומט דאָך דאָס אַרויס פֿון גדולי הדור! מילא, פֿון מוטערס צד... איז ער דאָך דער ערשטער מיוחס, זי האָט זיך דאָך אָנגעקערט מיט דעם גרויסן רבי ר' זלמן פֿון איין זייט און פֿון דער אַנדערער זייט איז זי דאָך געוועזן אַנגעטונקען אין יחוס. און ווער שמועסט זיך פֿאַטערס משפּחה — האָט דאָך טאַקע געשוויבלט און געגריבלט פֿון רבנים. קורץ, וואָס האָב איך אַיך דאָ אַ סך צו זאָגן, קומט מיינ שמועה אַפֿיר — פֿון זאָגן ווערט מען נישט טראָגן — זיך יחוס־בריוו גייט ביז אין די אַלטע צייטן, דהיינו, מאַלט אייך, ביז צו עלי הכהן, פֿאַר־שטייט איר מיך שוין?

סערקעלע — שאַקלט מיטן קאַפּ און חידושט זיך. פשוט?! טאַקע ביז צום הייליקן כוהן?

ר' יוחנן — אויב ער האָט געלט? הלוואַי אויף אַלע יידן געזאָגט! מיינ אייגנס זאָל איך האָבן, וואָס ער באַדאַרף. איך וויל ניט זאָגן, אין אַ יאָר. קומט מיינ שמועה אַפֿיר, אז מען ווײַזט אַ הונט אַ פֿינגער, וויל ער די גאַנצע האַנט... איך ווינטש מיר נאָר צו פֿאַרמאָגן, וואָס עס גייט אים אַוועק אין איין חודש! ער איז דאָך טאַקע גאָר אַ שררה. ער לעבט זיך דאָך ווי אַ גביר און איז דאָך דאָס דער גרויסער סוחר אויך. ער האַנדלט דאָך מיט דער גאַנצער וועלט.

אַלטעלע — עפֿנט גאַנץ שטיל אויף די טיר, זיי זאָלן נישט הערן, און האַרעכט־אונטער וואָס זיי שמועסן.

סערקעלע — זאָגט זשע מיר נאָר, ווער איז דער חתן? אפֿשר קען איך אים?

ר' יוחנן — איר קענט אים גאַנץ גוט. ער איז בײַ אַיך גאָר

א בן-בית. ער הייסט — ר' גבריאלכן הענדלער! נו, וואָס זאָגט איר, ווייס איך מיט וועמען אַנך צו ריידן, הע?

סערקעלע — ר' גבריאל הענדלער! יא, איך קען אים גאַנץ גוט. ער קומט טאַקע אַלע טאַג צו מיר. אַך, ער איז ערשט הננט דאָ געווען!

ר' יוחנן — נו, אַדרבא, ווי געפֿעלט ער אַנך? איז דאָס נישט זייער אַ גלעכער שידוך? מיר דאַכט זיך, אַז עס קען שוין גאַר קיין גלעכערער שידוך אויף דער וועלט ניט זיין, ווי דער איז.

סערקעלע — נו, יא, איך זאָג אַנך דעם אמת, קיין שלעכטער שידוך איז עס נישט, אוי, מײַנע כוחות! ער געפֿעלט מיר אַפֿילו, ער איז נאָר קיין חיות נישט, נאָר...

ר' יוחנן — פֿאַלט איר אַרײַן אין די רייד אַרײַן, נו, וואָס נאָך ווילט איר? אַז ער געפֿעלט נאָר אַנך, וועמען דאַרפֿט איר נאָך צו פֿרעגן? איך זאָג אַנך, אַינער מאַן, זאָל לעבן, איז דער שידוך זייער געפֿעלן, וואָס טײַטש! ווי איך האָב אים נאָר אַנגעשלאָגן, איז ער נאָר אויסגעגאַנגען. גלייבט מיר, ער איז גאַר אַוועקגעוועזן.⁴³

אַלטעלע — אין דער שטיל, צו זיך, הונדערט און צוואַנציק יאהרע זאָל ער פֿאַר דאָס לעבען!

סערקעלע — יא, ווער ווייסט, וואָס מײַן בתי-יחידה וועט דערצו זאָגן, אויב ער וועט אַלטעלען געפֿעלן?

אַלטעלע — אין דער שטיל, צו זיך, איינען קראַנקן פֿרעגט מאַן... זי עפֿנט-אויף די טיר און מאַכט זי ווידער צו, גלייך זי העט ערשט געווען אַרײַנגעקומען, און לויפֿט-צו צו סערקעלען. מאַמעניו! האַסט דו ניכט די שליסעלעך גענאַמען?

סערקעלע — וואָס טײַטש, מײַן האַרץ! דו גייסט דאָך אין זיי אַנגעהאַנגען! אַט אַ דאָס איז שײַן — רײַסטט אויף דעם פֿערד און זוכסט עס.

ר' יוחנן — דאָס איז דאָך, דאַכט זיך מיר, אַינער אַלטעלע,

⁴³ געוואָרן אויסער זיך.

זאל לעבן? ער באקוקט אלטעלען פֿון אויבן ביז אַראָפּ. נו, כ'לעבן,
זייער אַ פֿינן מיידל געוואָרן. קומט מײַן שמועה אַפֿיר — אויס קינדער
ווערן לײַט. נו, מײַן קינד, ווילסטו שוין אַ חתן?

אַלטעלע — שעמט זיך קלאַמערשט. לאַסט מיך דאָרט געהן
מיט אַ ברייטיגאַם!⁴⁴

סערקעלע — לאַכט און ווינקט צו ר' יוחנן. אַט גלוסט זיך
אַנך דאָ עפעס, דאָטשעפעט נאָר דאָ מיט איר, וועט זי אַנך דאָ געבן
פֿאַר ס'אַנריקע.

ר' יוחנן — שמייכלט. וואָס ביסטו דאָס אַזוי ביז אויף מיר,
מײַן לעבן? ווייל איך וויל דיר געבן אַ שיינעם חתן, הע?

אַלטעלע — קוקט-אַן סערקעלען און לאַכט.
סערקעלע — נו, פֿאַר וואָס ענטפֿערסטו נישט? ביסט שטום,

הע?

אַלטעלע — ווייס איך? וואָס זאָלל מיר איין ברייטיגאַם? איך
ברויך נאָך קיינען.

ר' יוחנן — רייד זשע נישט ווי קיין קינד, מײַן לעבן, וואָרן
איך האָב פֿינט, אַז מען רעדט נאַרישקייט! וואָס טײַטש, וואָס עס טויג
דיר אַ חתן? קומט מײַן שמועה אַפֿיר, דו ביסט דאָך שוין, אַן עיין-
הרע, אַלט...

סערקעלע — פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן. דרײַצן יאָר, זי
זאל לעבן און געזונט זײַן.

ר' יוחנן — נו, זאָג זשע, כ'לעבן! איך האָב זייער אַ פֿינעם
חתן פֿון דינעט וועגן. ער וועט דיר געפֿעלן.

אַלטעלע — געפֿעלט ער נאָר דער מאַמעניו, וועט ער מיר
אויך געפֿעלן. זי וויל קלאַמערשט אַוועקלויפֿן.

ר' יוחנן — כאַפט זי אַן בײַ דער האַנט. נו, וואָס אַנטלויפֿ-
סטו? קום נאָר אַהער! פֿאַר מיר האָט נישט אויפֿזיך⁴⁵, אַסור. זעסטו,
אַז דו רעדסט ווי אַ קלוג מיידל, האָב איך דיך גאַנץ ליב. גלייב מיר,

⁴⁴ חתן. — ⁴⁵ (אויפֿזיך האָבן) מאַכט נישט אויס.

איך רייד דיר אַ חתן זייער אַ שיינעם פאַרשוין, אַ גרויסער פֿינע-
בריה, אַן אַדיר שבאָדירים. ער האָט זיין אייגנס אַ סך, טאַקע אַ סך
געלט. ער איז זייער גוט און פֿרום. ער פֿירט זיך, ווי גאָט געבאָטן
האָט — און דו, מיין קרוינעשי, קענסט אים אויך.

אַלטעלע — איך? איך קאָן איהם אויך?

סערקעלע — יא, דו קענסט אים, מיין האַרץ! דו קענסט אים
זייער גוט — קענסטו ר' גבריאל הענדלער?

אַלטעלע — שעמט זיך קלאַמערשט. נו, יא, איך קאָן איהם.
איך האָב איהם היר ביי דיר אַמאָהל געזעהען.

ר' יוחנן — נו, ווילסטו אים פֿאַר אַ חתן?

אַלטעלע — לאַכט. איך האָב יא שוין איין מאָהל געזאָגט: ווען
ער געפֿעלט דער מאַמעניו, ווירד ער מיר געוויס אויך שוין גע-
פֿעללען. זי לויפֿט-אַוועק.

פערטער אַריינקום

סערקעלע, ר' יוחנן

סערקעלע — אַזוי איז אַלץ אין איינעם, אַלע פֿאַרלאָזן זיך
נאָר אויף מיר: מיין מאַן און מיין טאַכטער, אַלע נאָר אויף מיר.
גלייבט מיר, גלייבט מיר, עס איז איבער מיין פּוּחות אַלץ אויף מיר
צו נעמען.

ר' יוחנן — נו, קומט מיין שמועה אַפֿיר, אויף וועמען דען
זאָלן זיי זיך פֿאַרלאָזן, אַז נישט אויף אייך?

סערקעלע — ע, וואָס ווייסט איר, מיין ליבער ר' יוחנן? אַ
גאַנצע לעכע טאַג הערט מען דאָך מער נישט נאָר: „גיי צו מיין ווייב,
גיי צו דער מאַמעניו, גיי צו דער מומען, גיי צו דער באַלעבאָסטע,
גיי צו סערקעלען!“... איך ווייס נישט, מען זאָל טאַקע זיין אויס איינז,
העט מען עס אויך נישט געקענט אויסהאַלטן, אוי, מיין פּוּחות! חוץ
דעם אַלעם אָבער, אַז עס קומט נאָך דער פֿאַרפֿינצטערטער דאָ-

נערשטיק, אז די ארעמע לײַט הייבן זיך אָן צו שיטן, איך זאָג אײַך, די טיר רוט נישט, און דאָס מויל טוט שוין טאַקע איינעם וויי איט-לעכן באַזונדער צו זאָגן „האַט נישט פֿאַראיבל, גייט געזונטערהייט!“... מען האָט גענוג פֿון זײַנע אַרעמע קרובֿים. אָט ליגט איבער מיר אַ גרויסע מויד, וואָס טויג, אָסור, נישט אַ הונט אויס דעם גרוב אַרויס-צוטרעבן, און עסט מיר אָפּ די ביינער, דער שוואַרצער יאָר ווייסט פֿאַר וואָס און פֿאַר ווען, גלייך זי העט מיר עפעס אין דער חבֿרותה אַרײַנגעגעבן, אוי, וויי, מײַנע פּוחות!

ר' יוחנן — וועמען מיינט איר דאָס, וועמען?

סערקעלע — וואָס טײַטש! הינדע, מײַן דודס טעכטערל, אומ-

שטיינס געזאַנט: וואָס די קאַסט מיך שוין!

ר' יוחנן — און וואָס זי וועט אײַך ערשט אַ מאָל נאָך קאַסטן!

אודאי זײַט איר זייער גערעכט. וואָרן, קומט מײַן שמועה אָפֿיר, קיין ייִדיש קלויסטער איז דאָך נישטאַ. מילא, וועט איר דאָך אויך זי מוזן אַ מאָל חתונה מאַכן.

סערקעלע — ווער? איך? אָך איז מיר! פֿאַר וואָס? פֿאַר ווען?

און אז איך זאָל טאַקע וויסן, אז זי וועט פֿאַרזיצן ביז צום גרויען צאַפּ, גייט מיך, אָסור, אויך גאָר נישט אָן, אוי, מײַנע פּוחות! וואָס איז דאָס עפעס? קראַנק איז זיי? לאַז זי זיך שטעלן ערגעץ דינען!

ר' יוחנן — אוי, וואָס רעדט איר! איר זײַט דאָך פֿאַרט, בין

הונדערט און צוואַנציק יאָר, אַ גרויסע נגידה און זי איז דאָך אײַנער ברודערס איינציקע טאַכטער! כֿלעבן, עס שיקט זיך נישט פֿאַר לײַט. וואָס וועלן מענטשן ריידן?

סערקעלע — וואָס מיינט איר, איך וועל מיך עפעס שעמען?

זאָל מיך גאָט שטראַפֿן אויף מײַנע יונגע יאָר, אויב עס וועט מיך כאַטש גאָר עפעס אָנגיין! מילא, לאַמיר נאָר קלערן, צו קיין שידוך מיט מײַן אַלטע-לעבן קען עס מיר נישט שאַדטן. וואָרן אז איך וויל אַ קינד נאַכגעבן אַכט הונדערט זילבערנע קערבלעך און צירונג, און קליידער, גרעט און בעטגעוואַנט... הײַנט די אַנדערע אויסריכטונג

און קעסט, חוץ קליינע מתנות און שאַר-ירקות... וויל איך דאָך איר טאַקע נאַכגעבן, דיר נישט, מיר נישט, אַ גאַנצן עושר, און פֿון יחוס דאַרף איך דאָך אַיך נישט ערשט צו דערציילן, ווער איך בין, אוי, מיינע פּוּחות! נו, זאַגט זשע, איר זאַלט מיר געזונט זיין, וואָס קען מיר דאָס שאַדטן, אַז די וועלט וועט יאָ וויסן, אַז הינדע דינט צווישן לינט?

ר' יוחנן — דאָס זינט איר אפֿשר אויך גערעכט. וואָרן, קומט מיין שמועה אפֿיר, נישט אַלע מענטשן קענען האָבן איין דעה. און עס ווייסט קיינער נישט, וועמען דער שוץ קוועטשט, נאָר דער וואָס גייט אין אים. איטלעכער רעדט זיך אַיך, נאָר ער ווייסט וואָס ער טוט. נאָר זאַגט מיר נאָר, סערקעלע, וואָס איז דאָס: נאָר אַכט הונדערט קערבלעך ווילט איר אַינער קינד נאַכגעבן?

סערקעלע — וואָס? אפֿשר איז עס ווייניק? איך ווייס נישט, מען מוז שטרעקן נאָך די עקן — מיר דאַכט זיך, איך גיב איבער מיינע פּוּחות. היינטיקע צייטן ווער גיט דען אַ קינד מער נאָך?

ר' יוחנן — אוי, האָט מיר נישט פֿאַראיבל! ווער עס גיט מער נאָך? כּלעבן, איר זינט אַזוי אַ נגידה ווי שפֿרה באַלבאַן, און זי גיט נאָך דעם מיידל פֿופֿצן הונדערט קערבלעך. און צווישן אונדז גע- שמועסט, כאַטש איך בין געווען דער שדכן, מיט וועמען האָט זי געטאָן? מיט אַ פֿאַרן!

סערקעלע — ווער? שפֿרה די קבצנטע וויל נאַכגעבן פֿופֿצן הונדערט קערבלעך? זי לאַכט קלאַמערשט. האַ-האַ-האַ, איך מוז שוין לאַכן פֿאַר צרות, אוי, מיינע פּוּחות! האָט זי דען מסלק צו זיין? איך ווייס נישט, לינט זינען שוין אַזוי: טוען שידוכים, זאַגן צו גילדענע בערג, מאַכן אַינזערנע פּתבֿים, און אַז עס קומט צום סילוק, איז נישטאָ קיינער אין דער היים.

ר' יוחנן — ע, וואָס רעדט איר? שפֿרה באַלבאַן איז אַ גרויסע עשירה. זי האָט דאָך ערשט מייתר געווען זייער אַ סך געלט אָן אַ

ליווערונג ⁴⁶ און דער מאן אירער האט דאך פֿאַר אַ וואַך צוויי געוווּ-
נען אויף דער לאַטעריע זעכצן טויזנט רעניש מינץ.

סערקעלע — גיט זיך אַ שטעל־אויף. וואָס? שפֿרה? ! זעכצן
טויזנט רעניש מינץ? עס איז שוין אין דער וועלט אזוי, אומשטיינס
געזאָגט — אַן דעם ערגסטן הונט קומט דער בעסטער בייך, אוי,
מזנע פּוּחות! שפֿרה באַלבאַן! זעכצן טויזנט רעניש מינץ? אַ רוח
אין איר טאַטן אַרײַן!

ר' יוחנן — מילא, וואָס טויג מיר דאָס? וואָס שמועסט איר דאָ
פֿון אַכט הונדערט קערבלעך? נאָר, קומט מזנן שמועה אַפֿיר, איר וועט
אנך שוין לאָזן מתיר־נדר זען. איר וועט שוין בעסער ווערן. לאָז
נאָר עפעס קומען דערצו.

סערקעלע — וויפֿל האָט ער דען זען אייגנס, הע?

ר' יוחנן — ער? וואָס טענטש? זען גאַנץ פֿאַרמעגן. ער איז
דאָך דאָס טאַקע אַ גרויסער נגיד. ער פֿאַרמאַגט, כֿלעבן, אַ סך מער,
כאָטש מען שאַצט אים נאָר פֿאַר צוויי טויזנט רעניש מינץ. איך ווייס
דאָס גאַנץ גוט. איך אַליין האָב ביי נ'אים געזען אַ גאַנצן פֿאַק מיט
באַנקצעטל. איך זאָג אנך, איך בין גאָר טויט געוואָרן, ווי איך האָב
אים דערזען. און ווער שמועסט פֿון זען בריהשקייט אין סוחרײַ? אַ
קאַטאָועס אַנברענגער איז ער דאָס? וואָס דער מענטש האַנדלט אַלץ
איבער! ער איז דאָך, אַן אַן עין־הרע, טאַקע אַ גאַנצער באַלעבאַס.

סערקעלע — גלייבט מיר, מזנן ליבער ר' יוחנן, אַז עס גייט
מיר נאָר אין דעם איינעם, וואָס מזנן אַלטע־לעבן, זאָל מיר שטאַרק
און געזונט זען, וועט נישט דאַרפֿן צו קומען צו שווער־און־שוויגער
אין הויז אַרײַן און וועט נישט דאַרפֿן צו האָבן צוואַנציק אויפֿזעערס
איבער זיך. אָבער ווינטער ווייס איך נישט, וואָס פֿאַר אַ גרויסע
מציאה מען כאַפט דאָ אַן אים. קיין געלט זעט מען פֿאַרט נישט ביי
אים זיך אַרומוואַלגערן. איך זע דאָך, אַז ער דאַרף אַ מאָל געלט,
קומט ער דאָך ערשט צו מיר לייען.

⁴⁶ צוגעגעבן געלט אַן אַ גאַראַנטיע, אָפֿן, אויף קרעדיט אַן דעקונג.

ר' יוחנן — נו, קומט מײן שמועה אפֿיר, און וועלכער סוחר איז דאָס נישט אַ מאָל אין האַנדל פֿאַרשטעקט און איז געצווונגען זיך צו לײען. נאָר איר קענט דאָך אײך אָבער הייסן תּיכּף בײַ די תּנאים דעם סילוק באַלייגן.

סערקעלע — זעט איר, אַט אַ דאָס איז עפּעס אַנדערש. אַזוי זײט איר שוין ווידער גערעכט. אַז ער וועט באַלד צו די תּנאים מסלק זײן — יאָ, אַזוי באַשטיי אײך. און ווי זאָגט איר? אַז עס וועט קומען צום שרײַבן, וועל אײך מיך אפֿשר נאָך לאַזן בײַגן אויף אַ צוויי הונדערט קערבלעך.

ר' יוחנן — אײך ווייס פֿיל. איר זאָגט טויזנט און אײך זאָג צוועלף הונדערט. קומט מײן שמועה אפֿיר, פֿון געלט וועגן גײט קײן שידוך נישט אַפּ. הונדערט קערבלעך אַרויף, הונדערט קערבלעך אַראָפּ — עס וועט רעכט זײן. נאָר אײן זאך העט אײך נאָך גערן.

סערקעלע — וואָס איז דאָס, וואָס?

ר' יוחנן — אײך העט נאָך גערן געזען, אַז די חתן־כלה זאָלן זיך ערגעץ נאָך פֿאַר די תּנאים צונאַנדקומען און זאָלן זיך אַ ביסל דערקענען און שמועסן צווישן זיך.

סערקעלע — ווייסט איר וואָס? אײך וועל אים הײנט שיקן צו מיר פֿאַרבעטן אויף אַן אַנבײסן — ער קומט דאָך אַנדאָס ⁴⁷ אַלע טאָג צו מיר, און בײַם עסן קען מען אַלץ אַפּשמועסן. און תּיכּף הײנט בײַ נאַכט קענען זײן די תּנאים. וואָרן, כִּלעבן, אײך האָב אַליין זײער פֿײַנט, אַז עס שלעפט זיך אַ זאך אײן די לאַנגע יאָרן אַרײַן.

ר' יוחנן — פֿאַרשטייט זיך, זײט איר זײער גערעכט. וואָרן אײנס — מען קען אים דערווייל אויסכאַפּן. ער שטייט דאָך אפֿשר נאָך אין צוואַנציק שידוכים נאָר אַפּצוטאָן. און ס'אַנדערע, קומט מײן שמועה אפֿיר, דער מענטש לעבט דאָך נישט אײביק.

סערקעלע — נו, עס בלייבט שוין בײַ דעם.

ר' יוחנן — אײך וועל נאָך האָבן מיט אים אויך גענוג צו טאָן.

⁴⁷ אויך אַן דעם.

גלייבט מיר. עס וועלן מיר נאך גרינע ווערעם אפגיין איידער איך וועל נאך מיט אים פארטיק ווערן. נאָר איך בין דאָך, ווי איינער רעדט, דערויף אַ שדכן. ער שטעלט זיך אויף. נו, ווייטער, קומט מנין שמועה אפיר, האָט מיר אַ גוטן טאָג און זינט געזונט.

סערקעלע — גייט מיר געזונטערהייט און זינט קיין גאסט נישט.

ר' יוהנן — גייט־אָוועק. סערקעלע באַלייט אים ביז צו דער טיר.

פינפטער אַריינקום

סערקעלע אַליין

סערקעלע — ווייס איך! אפֿשר איז אַזוי רעכט. מען קען דאָך נישט וויסן, ווי אַ זאָך פֿאַלט־אויס. אָבער לעת־עתה איז עס גאָר קיין חיות נישט. אַן עושר איז ער, דאָס איז אמת. ער האָט עטלעכע גילדן. אַלטעלע זאָל נאָר קלוג זיין און זאָל נאָר וויסן, ווי מיט אים צו גיין. זי זאָל זיך נאָר באַלד פֿון תחילת אָן שטעלן ביי דעם אַלף און זיך נישט לאָזן אויפֿן קאָפּ אַרומרייטן, ווי איך האָב מנין משהן געטאָן, וועט זי, אַם־ירצה־השם, טאַקע האָבן ביי אים אַ גוטע דאָליע. דעם סילוק מוז איך זען, ער זאָל דווקא נאָר ביי מיר אַנגעלייגט ווערן. נו, און אַ שיינער יונג איז ער דאָך טאַקע און נישט פֿון דער פֿאַרציטיקער־ישער וועלט אויך. זי באַקוקט זיך קעגן דעם שפיגל. הע? וואָס באַדאַרף איך מער? זי בלייבט אַ ביסל שטיל און טראַכט נאָך. העט שוין נאָר מנין משה געוואָלט אַ ביסל אין וואַרעמבאָד אַרײַן פֿאַרן. איך ווייס, אָסור, שוין נישט, וואָס איך זאָל טאָן מיט אים? ער שלאָפֿט דאָך גאַנצע נעכט נישט, נאָר גייט אַלץ אַרום און רעדט צו זיך אַליין, ווי אַן אָנגעבונדענער. אַ מערכה, כִּלעבן, אַז עס הערט כאַטש קיינער נישט. דער שוואַרצער יאָר ווייסט, וואָס ער דערמאַנט זיך אַלץ אין אַלטע מעשיות! זי שווייגט אַ ביסל שטיל. איך, זאָגט ער, בין שולדיק אין דער גאַנצער מעשה! איך ווייס נישט, ווער עס פֿרעגט

אים? האַסטו נישט געקענט שמעקן קיין פולווער, העסטו נישט גע-
 זאָלט גיין אין דער מלחמה אַרײַן. זי גיט מיט דעם פֿוס אַ קלאַפּ אין
 דער ערד. אַן עק! אָפּגעטאַן און פֿאַרפֿאַלן! ווער קען מיך דאָס איצט
 פֿרעגן, וווּ איך האָב אַזוי פֿיל געלט גענומען? ווער קען אָפֿילו אין
 הונדערט יאָר אַרום געווירר ווערן, אַז די גאַנצע צוואה איז גאָר
 ליגנד? געשטאַרבן, באַגראָבן!... העט איך עס נישט געווען געטאַן,
 העט, כ'לעבן, נאָך אַן אַנדערער אויף דעם שכל געקומען, און וואָס
 העט געווען? איך העט געווען מיט מײַן מאַן און קינד געשטאַרבן פֿאַר
 הונגער און נאָך געמוזט צווען, ווי אַנדערע פּאַזיען⁴⁸ מײַן גילדענעם
 ברודערס פּראַצע, וואָס ער האָט, נעבעך, אַזוי שווער און ביטער
 דרויף געאַרבעט און קריעה געריסן. און ס'אַנדערע, איך ווייס, ער
 זאָל אָפֿילו לעבן, וואָלט ער אויך, אָסור, גאָר נישט ביז געווען איבער
 דער גאַנצער מעשה. וואָרן איז דען נאָך גאָר פֿאַרהאַנדן אַ נעג-
 טערע קרובֿה, ווי אַ שוועסטער? זי בלייבט שטיל און טראַכט. די
 קשיא איז נאָר, אויב ער איז געשטאַרבן? זי שווייגט ווידער און
 טראַכט. דערנאָך גיט זי זיך אַ כאַפּ. נאָר וואָס האָב איך דאָ אומזיסט
 צו איבערטראַכטן? ר' שמואל שרײַבער האָט דאָך אַליין דעמאָלט אין
 דער נײַצײַטונג געלייענט, אַז די שיף — איך געדענק נישט ווי ער
 האָט זי עפּעס אָנגערופֿן, וואָס דוד האָט זיך אויף איר אַראָפּגעלאָזט
 קיין אַמעריקע — איז גאָר אונטערגעגאַנגען. זי דערזעט חיימען פֿון
 ווייטן. אַהאַ! ווער קומט דאָס דאָרט? אַהאַ! חיים! דעם נאָר איז אויך
 נאָר גוט צו שיקן נאָך דעם מלאך-המוות.

זעקסטער אַרײַנקום

טערקעלע, חיים

טערקעלע — נו, וואָס האָט ער געזאָגט, רעדלעך, וועט ער
 קומען? אוי, מײַנע כוחות! האַסטו אים געזאָגט, אַז איך בין שלאָף?

⁴⁸ (רוסיש: פּאַלעווען?) פּאַרניצן.

חיים — אויב איך האָב אים געזאָגט! וואָס העלפֿט דאָס אָבער?
אז מען דאַרף דעם פּאַרד צום מנין, האַלט ער זיך דערונטער ⁴⁹.

סערקעלע — וואָס, ער וויל נישט קומען?

חיים — ער האָט געזאָגט, אַז ער קען אַנך אויף אַנער שלאָפֿ־
קייט נישט קורירן. אויך מיר אַ דאָקטער! גייט שוין אַזוי לאַנג אין
די שקאַלעס אַרײַן און קאָן נאָך גאָר נישט.

סערקעלע — אָבער קומען וועט ער פֿאַרט? נישט וואָר?

חיים — אָסור! ער וועט נישט קומען. ער האָט געזאָגט, ער
וויל נישט קומען. איך זאָל אַנך שיקן רופֿן אַן אַנדערן. זעט איר,
באַלעבאָסטע־לעבן, אַט אַ דאָ דעריבער ⁵⁰, בײַ ר' פֿישלען, וווינט דער
אַלטער דאָקטער. איטלעכער זאָגט אויף אים, אַז ער איז זייער אַ
גרויסער מומחה. האָב איך אין איין וועגס דאָרט בײַ אים אָפּגעטראָטן
און האָב אים געזאָגט, אַז איר האָט אים געלאָזט זייער שייַן בעטן,
אַז ער זאָל תּיכּף צו אַנך אַריבערקומען — איר קלאָגט אַנך עפעס.
האַט ער געזאָגט, ער וועט תּיכּף אַריבערקומען. האָב איך עפעס
רעכט געטאָן?

סערקעלע — וואָס, דעם אַלטן שקראַפֿ ⁵¹? גיי צו אַל די
שוואַרצע יאָר מיט אים! איך באַדאַרף אַנך ביידע אויף פּפרות. ווער
האַט דיך געבעטן דרום, אַז דו זאָלסט דעם שקראַפֿ רופֿן, הע?

חיים — ווייס איך? איך האָב געמיינט, אַ דאָקטער איז אַ
דאָקטער — זאָל איך וויסן, אַז איר האָט אַנך פֿאַרליבט נאָר אין דעם
רעדלעכן?

סערקעלע — וואָס? פֿאַרליבט האָב איך מיך אין רעדלעכן? דו,
גנב! אַ רוה אין דיין טאַטן אַרײַן! איך האָב מיך פֿאַרליבט אין רעד־
לעכן? דאָס הייסט אַן אַכבראַש! אַ מערכה, כּ'לעבן, עס הערט כאַטש
קיינער נישט מײַנע צרות! וואָרט, וועסט דיר שוין אַ קריעה רײַסן
נאָך דײַנע יאָר און דײַנע טעג, אוי, מײַנע כּוחות!

⁴⁹ האַלט זיך אין גרויסן.

⁵⁰ קעגנאיבער. — ⁵¹ פּערד, איינגעדאַרטע באַשעפעניש.

חיים — זאג איך דען, אז איר האָט אַיך פֿאַרליבט אין אים? עס רעדט זיך דאָך נאָר אזוי — אז איר ווילט נישט קיין אַנדערן, נאָר רעדלעכן, נו...

סערקעלע — גייט אים אַ פֿאַטש. נאָ, דאָ האָסטו פֿאַרליבט, אַ רוח אין דיין פֿאַטער און מוטער אַרײַן! תיכף זאָלסטו מיר צוריק לויפֿן צו דעם אַלטן שקראַפּ און אים זאָגן, אז ער זאָל נישט קומען. איך באַדאַרף אים און דיך אויף טישאַנצע⁵² פֿפרות! גיי, זאָג איך!

חיים — כאָפּט זיך אַן בײַ דער באַק און גייט, און וויינט. טוט מער נישט אַ גאַנצע לעכע טאַג, נאָר שרייט און שלאָגט. צו דעם האָט זי יאָ פּוּח... ער גייט־אַוועק.

סערקעלע — אַלײַן. נאָך גוט, אז ער האָט מיר פֿרײַער געזאָגט, אז ער האָט דעם גערופֿן. זי לאַכט זייער. האַה־האַה! דאָס העט שײַן געווען, דער דאַקטער זאָל זיך דאָ געווען אזוי אַרײַנקומען און איך גיי אַרום געזונט ווי אַ ריז! ווי געפֿעלט אַיך אָבער דער גאַלגאַן⁵³, דער רעדלעך? ער וויל נישט קומען? ער קען מיך נישט קורירן? אזוי אַ לינדאַק, וואָס ער קער זיך דאָס נאָך צו האַלטן פֿאַר אַ פֿבֿוד, אז איך רוף אים צו מיר! זי באַקוקט זיך קעגן דעם שפּיגל. בין איך דען נישט אפֿשר נאָך זייער אַ פֿינן ווייבל? וואָס פֿעלט מיר, וואָס, הע? זי ווערט בײַ. איך וועל אים שוין לערנען תּרבות⁵⁴, דעם פֿאַרד! ער קען מיך נישט קורירן! וואָרט נאָר, וואָרט, איך וועל דיך שוין זען אזוי צו קור־רירן, אז דו וועסט נישט וויסן פֿון דיין לעבן צו זאָגן! אזוי אַ קבצן! אזוי אַן אָפּגעריסענער און אָפּגעשליסענער דײַטש! נו, וואָס איז נאָך דער מער? ער האָט יאָ אַ שײַן פנים, זאָל זיך קענען באַפֿעלן צו מיר: איך זאָל מיר לאָזן רופֿן אַן אַנדערן? וואָרט, וואָרט, מען קען נאָך קריגן זעלכע שײַנע מציאות ווי דו ביסט, אָבער דיר וועל איך עס געדענקען! דיר וועל איך ווייזן, ווער עלטער איז! זי שרײַט חוּוה! חוּוה, אוי, מײַנע פּוּחות!

⁵² (פּויליש) טויזנטער. — ⁵³ שמאַטניק, שלעפּער, גאַרנישט. —

⁵⁴ דרײַ־אַרץ, דערצײונג.

זיבעטער אַריינקום

סערקעלע, חווה

סערקעלע — הונדערט מאָל מוז איך רופֿן און שרעצען איידער זי רירט זיך, די נבלה! גיי נאָר אַריבער צו ר' גבריאלן און זאָג אים, אַז איך האָב אים זייער שיין געלאָזט בעטן הננט צו מיר אויף אַן אַנבניסן! הערסטו? גיי און זוים זיך גאָר נישט, וואָרן דו וועסט נאָך דאַרפֿן דרנייערליי געריכטסן צו מאַכן.

חווה — כ'לעבן, באַלעבאַסטע-לעבן, איך האָב גאָר קיין צנט נישט. די יויך וועט מיר דאָ דערווייל אויסלויפֿן... שיקט בעסער חיימען.

סערקעלע — תמיד איז אָבער אַזוי: אַז איך זאָג, זי זאָל גיין, הייסט זי מיר שיקן חיימען. פֿאַר וואָס האָסטו מורא צו גיין? ער וועט פֿון דיר אַ שטיק אָפּבניסן? קוקט זי נאָר אָן, די לויכנדיקע ⁵⁵ צרה, עס דאַכט זיך איר אויך, אַז זי שנינט גאָר, די פֿאַסקודניצע!

חווה — נו, זעט איר, בין איך אַ פֿאַסקודניצע! וועט איר מיך נישט נעמען פֿאַר אַ פּלה! איך בין אים מוחל, דעם וווּילן יונג. נאָר זאָגט מיר נאָר, איך בעט אַיך: אַז איך בין יאָ אַזוי אַ פֿאַסקודניצע, פֿאַר וואָס דאָטשעפעט ער מיך אַליץ, ווען ער גייט-דורך דורך דער קיך? אַט אַ דאָס העט מיר נאָך געפֿעלט, אַז איך זאָל נאָך גאָר צו אים אַהיימגיין!

סערקעלע — אַט דאָ קוקט-אַן אַ ביסל אַ פּיסק פֿון אַזוי אַ פֿאַרשווער מויד! פֿינצטערע לייך זאָל נאָר די מאַמע אויף דיר זען — וועמען דען זאָל איך נאָך אים שיקן? אוי, מנינע כּוחות! איז זשע שוין גאָר דאָס צום אויסהאַלטן? כ'לעבן, עס איז טאַקע אמת, וואָס מען זאָגט: אַ מיאסער מויד טאַר מען קיין גלעט נישט געבן, וועסט שוין שפעטער פֿאַרשוואַרצט ווערן. זי מיינט, איך האָב אַליץ אַזוי כּוח מיר דאָס געזונט מיט איר אָפּצורייסן, אוי, וויי, מנינע כּוחות!

⁵⁵ לייכטנדיקע, פֿאַרשיינענדיקע.

אכטער אַרײַנקום

סערקעלע. חווה. חיים

חיים — בלייבט שטיין בין דער טיר, ווישט זיך מיט דער פֿאַלע די אויגן און וויינט.

סערקעלע — נו, ביסטו געוועזן?

חיים — יא.

סערקעלע — נו, וואָס האָט ער דיר געענטפֿערט?

חיים — ווי אַזוי האָט ער מיר געקענט ענטפֿערן, אַז ער איז נישטאָ אין דער היים?

סערקעלע — ביסטו זשע קראַנק געווען דעם משרת צו זאָגן?

חיים — איך האָב דאָך אים געזאָגט; ער האָט מיר אַפֿילו גע-ענטפֿערט, אַז דער דאָקטער איז שוין אַהער געגאַנגען.

סערקעלע — וואָס, ער איז שוין אַהער געגאַנגען? זי ברעכט זיך די הענט און שרייט מיט פֿעס. אוי, פֿאַרשוואַרצט בין איך גע-וואָרן! וואָס וועל איך דאָ איצט טאָן? וואָס וועל איך דאָ איצט אָנהייבן? אַ מיתה-משונה זאָלסטו אינגעמען! וואָס גיט מען זיך דאָ פֿאַר אַן עצה? זי לויפֿט צום טיש, כאַפט אַ מעסער און לויפֿט מיט דעם צו חיימען. גיי מיר אויס די אויגן, דו ממזר, וואָרן איך מאַך דיר דעם טויט!

חיים — אַנטלויפֿט און באַהאַלט זיך הינטער חווה, און שרייט. געוואָלד! אוי, ווי מיר! חווה-לעבן! געוואָלד!

חווה — לויפֿט-אַרום אין שטוב. חיים האַלט זיך אָן בין איר קלייד און לויפֿט נאָך. סערקעלע יאָגט זיי אַרום.

חיים און חווה — שרייען ביידע מיט אַ מאַל. געוואָלד! ראָ-טעוועטס! געוואָלד! זיי פֿאַלן ביידע איבער אַ שטול אויף דער ערד.

נינטער אריינקום

ר' משה הינדע, אלטעלע קומען פֿון דער טיר, וואָס איז אָן
דער רעכטער זייט. דער דאָקטער קומט פֿון דער טיר, וואָס גייט
אויף דער גאָס אַרויס

סערקעלע, חווה, חיים

סערקעלע — פֿאַלט קלאַמערשט, ווי זי דערזעט זיי אַריינקור-
מען, אויף דער קאַנאַפּע אַנידער חלשות.

אַלע — לויפֿן צו איר צו און ראַטעווען און רייסן זי. חווה
פֿאַכעט אויף איר מיט דעם פֿאַרטעך און חיים מיט ביידע פֿאַלעס.

אַלמטעלע — שרייט. מאַמעניו! מינע צערטלעכע מאַמעניו!

דער דאָקטער — זייט נור רויק. ווינן הער, ווינן.

אַלמטעלע — גלינך, גלינך, הערר דאָקטער! זי נייגט זיך צו אים
גאַנץ מיט חן. איך ברינגע גלינך פֿאַם קעללער.

דער דאָקטער — לאַססען זי. עס דויערט צו לאַנגע. געבען

זי וועניגסטענס קאַלטעס וואַססער אָדער איין וועניג עסיג הער.

הינדע — כאַפּט אַ גלאַז וואַסער און שפּריצט סערקעלען אין
פנים אַריין.

דער דאָקטער — רעכט זאָ, מיין קינד! גוט, רעכט גוט.

סערקעלע — קומט קלאַמערשט אַ ביסל צו זיך און שרייט.

אוי, וויי, מינע פּוחות!

הינדע — געלויבט צו גאָט, זי לעבט! זי לעבט!

ר' משה — אין דער שטיל צו זיך. איך האָב תמיד געוויסט,

אַז איר סוף וועט נישט גוט זיין. גאָט ברוך הוא ווייסט, וואָס ער טוט!

הויך צו חווה. וואָס איז דאָס דאָ אַבער אַזוינס געווען?

חווה — איך ווייס, אַסור, אַליין נישט. עפעס האָט זי דאָ גע-

האַט מיט חיימען צו טאָן. און אין פעס, ווי איר טבעלע איז, איז זי

צוגעלאָפֿן צו אים מיט אַ מעסער און האָט געשריגן, זי וויל אים

דווקא דעם טויט מאַכן. האָט ער זיך, נעבעך, געוואַלט הינטער מיר

באהאלטן. איז זי ווידער צו מיר געלאָפֿן מיט דעם מעסער אין דער האַנט. האָבן מיר ביידע געוואָלט פֿאַר איר אַנטלויפֿן, איז זי פּלוצלינג פֿאַר פּעס גאַר אַנידערגעפֿאַלן חלשות.

חיים — ע, באַלעבאָס-לעבן! זי ווייסט נישט די מעשה גאַר פֿון אַנהייב. איך וועל אַנך דערציילן גאַר אין גאַנצן. זי האָט מיך געשיקט נאָך...

סערקעלע — שרייט פּלוצלינג זייער הויך. אוי, וויי, גזלנים! שמועסט נישט, וואָרן איך וועל ווידער חלשן!

דער דאָקטער — זיצט נעבן סערקעלע און טאַפט זי ביים דופֿק און זאָגט צו זיך אין דער שטיל. דאָס איזט איינע זאָנדערבאַרע אָהנמאַכט, דער פּולס איזט גאַנץ רעגעלמעסיק. הויך צו סערקעלען. נון, ווי איזט עס איהנען יעצט? איזט עס איהנען בעססער?

סערקעלע — האַר-לעב! ראַטעוועט מיך! געוואַלד, איך בין פֿאַרביי!

דער דאָקטער — נו, נו, פֿירכטען זי ניכטס, עס ווירד שאַן בעססער ווערדען. ברינגט זי נור צו בעטטע, זי האָט עטוואַס שעדלי-כעס עסען אָדער טרינקען מיססען.

אַלמעלע — זאָגט מיט חן, ניין, הערר דאָקטער! צום אַנבייסען האָט זי נור צוויי גלאַז קאַפֿע מיט דריי פּוטער-געבעקסלעך געגעסען, ווינטער האָט זי ניקס אין מויל געהאַבט.

הינדע — זאָגט צו אַלטעלען, פֿריידע-אַלטע-לעבן! גיב מיר די שליסעלעך, וועל איך דער מומעניו אַ ביסל קעלניש וואַסער געבן.

אַלמעלע — אין דער שטיל צו הינדען מיט פּעס. פֿרידעריקע ביסטו מיך קראַנק צו רופֿן? הויך. איך האָבע וואַרהאַפֿטיג זעהר וועניג אונד ברויכע עס הייטע פֿיר מיך זעלבסט, דען מַזן ברייטיגאַם זאָלל יאָ הַנטע היר זַזן.

דער דאָקטער — הייבט זיך אויף פֿון דער שטול. אַלואַ, ברינגט זי נור גליַך צו בעטטע אונד לאַססען זי מיר פֿעדער אונד פּאַפּיר געבען. עס ווירד שאַן אַללעס גוט ווערדען.

הינדע און חוזה — זעצן-אויף סערקעלען.

ר' משה — זיפצט גאנץ הויך. אוי, הלוואי, דער סוף זאל גוט

זיין!

דער דאָקטער — אבער וואָרום זינד זי, מײַן ליבער הערר דאַנציגער, זאָ נידערגעשלאָגען? פֿירכטען זי נור ניכטס, איהרער פֿרוי איזט עס בערייטס אום פֿילעס בעססער. עס וואָר נור זאָ אײַן קליינער היסטערישער אַנפֿאַלל. קענטען זי מיר אַבער ניכט זאָגען, וואָס איהר פֿאַרהער פֿעהלטע, אַלס זי מיך רופֿען ליס ⁵⁷?

ר' משה — פֿריער האָט איר גאָר נישט געפֿעלט. נאָר זי איז זייער ביז, זייער נישט ווערט. גאָט ווייסט צו וואָס זי וועט נאָך אַ מאָל קומען דורך איר שלעכטיקייט. ער וויינט זייער.

דער דאָקטער — נו, נו, בערוהיגען זי זיך, מײַן ליבער הערר דאַנציגער, עס ווירד שאָן אַללעס גוט, רעכט גוט ווערדען. איהר קרעפֿטע־צושטאַנד איזט ניכט שלעכט, איך פֿערויכערע זי, זי איזט שטאַרק גענוג.

חיים — יאָ, האָר דאָקטער! זי האָט מיר פֿריער אַזוי אַ גוטן פֿאַטש געגעבן, זינען מיר אַזש פֿונקען פֿאַר די אויגן געפֿלויגן! **אַלטעלע** — גיט אים אַ שטויס, ער זאָל שווייגן.

דער דאָקטער — שטייט־אויף און גיט ר' משהן די רעצעפט. שיקען זי דיזעס אין די אפֿאַטעקע. זי בעקאַממען דאָ איין פֿלעשכען. פֿאַן דיזעס געבען זי איר אַללע צוויי שטונד צוויי עסלעפֿעל. אונד ווען דאָס פֿלעשכען אויסגעברויכט זיין ווירד, שיקען זי מיך גיטיגסט ווידער רופֿען. איבעריגענס זאָלל זי זיך רעכט וואָרם האַלטען, אים ציממער זיטצען, ניכטס אַלס זופּפע עסען אונד זיך ניכט מעהר ער־ גערן אונד שריצען. נון פֿיהרען זי מיך נאָך איין מאָהל צו איהר, איך ווערדע איהר עס זעלבסט זאָגען. קאַממען זי. ער גייט מיט ר' משהן צו סערקעלען אין שלאָף־חדר אַרײַן.

חיים — גייט זיי נאָך און ווייזט מיט דעם פֿינגער פֿון איין האַנט אויף דער אַנדערער האַנט. אַזוי ווי דאָ וועלן האָר וואַקסן, אַזוי

⁵⁷ (ד') פֿאַר וואָס איר האָט מיך געלאָזט רופן?

וועט זי דאס אלץ פאלגן, וואס דער אלטער שקראפ זאגט. לאז ער
נאר אוועקגיין, אהא, וועט זי ווידער וואיעווען⁵⁸ און שרייען. ער גייט
נאך אין דעם שלאף-חדר אריין.

עלפטער אריינקום

אלטעלע, ירחמיאל

אלטעלע — גיט אַ לויף צו ירחמיאלן. יעצט שפּריך, וואָס
ברויכסט דו?
ירחמיאל — דע-דע-דע-דער באַלעבאָס האַ-אַ-אַט מיך גע-
שיקט מיט אַ-אַ-אַ קוויטעלע.
אלטעלע — צו וועם?
ירחמיאל — צו וועמען? צו-צו-צו-צו דיר.
אלטעלע — מאַכט זיך, גלייך זי פאַרשטייט אים נישט. צו
וועם, זאָגסט דו?
ירחמיאל — ווי-יי-דער צו וועמען... צו-צו-צו-צו דיר!
אלטעלע — מיט פּעס. דאָס הייסט אינן לומפּ! נון ווער בין
איך דען? ווי הייס איך דען?
ירחמיאל — דו הייסט פֿ-פֿ-פֿ-פֿ-פֿריידע-אַלטע.
אלטעלע — איך הייס אַבער פֿרנילין פֿרידעריקע דאַנציגערין.
ירחמיאל — נו האַ-אַ-אַב איך צו דיר גאַ-אַ-אַר קיין קוויטל
נישט, מנין באַ-אַ-אַלע-באָס האַ-אַט מיך דאָס קוויטל גאַ-אַ-אַר גע-
הייסן אַ-אַפּ-געבן פֿריידע-אַלטען. ער וויל אַוועקגיין.
אלטעלע — לאַזט אים נישט אַוועקגיין. אַבער קאַם נור הער,
דאָס בריפֿכען איזט יא אַן מיך. צינג עס נור הער!
ירחמיאל — באַהאַלט דאָס קוויטל אין קעשענע אַריין. וואַ-אַ-
אַרן איך וויל?

⁵⁸ קאמאנדעווען. קריכן אויפן קאפּ.

אלטעלע — דו זאגטעסט יא ערשט זעלבסט, דאס דו אן מיך
איין בריפֿכען האסט, נון, זא גיב עס הער.

ירחמיאל — קערט זיך צוריק אום. נו, זא-א-אג מיר, ווי
הייסטו?

אלטעלע — נון, איך הייסע פֿריידע-אלטעלע אויך... דאס
הייסט איין נאָרר!

ירחמיאל — מאַכט זיך קלאַמערשט נישט פֿאַרשטיין. וואָס?
פֿריידע-א-אלטע איז אַ נאָר? דאָ-אַס גייט מיך גאָ-אַר נישט אָן.
איך באַדאַרף אי-איר נאָר דאָ-אַס בריוול אַ-אַ-אַפצוגעבן.

אלטעלע — נון, זא גיב שאַן אַינמאַהל הער. איך זאג דיר יא,
איך הייסע פֿריידע-אלטעלע, אָבער איך הייסע פֿרייליך פֿרידעריקע
דאַנציגערין אויך.

ירחמיאל — ע-ע-עפּעס האָט זי אפֿשר זי-י-יבן נעמען, גאָ-
אַ-אַר אזוי ווי יתרו...ער זוכט אין קעשענע. יא, און פֿאַ-אַ-אַר מיין
וועג גאָ-אַ-אַר נישט?

אלטעלע — גיט אים געלט. דיר האָסט דו, גיב נור שאַן דאָס
בריפֿכען הער!

ירחמיאל — באַהאַלט פֿריער דאָס געלט אין קעשענע אַרײַן,
דערנאָך גיט ער איר דאָס בריוול. דאָ האָ-אַ-אַסטו דאָ-אַס בריוול און
גיב מיר תּיכּף אַ-אַ-אַ תּשובּה.

אלטעלע — לייענט דאָס בריוול אין דער שטיל, דערנאָך זאָגט
זי צו ירחמיאל. זאָגע דעם העררן הענדלער...

ירחמיאל — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן. דאָ-אַס מיינסטו
מיין באַ-בא-באַלע-באָס?

אלטעלע — נון, יא. אַלזאָ, זאָגע איהם, דאָס אַללעס, גאָטט
זיי דאַנק, זעהר גוט איזט. ר' יוחנן וואָר הייטע היר. די מוטער האָט
אים אַללעס גוטע געאַנטוואָרטעט, זאָ ווי וויר אונז ווינשען. אויך זאָגע
איהם, דאָס ער נירגענדס וועגגעהען זאָלל, דען די מוטער ווירד איהם
הייטע אַינלאַדען צו זיך אויף אַנבייסען. אונד הייטע ביי נאַכט ווירד
דאָס געווינשטע שאַן זיכער זיין.

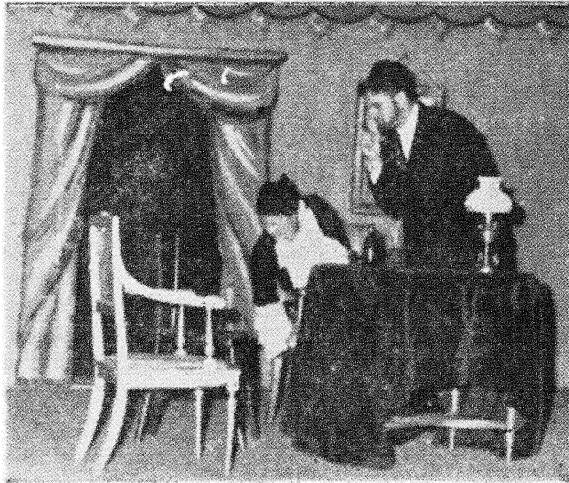
- ירחמיאל — איז זיך אַ ביסל מיישב. גיב דו מיר בע־ע־סער צוריק אַ־אַ־קוויטעלע.
- אַלמעלע — איך קאָן אַבער יעצט אונמעגליך שרייבען.
- ירחמיאל — לאַכט. הע־הע־הע! און אייך ווייס שוין פֿאַר וואָס!
- אַלמעלע — זאַגע, וואָרום מיינסט דו?
- ירחמיאל — נעמט־אַרויס אויס דער קעשענע דאָס געלט און ווייזט עס איר. ווייל דו האָ־האַסט אַ־אַ ביסל אַ־אַ שווערע האַנט.
- אַלמעלע — דו אימפערטינענטער קערל! נון, וואַרטע אונד איך ווערדע שרייבען. זי זעצט זיך אַנידער ביים טיש און שרייבט.
- ירחמיאל — שטעלט זיך אויף די שפיץ פֿינגער פֿון די פֿיס און קוקט, ווי זי שרייבט. ער מאַכט חוזק אויס איר. אַ־אַ־וואָ! כִּלעבן, אַ־אַ־ קינצלעך פתבל, סאַ־אַמע לאַ־לאַפּעטעס און פאַ־אַלקעס⁵⁹.
- אַלמעלע — לייגט צונאַנד דאָס בריוול און גיט עס ירחמיאלן. היר האַסט דו אַנטוואַרט, אונד זאַגע דעם העררן הענדלער, דאָס ער הייטע בײַ אונדז שפּיזען ווירד, ער זאַלל נירגענדס וועגגעהן.
- ירחמיאל — אור־און איך זאַ־אַל בלײַ־ייבן אין־אין דער היים אור־און נישט האָ־האַבן וואָס צו ע־עסן?
- אַלמעלע — נים נור אונד געה, דאָס געהט מיך ניכט אָן!
- ירחמיאל — דאָ־אַס גייט אַ־אַבער מיך אָן. איך וועל אַ־אַ־ אַסור נישט גע־מען דאָ־אַס בריוול.
- אַלמעלע — נון, זאָ קאָם דו אויך מיט דינעם העררן, נור נים שאָן!
- ירחמיאל — אַזוי, ביסטו טאַ־אַקע אַ פֿינן מיידעלע. אַזוי האָ־אַב איך דיך אוי־אויך ליב. ער נעמט דאָס בריוול און גייט־אַוועק.
- אַלמעלע — דאָס הייסט אַינן טויגעניכטס! נאָך דער האַכצייט

⁵⁹ (פ) שטעקנס, קאַטשערעס.

מוס ער גלייך אַבגעשאַפֿט ווערדען אונד לויטער קריסטליכע דינס-
טען ווערדע איך האַלטען, קיינען איינציגען יודען! ווי מיך דער דאָ
בעהאַנדעלט האַט, אַלס ווען איך מיט איהם צוזאַמען שוויינע געוויי-
דעט העטטע⁶⁰. נאָ זאָ אייך דוממער, זאָ אייך שטוממער קערל! איך
ווערדע איהן אַבער שאַן בני מַנְנַעם ברייטיגאַם פֿערקלאַגען. אונד
דיזעס בריפֿכען מוס איך גלייך צו דען איבעריגען זאַכן, וועלכע איך
פֿאָן אים האַבע, הינלעגען. זי גיט דעם בריוול אַ קוש און לויפֿט-אַוועק.

דער פֿאַרהאַנג לאַזט זיך אַראָפּ

סוף פון דעם 2טן אויפצי

ר' משה — „וואָס ווילסטו גאָך פון דער אַרעמער,
באַגולטער יתומה, געבעך, האַבן?“
(פון סערקעלע. געשפּילט דורך טעם)

⁶⁰ גלייך ווי מיט אים צוזאַמען חזירים געפאַשעט.

דריטער אויפצי

עס קומט פאר די אייגענע שטוב ווי ביי זעם ערשטן אויפצי

ערשטער אריינקום

ר' גבריאָל אליין

ער ליגט אויף דער קאָנאָפּע האַלב אויסגעטאָן. אַ משכון זאָל מען זיך פֿאַרזעצן און קלוג זאָל מען זיין. אַצינד וועט זיך מיר דאָס ערשט אַ וועלט עפֿענען? ר' משה דאַנציגערס איידעם! ווער וועט מיר זיין גלייך? איך וועל זיי דאָס אַלע, אַם-יִרצה-הַשֵּׁם, בני דער נאָז אַרומ-פֿירן. מילא, דער מחותן איז זיך דאָך טאַקע אַ פּראָסטער גראַבער יונג. ער קען דאָך ניט אַ צלם פֿון אַן אַלף. בני אים וועל איך זיין דער רב. דער מחותנתטע וועל איך דעם קאַפּ אזוי פֿאַרדרייען, כאַטש עס דאַכט זיך איר, אַז זי גייט אין ספּאַדעק, אַז זי וועט אליין נישט וויסן פֿון איר לעבן צו זאָגן. און מנין פּלה, דער פֿרניללי פֿרידעריקע, באַדאַרף איך דאָך נאָר איין מאָל צו זאָגן, אַז זי איז זייער שייך, האָב איך זי דאָך שוין אין גאַנצן געקויפֿט. גבריאָל! דו לויכסט, ביסט אַ יונג מיט שפּאַרן! ער רוט זיך אַ ביסל אַפּ. יא, אַלץ רעכט. אַלץ גוט. וואָס טוט מען אַבער מיט דעם פֿאַרשוואַרצטן סילוק? וווּ נעמט מען כאַטש טויזנט ריניש מיניץ? און די פֿנינע בריהטע שפּאַרט זיך דאָך דווקא אַיך, אַז איך זאָל תּיכף בני די תּנאים מסלק זיין, און דאָס, אַז נאָר בני איר זאָל דער סילוק ליגן אַננגעלייגט... וואָס טוט מען אַצינדערט? ער הייבט זיך אויף פֿון דער קאָנאָפּע און גייט אַ פּאַר מאָל אין שטוב אַרויף און אַראָפּ, און טראַכט. זאָל איך אפֿשר זאָגן, אַז איך קען אַצינד נישט מסלק זיין, וויל איך בין איצט פֿאַרשטעקט

מיט מײַן געלט אין סחורות?... סערקעלע איז אָבער אויך נישט פֿון די באַראַנים, וואָס זײַנען צען אום אַ גראַשן. וועט זי זאָגן — ער שפּעט נאָך, ווי סערקעלע שמועסט — אוי, מײַנע כּוחות! מײַן אַלטע־לעבן, זאָל שטאַרק און געזונט זײַן, איז דאָך אַנדאָס ערשט אַלט דרײַצן יאָר. איך קען נאָך באַשטיין צו וואַרטן ביז איר וועט דאָס געלט איינשאַפֿן סײַן... און וואָס וועט זײַן? איך האָב מורא, זי וועט זייער לאַנג מוזן וואַרטן. ער טראַכט ווידער אַ ביסל נאָך. זאָל איך אפֿשר אַלטען גאָר דעם סוד אויסזאָגן, אַז איך האָב קײַן געלט נישט? נו, וואָס וועט זײַן?... אַז אַ נאָר וואַרפֿט־אַרײַן אַ שטיין אין גאַרטן אַרײַן, קענען דאָך אים צען קלוגע אויך שוין נישט אַרויסנעמען... אַלטעניו וועט גײַן תּיכּף דערצײלן דער מאַמעניו און די מאַמעניו דעם טאַטעניו, און דערנאָך, גבֿריאלניו, מעגסטו דיר שוין אויפֿנײַען אַ טאַרבעניו און גײַן אין די הייזער. ער טראַכט נאָך, דערנאָך גיט ער אַ געשרײַ. וואַרט, עס איז דאָ! נאָר וואָס העלפֿט דאָס? ער טראַכט ווײַטער. פּלוצ־לינג גיט ער זיך אַ כאַפּ בײַם שטערן און שמועסט שטילער. אַ־האַ! אַז דאָס זאָל מיר געראַטן... ע, וואָס, עס מוז מיר געראַטן! נויט ברעכט אַנזן, האָט איינער אַמאַל געזאָגט. ער גײַט־אַרום אין שטוב און מאַכט מיט די הענט, אַזוי ווי איינער קלערט נאָך. דערנאָך זאָגט ער גאַנץ פּאַמעלעך. הערסטו, גבֿריאל, מיר געפֿעלט עס. איך זאָג דיר, עס איז גוט און גוט, און נאָך בעסער, גבֿריאל! ביסט אַ ווילער יונג! ער רוט זיך אָפּ אַ ביסל. כּלעבן, איך זאָל מײַך איצט קענען דערלאַנגען, וואָלט איך מײַך אַליין איצט אַ קוש אין פּיסקל אַרײַן געגעבן! ער קוקט זיך אום אין אַלע ווינקעלעך. איך זאָל נאָר וויסן ווי עפעס ליגט! די לײַט האָבן זיך אַלע געלייגט שלאָפֿן נאָך דעם עסן. אַצינד העט, כּלעבן, די רעכטע צײַט געווען עפעס צו טאָן. ער גײַט צו דער טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זײַט, און האַרכט. דערנאָך גײַט ער צו דער טיר, וואָס גײַט אויף דער גאַס אַרויס, און פֿאַרריגלט זי. דער־נאָך גײַט ער צו דער קאַמאַדע און פּרוּוט, אויב זי איז אָפֿן. שלעכט, פֿאַרשלאָסן. ער גײַט צו דער שאַפֿע און פּרוּוט, אויב זי איז אָפֿן. ביטער, אויך צוגעמאַכט. ער ווײַזט מיט דעם פֿינגער אויף סערקעלעט

שלאַף-חדר. איך זאל נאָר וויסן, אַז עס וועט דאָ קיינער נישט אַנקור-
מען, העט איך דאָרט אַ ביסל בודק חמץ געוועזן. ע, אַז מען שטעלט
נישט אַנז, נעמט מען נישט אויס. ער וויל גיין אין שלאַף-חדר אַרײַן
און האָרכט. מיר דאַכט זיך, מען גייט. ער ווערט ביז און גיט זיך
געשווינד אַ וואָרף-אַנידער אויף דער קאַנאַפּע. געשעדיקט זאל עס
ווערן!

צווייטער אַריינקום

ר' גבריאל, חיים

חיים — קומט-אַרײַן נאָר אין די זאַקן אַנגעטאַג, מיט די שיך
אין דער האַנט און קוקט אויב ר' גבריאל שלאַפּט. איר שלאַפּט נישט,
ר' גבריאל-לעבן!

ר' גבריאל — בייזערדיק. ניין, איך קען נישט שלאַפּן.

חיים — שמייכלט. עס גייט אַנז אַזוי ווי מיר: אַנז פֿאַרדרייט
פֿריידע און מיר חוה דעם קאַפּ.

ר' גבריאל — אַזוי איז דאָס, בחור? דו מאַכסט דיך צו צו
חוה... איך האָב דאָס גאָר נישט געוויסט, אַז דו ביסט אַזוי אַ ווילער
יונג, כ'לעבן!

חיים — מיט גאַוה. וואָס איז דאָס? שטייט מיר אַפֿשר נישט אַן?

ר' גבריאל — נו? וואָס זאָגט חוה דערצו?

חיים — פֿרעגט גאָר נישט, וואָס זי זאָגט אַלין! אַ מאַל זאָגט
זי אַזוי און אַ מאַל ווידער אַזוי, הפּלל, ווי דער שגעון קומט איר אָן.
איך זאָג אַנז דעם אמת, איך האָב מיך שוין הַנַּנְט מיט איר גאַנץ
גוט איבער אַ מעשהלע געקריגט. וואָרן אַז עס קומט איר אָן איר
משוגענע שעה, ווייס איך גאָר נישט, וואָס עס טוט זיך מיט איר. דאָ
שרייט זי, איך בין גאָר פּלוצלינג אַ נאָר, אַ שוטה, אַ פּאַסקודניק,
כאַטש איך ווייס דאָך אַליין בײַ מיר, אַז עס איז אַלץ ליגנד. קורץ
פֿון דער זאַך, אַז זי האָט חשק, טראַכט זי אויף מיר אויס, וואָס עס
איז נאָר דאָ אין דער קאַרט.

ר' גבריאל — און דו, נאָר, שווינגסט איר?

חיים — זעט איר, איך ווייס, אָסור, אַליין נישט, וואָס עס טוט זיך מיט מיר. איך האָב שוין אַזוי אַ פאַרשוואַרצטע טבע, אַז איך וויל אַפֿילו אַ מאָל אויף איר ביז זיך, לאַזט עס מיך נישט — עס מוז שוין זיך עפעס אַזוי אַ פֿישוף. איך זאָג אַנך — נאָר אַ פֿישוף. און ווידער אַ מאָל, אַז עס פֿאַלט איר אַנך, קומט זי זיך אַזוי מיט אירע גוטע ריידעלעך צו מיר צו קריכן און זאָגט: „חיים-לעבן! איך וועל דיך עפעס בעטן, דו ביסט דאָך טאַקע אַ פֿינן ינגל, טו מיר דאָס און דאָס; דו וויסט דאָך, אַז איך האָב דיך ליב.“ נו, קענט איר אַנך גאָר נישט משער זיך, ווי איך בלייב שטיין. און ווער שמועסט, אַז זי מאַכט נאָך אַזוי אַ ביסל אַ חנעוודיקע העוויה און גיט מיר אַ גלעט בנים בעקל... אוי, וויי! ווער איך דאָך טאַקע שוין שיער ניט משוגע און רו נישט, און שלאָף נישט גאַנצע נעכט, און אַפֿילו אין חלום דאַכט זיך מיר אַלץ, אַז חווה שמועסט מיט מיר, אַז חווה רעדט מיט מיר.

ר' גבריאל — זאָג מיר נאָר אַבער, וואָס נעמט זי זיך דאָס

אַזוי איבער, די מיאוסע מויד, הע?

חיים — ווער? חווה? אי, וואָס רעדט איר! חווה איז מיאוס? אַט, האָט מיר נישט פֿאַראיבל, האָט איר דאָך עפעס גאָר קיין גוסט נישט. חווה איז מיאוס? קוקט זי נאָר אַן מיט מנינע אויגן! מיר דאַכט זיך, אַז זי איז אַ סך שענער אַפֿילו פֿון... אי, וואָס זאָג איך... איך מיינ נאָר... מיר דאַכט זיך, אַז עס איז שוין נישט פֿאַרהאַנדן שער נערס פֿון חווה. נאָר וואָס דאַרף איך אַנך ערשט דאָ צו דערציילן — עס האָט אַ פנים, איר וויסט דאָס נישט אַזוי גוט ווי איך? — נאָר איר זאָגט דאָס פֿאַר מיר אַזוי...

ר' גבריאל — וואָס קומט דיר אַבער דערפֿון אַרויס, וואָס

חווה איז אַפֿילו שייך? נו, וועט אין אמתן עמעץ אַנדערשט אין איר קריגן אַ שייך ווייב! וואָס העלפט דיר די אַלע מעשיות? אַז דו גער פֿעלסט איר נישט, וועט זי זיך אַוודאי באַלד און גיך אויסזוכן אַן אַנדערן און דו וועסט בלייבן שוויצן.

חיים — כאַפט זיך אַן מיט ביידע הענט ביים קאַפּ. אוי, וויי!

זאל גאָט ברוך הוא שומר און מציל זיין! חווה זאל נעמען אן אַנדערן?
 ניין, דאָס קען ניט זיין! ניין, דאָס טאָר ניט זיין! איך זאל טאָקע וויסן
 אין די וועגעלעך צו אַרבעטן, איך זאל טאָקע וויסן צו גיין פֿון טיר
 צו טיר קבצנען — ניין, דאָס וועל איך נישט צולאָזן.
 ר' גברֿיאַל — וואָס דען ווילסטו דיר פֿאַר אַן עצה געבן.
 חיים?

חיים — זעט איר, מײַן ליבער ר' גברֿיאַל-לעבן... ער קראַצט
 זיך הינטער דעם אויער און רעדט. איך בין אייגנטלעך געקומען אַהער
 אײַך בעטן... איך זע דאָך, אַז איר וועט דאָ ווערן אונדזער יונגער
 באַלעבאַס, און איך ווייס, אַז וואָס איר, זאָלט לעבן, וועט נאָר זאָגן,
 וועלן אַלע, דער באַלעבאַס, די באַלעבאַסטע און אַלטעניו, זאָלן שטאַרק
 און געזונט זיין, דערצו מוזן זאָגן „אַמין“... איבער דעם האָב איך אײַך
 איצט געוואָלט בעטן... ער גיט אים אַ קוש אין דער האַנט אַרײַן. זעט
 איר, איך בין דאָך, נעבעך, ווי איר קוקט מיך אָן, אַן אַרעמער יונג
 — האָב איך אײַך געוואָלט בעטן, איר זאָלט מיך, אַרעמען יונג, אויך
 אין זין האָבן... איך ווייס דאָך, אַז איר זײַט זייער אַ גוטער מענטש,
 האָב איך אײַך געוואָלט בעטן, איר זאָלט מיר דעם שידוך מיט חווה
 אויספֿירן... איר וועט זען, אַז אין מײַן לעבנסטאַג וועל איך אײַך
 דאָס נישט פֿאַרגעסן.

ר' גברֿיאַל — אַזוי, בחור? דאָס מײַנסטו? נו, נו, אַבי דו האַסט
 מיר נאָר געזאָגט, וואָס דו מײַנסט. האָב קיין מורא נישט, עס וועט
 שוין רעכט זיין. ער קלאַפט אים מיט דער האַנט אויף דער פֿלייצע.
 זאָרג נישט, חיים! לאַמיר נאָר פֿרײַער חתונה האָבן, וועסטו שוין זען,
 וואָס איך קען. פֿאַרלאָז דו דיך נאָר אויף מיר! איך זאָג דיר, חווה איז
 שוין זיין פֿלה, מעגסט שוין שלאָפֿן געשמאַק.

חיים — וויינט און קושט ר' גברֿיאַלן די האַנט. אוי, מײַן ליי-
 בער ר' גברֿיאַל-לעבן! איר האַט מיך גאָר דערקוויקט, דערקוויקט
 זאָלט איר מיר ווערן פֿון דעם איבערשטן! איך ווייס גאָר נישט מיט
 וואָס איך וועל אײַך דאָס קענען אַפֿדינען! גאָט ברוך הוא וועט אײַך
 דאָס אוודאי דאָפֿלט באַצאָלן, וואָס איר טוט פֿאַר מיר, אַרעמען יונג.

ר' גבריאל — נו, נו, וויין שוין נישט. עס שיקט זיך נישט, אַ חתן זאל וויינען. גיי, ביסט אַ נאַר. זײַ נאַר מיר געטרײַ, וועסטו זען, אַז עס וועט דיר אַוודאי גוט זײַן און וועסט נאָך קריגן פֿון מיר אַ גוט דרשה־געשאַנק אויך.

חיים — אוי, איר וועט זען, ווי געטרײַ איך וועל אײַך זײַן, ווי איך וועל אײַך אַלץ פֿאַלגן!

ר' גבריאל — גיט זיך פלוצלינג אַ כאַפֿ־אויף, גלײַך ער האָט זיך געווען עפעס דערמאָנט. יא, וואָס האָב איך דיר דאָ געוואָלט עפעס זאָגן, וואָס קיין ליגנד איז? יא... פֿאַר וואָס גייט דאָס די באַלעבאַסטע הינט אַן דעם שטערנטיכל?

חיים — איר וויסט נישט? זי האָט דאָך דאָס הינט יאַרצײט נאָך דעם ברודער.

ר' גבריאל — יאַרצײט נאָך אַ ברודער? דאָס הער איך דאָס ערשטע מאָל. יאַרצײט נאָך אַ ברודער? מען זאָגט נאָך אַ טאַטן אָדער נאָך אַ מאַמען, אָבער נאָך אַ ברודער פלוצלינג צו האָבן יאַרצײט? און ס'אַנדערע, אַז מען האָט יאַרצײט, גייט מען אַן דעם שטערנטיכל?

חיים — זעט איר, איך וועל אײַך דערציילן. זי האָט נישט מער געהאַט ווי דעם איינעם ברודער. ער איז געווען אַ גרויסער עושר און זייער אַ גוטער מענטש. זי האָט אים אַזוי ליב געהאַט ווי דאָס לעבן. נו, דערווייל איז ער אונטערוועגס דאָרט ערגעץ געשטאַרבן און איר זײַן גאַנץ פֿאַרמעגן אָפּגעזאָגט. נו, האָט זי פֿאַר דאָס אַ נדר געטאָן, אַז זי זאל אין דעם טאָג, ווען זײַן יאַרצײט געפֿאַלט, גיין אַן דעם שטערנטיכל און קיין שום שטיקל צירונג זאל אויף איר ליב אַרויפֿ־קומען.

ר' גבריאל — זי מוז, אַן אַן עיץ־הרע, האָבן זייער אַ סך צי־רונג? נישט וואָר?

חיים — אוי, אוי, אויב זי האָט אַ סך צירונג! וויסט איר, זי האָט אַ פֿול קופֿערטל מיט לויטער פּערל און די־

מענטן, און קאניעקס⁶¹, און אויבלען⁶², און שטיק, און חוץ איר אייגן צירונג האָט זי נאָך זייער אַ סך, וואָס עס ליגט ביי איר פֿאַרזעצט.

ר' גבריאַל — איך ווייס גאָר ניט, ווי מען קען ערגעץ אזוי פֿיל צירונג באַהאַלטן?

חיים — ע, איך וועל אייך זאָגן, דאָס קופֿערטל איז, פּראָוודע, קליין; עס איז אָבער זייער שטאַרק געפּאַקעוועט. און זי האַלט עס תמיד נאָר ביי זיך אין שלאָף־חדר צוקאַפּנס, אין איר בעט. און דאָס שליסעלע האַלט זי תמיד ביי זיך; זי געטרויט עס קיין מענטש אין דער וועלט נישט.

ר' גבריאַל — דאָס איז זי, כ'לעבן, זייער גערעכט. זי איז טאַקע אַ גרויסע באַלעבאַסטע. זי האָט מורא פֿאַר אַ גנב. זעסטו, עיקר שכחתי, איך האָב גאָר פֿאַרגעסן... ווי שפעט וועט איצט זיין? וועט שוין זיין זייער צוויי?

חיים — אי, וואָס רעדט איר? דער שטאַטזייגער האָט שוין לאַנג דריי געשלאָגן.

ר' גבריאַל — וואָס, שוין נאָך דריי? אַ, וואָ! וואָס טוט מען דאָ אַצינד? זיי שלאָפֿן נאָך אַלע און איך באַדאַרפֿט אזוי נייטיק צו לויפֿן אויף דער פּאַטשט. און אוועקצוגיין אומגעזעגנט שיקט זיך אויך נישט. איצט ווייס איך מיר גאָר ניט קיין עצה צו געבן. וואָס טוט מען דאָ אַצינד?

חיים — ווייסט איר וואָס, איך זאָל נישט מורא האָבן פֿאַר דער באַלעבאַסטע, העט איך אפֿשר געקענט אַ שפרונג אַריבער געבן אויף דער פּאַטשט?

ר' גבריאַל — אוי, דו העסט טאַקע געווען אַ פֿינער יונג, דו זאָלסט מיר דאָס קענען טאָן.

חיים — וואָס וועט אָבער די באַלעבאַסטע דערצו זאָגן?

⁶¹ פּרויען־האַלדזבאַנד. — ⁶² גרויסע מטבעות וואָס מיטראַגט אויף אַ קייטל ווי צירונג, מעדאַליאָנען מיט איידלשטיינער.

ר' גבריאל — גיי, נאר, אַז איך הייס דיר, וועט זי דיר דער-
פֿאַר, אַסור, גאַר נישט זאָגן.

חיים — פֿאַר דעם זאָגן האָב איך, פראַוודע, קיין גרויסע מורא
נישט, נאַר פֿאַר דעם... ער ווײַזט נאָך, ווי סערקעלע האָט אים אַ
פֿאַטש געגעבן.

ר' גבריאל — שלאָגן, מיינסטו? גיי שוין, גיי! אַז איך שיק דיר,
מעגסטו גיין. איך וועל דיר שוין פֿאַרענטפֿערן. האָב קיין מורא נישט.
חיים — איך בעט אײַך זייער, וואָרן איר קענט זי דאָך שוין,
אַז זי ווערט ביז. ווי זי צעפֿירט זיך די הענטלעך. ער מאַכט נאָך אַ
מאַל אַזוי נאָך ווי פֿריער.

ר' גבריאל — נו, גיי שוין, גיי. עס וועט שפעט ווערן.

חיים — טוט זיך אַן די שײַך און גייט-אַוועק.

ר' גבריאל — קוקט אים נאָך. געלויבט צו גאָט, אַז איך בין
שוין אַ מאַל זינער פֿטור געוואָרן. נאַר עפעס נישט בין איך פֿאַרט
איצט געוויר געוואָרן — מען קען פֿון אַ נאַר אויך עפעס לערנען.
עס פֿלעגט מיר פֿון אייביק אַן קשה צו זײַן, צו וואָס האָט גאָט באַ-
שאַפֿן אַ נאַר אויף דער וועלט. נאַר אַצינד איז שוין רעכט. גאָט
האַט באַשאַפֿן אַ נאַר, דער קלוגער זאָל מיט אים מאַכן וואָס ער וויל.
העט די וועלט געווען מיט סאַמע קלוגע יונגען אַנגעשטאַפט, העטן
זיי, כִּלְעבן, אַלע פֿאַר הונגער געשטאַרבן. און דו, גבריאל, צווישן זיי.
ווי שײַן איך האָב מיר דאָ בײַ אים אויסגעפֿאַרשט, וווּ די רפֿואה איז
צו קריגן, וואָס קען מיר אויס מײַן חולשה אַרויסהעלפֿן. ער ווײַזט
אויף סערקעלעס שלאַף-חדר. דאָרט ליגט דאָס דער הונט פֿאַרגראָבן.
ער קוקט זיך אום. נאָ, אַט האַסטו — יעסט פּיעס⁶³. ער איז ווידער דאָ.
חיים — קומט ווידער צוריק און קוקט זיך אום אין אַלע ווינ-
קעלער און זוכט עפעס.

ר' גבריאל — נו, וואָס ביסטו ווידער צוריקגעקומען? און וואָס
זוכסטו? פֿאַר וואָס גייסטו נישט? עס וועט דאָך שפעט ווערן.

⁶³ (פ) דער הונט איז דאָ.

חיים — גייט־אַרום אין שטוב און זוכט, און שמועסט. יא, איך וועל תיכף גיין, נאָר... זאָגט מיר נאָר, וואָס זאָל איך דאָרטן טאָן, אויף דער פּאָטשט, הע?

ר' גבריאַל — זעסטו, פאַר אַזעלעניש האָב איך דיר גאָר פאַר-געסן צו זאָגן, אַז דו זאָלסט דאָרט נאָכפּרעגן, אויב עס איז נישטאַ אַ בריוו צו מיר?

חיים — זוכט ווייטער און שמועסט. יא, וועמען זאָל איך אָבער דאָרט פּרעגן, הע?

ר' גבריאַל — וואָס טייטש? וועסט אַרײַנגיין צום פּאָטשט-מנסטער, וועסט שײַן אָפּהייבן דאָס היטל און וועסט פּרעגן, אויב עס איז נישטאַ עפעס אַ בריוו צו גבריאַל הענדלער. ער וועט דיר תיכף זאָגן, צי יאָ, צי ניין, ער איז אַ גאַנץ גוטער מענטש. האָב גאָר קיין מורא נישט. נאָר גיי שוין, גיי געשווינד, וואָרן עס וועט שפעט ווערן.

חיים — גייט און שמועסט צו זיך אין דער שטיל. אין פּעדער-שטוב איז זי נישטאַ. אין קיך אויך נישט. איך האָב, כ'לעבן, שוין געמיינט, אַז זי איז אַהער אַרײַנגעגאַנגען. ער גייט־אַוועק דורך דער מיטלסטער טיר.

דריטער אַרײַנקום

ר' גבריאַל אַליין

ר' גבריאַל — עפעס געפּעלט מיר נישט דער יונג מיט זיין צוריקקומען און דאָס אומקוקן זיך אין שטוב — זאָל ער זיך האָבן עפעס געשטויסן, דער בחור? ע, ווער ווייסט, וואָס דער שוטה זוכט, און אַז ער זאָל אַפּילו אַנקומען, איז אויך גאָר קיין גרויס אַחריות נישט. איך האָב דאָך אים צוגעזאָגט חוהן פאַר אַ פּלה. נו, גבריאַל, נעם דיך צו דער מלאַכה. פּריער מוז איך אָבער אַ קוק געבן, אויב די משפּחה שלאָפּט נאָך. ער גייט צו דער טיר, וואָס איז אין דער רעכ־טער זײַט, און האַרעכט. אַט, ווי געהרגעט! אַצינד זאָל מיר נאָר זכות־אַבות בנישטיין, וועט שוין אַלץ גוט זיין. ער גייט גאַנץ שטיל, אויף

די נעגל, אין סערקעלעס שלאָף-חדר אַרײַן, קומט אָבער באַלד ווידער צוריק. מיר דאַכט זיך, עס האָט דאָ עמעץ געהוסט. ער האַרצט נאָך אַ מאָל. אַט, זיי שלאָפֿן ווי נאָך אַ חתונה, נישט ווי נאָך ראַשי־פרקים. שלאָפֿט נאָר, שלאָפֿט געשמאַק, איך וועל אַנך שוין דאָ חתונה מאַכן. ער גייט ווידער אין שלאָף-חדר אַרײַן און זוימט זיך עטלעכע מינוטן. ער קומט-צוריק מיט דעם קופֿערטל אונטער דעם אָרעם. דער סילוק איז דאָ — אַצינד לאַך איך אַנך אַלע אויס. ביסט אַ פֿינער יונג, גבריאָל! האָסט געקענט דאָס לייענען. ביסט אַ גוטער בעל-מלאָכה, גבריאָל! מעגסט דיר מאַכן אַ שילד „אַ לאַ כאַפֿטעס“. ער טוט זיך אָן גאַנץ געשווינד און נעמט דאָס קופֿערטל אונטער דעם פּלאַטשט⁶⁴ אַרונטער. אַצינד — אַהיים! דאָ וועט זיך דאָס עפעס טאָן, אַז סערקעלע וועט דערזען, דאָס גוטע קאַפֿן-קישעלע פֿעלט איר! „אויז“, וועט זי קרעכצן. ער שפּעט נאָך סערקעלען. „אוי, וויי, מינע פּוחות!“ אַצינד וועט זי שוין אָבער טאַקע אין רעכטן אמת מעגן פֿאַלן אין חלשות. ער גייט נאָך אַ מאָל צו דער טיר זען, אויב זיי שלאָפֿן. דערנאָך גייט ער דורך דער מיטלסטער טיר אַוועק.

פּערטער אַרײַנקום

מאַרקוס רעדלעך אַליין

רעדלעך — ער קומט דורך דער מיטלסטער טיר און קוקט זיך אום אויף אַלע זײַטן. נימאַנד היר⁶⁵ וואָס איזט דאָס? וואָ זינד

⁶⁴ ברייטער מאָנטל, פעלערניע, רעגנמאַנטל.

⁶⁵ דאָ ווערט איבערגעגעבן דער גאַנצער מאָנאַלאָג אין ייִד' איבערזעצונג/ איז קיינער נישטאָ? וואָס איז דאָס? וווּ זיינען די מענטשן? קוקט אין טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זײַט. שלאָפֿן? שײן, דאָס הייסט אומפּאַרזיכ-טיק — דאָס צימער אַליין, די טירן אָפֿן. עמעצער, וואָס איז נישט קיין גרויסער צדיק, קאָן אַלצדינג אַרויסנעמען. און די מענטשעלעך שלאָפֿן זיך אַזוי רויק, וווּ איז אָבער הינדעלע? אַט האָב איך זי ענדלעך געפּאַקט ביי אַ נאַכלעסיקייט. ער גייט אַרויף און אַראָפּ אין שטוב, זאָל איך אפשר אַהינגיין און זי אַרײַנרופֿן?

דען די לייטע? ער קוקט אריין דורך דער טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט. שלאָפען? שעהן, דאָס הייסט אונפֿאַרזיכטיג — דאָס ציממער אַלליין, די טיהרע אָפֿען, ווי לייכט קענטע יעמאַנד מיט זאָ איינעם רעכט שמאַלען געוויסען גאַנץ אונגעשטערט אַללעס הערויס-שטעהלען. אונד די לייטכען שלאָפען זאָ רוהיג. וואָ איזט דען אָבער הינדעלע? נון האָבע איך זי דאָך ענדליך איינמאַהל בני אינער נאַכ-לעסטיגקייט אין דער ווירטשאַפֿט ערטאַפֿט. ער גייט אַרויף און אַראָפֿ אין שטוב. זאָל איך עטוואָ הינגעהען אונד זי העררופֿען? — ווער בלייבט אָבער איינשטוינלעך היר צוריק? ניין, איך בלייבע ליבער היר, אונד ווען זי קאַממט, זאָ זואַרטעט איהרער מיין פֿאַרווירף. ער טראַכט אַ ביסל נאָך. דער פֿאַרווירף קאַן גענצליך אויס-בלייבען, דען צו וואָס איהרער ערצפֿינדין פֿרידעריקע נאָך צו איי-

---

ווער אָבער וועט דאָ דערווייל בלייבן? ניין, איך וועל ליבערשט דאָ בלייבן און, ווען זי וועט קומען, וועט זי כאַפֿן פֿון מיר אַ פֿסק. ער טראַכט אַ ביסל נאָך. אָבער, ניין, בעסער דורכצולאָזן דעם פֿאַרווירף, וואָרעם צו וואָס נאָך פֿאַרשאַפֿן נחת איר בלוט-שונא, פֿרידעריקע? אַ, יאָ, דאָס מיידל איז זייער פֿלייסיק! פֿאַר מיטאָג האָט זי נישט קיין חשק צו דער לעקציע. עס האָט געהייסן, אַז איך זאָל קומען נאָך מיטאָג — און איצט מאַכט זי גאָר איר נאַכמיטאָג-דרימל. ער לאַכט. כאַ-כאַ-כאַ, איר מוטער איז טאַקע אין אירע געשעפטן אַ סך פֿלייסיקער. אַט האָט זי היינט ווידער געשיקט מיך רופן צו זיך. זי איז קראַנק, שטערבלעך קראַנק. איך זאָל נאָר קומען ביי נאַכט אין איר שלאָפֿזימער און זי קורירן. אַ, איך פֿאַרשטיי דיינע כוונות, דו, גידערטרעכטיקע פֿרוי! איך קען זיך צו גוט, דו אַפֿפֿאל פֿון דער מענטשהייט, הגם דו מאַכסט זיך מיך נישט דערקענען. אַהאַ, נישט געטראַפֿן, מיינע ליבע דאַנציגער! איר האָט געמאַכט דעם חשבון אָן דעם באַלעבאַס! ער שווייגט אַ וויילע. ליידער ווייס איך פֿאַרויס, אַז די דאָזיקע כלומרשטע צדיקת וועט ביי מיר דאָ פֿאַר נקמה צונעמען די איינציקע לעקציע, מיין לעצטע שטיצע, וואָס איז נאָך בכוח צו לינדערן מיין גרויסע דחקות. איך פֿיל אויך גאָר שטאַרק דעם פֿאַרלוסט, נישט צו קענען מער זען מיין איינציק געליבטע הינדעלע — נאָר שוין ליבער וואָס פֿריער אין קבר גיין, יאָרן לאַנג צו בענקען נאָך דער געליבטער, איידער זיך לאָזן באַהערשן איין רגע דורך די געמיינע פֿאַרלאַנגען פֿון אַ פֿאַרדאַרבענער פֿרוי. אָבער, הער זיך איין, עס קומט עמעצער! אַהאַ, מיין גוטע הינדעלע!

נעם פֿראַהלאַקען פֿערהעלפֿען? אָ, יאָ, דיזעס מעדכען איזט דער פֿלייס זעלבסט! פֿאַרמיטטאָג האַטטע זי קיינע לוסט צור לעקציאָן, דאָ היס עס, איך זאָלל נאָכמיטטאָג קאָממען — אונד יעצט האַלט זי איהר מיטטאָגשלעפֿכען. ער לאַכט. האַ-האַ-האַ; איהרע מוטטער איזט וואָהל אין איהרען געשעפֿטען אום פֿילעס פֿלייסיגער. דאָ שיקטע זי מיך הינטע אַבערמאָלס צו זיך רופֿען, זי זיי קראַנק, שטערבליך קראַנק, איך מעכטע נור קאָממען דעם נאָכטס אין איהר שלאַפֿגעמאָך אונד זי קורירען, דאָס הייסט, איך זאָלל איהר די קור מאַכען, יאָ, יאָ, איך פֿערשטעהע דיינע אַבוזיכטען, דו נידערטרעכטיגעס ווייב, איך קעננע דיך צו גוט, דו אַבשויס דער מענטשהייט, אַבוואָהל דו מיך צו פֿער-קעננען שיינסט אונד מיר זאָוואָס צומוטעסט. אַהאָ, וויינט געפֿעהלט, מיינע ליבע דאַנציגער! זי האַבען די רעכנונג אַהנע דען ווירטען גע-מאָכט! ער שווייגט אַ ביסל שטיל. לינדער ווייס איך עס פֿאַרויס, דאָס מיר דיזע שיינהייליגע די איינציגע לעקציאָן, מיינע לעטצטע שטיטצע וועלכע מיינע אויסערסטע נאָט נאָך צו לינדערן אים שטאַנדע איזט, אויס ראַכע אויפֿזאָגען ווירד. אויך פֿיהלע איך צו זעהר דען פֿער-לוסט, מיינע איינציג געליבטע הינדעלע ניכט מעהר בעזוכען צו דירפֿען — אַלליין ליבער אויס הונגעריגט מעגליך דעם גראַבע נעהרע קאָממען, יאַהרעלאַנג נאָך דער הערצענס געליבטען שמאַכטען, אַלס דען פֿרעפעלהאַפֿטען געזינונגען איינעם פֿעררוכטען ווייבעס נור איינען איינציגען אויגענבליק צו פֿרעהנען. אַבער האַרץ, דאָ קאָמט יעמאַנד! אַהאָ, מיינע גוטע הינדעלע!

פינפטער אַריינקום

רעדלעך, הינדע

הינדע — זי היר, הערר רעדליך⁶⁶! וואָ איזט דען דער נייע

⁶⁶ (די גאַנצע סצענע ווערט דאָ איבערגעגעבן אין יידישער איבערזעצונג)

ברייטיגאם? חיים זאגטע מיר יוסט, דאס ער שאן וואך אונד היר זי.
רעדלעך — איך קאם אונלענגסט הער, פאנד די טיהרע אָפֿ-
 פען אונד נימאנד אים ציממער. ווער זאל דען דער ננגעבאקענע
 ברייטיגאם זיין, דען זי היר פֿערמוטעטען?

הינדע — וויססען זי דען ניכט, דאס אונזערע פֿרידעריקע
 היטע ברויט ווירד?

רעדלעך — ברויט? היטע? מיט וועם דען, ווען איך פֿראגען
 דערף?

הינדע — מיט ר' גבריאל הענדלער.

רעדלעך — זא? מיט ר' גבריאל הענדלער? נון, זא ווינשע
 איך איהר גליק, ווען זי מיט דיזער פֿארטי צופֿרידען איזט.

הינדע — א! זי איזט זעהר צופֿרידען, דען זי האט בלאס נור
 די אננוויליגונג איהרער עלטערען צו איהרער אנגענען וואהל
 ערהאלטען.

רעדלעך — זא? האט זי איהן אויך פֿארהער געליבט? א, זא
 איזט זי ווארהאפטיג גליקליך. דען ווי פֿילע גיבט עס, איבערהויפט
 בני אונזערער נאציאן, דערען וואהל דער איהרער עלטערן גאנץ
 אונד גאר ניכט ענטשפריכט אונד צולעטצט בלאס אויס פֿורער

הינדע — איר דא, הער רעדלעך! ווי איז דער נייער חתן? חיים האט מיר
 ערשט געזאגט, אז ער איז שוין אויפגעשטאנען און איז דא.

רעדלעך — איך בין ערשט נישט לאנג אהערגעקומען, געטראפן די טיר
 אפן און קיינער איז נישט געווען אין צימער. ווער זאל עס זיין דער נייער-
 באקענער חתן, אויף וועלכן איר האט זיך דא געריכט?

הינדע — וויסט איר דען נישט, אז אונזער פֿרידעריקע ווערט היינט
 א כלה?

רעדלעך — א כלה? היינט? מיט וועמען, אויב איך מעג פרעגן?

הינדע — מיט ר' גבריאל הענדלער.

רעדלעך — אזוי? מיט ר' גבריאל הענדלער? נו, ווינטש איך איר גליק,

אויב זי איז צופֿרידן מיט דעם שידוך.

הינדע — א, זי איז זייער צופֿרידן, וואָרעם זי האט בלויז באקומען די

הסכמה פון אירע עלטערן צו איר אייגענעם אויסקלייב.

שאמהאָפטיגקייט אָדער אויס געהאַרכזאַמקייט מיט איינען, פֿאַן דען עלטערן אויסגעזוכטען, מיט רובעל אָדער אָהנען בעלאַסטעטן טוי-געניכטס פֿערמעהלט ווערדען.

הינדע — פֿערצינהען זי, הערר רעדליך! דיזער פֿאַלל קענטע שווערליך ביי אונזערער פֿרידעריקע אַנטרעפֿען, דען דער אַללמעכ-טיגע זעגענטע זי מיט רעכט גוטע, ליבענסווירדיגע עלטערען.

רעדלעך — לאַכט. האַ-האַ-האַ! רעכט גוטע, ליבענסווירדיגע עלטערען? אַ, יאַ! דיזעס מוס יעדער, דער דיזעס הויז בעזוכט אונד טעגליך געלעגנהייט האַט ביי מאַנכער האַנדלונג געגענווערט זי צו זיין, געשטעהען. ער לאַכט. האַ-האַ-האַ! רעכט גוטע ליבענסווירדיגע עלטערען... מיר, וועניגסטענס, שינען זי עס ניכט צו זיין.

הינדע — זי לאַכען? פֿערצינהען זי מיר, ווען איך בעהויפטע, דאַס דער שיין מייסטענס טריגט.

רעדלעך — טריגט? ניין, ניין, ווען דיזער שיין טריגט, זאַ בעטריגען מיך אויך מיינע זינע — ניכט וואָהר, ליבע הינדעלע? איהרע טאַנטע איזט גוט? אונד פֿילליכט אויך געגען איהנען?

רעדלעך — אַזוי? האַט זי אים טאַקע פֿריער ליב געהאַט? אויב אַזוי, איז זי באמת גליקלעך. וואָרעם ווי אַ סך זיינען פֿאַראַן, איבער הויפט ביי אונדזער פֿאַלק, אַזעלכע וואָס דער אויסקלייב פֿון די עלטערן געפעלט זיי לחלוטין נישט און צום סוף האָבן זיי חתונה בלויז פֿאַר חרפה אָדער מחמת געהאַרכזאַמקייט מיט אַ טויגעניכטס, וואָס די עלטערן האָבן אויסגעזוכט, צי ער האַט יאַ אָדער נישט קיין געלט.

הינדע — אַנטשולדיקט, הער רעדלעך! אַזאַ פֿאַל וואָלט קוים געקענט טרעפֿן ביי אונדזער פֿרידעריקע, וואָרעם דער אַלמעכטיקער האַט זי געבענטשט מיט גאַר גוטע, סימפּאַטישע עלטערן.

רעדלעך — לאַכט. האַ-האַ-האַ! גאַר גוטע, סימפּאַטישע עלטערן? אַ, אַ! דאַס מוז מודה זיין יעדער וואָס קומט-אַריין אין דעם דאָזיקן הויז און האַט יעדן טאַג די געלעגנהייט צו זיין ביי אַ וועלכער עס איז האַנדלונג. ער לאַכט. כאַכ-כאַכ! זייער גוטע, פֿריינדלעכע עלטערן... מיר, לפחות, ווייזן זיי נישט אויס אַזוי צו זיין.

הינדע — איך גלויבע מיך ני איבער מנינע טאנטע בעקלאגט צו האבען. זאגען זי, הערר רעדליך, האבען זי מיך יע מוררען גע- הערט?

רעדלעך — זי מוררען ניכט. שעהן, דאס איזט רעכט שעהן פאן איהנען. דען דיזעס ווערע יא זאגאר צוועקלאז. יא עס קענטע פילליכט איהרען צושטאנד נאך אום פילעס פערשליממען. אלליין איזט געדולדיג לנדען ניכט לנדען? א, לנדער זאך איך עס מעהרע- רע מאלע, מיט וועלכער גערינגשעטצונג זי בעהאנדעלט ווערדען, מיט וועלכער פראכטונג מאן איהנען זעלבסט די דורך מיהזאמען ארבייט פערדינטע שפארזאמע גאהרונג הינריכטע. א, איך האבע מאנכעס בעמערקט, ביי דעסען ערינגערונג בלאס מיר שון דאס הערץ בלוטעט.

הינדע — צוואר בין איך איהנען פיר איהרע הערצליכע טייל- גאהמע זעהר פילען דאגק שולדיג, יעדאך אבער מוס איך זי ביטטען, דאס זי איהרע געזינגונגען אין הינזיכט מנינער ליבען טאנטע אין

הינדע — איר לאכט? זייט מיר מוחל, ווען איך דערקלער, אז דאס אויס- זען גארטראפ אין די מיינסטע פאלן.

רעדלעך — גארטראפ? ניין, ניין, אויב דאס דאזיקע אויסזען גארטראפ, נארן מיך אויך אפ מיינע חושים, נישט אמת, ליבע הינדעלע? אייער מומע איז גוט און אפשר אויך צו אייך?

הינדע — איך האב, דאכט זיך מיר, קיין מאל זיך נישט באקלאגט אויף מיין מומען. זאגט, הער רעדלעך, האט איר א מאל געהערט, איך זאל האבן צו איר טענות?

רעדלעך — איר האט נישט קיין טענות. שיין, דאס איז זייער שיין פון אייך. ווארעם דאס וואלט אפילו נישט געהאט קיין שום תכלית. פארקערט, עס וואלט נאך אפשר א סך פארערגערט אייער סיטואציע. א, צום באדויערן האב איך א סך מאל געזען מיט וואס פאר א גרינגשאצונג איר ווערט בא- האנדלט, מיט וואס פאר א פאראכטונג מען האט אייך דערלאנגט אפילו דאס ביסל עסן, וואס איר האט פארדינט דורך שווערע. ארבעט. א, איך האב בא- מערקט זאכן, וואס ביי דעם בלויון דערמאנען זיך אין זיי בלוטיקט מיר דאס הארץ.

געגענווארט אַנדערער ניכט אויף זאָלכע אַרט אויסערן מעכטען; דען זי קענטען דאָדורך ניכט אַליין זי, זאָנדערן אויך מיך אונד זיך זעלבסט בני דער וועלט אין אַננעם שלעכטען ליכטע פֿערוזעטצען.

רעדלעך — בליבען זי נור גאַנץ אונבאַזאָרגט, מנינע ליבע הינדעלע! דען זי בני דער וועלט אין איינעם שלעכטען ליכט פֿער-זעטצען היסע זאָפֿיל, אַלס דער אַללעס בעליכטענדען זאָננע איהרען ליכטשטראַהל פֿערלייגנען וואָללען! וואָס אָבער איהרע טאַנטע בע-טריפֿט, זאָ פֿערשטעהען זיך די לייטע אויף איהרען כאַראַקטער אום פֿיללעס בעססער אַלס זי. אַ מעכטען זי נור ערשט אַללעס וויססען, וואָס זיך די לייטע אין די אַהרען פֿליסטערן, וואָר דיזע העללענ-פֿוריע...

הינדע — לאַזט אים ניט אויסריידן און פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן. זי פֿאַרהאַלט זיך די אויערן, זי זאָל נישט הערן, וואָס רעדלעך זאָגט. איך וויל פֿאַן זאָלכען ניכטס וויססען, ניכטס הערען, ליבער, בעסטער הערר רעדליך! איך ביטטע זי, פֿערשויןען זי מיך מיט דערגלליכען נאַכריכטען, ערצייגען זי מיר דיזע אַניציגע גע-פֿעלליגקייט אונד לאַססען זי מיך פֿאַן מנינער טאַנטע, פֿאַן מנינער צווייטען מוטטער נור אַללעס גוטע דענקען.

הינדע — איך בין אייך טאַקע זייער דאַנקבאַר פֿאַר אייער האַרציק מיט-געפֿיל, אָבער איך מוז אייך בעטן, אַז איר זאָלט אייערע מיינונגען וועגן מיין ליבער מומע נישט אויסדריקן אויף אַזאָ אופן אין דער קעגנוואַרט פֿון אַנדערע מענטשן. וואָרעם דורך דעם קאַנט איר אַוועקשטעלן אין אַ שלעכטן ליכט נישט בלויז זי אַליין, נאָר אויך מיך און זיך גופא.

רעדלעך — זאָרגט נישט, מיין ליבע הינדעלע! וואָרעם אַוועקשטעלן אייך ביי דער וועלט אין אַ שלעכטן ליכט הייסט פֿונקט דאָס זעלביקע ווי וועלן פֿאַרליקענען דעם ליכטיקן שטראַל פֿון דער זון וואָס באַלייכט אַלצדינג! אָבער וואָס שייך אייער מומע, פֿאַרשטייען זיך מענטשן אויף איר כאַראַקטער אַ סך בעסער ווי איר. אַ, ווען איר זאָלט נאָר וויסן אַלצדינג, וואָס מענטשן שושקען זיך אויפֿן אויער, וועגן דער דאָזיקער מרשעת...

הינדע — ... איך וויל דערפֿון גאָר נישט וויסן, גאָר נישט הערן, ליבער, גוטער הער רעדלעך! איך בעט אייך, שוינט מיך פֿאַר אַזעלכע ידיעות, טוט מיר

רעדלעך — שווינגט אַ ביסל שטיל און קוקט־אָן הינדען מיט רחמנות. דערנאָך גייט ער צו איר און נעמט זי אָן בײַ דער האַנט. געטטליכעס מעדכען! פֿערצינעהען זי מיר, ווען איך זי געקרענקט האָ בע; גלויבען זי מיר, דאָס נור מנינע ליבע עס וואָר, וועלכע מיך זי אויף איהר אייגענעם שיקזאַל אַזן וועניג אויפֿמערקזאַם צו מאַכען בעוואָג. אַללין איך זעהע ערשט יעצט אַזן, ווי טעריכט עס פֿאָן מיר וואָר, דער געניגזאַמען צופֿרידענהייט, דאָס זי מאַנגעל לנדע, פֿאַר־שוואַצען צו וואַללען.

סערקעלע — עפֿנט גאַנץ פֿאַמעלעך אויף די טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט, און קוקט־אַרײַן בגנבֿת.

רעדלעך — איך ביטע זי, מנינע ליבע הינדעלע, פֿעראַכטען זי מיך נור ניכט. ער קושט איר די האַנט. היר פֿלעהע איך, ווי אַזן אַרמער דינער, אום איהרע פֿערצינהונג.

הינדע — אַבער אום גאַטטעס וויללען, איך ביטע זי. זי וויל איר האַנט פֿון זײַנער אַרויסנעמען. לאַססען זי מיך, איך פֿערצינעהע איהנען פֿאָן גאַנצען הערצען. איך ביטע זי... צו זײַן אין דער שטיל. נני, נני, איך האַלטע עס ניכט מעהר אויס! הויך. ליבער, גוטער, טייערער הערר רעדליך! זי גיט אים אַ קוש. לאַססען זי מיך אַב! לאַססען זי מיך. זי רײַסט אים אויס איר האַנט. איך פֿערצינעהע איהנען פֿאַם גרונדע מנינעם הערצענס.

די איינציקע טובה און לאַזט מיך וועגן מיין מומע, וועגן מיין צווייטער מוטער, בלויז גוטס טראַכטן.

רעדלעך — ... געטלעך מיידל! זייט מיר מוחל, אויב איך האָב אייך פֿאַרשאַפט עגמת־נפש. גלייבט מיר, אַז בלויז מחמת ליבשאַפט האָב איך אייך געוואַלט אַ ביסל אויפֿמערקזאַם מאַכן אויף אייער אייגענעם גורל. אַבער איך זע איצט איין, ווי נאַריש דאָס איז פֿון מיר געווען אייך צו וועלן אויסריידן דעם עגמת־נפש.

סערקעלע — ...

רעדלעך — איך בעט אייך, מיין ליבע הינדעלע, פֿאַראַכט מיך נאַר נישט. זי וויל אַרויסנעמען איר האַנט פֿון זײַן האַנט. איך בעט אייך דאָ, ווי אַן אַרע־מער דינער, איר זאַלט מיר מוחל זײַן.

רעדלעך — א! יעצט איזט מנין גליק גרענצענלאָז! מעגע זיך
 נון די גאַנצע וועלט מיט פּערלען, דיאַמאַנטען אונד ווי דאָס צינג
 אַללעס הינסען מאַג בערייכערן. ער כאַפט הינדען אַרום מיט ביידע
 הענט. איך האַבע דיך, מנינע ליבע הינדעלע, אונד האַבע פּערלען,
 דיאַמאַנטען אונד קליינאַדיען גענוג!

זעקסטער אַריינקום

סערקעלע, הינדע, רעדלעך. זיי צעלויפן זיך, ווי זיי זעען
 סערקעלען

סערקעלע — שייך, שייך! אויף דעם האַב איך מיך גאָר נישט
 געריכט. ביסט גערעכט, הינדעלע! מאַכסט פֿבֿוד דעם טאַטן אין קבֿר.
 אַ, שייך, גאַנץ שייך! פֿאַרפֿינצטערט און פֿאַרשוואַרצט איז דינן דאָליע
 געוואָרן, אַז עס גלוסט זיך דיר נאָך אין דעם טאַג, ווען דודס יאָר־
 צייט איז, מיט דינטשן צו שפּילן. אוי, מנינע פּוּחות!

רעדלעך — קוקט־אַן סערקעלען אַזוי ווי מען מאַכט אויס
 עמעצן חוזק. ערגערן זי זיך נור ניכט, מנינע ליבע דאַנציגער — זי
 זינד יאָ קראַנק, שטערבליך קראַנק, עס קענטע אינען שאַדען.
הינדע — וויל רעדלעכן איינהאַלטן און לאַזט אים נישט ריידן.
 אום גאַטטעס וויללען, ווען זי מיך... בלנבען זי שטילל, איך ביטטע
 זי, ענטפֿערנען זי זיך, איך בעשווערע זי.

הינדע — אַבער איך בעט אייך, זי וויל אַרויסנעמען איר האַנט. לאַזט מיך,
 איך בין אייך מוחל פון גאַנצן האַרצן. איך בעט אייך ... צו זיך. ניין, איך
 האַלט עס מער נישט אויס! הויך. ליבער, גוטער, טייערער הער רעדלעך! גיט
 אים אַ קוט. לאַזט מיך אַפֿ! לאַזט מיך. זי רייסט־אָרויס איר האַנט. איך בין
 אייך מוחל פון גאַנצן האַרצן.

רעדלעך — אַ! איצט איז מיין גליק אַן אַ גרענעץ! איצט מעג די גאַנצע
 וועלט רייך ווערן דורך פּערל, דימענטן און ווי די אַלע זאַכן הייסן דאָרט.
 ער נעמט זי אַרום. און אַז איך האַב דיך, מיין ליבע הינדעלע, אַזוי האַב איך
 פּערל, דימענטן און צירונג גענוג!

סערקעלע — מיט ביידע הענט אין דער זײַט. ווער ביסטו דאָס, דו, לנדאָק! דו, פּאַרד! מיינסטו דאָס, אַז בײַ מיר איז עפעס אַ שענקהויז? איך וועל דיר דאָ וויזן, דו, דײַטש מיט לונגען, ווער עלטער איז. אַזוי אַ גאַלגאַן זאָל אַ העזה האָבן אַרײַנצוקומען צו מיר אין שטוב אַרײַן די מיידלעך צו אַלעם בײַזן אַנצורײַדן!

רעדלעך — וויל ווידער אָנהײבן צו רײַדן און הינדע בעט אים מיט העוויזות ער זאָל אַוועקגיין.

סערקעלע — שרײַט גאַנץ הויך. אַרויס פֿון מײַן שטוב, דו, אַפּגעריסענער און אַפּגעשליסענער נאַקעדיקער דײַטש! אַרויס תּיכף, זאָג איך! זאָלסט דײַך נאָר דערוועגן מײַן שוועל נאָך איין מאָל צו באַטרעטן, וועל איך דיר רוק-און-לענד צעברעכן, אוי, מײַנע פּוּחות!

הינדע — נעמט-אָן רעדלעכן בײַ דער האַנט און פֿירט אים דורך דער מיטלסטער טיר אַרויס. ווען זי מיך גערען האַבען, זאָ געהען זי.

רעדלעך — קוקט בײַ דער טיר נאָך אַ מאָל סערקעלען אָן זייער בײַז און גײט-אַוועק.

זיבעטער אַרײַנקום

סערקעלע, הינדע

הינדע — בלײַבט שטיין בײַ דער טיר, דעם קאַפּ אַראָפּגעלאָזט, און ווײַנט.

סערקעלע — נו, נו, איך האָב מיך גוט דערלעבט... ווער זאָל זיך דאָס ריכטן, אַז איך וועל פֿון אַזוי אַ צרה, פֿון אַזוי אַ שלים-שליממזל זעלכע חרפות און בושות אַננעמען? וואָרט נאָר, וואָרט, איך וועל מיך שוין נעמען צו דיר, וועסטו דיר שוין, דו בעסטיע, אַ קריעה רײַסן נאָך דײַנע יאָר און טעג, אוי, מײַנע פּוּחות! דאָס איז דאָס דער לויך פֿאַר מײַן בידעווען⁶⁷, וואָס איך בידעווע טאָג און נאַכט מיט

⁶⁷ אַגלידן זיך.

איר! אומשטיינס געזאָגט, וואָס האָט זי דען צו זאָרגן, די קבצנטע!
פֿרעסט און זויפֿט מיין בלוט, נו, גלוסט זיך איר אַ דיטש אויך...
הינדע — וויינט. מומע-לעבן! איך בין...

סערקעלע — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן. האָלט דעם פּיסק, זאָג איך דיר, דו דראַבקע⁶⁸! אַוודאי דאַרפֿסטו נאָך דעם פּיסק צו עפֿענען! וויפֿל קומט דיר נאָך אין בניטל אַרײַן צו צאָלן, הע? דו וויינסט? דו האָסט צו וויינען און צו קלאָגן אויף דינע יאָר און טעג, וואָס דו ביסט גאָר געבוירן געוואָרן אויף דער וועלט. זאָג אַליין, דו, פּורעניות: ווי האָסטו נישט געהאַט גאָט אין האַרצן ביי שיינעם, העלן טאָג, ביי מיר אין שטוב, וואָס די טיר רוט נישט פֿון פֿרעמדע מענטשן, זיך אַנידערצוזעצן מיט אַזוי אַ הולטע, מיט אַזוי אַ דראַב? גאָט ווייסט, וואָס דאָ העט געווען, ווען עס זאָל מיך נישט עפּעס אַזוי ווי אַראַפּרעסן פֿונעם בעט, אוי, וויי, מינע פּוחות! זכות-אַבות איז מיר דאָ עפּעס בניגעשטאַנען.

הינדע — גייט צו סערקעלען מיט געוויין און וויל איר די האַנט קושן. מומעניו! גילדענע מומעניו! הערט מיך נאָר אויס... וועט איר הערן... אַז איך בין... גאָר ניט שולדיק.

סערקעלע — גיט הינדען אַ שטויס פֿון זיך אַוועק. אַוועק, דו, דו... גיי, קוש דו זיך מיט דעם... זי קען ניט ריידן פֿאַר גרויס כּעס.
הינדע — פֿאַלט-אַנידער אויף דער ערד און שרײַט. אוי, גאָט זאָל אַנך דאָס מוחל זײַן!

אַכטער אַרײַנקום

סערקעלע, הינדע, חווה קומט צו גיין דורך דער טיר,
וואָס איז אין דער רעכטער זײַט

ר' גבריאָל — קומט דורך דער טיר, וואָס גייט אויף דער
גאָס אַרויס.

⁶⁸ זשוליק, ליידאַק.

חוזה — לויפֿט־צו צו הינדען. אוי, וויי מיר, הינדע־לעבן? זי
 הייבט זי אויף. האָסטו דיר עפעס געטאָן, מיין לעבן?
ר' גבריאָל — וואָס איז דאָס דאָ געווען אזוינס?
סערקעלע — פֿרעגט נישט, עס איז שוין רעכט. עס איז שוין
 דאָ גוט געווען.
ר' גבריאָל — וואָס איז דאָס? אפֿשר ווידער עפעס אַ שאַדן
 געווען?

סערקעלע — אוי, וויי, מייןע פוחות! גלייבט מיר, עס איז
 גאָר אַ חרפה און אַ שאַנד פֿאַר לייט אפֿילו צו דערציילן! אַט קוקט
 זי נאָר אָן! העט מען נישט געמעגט שווערן, אַז זי קען גאָר קיין
 צוויי נישט ציילן, די הולטיקע?
הינדע — אוי, חוזה־לעבן! פֿיר מיך אין בעט אַרײַן. איך מוז
 מיך לייגן. איך בין זייער פֿאַרשלאַפֿט... אוי!

חוזה — נעמט הינדען אונטער דעם אָרעם. גאָט זאָל געבן,
 עס זאָל עפעס אַ גוטן סוף נעמען מיט דעם וואַיעווען! איטלעכער
 באַזונדער האָט צו טאָן מיט דער אָרעמער יתומה, נעבעך.
סערקעלע — קוקט זי נאָר אָן, ווי זי מאַכט זיך חלשן, די
 לנדאָטשקע! איצט האָט זי קיין פוח נישט. רופֿט איר נאָר רעדלעכן
 צוריק, וועט זי דאָ באַלד פוח האַבן, אוי, מייןע פוחות!
חוזה — פֿירט הינדען גאַנץ פֿאַמעלעך אַוועק און וויינט שטאַרק.
 עס איז שוין די העכסטע צייט, אַז גאָט זאָל זיך עפעס מרחם זײַן.

ניינטער אַרײַנקום

ר' גבריאָל, סערקעלע

ר' גבריאָל — וואָס האָט זיך דאָס דאָ געטאָן, וואָס איר זײַט
 אזוי בייז? עס פֿלעגט דאָך גאָר נישט איינער טבע צו זײַן. דערציילט
 נאָר מיר אויך. אָדער איז עס אפֿשר גאָר אַ סוד פֿאַר מיר, הע?
סערקעלע — אַ סוד אַהין, אַ סוד אַהער — וואָס זאָל איך
 אַנך דאָ אויך נאָך דערציילן, איר זאָלט אויך עגמת־נפֿש האַבן?

גלייבט מיר, איך האָב גענוג פֿאַר ס'מייניקע. נאָר איר זינט דאָך, הייסט עס שוין, דאָס אונדזעריקע — איר וועט דאָך נישט קיינעם ווינטער דערציילן...

ר' גבריאל — וואָס זינט איר דאָ ערשט מסופק, מחותנתטע- לעב! וועמען האָב איך צו דערציילן? בני מיר איז אין איין אויער אַרנין און פֿון דעם אַנדערן אַרויס.

סערקעלע — הערט זשע צו, וועט איר עפעס הערן אַ שיינע מעשה. איך ליג מיר דאָ אַזוי פֿריער און שלאָף — איך האָב אַפֿילו נישט רעכט געשלאָפֿן אויך, נאָר בין אַזוי געלעגן און געדרימלט, אַזוי ווי אַ מענטש ליגט אַפֿט מאָל אין קוואַל⁶⁹ — האָט עס מיך עפעס אַזוי ווי נישט געלאָזט ליגן אויף אַן אַרט. איך זאָג אַיך, עס האָט מיך עפעס אַזוי ווי געקארטשעט, אַז איך זאָל אַהער אַרנינגיין, אין דער שטוב אַרנין... אין מיטן אָבער האָב איך מיך דערמאַנט, אַז איר ליגט דאָ און שלאָפֿט...

ר' גבריאל איז געשטאַנען אַ ביסל ווי דערשראָקן. איצט פֿאַלט ער איר אין די רייד אַרנין. יא, איר זינט גערעכט. איך בין טאַקע דאָ געשלאָפֿן... נאָר איך האָב מיך דערמאַנט, אַז די פּאַטשט גייט הנינט זייגער פֿיר אַוועק און איך האָב נאָך נייטיק געדאַרפֿט עטלעכע בריוו צו שרייבן. בין איך געשווינד געלאָפֿן. אַ מערכה, וואָס איך האָב מיך דערמאַנט... נו, וואָס איז ווינטער געווען?

סערקעלע — דערווייל דערהער איך דאָ דעם הולטשט, דעם אַכבראַשס קול. און איך זאָג אַיך דעם אמת, איך קען אים פֿון אייביק אַן נישט לינדן. וואָרן גלייבט מיר, ער זאָל נאָר נישט דאַרפֿן מיט אַלטע-לעבן פֿראַנצייזעריש צו לערנען, העט איך אים, אַסור, נאָר נישט געווען צו מיר אין שטוב אַרנינגעלאָזט, אוי, מיינע פּוחות!

ר' גבריאל — רעדלעכן מיינט איר? אַהאַ! אַהאַ! אַוודאי זינט איר גערעכט. אַזוי אַ קאַטשאַלאַפּ⁷⁰ קען נאָך אַ מאָל עפעס אַוועק- טראָגן אויך, און דערנאָך גיי, שרייבן זיי וקים...

⁶⁹ פֿאַרטויבונג, האָלב פֿאַרחלשטער צושטאַנד. — ⁷⁰ חברה-מאַן.

סערקעלעך — דערווייניג טראכט איך מיר: לאַמִּיך נאָר גיין זען, מיט וועמען ער שמועסט דאָס דאָרט אַזוי ערנסט. און הייב מיך אַזוי אויף און גיי צו דער טיר, און קוק מיר אַזוי גאַנץ שטיל צו, וואָס עס טוט זיך. וואָס זאָל איך אַיך דאָ, מײַן ליבער ר' גבֿריאל, אַ סך ברייטען? איך האָב געמיינט, איך ווער שיער אינגעזונקען. מאַלט אַיך אַזוי ווי דאָ. זי שטעלט ר' גבֿריאלן דאָ, וווּ רעדלעך איז פֿריער געשטאַנען. שטייט זיך ר' רעדלעך און האָרט נעבן אים די בעסטיע. זי שטעלט זיך נעבן ר' גבֿריאלן דאָ, וווּ הינדע איז פֿריער געשטאַנען. און ער נעמט זי אַלע מאַל אַרום און גלעט זי. זי נעמט ר' גבֿריאלן מיט ביידע הענט אַרום און גלעט אים. דערנאָך גיט ער איר גאָר אַ קוש... איך קוק און שווינג. זי שווינגט אַ ביסל. ער גיט איר דעם אַנדערן קוש... און איך קוק און שווינג. זי שווינגט ווידער אַ ביסל. ער גיט איר אַבער שוין דעם דריטן קוש... פֿאַרשטייט איר? און זי גיט אים אויך שוין איינעם... זי שווינגט אַ ביסל און קוקט אַן ר' גבֿריאלן.

ר' גבֿריאל — פֿאַרדרייט זיך מיט דעם פנים אַוועק פֿון סער-קעלען און פֿאַרקרימט זיך, אַזוי ווי מען מיאוסט זיך פֿאַר עפעס.

סערקעלעך — נו, טראַכט איך מיר, אַזוי איז דאָס די מעשה? איצט איז די רעכטע צייט, אַז איך זאָל אַיך ווייזן, אַז איך בין אויך דאָ... וואָרן איך האָב דאָך, אומשטיינס געזאָגט, געזען אַז עס הייבט באַשנימפערלעך אַן צו גיין אין גרויסע גדולות אַרײַן. זי קלאַפט זיך מיט דער האַנט איבער דעם מויל. אוי, מײַנע פּוּחות! קום איך מיר פּלוצלינג אַרײַן צו גיין... מילא, אים האָב איך געמאַכט אַ סוף, אַז ער וועט שוין דאָס אַנדערע מאַל נישט דערלעבן צו קומען צו מיר אין מײַן הויז אַרײַן; זי אַבער האָט נאָך אַזוי אַ פֿאַרוואַשן פנים און וויל מיר אַינפֿריינדן, אַז דאָס, וואָס איך האָב מיט מײַנע פּשרע אויגן געזען, איז גאָר ליגנדיג, און וויל מיך אַלץ נאָך איבערבעטן...

⁷¹ ריידן אַן אַ סדר, אַן אַ סוף.

ר' גבריאל — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן. זײַט איר גע-
גאַנגען און האָט זי געשלאָגן — נו, וואָס איז? איר האָט זי דאָך דאָ
נישט געשלאָגן זי זאָל, חלילה, גיין גנבֿענען... און ס'אַנדערע, עס
שטייט דאָך בײַ אונדז טאַקע אַזוי געשריבן, אַז ווער עס וויל האָבן
זײַן קינד זאָל זײַן גוט, דער שלאָגט עס מיט דער רוט...

סערקעלע — ניין, אָסור. געשלאָגן האָב איך זי, פּראַוודע,
נישט. נאָר עס האָט מיך זייער פֿאַרדראָסן, וואָס זי וויל מיך אַלץ נאָך
אַפּשפּאַרן?⁷² און ס'אַנדערע, פֿאַר וואָס זאָל דאָס מײַן הויז, וואָס איז
פֿון אייביק אָן, פֿון אַבֿות-אַבֿותינן, געווען פֿרום און גוט, דורך אַזוי
אַן אויסווערפֿלינג⁷³ קומען אין לײַטשע מײַלער אַרײַן? האָב איך
זי פֿאַר דאָס נאָר קוים וואָס אָנגערירט, איז זי אַנידערגעפֿאַלן — נו,
לאַז זי פֿאַלן! זי מיינט, איך וועל מיך דאָ זייער מצער זײַן... לאַז זי
פֿון מײַנעט וועגן זײַן די כּפּרה פֿאַר אַלע ייִדישע קינדער.

ר' גבריאל — ווייסט איר, מחותנתטע-לעב... איר מעגט,
כ'לעבן, גומל בענטשן, וואָס ער האָט נישט אין איין וועגס נאָך עפעס
צוגענומען. וואָרן איך זאָג אַנך דעם אמת — איך פֿלעג מיך תּמיד
צו חידושן, ווי איר לאַזט אים מיט דער ווינד⁷⁴ אַליין איבער אין
שטוב. ער פֿלעגט דאָך אַזוי צו גיין איבער אַלעם גאָר ווי אַ באַ-
לעבאָס.

סערקעלע — ווער האָט זיך געזאָלט פּלוצלינג ריכטן אויף
אַזוי אַ שלימזל? ער פֿלעגט דאָך צו מײַן ברודער, עליו השלום, זײַן
זכות זאָל אונדז בײַשטיין, תּמיד אַרײַנצוקומען. און תּחילת, ווי ער
האָט אָנגעהויבן צו מיר אַרײַנצוקומען, האָט ער אויך געסטאַטקע-
וועט⁷⁵. און איך זאָג אַנך דעם רעכטן אמת, אַז עס האָט זיך מיר
געדאַכט, איך ווייס פֿיל, מען קען אַ מאָל פֿון אַזוי אַ יונג האָבן אַ
נוצן. אַט האָט ער געלערנט מיט אַלטע-לעבן, זאָל שטאַרק און געזונט
זײַן, פֿראַנצייזעריש.

⁷² אַפֿליקענען. — ⁷³ אויסוואַרף. — ⁷⁴ שלאַק, אומגליק, צרה. —

⁷⁵ זיך געהאַלטן סטאַטעטשונע, ווי אַ סטאַטעק, קאַרעקט, באַלעבאַטיש.

ר' גבריאַל — עיקר שכחתי... ווו איז זי ערגעץ, מנין פלה?
 כ'לעבן, אַז איך זע זי נישט אַ פאַר שעה, הייב איך שוין אָן צו בענ-
 קען נאָך איר! איך ווייס, אַסור, נישט, ווי איך וועל אַ מאָל קענען
 אוועקפאַרן פֿון איר?

סערקעלע — ווו אהין ווילט איר דען פאַרן?

ר' גבריאַל — לעת-עתה אין ערגעץ נישט. נאָר בני אָזוי אַ
 סוחר ווי איך בין קען מען דאָך נישט וויסן — הינט איז מען דאָ
 און מאַרגן דאָרט, ווי אַ משא־ומתן ⁷⁶ פֿאַלט-אויס.

סערקעלע — וואָרט, וועל איך זי אַנך דאָ תיכף אַריינשיקן.
 זי גייט-אוועק.

צענטער אַריינקום

ר' גבריאַל אַליין

ער קוקט-נאָך סערקעלען און מאַכט חוזק אויס איר. סערקע-
 לעבן! ווו איז דיין שטערנטיכל, העז? ער לאַכט שטאַרק. האַהאַ-האַ
 עס חלומט זיך איר אָבער נאָך גאָר נישט. ווי מיר דאָכט זיך, וועט
 דאָ רעדלעך, נעבעך, גאָר דאָס באַד אויסגיטן. אַ שאַד, כ'לעבן —
 ער איז קיין שלעכטער יונג נישט. נאָר וואָס גייט דאָס מיך אָן? לאַז
 זיך טאָן, וואָס עס וויל. הינטטיקע צייטן איז קאָזדען סאַביע ⁷⁷. הינט
 באַדאַרף איך מסלק צו זיין, מוז איך מיר אָן עצה געבן. אַז ער וועט
 דאַרפֿן מסלק צו זיין, לאַז ער זיך ווידער אָן עצה געבן. דעם פּגור
 האָב איר, פּראָודע, אויף זייער אַ גוט אַרט באַהאַלטן, נאָר ווי דער-
 לעב איך שוין פּטור צו ווערן!... איך מוז נאָך הינט גיין זוכן עפעס
 אָן אורח, אים דאָס שליממזל אַנצוהענגען. אין שטאָט טאָר עס איין
 מאָל פֿאַר אַלע מאָל נישט בלייבן. איך וועל, אַסור חזיר, נישט לאַנג
 שהיות מאַכן. וואָרן וויפֿל איך וועל נעמען, וועל איך אַלץ בני דעם

⁷⁶ געשעפט. — ⁷⁷ (פ) פאַר זיך.

משאומתן נישט בדלות ווערן. ער לאַכט. האַ-האַ-האַ! ער בלייבט שטיל און טראַכט. איך ווייס נישט, וואָס דאָס איז עפעס אין דער וועלט; איך האָב דאָך אַמאָל געלערנט אין אַ חדר, פֿלעגט מיך דער מלמד טאָג און נאַכט צו שלאָגן, צו הרגענען, נאָר אַז איך זאָל באַגערן. נו, גוט, רבי-לעב! איך וועל שוין באַגערן. קומט ווידער אַצינד, שרייט דער עולם: „מען טאָר נישט קיין פֿרעמדס באַגערן“... נאַראַנים! מיין אייגנס באַדאַרף איך דאָך נישט צו באַגערן! ער גיט אַ מאַך מיט דעם גראַבן פֿינגער, אַזוי ווי מען לערנט אַ פּשטל. נישמער זאָגט מען: ניין! מיין רבי, ר' טרייטל הויקער, האָט אַוודאי רעכט געהאַט, אַז באַגערן מיינט מען נאָר פֿרעמדס. און ווייטער האָט מען שוין נישט צו קלערן — וואָרן קלער הננט, קלער מאַרגן, וועל איך אַלץ בלייבן דער איי-גענער בעל-חוב וואָס פֿריער. אַט אַ די בעלי-הלוואות זינען דאָס אַ ביסל עזות-פּנימער! אַז טאָג און נאַכט הערט מען זיי נישט מער נאָר מאַנען... זיי זאָלן דאָס אַ מאַל מיד ווערן! זיי לויפֿן מיר שוין גאָר נאָך אין די גאַסן און רייסן מיר ממש די פּאַלעס אָפּ. איך זאָל פּלוצלינג גאָר אָפּגעבן, וואָס איך האָב ביי זיי גענומען... נו, איז זשע דאָס נישט אַ קאַמעדיע? ממה נפשך, די קשיא: אַז איך זאָל ווידער אָפּגעבן, העט איך דאָך נישט געדאַרפֿט צו נעמען! און ס'אַנדערע, ווען איך זאָל מיך נאָר וועלן ערשט מיט זיי גוט באַחשבוּנען, בין איך, אַסור, גאָר אַזוי פֿיל ניט שולדיק, וויפֿל איך העט געקענט שול-דיק זיין, אַז מען זאָל מיר נאָר וועלן מער געטרויען. ער קוקט זיך פּלוצלינג אום און דערזעט אַלטעלען. גבֿריאל! פּתח שיינ!... ער פֿאַר-האַלט זיך מיט דער האַנט דאָס מויל און זאָגט אין דער שטיל. קוקט נאָר אַן דעם חזן, וואָס די מאַכט!

עלפטער אַריינקום

ר' גבֿריאל, אַלטעלע

ר' גבֿריאל — גייט אַלטעלען אַנטקעגן און קושט איר די האַנט. האָט אינע די מאַמעניו געזאָגט, אַז איך בענק נאָך אינע?

אַלטעלע — יא, זי האט מיר געזאגט — גאטט זיי דאנק, דאס וויר שאן זא ווינט האלטען.

ר' גבריאל — געלויבט צו גאט! עס זאל נאָר ווינטער אזוי גיין, העטן מיר, אסור, שוין גאָר נישט געהאט צו זאָרגן!
אַלטעלע — ווערדען זי אבער מיך איממער זוי ליב האבען ווי יעצט?

ר' גבריאל — גיט אַלטעלען אַ קוש. וואָס פֿרעגן זי דאָ ערשט אַ קשיא? זי זענען דאָך מנן גילדענע אַלטעניו!

אַלטעלע — איך ביטטע זי, מנן ליבער ברייטיגאָם — רופֿען זי מיך ניכט מעהר בני דיוען יידישען אַבשטיליכען נאָמען! פּפֿאַי! ווי אַלט בין איך דען גאָר?

ר' גבריאל — איך ווייס אַליין, זי זענען נאָך גאָר אַ ינגיטש-קע מיידעלע, נאָר ווייל זי זענען זייער איידל און ציטעריק, רופֿט מען זי „אַלטעלע“, כדי זי זאָלן זיך האָדעווען, וואָרן דאָס איז אַ גוטע סגולה דערצו.

אַלטעלע — איך ווייס זעהר גוט, דאָס איך בין זעהר אינטעל געצויגען. איך ווילל אבער דאָך הנסען „פֿרידעריקע“ אונד זוי זאָללען זי מיך איממער רופֿען.

ר' גבריאל — אין דער שטיל צו זיך. פֿון מנינעט וועגן לאַז זי כאַטש הייסן איצינדערטיקע! הויך. נו, מנן לעבן, פֿון איצט אָן וועל איך זי שוין תמיד רופֿן מנינע האַרצעדיקע, קרוינעדיקע פֿרי-רעדיקע, יאָ?

אַלטעלע — אבער ניכט פֿרירעדיקע, נור פֿרידעריקע. אונד זי, זי מיסען אנך אינען רעכט שעהנען דייטשען נאָמען האַבען, צום בנישפּיל... זיי בלייבן אַ ביסל שטיל, קוקן זיך איינס דאָס אַנדערע אָן און טראַכטן.

ר' גבריאל — אפֿשר... כאַפּריאל?

אַלטעלע — אַ, פֿע! דער איזט ניכט שעהן!

ר' גבריאל — נו, גיין, גיין. זיי קוקן זיך ביידע ווידער אָן און טראַכטן. אפֿשר... האַוורילאָ?

אַלטעלע — אַ ניין. דאָס איזט יאָ אַינן נאַמען ווי אונזער גרובע-הינצער. נין, נין, לאַססען זי מיך נור זעלבסט נאַכדענקען. זי טראַכט נאָך, און ער פֿאַרשטעלט זיך מיט דער פֿאַטשיילע און לאַכט אין דער שטיל, און מאַכט אויס איר חוזק. זי גיט זיך אַ כאַפּ מיט שְׂמחה. וויססען זי! דער ווירד זעהר גוט זיין... גאַבריעללע! דאָס איזט אַינן שעהנער נאַמען. יאָ, יאָ, זוי מוס עס בלייבען: גאַבריעללע מיססען זי הייסען! איך האַבע דיזען שעהנען נאַמען שאָן וואָ אין אַינן בוך געזעהען. זי נעמט אים אַרום. מײַן ליבער גאַבריעללע הענדלער!

ר' גבריאל — אין דער שטיל. מזל-טובֿ מיט דעם נאַמען! ער נעמט זי אויך אַרום. מײַן גילדענע פֿירע... ניין... פֿרידעריקעניו!

צועלפטער אַריינקום

ר' גבריאל, אַלטעלע, ירחמיאל

ר' גבריאל — לויפֿט ירחמיאלן אַנטקעגן. וואָס ווילסטו שוין ווידער, וואָס?

ירחמיאל — קו-קו-קומט שוין אַ-אַ-מאַל אַהיים אויך! אַ-אַזו איר טשעפעט אַ-אַ-יך אָן אַ-אַ-אַן עפעס, איז-איז אַ-אַ-אַ-אַיך נישט מעגלעך אַ-אַ-אוועקצוריי-יי-ניסן.

ר' גבריאל — נו, זאָג שוין, וואָס ווילסטו?

ירחמיאל — ר' שמואל טאַ-טאַ-טאַ-טאַ-טאַנדעטניק האָט אַ-אַ-אַ-יך שוין ווידער געזוכט.

ר' גבריאל — נו, וואָס? האָט ער מיר אָפגעבראַכט די צוויי הונדערט קערבלעך? ער ווינקט אים, ער זאָל זאָגן „יאָ“.

ירחמיאל — אי, אי, גראַד פֿאַרקערט. ער האָט געזאָגט, אַ-אַ-אַזו איר וועט אים הײַ-יינט נישט אַ-אַפגעבן די צוויי הו-הו-הו הונדערט קערבלעך, וואָ-אַס איר זינט אים שולדיק, וועט ע-ער גיין אי-אי-אין די פּאַ-פּאַ-פּאַ...

ר' גבריאל — נעמט־אַרויס אַ פֿינגערל פֿון קעשענע און גיט איר עס. גיבן זי מיר נאָר דאָס גילדענע הענטעלע, וועל איך עס אינע אליין אַנמעסטן.

אַלטעלע — גיט ר' גבריאלן די האַנט און ער מעסט איר אַן דאָס פֿינגערל.

ר' גבריאל — אוי, וויי, ווי שיינ! זעען זי נאָר, ווי דאָס פֿינגערל שטייט אינע אָן! אוי, וויי, ווי קינצלעך!

אַלטעלע — פֿרייט זיך. איך דאַנקע איהנען. איך ביטטע איהר נען, מײַן ליבער גאַבריעללע, וואָס זינד דען דאָס פֿיר שטיינע?

ר' גבריאל — אַ דאָס זינען זייער טייערע שטיינער. אַבער, אמת, זיי זינען שיינ? זעען זי, דער... דער איז אַ טאַפּאַז און די צוויי דאָ זינען גאַרפֿינקלעך, און די איבעריקע זינען סאַמע שמערגאַזלעך און כאַפּטאַזלעך⁷⁹. ער בייגט זיך אַוועק פֿון אַלטעלען און מאַכט חוזק אַרױס איר און לאַכט.

אַלטעלע — מײַן ליבער גאַבריעללע. יעצט וואַרטען זי. ווער־דע איך איהנען ווידער צינגען, וואָס פֿיר אינן פּרעזענט איך האַבע איהרענט וועגען. זי וויל אַוועקלויפֿן.

ר' גבריאל — האַלט זי צו און לאַזט זי נישט אַוועקגיין. נו, וואָס ווילן זי דאָ גראַד אַצינדערט? איך וועל נאָך שפּעטער אויך צייט האַבן צו זען. איך גלייב אינע, עס איז אַוודאי שיינ.

אַלטעלע — וואַרטען זי נור אינע מינוטע. איך ווערדע נור די מוטטער רופֿען. זי שרײַט גאַנץ הויך. מאַמעניו! מאַמעניו! מאַמעניו!

⁷⁹ אויסגעטראַכטע נעמען.

פערצנטער אַריינקום

סערקעלע, אַלטעלע, ר' גבריאַל

סערקעלע — וואָס שרייבסטו דאָ אַזוי, מײַן לעבן? וואָס וויל-סטו, מײַן האַרץ?

אַלטעלע — זע נאָר, מאַמעניו, וואָס מײַן ברייטיגאַם האָט מיר געשענקט! זי ווײַזט איר דאָס פֿינגערל. איך ביטטע דײַך, מאַמעניו! ציג אים נור, וואָס דו האָסט אַללעס זינעט וועגען געקויפֿט.

סערקעלע — באַקוקט דאָס פֿינגערל און גיט עס ווידער אַל-טעלען אָפּ. וווּ וועל איך דאָ אַצינד גיין זוכן? עס ליגט דאָרט ערגעץ צווישן דעם צירונג פֿאַרפֿאַקט, אוי, מײַנע כוחות!

אַלטעלע — גיט סערקעלען אַ קוש אין דער האַנט אַרײַן. איך ביטטע דײַך, מאַמעניו, ציג איהם, ציג איהם באַלד!

ר' גבריאַל — איז אַ ביסל ווי מִבֹּלבל געוואָרן. ע, ווי וועט זיך דאָ די מחותנתטע איצט מטריח זײַן! איך וועל נאָך שפּעטער אויך ציגט האַבן צו זען! לאַזט גיין! איך ווייס גאַנץ גוט, עס וועט מיר נישט פֿאַרפֿאַלן ווערן...

אַלטעלע — ניין, ניין, מאַמעניו! גאַלדענע מאַמעניו! געה, געה, ציג אים גלינד! זי נעמט זי אַרום און קושט זי.

סערקעלע — נו, נו, איך גיי שוין. זי גייט אין שלאָף-חדר אַרײַן.

ר' גבריאַל — ביטער! ער בלייבט שטיין גאַנץ מִבֹּלבל און פֿאַרטראַכט.

אַלטעלע — דאָ ווערדען זי עטוואָס שענעס זעהען. זי ווערדען ני ערראַטען... איך זאָגע איהנען, עס איזט הערליך.

ר' גבריאַל — אין דער שטיל, צו זיך. שלעכט, גבריאַל! מאַך דיר אַ האַרץ!

סערקעלע — קומט צו לויפֿן פֿון דעם שלאָף-חדר, ברעכט זיך די הענט און שרייבט. אוי, וויי! געוואַלד! איך חלש! געוואַלד!

בייַדע מיט אַ מאַל } אַלמטעלע — לויפֿט צו צו סערקעלען. וואָס איז דאָס? זי שרײַט. געוואַלד! געוואַלד!
 ר' גברײַאל — שרײַט זייער. מחותנתטע-לעב! וואָס איז דאָס? וואָס איז דאָס?

סערקעלע — שרײַט זייער שטאַרק. געוואַלד! מען האָט מיך באַגנבֿעט. איך בין אַוועק! אוי, וויי מיר! וואָס וועל איך איצט אַנ-הייבן? וואָס וועל איך איצט טאָן? זי שרײַט נאָך העכער און שלאַגט זיך מיט ביידע פֿויסטן אין קאַפּ אַרײַן. אוי, וויי, מנין האָב! מנין פּראַ-צע! משה! משה! מען האָט דאָך אונדז, נעבעך, גאָר בדלות געשטעלט! געוואַלד! געוואַלד! מנין צירונג, מנין צירונג, געוואַלד!

ר' גברײַאל — אום גאַטעס ווילן, זאָגט נאָר מיר, וואָס פֿעלט אַיך, וואָס? זינט איר געפֿאַלן? שרײַט נאָר נישט אַזוי! דאָס צירונג — זאָגט איר? עס איז אַוודאי דאָ... זוכט נאָר, זוכט נאָר גוט!

סערקעלע — קנייפֿט זיך מיט ביידע הענט אין די באַקן אַרײַן, ברעכט זיך די הענט און שלאַגט זיך אין קאַפּ אַרײַן, לויפֿט-אַרום אין שטוב און שרײַט, וואַרפֿט זיך אַנידער אויף דער קאַנאַפֿע. אוי, פֿינצטער איז מנין וועלט! דאָס גאַנצע קעסטל מיט צירונג איז נישטאָ! אוי, פֿאַרוויסט איז מנין לעבן! איך חלש! אוי, זוכטס, קינדער, זוכטס! אוי, געוואַלד! קומטס, קומטס, אַט אַ דאָרט איז עס געשטאַנען, אין שלאַף-חדר, אין מנין בעט, צוקאַפּנס! קומטס, קומטס, לאַמיר זוכן, געוואַלד! זיי לויפֿן אַלע אין שלאַף-חדר אַרײַן. דער פֿאַרהאַנג לאַזט זיך אַראָפּ.

פערטער אויפצי

די אייגענע שטוב ווי ביי דעם ערשטן אויפצי. עס איז נאָכט.
אויף דעם טיש ברענט זיך אַ ליכט.
ערשטער אַריינקום

סערקעלע, ר' גבריאל, זיי זיצן ביידע ביים טיש

סערקעלע — היבט זאָלן וווינען אין אזוי אַ שטאַט! מען זאָל
אין אזוי אַ גרויסער שטאַט נישט קענען קריגן איין מענטש, וואָס ער
זאָל מיר קענען עפעס אַן עצה געבן!
ר' גבריאל — גלייבט מיר, מײַן ליבע מחותנתטע-לעבן, אַז
איך ווייס אײַך אין דער זאָך גאַר נישט צו ראַטן. וואָרן בײַ אזוי אַן
אינטערעס איז דאָס בעסטע, אַז מען טוט נאָר נאָך זײַן אייגענעם
שכל. וואָרן איר, זאָלט לעבן, ווייסט דאָך בעסער פֿון איטלעכן, וווּ
איר האָט געהאַט דאָס קעסטל שטיין און קענט אַלע אנערע הויזלעכט
און אנגייערעס זייער גוט. נו, דאָכט זיך מיר, אַז איר וועט מיט
אנער קלוגן שכל מער קענען פועל זײַן ווי אונדז אַלע.

סערקעלע — אוי, מײַנע כוחות! ווייסט איר, עס האָט מיך פֿון
פֿרײַער אַן — אויף אַלע וויסטע וועלדער געזאָגט! — אַנגעכאַפט אין
אַ זינט אַ קלעמעניש, אַז איך ווייס גאַר נישט, וווּ איך בין ערגעץ אין
דער וועלט. הערט זשע צו, מײַן ליבער ר' גבריאל! איך האָב מיך
גאַר אַנדערש מיישבֿ געווען. מײַן דעה העט געווען, אַז איר זאָלט
אײַך אַ ביסעלע מיט רעדלעכן צעשמועסן. נאָר פֿאַרשטייט איר מיך,
אזוי קלוג, טאַקע קלוג, אַז ער זאָל זיך גאַר נישט שטויסן. דאָס הייסט
רעכט. איך באַדאַרף דאָך אײַך נישט ערשט צו לערנען. און איך

וועל מיך אליין נעמען צו הינדען און זי ווידער אַ ביסל אויספֿאַרשן. און איך זאָג אַיך, אַז דאָס האַרץ זאָגט מיר אַליץ, אַז מיר וועל'מיר אַוודאי מיט גאָטס הילף אַליץ בײַ זיי געווויר ווערן.

ר' גבריאל — דאָס, זעט איר, מחותנתטע-לעב, האָט מיר נישט פֿאַראיבל, רעדט איר ווי אַ קינד. וואָס מיינט איר: רעדלעך איז עפעס אַ נאַר? רעדלעך וועט זיך נישט תיכף שטויסן, ווי איך וועל נאַר אָנהייבן מיט אים צו שמועסן, נאָך וואָס איך בין צו אים געקומען? ובפֿרט נאָך, אַז ער איז יאָ אַ גנב, וועט ער זיך נישט היטן מיט איטלעכן וואָרט, וואָס ער וועט ריידן? איבער דעם איז מײַן עצה גאַר אַנדערשט: אַז איר זאָלט לעת-עתה גאַר אין גאַנצן לאָזן גיין און אַיך גאַר נישט וויסן מאַכן, אויב עס פֿעלט אַיך גאַר עפעס, און איך בין אַיך בטוח, אַז אין אַ קורצער צײַט וועט אַליץ אַרויס-קומען ווי בוימל אויפֿן וואַסער. וואָרן דער גנב וועט דאָך דאָס צירונג אַוודאי עמעצן וועלן פֿאַרקויפֿן. און ווער, זאָגט מיר נאַר, קען דאָס הי נישט אַינער צירונג? וועט מען אַיך אַוודאי אַליץ אָפּברענגען אין שטוב אַריין גאַר אומגעריכט.

סערקעלע — נו, יאָ, איר זײַט אפֿשר גערעכט. מיינט איר אַבער, אַז איך וועל עס בײַ דעמאָלט קענען אויסהאַלטן? וועל איך קענען רוען? וועל איך קענען לעבן? איז דאָס גאַר פֿאַר מײַנע פּוחות אַזוי אַ ווייטיק אויסצוהאַלטן? אַט גײט יום-טובֿ-לעב — אין וואָס גײט מען אין דער הייליקער שול אַריין? איך וועל דאָך אַפֿילו נישט אַ מאָל קענען אויף דער גאַס אַרויס מיך ווייזן, אוי, מײַנע פּוחות!

ר' גבריאל — איך פֿאַרשטיי, אַסור, נישט. האָט מען אַיך דען גאַר דאָס גאַנצע צירונג אַוועקגעטראָגן? ווי קען מען ריידן, עס האָט דאָך אַיך פֿאַרט נאָך עפעס געמוזט בלייבן?

סערקעלע — וואָס טײַטש? ווי אַזוי האָט מיר געקענט בלייבן, אַז מײַן גאַנץ צירונג איז געלעגן נאַר אין איין קעסטל און דער גנב האָט עס אין גאַנצן צוגענומען, נו, ווי אַזוי איז מיר געבליבן? צו דעם אַלעם אַבער איז דער פֿינצטערער גור-דין נאָך אַזוי גרויס, אַז דאָס האָט דווקא גראַד אין דעם טאָג געדאַרפֿט צו געשען, ווען דודס יאָר-

צינט איז. און דער גנב האָט דאָס נאָך אַזוי אָפגעטשיפֿערט ⁸⁰, ווילל ער האָט געוויסט, אַז עס קומט אין דעם טאָג קיין שום שטיקל צירונג נישט אויף מײַן לײַב אַרויף! אוי, ווינד און וויי איז מיר! איך ווער דאָך שוין טאַקע שיר נישט משוגע פֿאַר צרות! און דאָס ערגסטע איז נאָך, אַז עס וויל מיר אָפֿילו קיינער קיין עצה נישט געבן, וואָס איך זאָל טאָן, אוי, מײַנע פּוּחות! עס איז, כֿלעבן, טאַקע אמת, אַז ווען דער וואָגן פֿאַלט, זײַנען די רעדער צו שווער.

ר' גבריאַל — נו, אַדרבא, וואָס קען מען אַנך דאָ פֿאַר אַן עצה געבן? אַסור, אויב איך ווייס.

סערקעלע — נו, בעט איך דאָך אַנך, פֿאַלגט מיך נאָר דאָס איינע און שמועסט מיט רעדלעכן. וואָס האָט איר מורא? ער וועט דאָך אַנך דאָ קיין פֿאַטש נישט געבן. איך, ווייסט איין גאָט, קען דעם גנב נישט אין פנים אַרײַנקוקן.

ר' גבריאַל — נו, ווייסט איר זשע וואָס, מחותנתטע־לעב? איך וועל אַנך שוין דאָס אויך צוליב טאָן, איר זאָלט דערנאָך נישט זאָגן אַזוי אַבער אַזוי. נאָר דאָס איינע וועל איך אַנך נאָך בעטן, אַז איר זאָלט מיר אויך עפעס נאָכגעבן.

סערקעלע — נו, זאָגט נאָר, זאָגט וואָס?

ר' גבריאַל — איר זאָלט מוחל זײַן שיקן נאָך ר' יוחנן, אַז ער זאָל מיר אויך אַ ביסל העלפֿן, און איר מאָגט בטוח זײַן, אַז איך וועל מיט אים בײַנאַנד דעם בחור אויספֿרעגן, וועלן מיר אַוודאי פֿון אים געווייר ווערן אָפֿילו דאָס, וואָס ער האָט אונטער דעם לעבער. וואָרן וואָס צוויי איז פֿאַרט נישט איינער.

סערקעלע — יאָ, דאָס איז אמת, נאָר ווען קען דאָס זײַן?

ר' גבריאַל — ווען איר ווילט, פֿון מײַנעט וועגן כאָטש נאָך היינט.

סערקעלע — נו, גוט, אָט גיי איך תּיכּף שיקן נאָך ר' יוחנן.

⁸⁰ אויסגעהשבוּנט, אָפּגעאַרבעט, אויסגעמאַרקירט.

און איר קענט אינך דאָ ביידע אַנידערזעצן און אים לאָזן אַרײַנרופֿן.
איך וויל אַפֿילו גאָר נישט דערבני זײַן. זי הייבט זיך אויף אַוועקצוגיין.
ר' גבריאל — וווּ איז ער דען, דער בחור? ער איז דאָך
אודאי בני זיך אין דער היים! ווער ווייס, אויב ער וועט גאָר וועלן
אהערקומען?

סערקעלע — ע, וואָס רעדט איר! ער איז שוין דאָ בני מיר,
דער אַכבראַש! איך האָב מורא געהאַט פֿאַר דעם, אַז ער וועט נישט
קומען, האָב איך אים געלאָזט אַהער פֿאַרגאַרן און האָב אים געהייסן
זאָגן, אַז מיין משה רופֿט אים... און ווי ער איז אַהער געקומען, האָב
איך אים שוין נישט מער געלאָזט אַהיים. און אַזוי זיצט ער דריבען,
אין קיכשטוב, און צוויי שמשים פֿילבעווען ⁸¹ אים.

ר' גבריאל — דאָס האָט איר זייער גלייך געטאָן. איצט אָבער
מאַכט זשע שוין גאָר קיין שהיות נישט און שיקט תיכף נאָך ר' יוחנן,
וואָרן עס וועט שפעט ווערן. און זײַט אים טאַקע מודיע נאָך וואָס.
און גרייט-אַן עפעס אַ טרונק, פֿדי ער זאָל גיכער קומען, וואָרן ער
האָט דאָס נישט פֿינט.

סערקעלע — איך וועל שוין דאָ אַלץ אַרײַנשיקן. זי וויל
אַוועקגיין.

ר' גבריאל — עיקר שכחתי. קומט נאָר צוריק, נאָך איינס
האָב איך אינך צו פֿרעגן.

סערקעלע — קערט זיך אום צוריק. וואָס נאָך ווילט איר, וואָס?
ר' גבריאל — וואָס וועט אָבער זײַן, אַז רעדלעך וועט זײַן
אַזוי אַ קלוגער יונג און וועט זיך האַלטן בני איין וואָרט? וואָס וועט
איר טאָן, אַז ער וועט נישט וועלן מודה זײַן דעם אמת, הע?

סערקעלע — פֿאַר דעם זאָרגט אינך גאָר נישט! אַז ער וועט
דאָ נישט וועלן מודה זײַן, וועט ער שוין ערגעץ אַנדערש מודה זײַן?
טוט איר נאָר דאָס אינעריקע און זאָרגט אינך גאָר נישט פֿאַר מיר;
איך וועל שוין טאָן דאָס מײַניקע. זי גייט-אַוועק.

⁸¹ היטן.

צווייטער אַרײַנקום

ר' גבריאל אליין

פֿאַר איר פּוּח זאָל זי דאָס האַבן, וואָס זי וועט בײַ אים אויס־
פֿאַרשן. רעדלעכן האָט זיך אויך גראָד דעמאָלט פֿאַרגלוסט אַהער צו
קומען מיט הינדען זיך צו שפּילן! דאָ וועט שוין גאַר נישט העלפֿן; און
זי האָט זיך איין מאָל אינגערעדט, און רעדלעך האָט זי באַגנבֿעט, איז
שוין אָן עק, און און עס זאָל דאָ אַפּילו שוין קומען דער נשיא פֿון
בבל, וועט ער איר דאָס אויך שוין נישט קענען אויסריידן. אַ רחמנות,
כ'לעבן! זי וועט אים אַוודאי אַנטאָן געברוינטע ליד. ער וועט זיך
דאָס, נעבעך, אַ קריעה רייסן! נאָר קיליקאַווער משפּט ⁸²! איך מוז
אַבער פֿאַרט זען אים עפעס אַ טובֿה צו טאָן. איך מוז זי זען צו בעטן,
און זי זאָל אים כאַטש נישט אַפּגעבן אין קרימינאַל אַרײַן. איך ווייס
אַסור נישט, וואָס מען הייבט דאָ אָן מיט אים צו ריידן! נאָר עס וועט
דאָך זײַן אַ קערמעש ⁸³. זי מיינט, און פֿון ר' יוחננס וועגן האַב איך דאָס
געהייסן אַנגרייטן אַ שוועך ⁸⁴. ניין, ניין, איך אליין, נעבעך, באַדאַרף
די מעשה! גבריאל, מאַך זיך אַ האַרץ!

דריטער אַרײַנקום

ר' גבריאל, ר' יוחנן, חיים מיט אַ לאַנטער, אַ פֿלאַש מעד
און צוויי גלעזער

ר' יוחנן — גוטן אַוונט אַנד, ר' גבריאל!
ר' גבריאל — גוטן אַוונט, גוט יאָר, ברוך־הבאַ, ר' יוחנן!

⁸² אין קוליקאָוו, ביי לעמבערג, האָט מען אַ שוסטער פֿאַרמשפּט צו ווערן
אויפּגעהאַנגען, אַבער אַזוי ווי אין שטעטל איז געווען בלויז איין שוסטער,
דאָקעגן זייגען געווען צוויי שניידערס, האָט מען אַנשטאַט דעם שוסטער אויפֿ־
געהאַנגען אַ שניידער. — ⁸³ שמתהלע. — ⁸⁴ משקה.

ר' יוחנן — צו חיימען. גיי זשע און רוף אים אַרײַן און זאָג אים גאָר נישט, ווער עס רופֿט אים. הערסטו?

חיים — גייט אַוועק. גוט.

ר' יוחנן — דעם משא־ומתן, אָט אַ פנים, האָב איך אַיך צו פֿאַרדאַנקען. איר האָט דאָס געמוזט נאַראַיען⁸⁵, מען זאָל שיקן נאָך מיר.

ר' גבֿריאל — ווער, איך? אָסור! איך ווייס מער נישט, סערקע האָט מיך געשיקט אַהער רופֿן. און ווי איך בין געקומען, האָט זי מיר געזאָגט, אַז זי האָט שוין נאָך אַיך אויך געשיקט: אַז מיר זאָל'מיר דאָ זען ביידע בײַ רעדלעכן אויסצופֿאַרשן, אויב ער האָט איר קעסטל צירונג גענומען. און ס'אַנדערע, וואָס אַרט אַיך דאָס? אָט, מעד איז דאָ גענוג.

ר' יוחנן — יא, דאָס איז שוין רעכט. ער זעצט זיך און גיסט־ אָן ביידע גלעזער. נאָר נאָך וואָס האָט מיר דאָס געטויגט? איך זאָג אַיך דעם אמת, עס וועט דער גאַנצער שטאָט פֿאַרדריסן, מען זאָל פּולצלינג נעמען אָן ערלעכן יונג און אים מאַכן פֿאַר אַ גנבֿ. קומט מײַן שמועה אַפֿיר, איך קום אויך הי אין נגידישע הײַזער אַרײַן און האָב אים עטלעכע מאָל געהערט לויבן פֿאַר אָן ערלעכן סטודענט. אַפֿילו ר' דוד, עליו השלום, האָט זיך אַ מאָל אַרויסגעכאַפט מיט אַ וואָרט, אַז ער וויל אים גאָר נעמען פֿאַר אָן איידעם. איך האָב מיך דעמאָלט געריכט אַ סך שדכנות צו פֿאַרדיגען.

ר' גבֿריאל — נו, עס איז דאָך אָבער שוין פֿאַרפֿאַלן. גלייבט מיר, אַז די גאַנצע מעשה איז מיר אַליין אויך נישט ניהא. און איך האָב, כ'לעבן, חרטה וואָס איך האָב דער מחותנתטע גאָר צוגעזאָגט מיך צו פֿאַרען אַרום דעם עסק. נאָר מיר זײַנען דאָך שוין אין דער אַרבעט, מען קען דאָך עס שוין נישט בעסער מאַכן. ער טרינקט. לחיים, ר' יוחנן!

⁸⁵ רעקאַמענדירן.

ר' יוחנן — לחיים ולברכה! ער טרינקט. קיין חיות נישט פֿון
א גלעזל מעד.

פערטער אריינקום

ר' יוחנן, ר' גבריאל, רעדלעך, צוויי שמשים פֿירן אים
רעדלעך — וואס וואָלט איהר פֿאָן מיר? וואָהין פֿיהרט איהר
מיר?

ר' יוחנן — האָב נאָר גאָר קיין מורא נישט. אונדז וועל'מיר
דיר דאָ גאָר נישט טאָן. צו די שמשים. און עץ גייטס אַנך צוריק
אַרײַן. אַז מען וועט אַנך דאַרפֿן, וועט מען אַנך שוין אַרײַנרופֿן.
שמשים — גייען-אַוועק.

ר' גבריאל — צו רעדלעכן. זעצט אַנך אַנידער. צו ר' יוחנן.
ווי געפֿעלט אַנך דער משרת, דער שוטה! נאָר צוויי גלעזלעך האָט
ער אַרײַנגעבראַכט! ער טרינקט-אויס זײַן גלעזל מעד. גיסט ווידער
אַן און גיט רעדלעכן. טרינקט אַ גוט גלעזל מעד!
רעדלעך — איך דאַנקע איהנען, איך טרינקע קיינע גניסטיגע
געטרענקע⁸⁶.

ר' גבריאל — נישקשה, טרינקט, טרינקט! איר שטודירט דאָך
דאָקטערײַ. עס מוז דאָך בײַ אַנך אין די ביכער אויך שטיין געשריבן,
אַז מעד איז זייער אַ געזונטע משקה?

ר' יוחנן — נו, וואָס נייט איר אים דאָ? קומט מײַן שמועה
אַפֿיר, פֿרעגט נישט דעם רופֿא נאָר דעם חולה. מיר, צו מײַנע מע-
רידן, ווייס איך, מאַכט דער מעד זייער גוט. פֿון דעסט וועגן האָב
איך פֿינט, אַז מען נייט מיר, איך זאָל דווקא טרינקען. ער טרינקט.
ר' גבריאל — צו זיך אין דער שטיל. אַסור, אויב איך ווייס,
וואָס איך זאָל דאָ גאָר אָנהייבן צו שמועסן. ער טרינקט⁸⁷.

⁸⁶ הייסע געטרענקען, אַלקאהאָל. — ⁸⁷ דער דאָזיקער רעפּליק, וואָס פעלט
אין מ. וויינרייכס ווערסיע פֿון 1925, געפינט זיך אין דער וואַרשעווער
אויסגאַבע פֿון 1875.

ר' יוחנן — צי דאכט זיך מיר, איך האָב דיך אַמאָל געזען
 אויבן בײַ ר' יצחק רויטפֿעלד?
 רעדלעך — מעגליך.
 ר' יוחנן — פֿלעגסטו דאָרט אָפֿט אַרײַנצוקומען?
 רעדלעך — ווען עס מיר די צײַט ערלויבטע.
 ר' יוחנן — דו האָסט דאָרט עמעצן געמוזט געבן אַ שעה?
 רעדלעך — גיין.
 ר' יוחנן — וואָס דען ביסטו דאָרט געווען פֿאַר אַ מחותן?
 רעדלעך — ער איזט מיט מיר אויס איינער שטאַדט אונד
 איזט צוגלײַך מײַן בעסטער פֿרײַנד.
 ר' יוחנן — דיין פֿרײַנד? אַך איז מיר! ר' יצחק רויטפֿעלד —
 דיין פֿרײַנד? ווי קומסטו צו אים? דו רעדסט דאָך עפעס נאַרישקייט!
 ער איז אַ גרויסער עושר און פֿון שײַנע לײַט דערצו, כאָטש ער גײַט
 דײַטש! מילא, ווי קומסטו צו אים?
 רעדלעך — ער פֿלעגט מיט מײַנעם זעליגען ⁸⁸ פֿאַטער אין
 דער אינטימסטער פֿרײַנדשאַפֿט צו לעבען אונד איזט עס גון מיט מיר.
 ר' יוחנן — דיין טאַטע האָט געהייסן זעליג?
 רעדלעך — מײַן פֿאַטער וואָר ר' סאַלאַמאָן רעדליך אויס
 פראַג.

ר' יוחנן — ר' זלמן רעדלעך פֿון פראַג? איך האָב אויך אַמאָל
 פסח געהאַלטן אין פראַג בײַ איינעם ר' זלמן רעדלעך. נאָר, קומט
 מײַן שמועה אָפֿיר, איין רויטע קו איז פֿאַראַנען? מסתמא האָבן דאָרט
 געמוזט זײַן צוויי ר' זלמן רעדלעכס. וואָרן דער, וואָס איך האָב בײַ
 אים געגעסן פסח, איז געווען אַ גרויסער גביר, אַ גרויסער אַדיר, און
 צו דעם זײַער אַ כשרער ייד, כאָטש ער איז געגאַנגען דײַטש. איך
 האָב מיר דאָרט בײַ אים געהאַט אַ קינצלעכן יום-טובֿ! די מאַכלים,
 די משקאות! עס איז עפעס געווען אין איטלעכן טויזנט טעמים. און
 אַלץ אין זילבערנע פֿלים! איך געדענק אַזוי ווי הײַנט, מען האָט דעם

⁸⁸ הייליקן (הייליק זיין אַנדערס).

אנדערן טאָג פסח אין דער פֿרי אויפֿגעגעבן אויפֿן טיש אַ צימעס — דאָרט אין טיף דניטשלאַנד רופֿן זיי עס אָן אויף דניטש „אַ צאַמאַס“ — קען איך בנאמנות שווערן, אַז דער טעם ליגט מיר נאָך אין מויל. און ווער שמועסט נאָך דעם עסן, האָט דער מענטש אַ ביסל אַנגעהויבן צו שיטן מיט תורה, מעגט איר מיר גלייבן, קומט מנין שמועה אפֿיר, מען קען דאָך נישט אַלץ אַזוי געדענקען, אָבער איך זאָג אַנך, איך בין גאָר נבהל ונשתומם געוואָרן — עס איז עפעס געווען מתוק מדבֿש! ער טרינקט.

ר' גבריאל — צו זיך, אין דער שטיל. דער טעם פֿון דעם צאַמאַס ליגט אים נאָך אין מויל און די תורה קען ער נישט גע-דענקען!

ר' יוחנן — און איסרויחג, צום געזעגענען, האָב איך נאָך געקריגן זייער אַ פֿינעם צידה לדרך. איך זאָג אַנך, איך האָב פֿון דעם ר' זלמן אַזוי מקבל תענוג געווען, וואָס איך קען אַנך גאָר נישט דערציילן אַזוי פֿיל. מילא, אַז דו ביסט יאָ אַ פּרעגער, האָסטו דאָך אים געמוזט קענען? זיין ווייב האָט געהייסן לאה, זי מעג הייסן לאה, וואָרן אַזוי אַ צנועה, אַזוי אַן אישה פשרה איז גאָר ביי אונדז נישט בנמצא. האָסטו זיי געקענט?

רעדלעך — ווישט זיך אויס די אויגן און וויינט. אַ, ליידער זינד זיי ביידע ניכט מעהר.

ר' יוחנן — אַזוי? זיי זענען גאָר אַרויס פֿון פּראָג? עס איז מיר אפֿילו אַ גרויס חידוש: צו האָבן זעלכע נחלאות אין אַזוי אַ גרויסער שטאָט, ווי פּראָג איז, און זיך פּלוצלינג גאָר פֿון העלער הויט אויסצוציען? וווּ וווינען זיי אַצינד?

רעדלעך — וויינט זייער שטאַרק און ווייזט מיט דעם פֿינגער אַרויף צום הימל. דאָרט ⁸⁹ וואָ יעדער אונטערשיד אויפֿהערט, דאָרט

⁸⁹ דער גאַנצער רעפּליק ווערט דאָ איבערגעגעבן אין ייִדיש/ וווּ עס הערט אויף יעדער חילוק, דאָרט וווּ יעדער ווערט באַלוינט כּפּי די אמתע פּאַרדינסטן. דאָרט ווהיין יעדער מענטש מוז אוועקגיין, איבערלאַזנדיק דאָ די וועלטלעכע פּאַרמעגנס.

וואָ יעדער נאָך וואָהרען פֿערדינסטען בעלאַהנט ווירד. דאָרט, וואָהין, די וועלטליכען גיטער היר צוריקלאַססענד, יעדער מענש וואַנדערן מוס.

ר' יוחנן — וואָס? ר' זלמן איז געשטאַרבן? ברוך דיין אמת! אַ, וואָ, אַ שאַד, אַ גרויסער שאַד, כ'לעבן! אַ כשרער ייד געוועזן. און לאה אויך? דאָס הייסט אַ צרה, רחמנא ליצלן! ער איז זיך אַ ביסל מיישב. מילא, זאָג זשע מיר נאָר, איך בעט דיך, עס האָט עפעס גע- מוזט איבערבלייבן אַ בחורל נאָך זיין קומט מין שמועה אַפיר, איך דערמאָן מיך נאָך אַזוי ווי היינט, איך האָב דאָרט געזען זייער אַ שיין ינגעלע ביים טיש זיצן... וווּ איז עס, נעבעך, אַהינגעקומען?

רעדלעך — ווישט זיך אויס די אויגן. אַ⁹⁰, דינעס בחורל האָט ניכט נור אַלליין זינע בראַפֿע, ליבענסווירדיגע עלטערען, זאָג- דערן אויך איהר גאַנצעס הינטערלאַססענעס פֿערמעגען דורך פֿערשי- דענע אונגליקספֿעללע פֿערלאָרען אונד שטעהט יעצט אויף דען פונקט אויך זינען גוטען רוף צו פֿערלירען.

ר' יוחנן — וואָס? דאָס פֿאַרמעגן האָט ער אין גאַנצן אָנגע- וווירן? איך בין אַוועק⁹¹, אַזוי אַן עשירות! אַזוי אַ האָב, ווי אין דעם הויז האָט געשטעקט! אַ, וואָ! ווייסטו, איך פלאַץ שיער פֿאַר עגמת- נפֿש! ער טרינקט. מילא, זאָג מיר נאָר, זאָלסט מיר געזונט זיין, ווער איז דאָס דער גוטער רב, וואָס דו זאָגסט עפעס, אַז דער קליינער וועט אים פֿאַרלירן?

רעדלעך — איך רעדע היר פֿאַן קיינען רב, זאָנדערן פֿאַן דען גוטען רוף, דאָס הייסט, פֿאַן דען שם טוב, דען דער יונגע רעדליך יעצט פֿערלירען זאָלל.

⁹⁰ דער גאַנצער רעפליק אין יודיש/ אַ, דאָס דאָזיקע בחורל האָט נישט בלויז זינע ווילע, ליבע עלטערן, נאָר אויך זייער גאַנץ איבערגעלאָזט פֿאַר- מעגן פֿאַרלוירן דורך פֿאַרשיידענע אומגליקפֿאַלן און געפינט זיך איצט אין אַ מצב אויך צו פֿאַרלירן זיין גוטן שם ("רוף", אויף דייטש). — ⁹¹ איך קען נישט אויסהאַלטן!

ר' יוחנן — דעם שם טוב מיינסטו? דערצייל מיר נאָר, איך בעט דיך, ווי אזוי פֿאַרלירט מען דאָס אַ שם טוב? ער טרינקט.
 ר' גבריאל — טרינקט אויך. פֿון דעסט וועגן באַדאַרפֿט איר נישט אזוי צו וויינען, מײַן ליבער ר' רעדלעך. וואָרן מאַלע עס שטאַרבט אין שטאַט אַן עושר אַדער אַ שיינער ייד, פֿון דעסט וועגן יאָמערט מען גאָר נישט אזוי שטאַרק.

רעדלעך — הערען זי ערשט⁹², דאָן ווערדען זי צו אורטנילען וויסען. לידער ר' סאַלאַמאָן רעדליך זאָמט זײַנער פֿרוי לאה זינד, נאָכדעם זי צוויי יאָהרע בעשטענדיג קראַנק וואַרען, אין איינעם מאָ- נאַטע געשטאַרבען. נאָך וועהרענד איהרעס לעבענס ערבטען די בע- ריהמטעסטען ערצטע אונד אַפּאַטהעקער די איינע העלפֿטע איהרעס

⁹²/דער גאַנצער רעפּליק, רעדלעכס, ווערט דאָ געגעבן אין יודישער איבערזעצונג. קודם הערט, נאָך דעם וועט איר קענען אַרויסזאָגן אַ מיינונג. דער דאָזיקער ר' סאַלאַמאָן רעדלעך צוזאַמען מיט זײַן פֿרוי לאה זײַנען, נאָך דעם ווי זײ זײַנען צוויי יאָר כּסדר קראַנק געווען, געשטאַרבן אין איין חודש. נאָך בעת זײער לעבן האָבן די באַרימטסטע דאָקטוירים און אַפּטייקערס גע- ירשנט אַ העלפֿט פֿון זײער פֿאַרמעגן, אזוי ווי די אַדוואַקאַטן די אַנדערע העלפֿט נאָך זײער טויט, און זײער איבערגעבליבן בחורל איז געצווונגען געווען אַנצוקומען צו דעם חסד פֿון אַ פרעמדן מיט דעם נאָמען ר' דוד גוטהערץ, וועלכער איז געווען זײַנע עלטערנס אַן אַלטער באַקאַנטער. דער דאָזיקער ר' דוד האָט גענומען צו זיך דאָס דאָזיקע קינד און האָט פֿאַרטראָטן בײַ אים דעם פּאַטערס אַרט. אָבער דער כּוס פֿון די צרות איז נאָך נישט פֿול געווען צום אַריבערגעגאַסן ווערן, איז עס דער השגחה עליונה געפעלן געוואָרן אים אַנצופֿילן מיט די טײַערסטע פֿון זײַנע איצטיקע זעלטענע חפּצים: דײַנו, דער דאָזיקער ר' דוד גוטהערץ איז פּלוצלינג געשטאַרבן אויף זײַן רײזע קיין אַמע- ריקע און ער האָט באַשטימט זײַן שוועסטער סערקעלע פֿאַר די אוניווערסאַל יורשטע פֿון זײַן גאַנצן פֿאַרמעגן. מחמת דעם האָט דער דאָזיקער אײַנציקער זון פֿון דעם ר' סאַלאַמאָן רעדלעך געמוזט שווער פֿאַרדינען זײַן שטיקל ברויט דורך געבן לעקציעס. אײַנע פֿון די דאָזיקע לעקציעס האָט ער געהאַט בײַ דער דערמאַנטער סערקעלע... (ער טוט זיך פּלוצלינג אַ שטעל-אויף) ער שטייט איצט פֿאַר אײך און איז באַשולדיקט דורך דער דאָזיקער סערקעלע אין אַ מײַאסער גנבה. (ער וויינט).

פֿערמעגענס, זאָ ווי די אַדפֿאַקאַטען די אַנדערע העלפֿטע נאָך איהרעם טאָדע, אונד איהר צוריקגעלאָסענעס בחורל ווארדע גענעטהיגעט צו דער מילדטעטיגקייט איינעס פֿרעמדען, נאָמענס ר' דוד גוטהערץ, דער איין אַלטער בעקאַנטער זינער עלטערען וואַר, זיינע צופֿלוכט צו נעהמען. דיזער ר' דוד נאָם זיך דיזעס קינדעס אָן אונד פֿערטראַט בני דיזעס די פֿאַטערשטעללע, אַלס אָבער דער קעלך דער ליידען נאָך ניכט צום איבערפֿליסען פֿאַלל וואַר, זאָ געפֿיל עס דער פֿאַר-זעהונג, איהן מיט דען טהייערסטען זינער יעצטיגען קאַסטבאַרקייטן צו ערפֿיללען: נעהמליך, דיזער ר' דוד גוטהערץ שטאַרבט פֿלוצליך אויף זינער ריזע נאָך אַמעריקאַ אונד זעטצטע זינע שוועסטער סערקעלע אַלס אוניווערזאַל-ערבין זינעס גאַנצען פֿערמעגענס אַנן. נון, מוסטע דיזער איינציגע זאָהן דעס ר' סאַלאַמאָן רעדליך זיין שטיק-כען בראַט מיטטעלסט לעקציאָנען געבען מיהזאַם פֿערדיגען. איינע דיזער לעקציאָנען האַטטע ער בני גענאַנטער סערקעלע צו געבען... ער גיט זיך פֿלוצלינג אַ שטעל-אויף פֿאַר ר' יוחנן. אונד שטעהט יעצט פֿאַר איהנען, פֿאַן דיזער סערקעלע איינעס שענדליכען דיב-שטאַהלס בעשולדיגט. ער וויינט.

אַלע — בלייבן זיצן אַ פֿאַר מינוטן גאַר שטיל.

ר' גבריאל — מילא, האַט דאָך עפעס אַ פנים, אָז איר אַליין זינט דאָס ר' זלמנס זון?

ר' יוחנן — וואָס? דו ביסט דאָס ר' זלמנס בן-יחיד?

רעדלעך — ליידער בין איך עס זעלבסט. ער וויינט און פֿאַרדעקט זיך דאָס פנים מיט אַ פֿאַטשיילע.

אַלע — בלייבן ווידער זיצן אַ פֿאַר מינוטן שטיל.

ר' גבריאל — צו זיך אין דער שטיל. גבריאל! געדענק אין דיר אַליין, למען-השם, מאַך דיר אַ האַרץ! ער טרינקט. דער מעד איז זייער גוט. טרינקט, ר' יוחנן!

ר' יוחנן — טרינקט, צו רעדלעכן: לחיים, ר' זלמנס זון! ער טרינקט-אויס, גיסט ווידער אָן און גיט רעדלעכן. טרינק, כילעבן,

א גלעזל מעד! טרינק, טרינק, וועסט א הנאה האבן! דער מעד איז
א ביסל מחיה. טרינק, איך בעט דיך!
רעדלעך — איך דאנקע איהנען, איך טרינקע ווארהאפטִיג
קינע גניסטיגע געטרענקע.

ר' יוחנן — נו, קומט מיין שמועה אפיר, עס איז תמיד זייער
גוט, אז מען צעשמועסט זיך א ביסל. זאג זשע מיר איצט אבער,
אדרבא, אז דו ביסט יא ר' זלמנס זון, אז איך האב יא געקענט דיין
טאטן און דיין מאמען — פון וואנען קומט דאס, אז דו זאלסט אזוי
א נישט שיינע זאך טאן? מאל דיר, דו האסט דאך אודאי אמאל גע-
מוזט לערנען חומש, און ווייסט דאך, אז עס שטייט ביי אונדז אין
דער הייליקער תורה אנגעשריבן „לא תגנוב“... קומט מיין שמועה
אפיר, דאס איז דאך עפעס גאר קיין שטייגער נישט... און אז עס גייט
שוין א מענטשן יא א מאל שלעכט, מוז ער שוין פאר דאס ווערן
א גנב?

ר' גבריאל — אודאי איז אמת, שיקט זיך דאס גאר פאר
אזוי א יונגן מאן ווי איר זניט?
רעדלעך — הערען ⁹³ זי, מיין ליבער ר' גבריאל! איך זאללטע

⁹³ אָט דער גאַנצער רעפּליק, ביזן סוף, ווערט איבערגעזעצט אין ייִדיש,/
הערט, מיין ליבער גבריאל! איך האב אייגנטלעך בדעה געהאט — היות איך
ווייס זייער גוט, אז אלע מיינע רייד וועלן זיין ארויסגעוואָרפֿן — צו לאָזן
איער פראַגע אָן אַן ענטפער. ווייל איך ווייס זייער גוט, אז מחמת פאַראורטייל
האַלט איר יעדן ייִדישן סטודענט פאַר אַ מענטש, וועלכער איז פעיק צו באַגיין
יעדעס אומרעכט, אפילו יעדעס פאַרברעכן, אָן שום געוויסנסיסן. און איך
האַב דעריבער געוואַלט מיר איינשפּאַרן רייד. אָבער דאָס זעלבסטבאַווסטזיין,
אַז מען קאָן זיך שטעלן פאַר דעם אַלמעכטיקן גאָט מיט אַ ריין געוויסן, איז
אויך גאַנץ גענוג צו איבערצייגן דעם קורצזיכטיקן מענטש אין זיין אומשולד.
און איז עס דען נישט אַ חוב פון יעדן איינעם אויך פאַר אים זיך צו רעכט-
פאַרטיקן און ווי ווייט מעגלעך זיך צו פאַרטיידיקן? בכּוּ, מיין ליבער ר' יוחנן,
נאַר דער דאָזיקער חוב צווינגט מיך דאָ אַדער אין דער הייליקער שול, אין
דער אָנעזונהייט פון דעם היגן חשובן ראַבינער, אויפצוווייזן דורך אַ הייליקער
שבועה מיין אומשולדיקייט.

אייגנטליך, אינדעם עס מיר זעהר גוט בעוויסט איזט, דאָס אַללע
 מײַנע וואָרטע פֿרוכטלאָז בלייבען ווערדען, איהרע פֿראַגע אונבע-
 אַנטוואָרטעט לאַססען, דען איך ווייס זעהר גוט, דאָס איהר אויס פֿאַר-
 אורטייל יעדען ייִדישען סטודענטען פֿיר איינען מענשען האַלטעט,
 דער יעדעס אונרעכט, יאָ זאָגאַר יעדעס לאַסטער, גאַנץ אַהנע גע-
 וויסענסביסע אויסצואיבען פֿעהיג זיי, אונד זאָללעט דאַרום שאַן
 מײַנע וואָרטע שפּאַרען. אַלליין איזט יענע זעלבסטבעוויסטהייט, דאָס
 מאַן פֿאַר דעם אַלמעכטיגען גאָטט מיט רײַנעם געוויססען ערשיינען
 קעננע, אויך הינרייכענד גענוג, דעם קורצזיכטיגען מענשען פֿאַר זײ-
 נער אונשולד צו איבערצייגען. אונד איזט עס דען ניכט אננעס יעדען
 פֿפֿליכט, זיך אויך פֿאַר דיזעם צו רעכטפֿערטיגען, אונד, ווי ווייט
 מעגליך איזט, צו פֿערטיידיגען? אַלזאָ, מײַן ליבער ר' יוחנן, נור
 דיזע פֿפֿליכט אַלליין איזט עס, וועלכע מיך דאַצו נעטיגעט, היר
 אָדער אין דער הייליגען שולע בני אַללעם, וואָס נור הייליג איזט אין
 דער וועלט, אין געגענוואָרט דעם היזיגען עהרענווערטען ראַבינערס
 מיטטעלסט אַבלעגונג איינעס פֿירכטערליכען שוואַרעס מײַנע אונשולד
 צו בעצייגען.

ר' גבריאל — אַ שבועה? באַ! דאָס איז עפעס פֿאַר סערקעלען
 קיין גרויסער מורה מורינן.

ר' יוחנן — צו ר' גבריאלן, האָט מיר נישט פֿאַראיבל, פֿאַר
 וואָס? אַ שבועה איז טאַקע אַ שבועה, נאָר קומט מײַן שמועה אַפֿיר...
 צו רעדלעכן, ר' גבריאל מיינט נאָר, איז דען סערקעלע אַזוי אַ נאָר,
 אַז זי זאָל אייך גלייבן אויף אַ שבועה?

רעדלעך — כאַפט זיך אַן מיט ביידע הענט ביים קאַפּ, נון⁹⁴,
 ווען אויך מײַן ערשטער שוור, דען איך אין מײַנעם לעבען אַבצור-

⁹⁴ ווען אפילו מײן ערשטע שבועה, וואָס איך האָב אין מײן לעבן באַ-
 שלאָסן צו געבן, ווען אויך דער דאָזיקער שווערער טריט זאָל נישט בכוח זיין
 מיך צו ראַטעווען (ער הייבט-אויף די הענט צום הימל), טאָ ראַטעווע דו, דו
 אַלצוויסנדיקער גאָט, דיין אומשולדיק באַשעפעניש פון דער דאָזיקער שענד-
 לעכער רכילות!

לעגען בעשלאַססען האַבע, נון, ווען אויך דיזער מיר זאָ אייססערסט
שווערע שריטט מיך ניכט צו רעטטען פֿערמאַג... ער הייבט-אויף
ביידע הענט קעגן דעם הימל. נון, זאָ רעטטע דו, דו אַללוויסענדער
גאַט, דײַן אונשולדיגעס געשעפּף פֿאַן דיזער שענדליכען פֿערליימ-
דונג! ער וויינט.

ר' גבריאַל — צו זיך אין דער שטיל. איך קום דאָ אויך
גענוג אָפּ חיבוט-הקבֿר.

ר' יוחנן — פֿון דעסט וועגן באַדאַרפֿסטו נישט אַזוי צו וויי-
נען. וואָרן, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, סערקעלע איז אויך נישט זייער
אומגערעכט. בײַ איטלעכן מענטש איז דאָס זײַניקע זייער טייער. נאָר
דאָס גלייכסטע העט געווען, אַז דו זאָלסט דיך פֿאַרט מיישׁבֿ זײַן און
זאָגן דעם אמת. וואָרן איך מוז דיר מגלה זײַן, אַז סערקעלע וועט
אַוודאי ניט שווינגן. און איך האָב זייער מורא, אַז דו וועסט פֿון איר
נישט גוט אַפּשנידן.

ר' גבריאַל — און איך זאָג אײַך אויך, מײַן ליבער ר' רעד-
לעך, אַז איך האָב אויך זייער מורא דערפֿאַר. וואָרן איר קענט נאָך
גאָר נישט די סערקעלע, וואָס דאָס פֿאַר אַ מענטש איז.

רעדלעך — וויינט שוין נישט, נאָר שמועסט מיט כוח. גלוי-
בען ⁹⁵ זי מיר, מײַן ליבער ר' גבריאַל, דאָס איך דיזע סערקעלע זעהר
גוט קענע אונד פֿיללייכט פֿיל בעסער אַלס יעדער, דער זי קענט.
יעדאָך פֿירכטע איך זי יעצט, טראָטן איהרעס אייסערסט באַזוהאַפֿטען
כאַראַקטערס, גאַנץ אונד גאָר ניכט. דען גאַטט דער וועלטענריכטער
ווייסט, דאָס מײַן געוויסען ריין זיי אונד ווירד, האַפֿפֿענטליך אויך

⁹⁵ דער גאַנצער רעפּליק/ גלייבט מיר, מײַן ליבער ר' גבריאַל, אַז איך
קען זייער גוט די דאָזיקע סערקעלע און אפשר בעסער פֿון יעדן, וואָס קען זי.
פֿון דעסט וועגן האָב איך איצט פֿאַר איר גאָר קיין מורא נישט, נישט געקוקט
אויף איר גאָר קריגערישן כאַראַקטער. וואָרעם גאַט, דער שופּט פֿון וועלטן,
חייסט אַז מײַן געוויסן איז ריין און וועט מן הסתם אויך פֿירן דאָס האַרץ פֿון
דעם שטראַפֿריכטער, אַז זיין אורטייל זאָל זיין צוגעפֿאַסט צו מײַן אומשולדיקייט.

דאָס הערץ דעס קרימינאַל-ריכטערס זאָ לניטען, דאָס זנן אורטהייל
מנינער אונשולד ענטשפרעכען ווירד.

ר' גבריאל — צו ר' יוחנן. מילא, וואָס טויג מיר דאָס? מאַכט
זשע שוין אַ סוף, וואָרן ווי איך זע אַזן, וועלן מיר דאָ הנינט מיט
אים צו קיין עק נישט קומען. מיר האָבן דאָס אונדזעריקע געטאָן און
גענוג. מאַכט אַן עק!

ר' יוחנן — גיסט־אָן ביידע גלעזלעך און נייגט־אויס די פֿלאַש.
אַן עק איז אַן עק! קומט מנין שמועה אַפֿיר, אונדז האַמיר געטאָן,
וואָס עס איז נאָר אין אונדזער יכולת געווען. ער טרינקט־אויס. און
אַן עק!

ר' גבריאל — שרײַט. שמשױם, קומט־אַרײַן!

שמשױם — קומען אַרײַנצוגיין.

ר' יוחנן — צו רעדלעכן. איצט גיי מיט זיי צוריק, פֿון וואָנעט
דו ביסט געקומען! צו די שמשױם. און הייסטס טאַקע אין איין וועגס
סערקעלען אַרײַנקומען.

שמשױם — גוט, גוט.

רעדלעך — גוטע נאַכט, מנינע העררען.

ר' גבריאל און ר' יוחנן — ביידע מיט אַ מאַל. גוט, נאַכט,

גוט יאַר!

רעדלעך מיט די שמשױם — גייען־אַוועק.

פינפטער אַרײַנקום

ר' יוחנן, ר' גבריאל

ר' גבריאל — צו זיך אין דער שטיל. געלויבט צו גאָט, אַז

איך בין שוין דעם פֿאַרשוואַרצטן קלאַפּאַט ⁹⁶ פֿטור געוואָרן!

ר' יוחנן — נייגט־אויס די פֿלאַש. פֿאַר וואָס האָט איר אַבער

נאָך אזוי ווייניק מעד געהייסן אַרײַנברענגען?

⁹⁶ זאַרג, דאַגה.

ר' גבריאל — און אז איך זאל שוין געווען הייסן, וואלט מיך סערקע תיכה געווען געפאלגט?
ר' יוחנן — ע, ווי קען מען ריידן? קומט מנין שמועה אפיר, עס איז דאך דא קיינער נישט איר משרת! זי העט אויך גאנץ גערן, מען זאל איר ארבעטן אומזיסט... איך וועל איר אבער נישט שענקען, נישקשה.

זעקסטער אריינקום

ר' יוחנן, ר' גבריאל, סערקעלע

סערקעלע — קומט-אריין צו לויפן. נו? האט ער מודה געווען?
ר' גבריאל — בא! עפעס אזוי, עפעס אזוי... מען קען נישט ארויס פון אים.

ר' יוחנן — וואס זאל איך אנטן דא א סך דערציילן און אנט-ברייצען? איך וועל אנטן ליבער זאגן בקיצור און קיין שהיות נישט מאכן: מיר האבן אים דא גענוג געפארשט, אהין און אהער, איינער אויף דער זיט און איינער אויף דער אנדערער זיט, קורץ, קומט מנין שמועה אפיר, מיר האבן ביידע, איך ווי א גוטער פריינד און ר' גבריאל ווי אנטער חתן, אונדזערע רייד נישט געזשאלעוועט, מיט גוטן און מיט בייזן, ווארן, קומט מנין שמועה אפיר, אז מען וויל עמעצן א טובה טאן, מוז מען דאך פרווון אויף אלע זיטן. איך האב באזונט-דער אין אים אריינגערעדט און אנטער חתן, זאל לעבן, האט זיך באזונדער זייער א סך מי געגעבן אין דער זאך, מיר האבן אים גע-שטראפט און מוראס געמאכט, און דערנאך ווידער געבעטן מיט גוטע ווערטער, ווארן, קומט מנין שמועה...

סערקעלע — איז זייער אומגעדולדיק, זי פאלט אים אין די רייד אריין. קומט מנין שמועה אפיר אהין, קומט מנין שמועה אפיר אהער, און צום סוף ווייס איך אלץ נישט, וואס ער האט געזאגט, — זאגט מיר נאר דאס איינע ווארט: האט ער מודה געווען צי ניין?
ר' יוחנן — מודה געווען, הייסט עס, האט ער, פראוודע, נישט,

נאָר ער זאָגט, אַז ער וויל גיין אין שול אַרײַן, אין קיטל און טלית,
שווערן בײַ אַ רײַניקייט, אַז ער ווײַסט נישט פֿון נישט צו זאָגן.

סערקעלע — שמײַכלט מיט כעס און מאַכט חזק, פּשיטאָ?
— זעט איר, דאָס איז גאָר קיין קאַטאַוועס נישט! רעדלעך וויל גיין
שווערן! אַ, וואָ! עס גײט זיך גאָר אַ מורא אָן! צו ר' גבֿריאלן. איך
פֿאַרשטיי אָסור נישט, וואָס שווינגט איר נאָך, ר' גבֿריאל? רעדט איר
אַנך אויך דאָס אַנן, אַז איך בין דער נאָר און גלייב אין דעם הול-
טיס שבוּעות?

ר' גבֿריאל — איך האָב שוין דאָס פֿרײַער געזאָגט צו ר' יוחנן.
סערקעלע — מילא, וואָס קומט מיר דאָ דערפֿון אַרויס פֿון
די רײַד? איך האָב מיך אַצינד שוין גאָר אַנדערש מײַשׂבֿ געווען, איך
וועל מיר שוין מיט אים אַן עצה געבן. נישקשה, סערקע איז נאָך
נישט געשטאַרבן. ער האָט זיך גוט דערפֿרעגט.⁹⁷ איך וועל נאָר אָבער
נאָך איין פֿרוו מאַכן און הינדען אַ ביסל אויספֿרעגן, אפֿשר וועל איך
בײַ איר עפעס מער פֿועלן, ווי איר האָט בײַ אים געפֿועלט... וואָרן
ווי איך זע אַנן, איז מיט פֿרעמדע הענט נאָר גוט פֿייער צו שאַרן.

ר' גבֿריאל — איך בעט אַנן, מחותנתע-לעב, וואָס זײַט איר
אונדז חושד? מיר האָבן אַודאי גענוג געטאָן; אַז ער האַלט זיך אָבער
בײַ איין וואָרט. דאָ, דאָכט זיך מיר, העלפֿט שוין קיין תּליון אויך
נישט.

ר' יוחנן — נו, אַדרבא, וועלן מיר זען, וואָס איר קענט; וועלן
מיר זען, אויב איר וועט בײַ הינדען עפעס מער געווירן ווערן. און
גלייבט מיר, אַז איך ווינטש עס אַנך בתּם לב⁹⁸, אַז איר זאָלט מער
פֿועל זען, ווי מיר, נאָר... ער ציט-אויף די פֿלייצעס. מיר דאָכט זיך,
אַז אַנער טרחה, נעבעך, איז גאָר אומזיסט.

ר' גבֿריאל — אי, פֿאַר וואָס? איך האַלט מיט דער מחותנתע,
אַז פֿון הינדען קען זען, זי וועט זי נאָר אַ ביסל סטראַשען, וועט זי
תיכף מודה זען.

⁹⁷ אַנגעטראַפֿן.

⁹⁸ (בראשית כ') מיטן גאַנצן האַרצן, אומשולדיק, תּמימותדיק.

סערקעלע — און אז זי וועט אפילו נישט וועלן מודה זיין, איז דאך נאך דא עפעס א קרימינאל אויף דער וועלט, אוי, מנינע כוחות!

ר' יוחנן — עס מוז שוין שפעט זיין? ער שטייט-אויף. איך וועל שוין גיין אהיים. און אייך, סערקעלע, בעט איך, איר זאלט אייך פארט נישט אזוי אהין מיט דעם קרימינאל. ווארן, קומט מנין שמועה אפיר, עס איז פארט בעסער מיט גוטן ווי מיט בייזן.

ר' גבריאל — דאס איז ר' יוחנן זייער גערעכט. ווארן אזוי א נאך קען זיך א מאל אוועקשלעפן א צייט, איידער מען קומט א מאל איבער הונדערט יאר צו א סוף, און דערווייל קאסט געלט. אט קומט דער מחותן, זאל לעבן, אויך. כ'לעבן! לייגט אייך איבער דא נאך א מאל דעם גאנצן אינטערעס מיט אים איידער איר הייבט-אן אין גרויסע דרכים אריינצוגיין.

סערקעלע — א, דא האט איר אנגעטראפן דעם רעכטן בעל-עצה, אוי, מנינע כוחות! זי ווינקט צו זיי, זיי זאלן נישט דערציילן ר' משהן.

זיבעטער אריינקום

ר' משה, סערקעלע, ר' גבריאל, ר' יוחנן

ר' משה — קומט גאנץ שטיל אריינצוגיין, פארטראכט און אומעטיק, און קוקט זיך גאר נישט אום צו קיינעם.

ר' יוחנן — גוטן אונט, ר' משה!

ר' משה — 'קוקט זיך אום. גוטן אונט, גוט יאר, ר' יוחנן! ברוך הבא! וואס פאר א גאסט זינט איר דאס דא אזוי שפעט?

ר' יוחנן — איך האב געהערט פון אנער גנבה, בין איך אויך אהער געקומען געוויר ווערן, וואס עס טוט זיך, צי ווייסט איר שוין עפעס, צי נישט. וואס מיינט איר, מנין ליבער ר' משה, ווער האט דאס געקאנט טאן?

ר' משה — איך מיין גאר פראסטע: אזוי ווי זי האט עס פון

אל די שוואַרצע יאָר גענומען, אַזוי האָט זי עס ווידער צו אַל די שוואַרצע יאָר צוריקגעגעבן! אַט פֿרעגט זי, איך פֿלעג איר תמיד...
סערקעלע — פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן און לאָזט אים נישט אויסריידן. וואָס שמועסט איר דאָ מיט אים? וואָס ער קען אַלץ זאָגן! איך האָב עס פֿלוצלינג גאָר אַליין אַוועקגעגעבן? איך זאָל נישט הננט גאַנץ פֿרי אַליין מיט מײַנע אייגענע הענט אַרײַנגען אין קעסטל אַרײַן דאָס שטערנטיכל מיט די צווייערליי פֿערל און צושליסן מיט דעם שליסעלע, און האָב נאָך דאָס שליסעלע צוויי מאָל איבער-געדרײַט, דערנאָך דאָס קעסטל טיף אונטערן שטרוי בײַ מיר צו-קאַפּנס אין בעט אַרונטערגעשטופּט! איך ווייס נישט, עמעץ זאָל טאַקע האָבן צען קעפּ פֿון עוג מלך הבשן, העט ער זיך אויך נישט געשטויסן, אַז דאָרט שטייט גאָר אַ קעסטל, אוי, וויי, מײַנע פּוּחות! האָט זיך דען גאָר פֿאַרלאָפֿן אַזוי אַ מעשה? איז דען נאָך גאָר אין דער וועלט אַזוי אַ שטראָף דערהערט געוואָרן, ווי אויף מיר איז דאָ געקומען?

ר' משה — אי, איך האָב תמיד געוויסט, אַז דער סוף וועט אַזוי זײַן. איך האָב דיר אייביק געזאָגט: «סערקע, אין דעם געלט וועסטו קיין ברכה נישט האָבן!»... אוי, פֿרעג נישט, סערקע, מיר האָבן זיך געקויפֿט מִפֿטיר! אוי, הלוואַי אונדזער סוף זאָל אַ מאָל גוט זײַן.
סערקעלע — צו ר' יחנן און צו ר' גבֿריאלן. וואָס טויגן מיר דאָ זײַנע משוגענע רייד? וואָרן ער ווייסט, נעבעך, אַליין וואָס ער פֿלוידערט? נו, מילא. פֿאַר הננט איז שוין אַן עק, וואָרן עס איז שוין אַנדאָס שפּעט. איר מעגט אַנך שוין גיין געזונטערהייט. נאָר מאָרגן, אַם-יִרצה-השם, בעט איך אַנך, איר זאָלט ביידע ווידער קומען צו גיין. וואָרן איך ווייס פֿיל, טאַמער באַדאַרף מען עפּעס, אוי, מײַנע פּוּחות!

ר' גבֿריאל — נו, נו, איך וועל אַוודאי שוין מיט דעם באַגין דאָ זײַן, וואָרן איך וועל אַוודאי נישט קענען שלאָפֿן די נאַכט.
ר' יחנן — איך וועל אַוודאי אויך קומען צו גיין. נאָר איך בעט אַנך נאָך אַ מאָל, סערקעלע: האָט אין זין, וואָס איך האָב אַנך

דאָ פֿרײַער געבעטן. וואָרן, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, טוט עס נישט אים, נאָר זײַן טאַטן אין קבֿר צוליב — איך האָב אים זייער גוט געקענט, ער איז געווען אַ פֿשרער ייד.

סערקעלע — נו, נו, איך וועל אײַך שוין צוליב טאָן. גוט נאַכט, גוט נאַכט, גייט געזונטערהייט!

ר' יוחנן און ר' גבריאל — ביידע מיט אַ מאָל. גוט נאַכט! גוט נאַכט, ר' משה! זיי גייען־אַוועק.

אַכטער אַרײַנקום

ר' משה, סערקעלע

סערקעלע — משה, משה, דו ווילסט מיר נאָך צום איבעריקן דעם טויט מאַכן! זאָג מיר, וואָס ווילסטו? וואָס ווילסטו נאָך פֿון מיר האָבן? די פֿרעמדע מענטשן זײַנען אין שטוב און דו רעדסט דיר זעלכע ווערטער? זאָג, זאָל איך דיר נישט אַפֿשר שיקן נאָך דעם רב, אַז דו זאָלסט פֿאַר אים מתווה זײַן? אוי, וויי, משה, משה! וווּ איז דיין שכל אַהינגעקומען? כֿלעבן, עס איז מיר נאָר אַ גרויס חידוש, וואָס דו שטעלסט דיך ניט אַנידער אויף דער גאַס פֿאַר איטלעכן אויסשרײַען אַלץ וואָס דו ווייסט! דער טאַטע, עליו השלום, פֿלעגט זייער אמת צו זאָגן, אַז מיט אַ ייד איז נאָר גוט אין שול אַרײַן צו גיין. עס גייט אים גאָר נישט אָן, וואָס איך בין שוין אַזש קראַנק פֿאַר צרות, אוי, וויי, מײַנע פּוחות! זי וויינט. וועל איך קענען די נאַכט כאַטש אָן אויג צוטאָן? עס גייט אים גאָר נישט אָן; האָט מען אים באַגנבֿעט, נו, האָט מען אים באַגנבֿעט!

ר' משה — אוי, וויי, וואָס ווילסטו פֿון מיר האָבן, וואָס? נו, וואָס זאָל איך דיר טאָן? איך פֿרעג דיך, ווייס איך דען ווער דער גנבֿ איז?

סערקעלע — וואָס טײַטש? עס האָט דאָס קיינער נישט געטאָן, נאָר דער גנבֿ, דער רעדלעך! און ווען עס זאָל דאָ קומען די גאַנצע

וועלט פֿון מנחה און פֿון מעריב צונאָנד און זאָל מיך אָפּשפּאַרן, האָט עס פֿאַרט קיינער נישט געטאָן, נאָר ער, דער אַכבראַש, דער גנב!

ר' משה — אוי, איך ווייס שוין גאָר נישט, וואָס דו קענסט אַלץ אויסטראַכטן! פּלוצלינג קען דיר גאָר אַזינפֿאַלן, אַז אויף דעם הימל איז אַ יאַריד! וואָס טניטש? איז דען נאָך דאָ אַזוי אַן ערלעכער יונג ווי רעדלעך איז? פּלוצלינג איז ער גאָר ביי דיר געוואָרן אַ גנב! זאָג מיר, וואָס ווילסטו נאָך פֿון אַנדערע די עבירות אַראָפּנעמען? האָסט אָפּשר ווייניק צו טראָגן דינע? אוי, איך, איך האָב גענוג.

סערקעלע — אוי, מינע כוחות! זע נאָר, וואָס פֿאַר אַ שלימ-מזלניק דו ביסט, אַדרבה, הער נאָר אַליין צו! ווי איך בין הננט נאָך מיטאָג פֿונעם שלאָף אויפֿגעשטאַנען, איז דאָ קיינער נישט געווען אין שטוב, נאָר דער גנב, דער רוצח, מיט דעם שליממזל, מיט הינדען, אומשטיינס געזאָגט. און זי איז דאָך אַליין מודה, אַז ווי זי איז אַריבער געקומען אין שטוב אַריין, האָט זי נאָר אים אַליין דערווישט⁹⁹. וואָס ער האָט דאָ געטאָן, וויל זי דאָך נאָך נישט אויסזאָגן דעם אמת. און אָפּשר וועט ער מיר דאָס אויך אָפּלייקענען? האָב איך דען נישט מיט מינע אייגענע אויערן געהערט, ווי ער האָט געזאָגט צו דעם פּורע-ניות, אַז ער איז שוין זייער גליקלעך, ער האָט פּערל און דימעטן גענוג? פֿרעג אים, לאָז ער מיר זאָגן אין די אויגן אַריין, אויב עס איז ליגנד, דער גנב! וווּ האָט ער דאָס גענומען, דער רוצח? דער דראַב! וווּ האָט ער גענומען פּערל און דימעטן? וואָס, אַ מלאַך האָט אים אָפּשר פֿונעם הימל עפעס אַראָפּגעוואָרפֿן? געזונט זאָל ער אַזוי אין זיך האָבן!

ר' משה — און אַז דו וועסט מיר דאָ זאָגן ביז מאַרגן, האָט ער עס פֿאַרט נישט געטאָן, ער וועט נישט טאָן אַזוי אַ זאָך!

סערקעלע — נו, גוט, מילא, איך און דו האָמיר עס נישט געטאָן, אַלטעניו — אויך נישט. היים... האָט דאָך גאָר קיין שכל דערצו

⁹⁹ דערטאַפּט, געפונען, געטראָפּן, געפּאַקט.

נישט. פֿאַר חוּוהן, כאַטש זי איז דאָך גאָר אַן אויסווערפֿלינג, וועל
 איך שווערן, אַז זי איז קיין גנבֿ נישט. וואָרן זי גייט דאָך איבער
 אַלעם תּמיד אַליין, אַזוי לאַנג זי איז בײַ מיר, און עס פֿעלט קיין
 מאָל נישט אַפֿילו אַ האָר. פֿאַר ר' גבֿריאלן, ווייסטו דאָך אַליין, אַז
 מען מעג אַפֿילו אומגעצײלטע רענדלעך אַנידערלייגן! און ס'אַנדערע,
 ער איז דאָך דעמאָלט גאָר געווען אויף דער פּאַטשט. און ווינטער איז
 דאָך קיין שום בן-אָדם דאָ נישט געווען. נו, זאָג זשע איצט דו אַליין!
 איך ווייס נישט, מען זאָל טאַקע אַנידערזעצן צוויי פּיצלעך קינדער,
 וועלן זיי אויך נישט קענען אַנדערש זאָגן, אַז נאָר אַ היימישער גנבֿ
 האָט דאָס געטאָן, און דאָס נאָר רעדלעך, אוי, וויי, מײַנע כּוחות! פֿאַר-
 שוואַרצט און פֿאַרפֿינצטערט בין איך געוואָרן, אַז איך האָב דיך פֿאַר
 אַ מאַן, און אַז דו קענסט נאָך זאָגן: „ער וועט נישט טאָן אַזוי אַ זאָך!“
 ר' משה — יאָ, יאָ, איך זאָג עס נאָך, ער וועט אַזוי אַן עבֿירה
 נישט טאָן.

סערקעלע — אַוודאי טוט ער גאָר קיין עבֿירות נישט, דער
 הולטש! האַסטו אים ווען געזען קושן די מזוזה? האַסטו אים ווען
 געהערט בענטשן, קריאת-שמע לייצענען? ... דאַוונט ער? ... לייגט ער
 תּפֿילין? קושט ער ציצית, ווי עס קער צו זײַן? ווייסט ער, ווי אַ שבת,
 אַ יום-טובֿ בכּבוד צו האַלטן? זעסטו, וויבלעך, מיידלעך, אַז ער דער-
 זעט, דאָ לעבט ער, דער דראַב! דאָ קוועלט ער, דער אויסגעלאַסענער
 מענטש. נאָר וואַרט נאָר, וואַרט, איך וועל אים שוין באַגראַבן! לאַז
 מען אים נאָר אַרײַנפֿירן אין דער פּאַליציי אַרײַן, לאַז ער נאָר כאַפֿן
 אַזוי אַ דרייסיק שטעקנס, וועט ער שוין מודה זײַן, דער רוצח!

ר' משה — נו, גיי שוין און טו דיר שוין וואָס דו ווילסט —
 איך וואָש מיר גאָר דערפֿון די הענט אַפּ! איך וויל דערפֿון גאָר נישט
 וויסן. איך האָב שוין גענוג. לאַמיר זען, אַדרבה, ווי דו וועסט ווינטער
 מיט דינע שפּעקולאַציעס די וועלט אויספֿירן. ער וויל אַוועקגיין.

סערקעלע — נו, וווּ גייסטו, וווּ? ר' שמואל וועט דאָך דאָ
 באַלד קומען! ווייסטו דען נישט, אַז מען מוז מאַרגן גאַנץ פֿרי אַנבֿ-

רניכן ¹⁰⁰ אין דער פאליציי אַרנין? איך האָב דאָך געשיקט נאָך אים!
 ר' משה — שרניב דיר און טו דיר, וואָס דו ווילסט — צו
 זעלכע מעשיות קענסטו דיר שוין אַליין אָן עצה געבן. ער וויל וויי-
 דער אַוועקגיין.

סערקעלע — שיק מיר כאַטש אַרנין הינדען.

ר' משה — בלייבט שטיין בני דער טיר און קוקט אָן סער-
 קעלען מיט דעם גרעסטן פעס. זאָג מיר, וואָס ווילסטו נאָך פֿון דער
 אַרעמער באַגזלטער יתומה, נעבעך, האָבן? איז זי דען שוין נישט
 אין דער ערד?

סערקעלע — וואָס האָסטו אַזוי מורא? איך וועל דאָך איר
 דאָ נישט אַ שטיק אָפּבייסן! האָב קיין מורא נישט, איך וועל איר גאָר
 נישט טאָן. איך וויל נאָר האָבן, זי זאל מיר דאָ עפעס צונוייען. וואָס
 ציטערסטו אַזוי איבער איר?

ר' משה — הער נאָר, סערקע! איך וועל זי דיר דאָ אַרנינשיקן.
 נאָר וועסטו איר, חלילה, עפעס וועלן טאָן, אַזוי ווי דנין טבֿעלע איז,
 זאָלסטו וויסן, סערקע, אַז איך בין דאָ אין דער אַנדערער שטוב! ער
 גייט אַוועק דורך דער טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט.

ניינטער אַריינקום

סערקעלע אַליין

סערקעלע — איך וועל מיט איר פֿריער אַ ביסל מיט גוטן
 שמועסן, טאָמער וועט זי מיט גוטן מודה זיין. וועט זי זיך אָבער האַלטן
 בני איין וואָרט, ווינטש איך מיר, אָסור, נישט אין איר הויט צו
 שטעקן! האָט זי זיך יאָ פֿאַרליבט אין דעם רעדלעכן, וועל איך זיי
 שוין זען ביידע חתונה צו מאַכן אויך. נישקשה, ער וועט שוין חרטה
 האָבן, וואָס ער האָט נישט געוואָלט קומען. איך וועל זיי שוין ביידע
 אויסרייסן, ווי די הינט!

¹⁰⁰ אַנגעבן, דערלאַנגען, איינקלאַגן.

צענטער אריינקום

סערקעלע. הינדע

הינדע — בלייבט שטיין בײַ דער טיר, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט,
און וויינט.

סערקעלע — קום נאָר אַהער, הינדעלע! קום אַהער... נענ-
טער... נאָך נענטער... אַזוי... זעץ דײַך דאָ, מײַן לעבן, נעבן מיר
אַנידער אויף דער קאַנאַפּע...

הינדע — גייט מיט מורא אַלע מאָל, ביסלעכווייז נענטער, און
זעצט זיך.

סערקעלע — האָסטו שוין געטרונקען דאָס ביסל קאַווע, מײַן
האַרץ? זעסטו, איך האָב דיר גאָר פֿאַרגעסן צוקער אַרײַנצושיקן...

הינדע — וויינט הויך און קושט סערקעלען די האַנט.

סערקעלע — לאַכט קלוימערשט. הער-הער, נו, גיי שוין,
נאָר, וויין נישט! איך ווייס אַליין, אַז עס אַרט דײַך זייער, וואָס איך
האָב דאָ אַזוי אַ גרויסן שאַדן געהאַט. נאָר פֿון דעסט וועגן באַדאַרפֿסטו
נישט אַזוי צו וויינען. דו קענסט דאָך מיר נאָך, חלילה וחס, קראַנק
ווערן. און וואָס איז דאָס עפעס, אַ סך ברידערנעכטער האָב איך
דאָס?... אוי, מײַנע פּוּחות!... עס טוט מיר נאָר איין זאַך באַנג... די
דימעטענע אוירינגלעך און די קליינע פּערעלעך מיט דעם פֿאַרמאַ-
אַרל¹⁰¹... וואָס איך האָב מיר תּמיד געחזרט, אַז ווען דו וועסט, אים-
ירצה-השם, אַ פּלה ווערן, וועל איך זיי דיר שענקען... האָב איך
אויך ערשט אייערנעכטן אין דעם קעסטל אַרײַנגעלייגט, אוי, וויי,
מײַנע פּוּחות! זי קוקט הינדען שטאַרק אין פנים אַרײַן. זיי שאַוויגן
ביידע אַ לאַנגע ווײַלע גאַנץ שטיל.

הינדע — מומעניו! איר האָט דאָך מיך עפעס געהייסן אַרײַן-
קומען, איך זאָל עפעס צווייען? וואָס זאָל איך צווייען?

¹⁰¹ דאָס שלעסל ביי אַ שנירל פּערל.

סערקעלע — עס וועט נאך, מײַן לעבן, צינט זײַן מאַרגן אויך. הער נאָר צו, מײַן קינד! איך זאָג דיר דעם אמת. איך האָב מיר שוין לאַנג אַ מסקנה געמאַכט, איך זאָל מיך מיט דיר, מײַן האַרץ, אַ ביסל צעשמועסן. דו ווייסט דאָך, אַז חוץ דעם אַלעם, וואָס דו ביסט, נעבעך, אַזוי יונג פֿאַריתומט געוואָרן, האָסט קיין טאַטן און קיין מאַמען נישט. זי ווישט זיך די אויגן. און העסט געקענט, חלילה וחס, צו ווער ווייסט וואָס נאָך קומען, ווען איך זאָל דיך נישט געווען צו מיר אין מײַן הויז אַרײַבנעמען... אוי, מײַנע כוחות... איך מײַן, חוץ דעם אַלעם, האָב איך דיך דאָך אַזוי ליב, טאַקע ווי מײַן אייגן קינד. און מיר דאַכט זיך, אַז דו אַליין קענסט נישט זאָגן, אַז דו האָסט ווען בײַ מיר אַ קשויוודע¹⁰² געהאַט... אַב, וואָס, איך בייזער מיך אַ מאָל אויף דיר? דאָס, מײַן לעבן, וועסטו, דאַכט זיך מיר, אַליין אַננווען, אַז איך מײַן אַלץ נאָר דיר לטובֿה. וואָרן דו ביסט דאָך גאָר קיין נאָר נישט און זעסט דאָך, פֿאַר וואָס אַרט מיך נישט, אַז איך זע אַ פֿרעמד קינד עפעס אַ נאַרישקייט טון? פֿאַר וואָס? וויל איך דערמאַן מיך, אַז אַזוי ווי איינער רעדט: „רבי, די קו איז אַנערע“...

הינדע — וויינט און קושט סערקעלען די האַנט.

סערקעלע — מילא, זעסטו דאָך אַליין, אַז כאַטש איך ווײַן נישט אַרויס, אָבער אינעווייניק אין האַרצן ביסטו מיר אַננגעבאַקן, האָב איך דיך ליב ווי מיך אַליין. דו זאָלסט נאָר וועלן גוט און פֿרום זײַן, ווי זײַן ליבער, הייליקער נאַמען געבאַטן האָט, אוי, מײַנע כוחות! וואָס פֿאַרלאַנג איך דען, מײַן לעבן, פֿון דיר, וואָס? איך פֿאַרלאַנג דאָך דאָ נישט פֿון דיר, אַז דו זאָלסט, חלילה וחס, איבערן דאָך אַריבערשפּרינגען... איך וויל נאָר האָבן, דו זאָלסט מיר דער- ציילן איטלעכעס פּיצעלע, וואָס דו ווייסט נאָר פֿון אים... פֿון רעד- לעכן, מײַן איך. און גלייב מיר, זאָל מיך גאָט שטראַפֿן אויף מײַנע יונגע יאָרן, אויב עס וועט דיר אַדער אַפֿילו אים כאַטש אַ האַר געקרימט ווערן! וואָרן וואָס איז דאָס עפעס, אַ נאָר בין איך? איך

¹⁰² (פּויליש) עולה.

ווייס נישט? און אז מען מאַכט יאָ שוין אַ מאָל אַ קליין פֿעלערל, מיינסטו, עס איז עפעס חיות? אַסור! דער מענטש איז דאָך קיין מלאַך נישט... נישקשה, מנין לעבן, פֿאַר מיר האָט, אַסור, נישט אויפֿזיך... מעגסט מיר אַליץ דערציילן.

הינדע — גילדענע מומעניו, בייזערט אַניך נאָר נישט, וועל איך אַניך שוין אַליץ דערציילן, איך ווייס, אַז ווען איר וועט מיך נאָר אויסהערן, וועט איר מיר אַודאי מוחל זיין, זי קושט סטערקעלטן די האַנט. איר זינט דאָך מנין האַרצעדיקן טאַטנס שוועסטער. איך ווייס אַליין, אַז איך האָב זייער אַ גרויסע עוולה געטאַן, וואָס איך האָב אַניך ביז אַהער נישט דערציילט.

סערקעלע — נו, נו, האָב נאָר קיין מורא נישט. דערצייל מיר נאָר אַליץ, אַבער נאָר דעם אמת. דעם אמת, מנין לעבן, האָט גאַט ליב. וועסטו זען, מנין קינד, אַז וועסט קיין חרטה נישט האָבן, אוי, מנינע כוחות!

הינדע — עס וועט זיין אין דעם אַ יאָר צוויי, ווען איר זינט געווען אין וואַרעמבאָד, געדענקט איר? געדענקט איר?... בין איך דעמאָלט, ווי איר ווייסט, עפעס שלאָף געוואָרן. איר זינט נישט געווען און דער פֿעטער, זאָל לעבן, איז אויך גראַד געהאַט ערגעץ אַוועק-געפֿאַרן. דערווייל איז מיר אין מנין קרענק אַלע מאָל ערגער געוואָרן, אַזוי אַז איך האָב שוין גאָר קיין כוח נישט געהאַט אַפֿילו אַרומצוגיין איבער דער שטוב. רעדלעך אַבער פֿלעגט... איך בעט אַניך, מומעניו, בייזערט אַניך נישט...

סערקעלע — דערצייל נאָר, דערצייל ווינטער... נו? איך וועל מיך, אַסור, נישט בייזערן. ביסט דאָך אַ נאָר, אַז איך שווער מיך? דו ווייסט דאָך, אַז אַ שבועה איז ביי מיר זייער טייער. דערצייל נאָר... רעדלעך אַבער פֿלעגט...

הינדע — רעדלעך אַבער פֿלעגט טאַג און נאַכט ביי מיר צו זיצן. ער האָט מיר שוין איין מאָל געהאַט געזאַגט, אַז איך זאָל מיר לאָזן רופֿן אַ דאַקטער. „איך“, האָט ער געזאַגט, „האָב זייער מורא, הינדעלע, אַז דו ביסט זייער קראַנק“... איך האָב מיך אַבער זייער

געשעמט פֿאַר אים צו זאָגן, אַז איך האָב קיין געלט נישט צו באַצאָלן דעם דאָקטער. ווי ער האָט אָבער געזען, אַז עס ווערט מיר אַלע טאָג ערגער, איז ער געגאַנגען און האָט מיר געבראַכט צו פֿירן אַ דאָקטער. איך בין דערנאָך געלעגן און האָב גאַר נישט געוויסט, וואָס עס טוט זיך מיט מיר. ערשט אַז איך האָב אָנגעהויבן עפעס צו מיר צו קוֹ-מען, האָט מיר ערשט חיים דערציילט, ווי איך האָב אַלץ גערעדט אויס דעם וועג, און אַז איך ליג שוין צוועלף טעג אין בעט, און אַז איך בין שוין איין מאָל אַזוי חרובֿ געווען, אַז רעדלעך האָט זייער געיאָמערט און האָט גערופֿן דריי דאָקטוירים, און אַז איך האָב זייער אַ סך אַננעמענישן פֿון דער אַפטיק גענומען... קורץ, עס איז גאַר קיין קאַטאַוועס נישט געווען. וואָס איך האָב אַלץ געקאַסט! איך בין דערנאָך, געלויבט צו גאָט, געזונט געוואָרן און בין ערשט דערנאָך געוויר געוואָרן, אַז דאָס איז אַלץ געווען פֿאַר רעדלעכס געלט. ער איז פֿון מיינעט וועגן גאַנצע נעכט נישט געשלאָפֿן און אַלע זיינע קליידער און זאַכן, אַפילו דאָס זייגערל, פֿאַרקויפֿט. איך האָב עטלעכע מאָל געבעטן און האָב אים געזאָגט, אַז איך וועל זען אים דאָס ביס-לעכווייז אַפצוגעבן, וואָס איך האָב אים געקאַסט...

סערקעלע — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן, נו, וואָס איז? בײַ איטלעכן מענטש איז זײַן געזונט דאָס טייערסטע. נו, וואָס איז, מײַן לעבן, האָסטו אים פֿאַר דאָס אַצינד געהייסן נעמען דאָס קעסטלע מיט דעם צירונג, נישט וואָר, מײַן קינד!?

הינדע — קוקט-אָן סערקעלען. וואָס? זאַל גאָט היטן! איך האָב פֿאַרקויפֿט די אוירינגלעך, וואָס איך האָב געהאַט פֿון דער מאַמען, עליה השלום. ער האָט אָבער קיין איינציקן קרייצער ¹⁰³ נישט געוואָלט נעמען בײַ מיר. געזאָגט האָט ער אָבער, אַז פֿון מײַנעט וועגן וואָלט ער זײַן גאַנץ לעבן אויך אַוועקגעגעבן, און איך באַליידיק אים זייער, אַז איך וויל אים אַפגעבן. און פֿון דעמאָלט אָן... זי בלייבט פֿלוצלינג שטיל שטיין און שעמט זיך...

¹⁰³ עסטרייכישע מטבע.

סערקעלע — נו? וואָס פֿון דעמאָלט אָן?

הינדע — און פֿון דעמאָלט אָן האָב איך ערשט אָנגעהויבן אַננצוזען, ווי ליב ער האָט מיך. זי קוקט סערקעלען שטאַרק אָן.

סערקעלע — נו, יא, דאָס איז שוין רעכט. וואָס האָט איר אָבער היינט נאָך מיטאָג דאָ געטאָן, הע?

הינדע — גילדענע מומעניו! איך וועל אַנך זאָגן דעם רעכטן אמת. ער איז דאָ געווען און האָט מיר געזאָגט, אָן ער זשאַלעוועט מיך, וואָס איך לינד ביי אַנך זייער גרויסע צרות, אָן איר פֿאַרגינט מיר נישט אָפֿילו דאָס ביסל עסן. האָב איך אים געזאָגט, אָן עס איז גאָר ליגנדיג, אָן ער איז זיך גאָר טועה. אַדרבה, איר זנט זייער גוט קעגן מיר. האָט ער מיר פֿאַר די רייד אָנגעהויבן זייער צו איבער-בעטן און האָט מיר אָ... אַ קוש געגעבן. האָב איך אָבער מורא געהאַט, עס זאל נישט עמעץ גראָד אָנקומען. האָב איך אים זייער געבעטן, ער זאל מיך אָפֿלאָזן. האָט ער נישט געוואָלט. האָב איך אים ווידער געבעטן, און ווייס אַליין נישט, ווי איך פֿאַל-אויס... אים אויך אַ קוש צו געבן... זי בלייבט שטיל שטיין און שעמט זיך.

סערקעלע — אַלץ אמת. שוין אַ ביסל מיט פעס. איך בין דיר שוין דאָס מוחל. וואָס האָט ער אָבער געזאָגט, אָן ער האָט פֿערל און דימעטן גענוג? האָט ער דען שוין דעמאָלט געהאַט גענומען דאָס קעסטל מיט צירונג, הע?

הינדע — פֿלוצלינג? ווי פֿאַלט איר אויס? ער וועט פֿלוצלינג נעמען אַנער קעסטל מיט צירונג? ער?! ער ווייסט גאָר נישט פֿון דער גאַנצער מעשה. ער האָט נאָר געזאָגט, אָן ווען איך האָב אים ליב, מעג שוין די גאַנצע וועלט האָבן פֿערל און דימעטן, וויפֿל זיי ווילן... אָן ער האָט נאָר מיך, האָט ער שוין פֿערל און דימעטן גענוג!

סערקעלע — און מײַן קעסטל מיט צירונג וווּ איז?

הינדע — וואָס פֿרעגט איר מיך? ווייס איך?

סערקעלע — גיט זיך פֿלוצלינג אַ שטעל-אויף מיט פעס. וואָס? דו ווייסט נישט? דו ווייסט נישט, אָן רעדלעך האָט געגנבעט

מזן צירונג? וועמען ווילסטו דאָס נאָרן, דו, לנידאָטשקע?!... דו מיינסט אפֿשר, וויל איך האָב ביז אַהער מיט גוטן געשמועסט, מיינסטו, אַז דו וועסט מיך שוין גאָר אָפּנאַרן? איך וועל דיר אָבער ווייזן, אַז איך הייס סערקע! זי שרייט אַלע מאָל העכער, מיט דעם גרעסטן כּעס. וואָרט נאָר, איך וועל אים נאָר לאָזן קייטעלעך אויף די הענט און אויף די פֿיס אַנטאָן, ער וועט שוין זאָגן דעם אמת! לאַז מען אים נאָר אַזוי אַרבעטן אָפּ אַ פּאַר הונדערט קאַנטשיקעס, אַז דאָס קאַכעדיקע דם זאָל פֿון אים רינען ווי וואַסער, וועט ער שוין זאָגן וווּ מזן צירונג איז! שטיקוויז וועל איך לאָזן פֿון אים לעבעדיקערהייט רינסן! און דו, דו, גנבֿטע, מוזסט שטיין דערבֿי און שרייען, אַז דאָס קול וועט גיין ביז אין הימל אַרבעטן! פֿאַרפֿוילן וועל איך אים לאָזן אין קרימינאַל! און דו, אויסווערפֿלינג, וועסט אַלע טאַג מוזן פֿון אים קופּעסוויז די ווערעם אַראָפּשאַרן! ניין, איך וועל נישט רוען, איך וועל נישט זשאַלעווען! איך וועל נאָך לייגן דאָס לעבעדיקע אויף דעם טויטן! איך וועל מיך צום איבעריקן בדלות שטעלן, און דאָס מייניקע — מוז ער מיר אָפּגעבן!

הינדע — האָט זיך זייער דערשראָקן און האָט זיך מיט ביידע הענט דאָס פנים פֿאַרהאַלטן. פּלוצלינג לויפֿט זי צו צו סערקעלען און פֿאַלט פֿאַר איר אַנידער אויף דער ערד. מומעניו, גילדענע מומעניו! ניין... ניין... ניין... איך קען... שוין לענגער... נישט... אויסהאַלטן... ניין, מומעניו!

סערקעלע — שרייט זייער הויך, מיט דעם גרעסטן כּעס. נו, זאָג זשע מיר תּיכּף, וווּ איז מזן צירונג!!! וווּ האָט עס רעדלעך אַהיבֿ-געטאַן? זאָג, וווּ איז מזן האָבֿ?! וווּ איז מזן פּראַצע?

הינדע — שטייט־אויף און ציטערט, ניין... ניין... רעדלעך... איז... נישט... קיין... גנבֿ!

סערקעלע — לויפֿט־צו צו הינדען און הייבֿט־אויף ביידע הענט און וויל זי שלאָגן. דערוויל גיט זיך אַן עפֿן די טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט, און ר' משה קומט־אַרײַן צו לויפֿן און גיט

סערקעלען אַ וואָרף-אַנידער אויף דער קאַנאַפּע, און כאַפּט הינדען
 בײַ דער האַנט און לויפֿט מיט איר אַוועק דורך דער טיר, וואָס ער
 איז געקומען. סערקעלע שרייט גאַנץ הויך, מיט אַ יעמערלעך קול.
 אוי, וויי! אוי, וויי, מײנע פּוּחות!

דער פֿאַרהאַנג לאַזט זיך אַראָפּ.

סוף פון דעם פערטן אויפצי

ר' גבריאַל — „שרייט נאָר גישט אַזוי!
 דאָס צירונג — זאָגט איר...“
 (פון סערקעלע. געשפּילט דורך טעם)

פינפטער אויפצי

דער אַנדערער טאָג אין דער פּרי. ס'קומט פֿאַר אין אַ געסל. מען זעט דעם אָפענעם טויער און די פענצטער פון ר' שמעלקע טרויניקס אַריינפֿאַר-הויז. אויף אַ לאַדן פון פענצטער שטייט אויפגעמאַלט ווי די מרגלים טראָגן אויף דראַנגען אַ גרויסן בונט ווינטרוויבן, און אונטערגעשריבן מיט גרויסע אותיות „שמעלקע טרויניקס“. פֿאַר דער טיר שטייט אַ גרויסע באַנק.

ערשטער אַריינקום

דער פרעמדער אַליין

פֿרעמדער — ער זיצט פֿאַר דער טיר, אויף דער באַנק, האַלב־ אויסגעטאָן און האַלב נאָך ווי אַ וועגסמאַן¹⁰⁴, אַנגעטאָן אין די־טשישע קליידער. איך בין אויססעראַרדענטליך מידע¹⁰⁵. דאָס וואָר אַנינע

---

¹⁰⁴ אַ רייזדער, אַ מאַן אויף דער רייזע.

¹⁰⁵ דער גאַנצער מאַנאַלאָג פון ערשטן אַריינקום ווערט דאָ געגעבן אין ייִדישער איבערזעצונג/ איך בין זייער מיד. אָט דאָס איז געווען אַ רייזע! טאָג און נאַכט אויף דער יבשה און אויף דעם וואַסער, גישט אַפרווענדיק זיך אין ערגעץ. דאָך אַ דאַנק דעם אַלמעכטיקן, בין איך נאָך אָפגעלאַפּענע זעקס יאָר ווידער אין מיין היים. ווי מיר ווייזט זיך דאָ אויס אַלצדינג אַזוי פֿאַרענדערט, פֿאַרבעסערט, אַפילו פֿאַרשענערט קאָן איך זאָגן. די גאַסן אַזוי רייך, די הייזער — ווי חנוועדיק און שייין! גאָט! צי איז אויך דאָס אינערלעכע צוגעפֿאַסט צו דעם אויסערלעכען? מאַדנע! עס איז באמת גענוג מאַדנע, אַז נאָך אַזוי פיל פיינלעכע יאָרן, נאָך דעם דאָזיקן אויסערגעוויינטלעכן שמאַכן און בענקען נאָך דעם ליבלינג פון מיין האַרץ, קאָן איך גישט אַפילו באַקומען קיין זיכערע ידיעות וועגן איר. (ער שווייגט אַ וויילע) טייער קינד! ווי אַזוי איז עס דיר דאָ געגאַנגען אין דער צייט, ווען איך בין דאָ גישט געווען? האָט דיין געזונט געהאַלטן אַ גלייכן טריט מיט מיין עשירות? ליב טעכטערל! ווי זעסטו איצט

רײַזע! טאָג אונד נאַכט צו לאַנד אונד צו וואַסער, אָהנע אירגענדוואָ
 אויסצורוהען... דאָך דעם אַללמעכטיגען זײַ עס געדאַנקט, איך בין נון
 ווידער, נאָך פֿערפֿלאַססענען זעקס יאָהרען, אין מײַנער היימאַט... ווי
 מיר היר אַללעס זאָ פֿערענדערט, פֿערבעסערט, יאָ פֿערשענערט,
 קינט איך זאָגען, פֿאַרקאַממט... די שטראַסען — ווי זויבער, די הײַזער
 — ווי נידליך אונד שעהן! גאַטט, ענטשפּריכט אויך דאָס איננערע
 דעם אויסערען? זאָנדערבאַר! וואַרהאַפֿטיג זאָנדערבאַר גענוג איזט
 עס, דאָס נאָך זאָ פֿילען מאַרטערפֿאַללען יאָהרען, נאָך דיזעם אויס-
 סעראַרדענטליכען שמאַכטען אונד זעהנען נאָך דעם ליבלינג מײַנעם
 הערצענס, איך מיך ניכט אַזען מאַהל געטרויע ערקונדיגונגען איבער
 איהר בעפֿינדען אינצוציהען. ער שווייגט אַ ביסל שטיל און טראַכט
 נאָך. ליבעס קינד! ווי ערגינג עס דיר היר וועהרענד דער צײַט מײַנער
 אַבוועזענהײַט? האַט דײַנע געזונדהײַט מיט מײַנעם ריכטימע גלײַכען
 שרייטט געהאַלטען? האַלדעס טעכטערקען! וויא זיהסט דוא דען יעצט
 אויס? איזט דער צאַרטע שפּרעסלינג צום האַפֿפֿענונגספֿאַללען בוימ-
 כען הערויפֿגעוואַקסען? ביזט דו דעם ווונשע דײַנעם דיך איבער
 אַללעס ליבענדען פֿאַטערס געמעס זײַנער ני פֿערגעסליכען זעליגען
 רחלע עהנליך געוואַרדען? אַדער... ער בלייבט זיצן גאַנץ טרויעריק
 פֿאַרטראַכט. דערנאָך גיט ער זיך אַ כאַפֿ-אויף. נײַן, נײַן, וועג מיט
 דיזעס העללישען געדאַנקען! אַ, אַללגיטיגער שעפֿפֿער, דער דו מיר
 זאָ אַפֿט אין מײַנער נאַט בניגעשטאַנדען, היממלישער פֿאַטער אַללער
 וועזען! נעהמע מיר דײַנען זעעגען, מײַנע געזונדהײַט, מײַן לעבן,

---

אויס? איז דער צאַרטער שפּראַך אויסגעוואַקסן צו אַ האַפענונגפולן ביימעלע?
 ביסטו נאָך דעם פֿאַרלאַנג פון דיין פֿאַטער, וואָס האַט דיך שטאַרק ליב, ענלעך
 געוואָרן צו זיין קיין מאָל גישט פֿאַרגעסלעכער פֿאַרשטאַרבענער רחלע? אַדער...
 (בלייבט זיצן טרויעריק). נײַן, נײַן, אַוועק מיט אַט דעם גיהנום-געדאַנק! אַ,
 גוטער בורא עולם, וואָס ביסט מיר אַזוי אַפֿט בייגעשטאַנען אין מיין נויט,
 הימלישער פֿאַטער פון יעדן באַשעפעניש! נעם ביי מיר צו דיין ברכה, מיין
 געזונט, מיין לעבן! נעם ביי מיר צו אַלצדינג, אַלץ, נאָר דאָס דאָזיקע ליבע,
 דאָס דאָזיקע שיינע קינד גישט!

נעהמע מיר אַללעס, אַללעס, נור דיזעס ליבע, דיזעס שעהנע קינד
ניכט! ער שוויגט אַ ביסל שטיל.

צווייטער אַריינקום

דער פרעמדער, ר' שמעלקע, בערל

ר' שמעלקע — קומט פֿון דער גאָס מיט אַ שטעקן אין דער
האַנט און וויל גיין אין טיר אַרײַן. ער בלייבט שטיין, ווי ער דערזעט
דעם פֿרעמדן. אַ, וואָ! גוט... גאָט ברוך הוא האָט דאָך מיר באַסערט אַ
גאַשט! ער נעמט אַראָפּ דעם ספּאַדעק און נייגט זיך גאַנץ טיף פֿאַר
דעם פֿרעמדן. וויטאַמי פּאַנאַ דאַבראַדזיעיאַ! יאַק סיע יאַסניע וועל-
מאַזשני פּאַן דאַבראַדזיי מאַ 106?

פֿרעמדער — זעט נאָך נישט ר' שמעלקען און שמועסט וויי-
טער צו זיך אַליין. וואָס ווערע מיין גליק, מיין לעבעז, אַהנע דיזעס
קינדע 107?

ר' שמעלקע — צו זיך אין דער שטיל. אַהאַ! ער איז זיך
אַ דײַטס!

פֿרעמדער — קוקט זיך אום און דערזעט ר' שמעלקען. זינד
זי פֿיללניכט דער ווירט דיזעס הויזעס 108?

ר' שמעלקע — גייט נענטער צו צו דעם פֿרעמדן און נייגט
זיך ווידער אַזוי ווי פֿריער. ער בלייבט שטיין פֿאַר דעם פֿרעמדן און
רעדט צו אים גאַנץ געשווינד. יאַ, מיין האַר! זייען זי מיר גאַר סיין
ווילקאַמען, אינערע גנאָדן! וואָס סאַפֿן, וואָס באַפֿעלן אינערע גנאָדן?
אַ סינע, פֿינע, געמאַלטע, ליכטיקע צימערל, אַ פּרעכטיקע סטאַל,
פֿריס היי, אַ וווילער האַבער, אַ הערלעכע עסן און טרינקען, וועלכעש

106 (פ) מיר באַגריסן דעם וווילטעטיקן האַר! וואָס מאַכט זיין וווילגע-
בוירנקייט? — 107 וואָס וואַלט געוואָרן פֿון מיין גליק, מיין לעבן, אַן דעם
דאָזיקן קינד?

108 זייט איר אפשר דער באַלעבאַס פֿון דעם הויז?

איזערע גנאָדן זיך ווינסן? אַ גוטע אַלטימסקע מעד, אַ וויטראָוונע גלעזעלע ווינן, פֿון די ווילע גאַטונקעס ¹⁰⁹ — סאַפֿן נאָר איזערע גנאָדן! באַפֿעלן נאָר איזערע גנאָדן! אַ גלנך, אַ באַלד וועט מען זיך לויפֿן און ברענגען צו טראַגן אַ טסני, אַ קאווע, אַ סטאַרקע גלעזל פֿאַנטס, אַ ליקווער, אַ סווייצער קעז, אַ סטאַק מאַרינאַט, אַן אַנגאַריסע בראַנדזע, אַ לענדערסן הערינג, אַלץ, אַלץ קענען זי איזערע גנאָדן באַקומען בײַ דעם גראַבן סמעלקע טרויניקס, און גאָר פֿאַר אַ ספּאַט ¹¹⁰ געלט, סאַפֿן נאָר איזערע גנאָדן! באַפֿעלן נאָר איזערע גנאָדן! פֿרעמדער — צו זיך אין דער שטיל. עס פֿרייט מיך אונגע- מנין, דאַס מאַן מיך אין דיזער טראַכט היר ניכט מעהר ערקענט ¹¹¹! הויך צו ר' שמעלקען. איר זנט אינך טועה, מנין ליבער ר' שמעלקע! איך בין אַ ייד.

ר' שמעלקע — טוט זיך גאַנץ געטאווינד אַן דעם ספּאַדעק. אַ יידל? צו זיך אין דער שטיל. מנין בייזער חלום צו זיין קאַפּ זאַל זיך אַנהייבן אוישלאָזן. איך העט זיך געסוואָרן — אַ סלאַכציץ ¹¹²! ער זעצט זיך אַנידער לעבן דעם פֿרעמדן און גיט אים די האַנט. שלום עליכם! פֿון וואַנעט זינטס איר זיך? וואַהיין פֿאַרט איר זיך?

פֿרעמדער — עליכם השלום! איך קום דאָ נישט ווייט פֿון היי... ר' שמעלקע — זינטס איר זיך אפשר אַ קאַרדאַנער? האַט איר ניט חזיר-האַר, חלב, עניס, יוכטן אַדער באַקאַליעס צו פֿאַרקויפֿן? פֿרעמדער — ניין, איך האָב גאָר נישט צו פֿאַרקויפֿן.

ר' שמעלקע — אַדער באַדאַרפֿט איר זיך אפשר בײַ אונדז עפעס צו קויפֿן? סניט-שחורה, צעלניק, געוואַנד און אפשר גאָר קאַ- שעש? ניין? ... זאָגט זיך נאָר מיר, איך וועל זיך מיט אינך גיין, איך וועל זיך אינך ווייזן, וועט איר זיך בוודאי אַלץ בחצי-חינם קויפֿן.

¹⁰⁹ מינים. — ¹¹⁰ שפּאַט ביליק. — ¹¹¹ ס'פֿרייט מיך זייער וואָס מ'האַט מיך אין דער דאָזיקער קליידונג נישט דערקענט. — ¹¹² שלאַכטשיץ, פּריץ, פּוילישער אַדלמאַן.

זאָגטס נאָר, זאָגטס, וואָס ווילט איר זיך ביי אונדז אין דער לעמבערג האַנדלען? איך בין זיך אַ מביין גדול אויף פל מיני שחורות.

פֿרעמדער — איך דאַרף איצט גאָר נישט צו קויפֿן. איך וויל אַנך נאָר בעטן, אויב איר האָט נישט עפעס אַ באַזונדערע סטאַנציע פֿון מַזנעט וועגן?

ר' שמעלקע — פֿון אַנערט וועגן? ניין, ניסטאָ. ער וויל אַוועקגיין.

פֿרעמדער — טאַמער יאָ, איך וועל אַנך גוט באַצאָלן, כ'לעבן.
ר' שמעלקע — ניין, ניין, ניסטאָ. איך מיין, אַז איר זינט אויך גאָר סלעכט אַהער פֿאַרפֿאַרן.

פֿרעמדער — איר האָט דאָך אָבער ערשט אַליין געזאָגט, אַז איר האָט יאָ זייער אַ שייַן געמאַלט שטיבעלע?

ר' שמעלקע — נו, יאָ, איך האָב זיך טאַקע אַ סך זייער סיינע שטיבעלעך, אָבער נאָר פֿון סלאַכציעס וועגן... היינט איז זיך ביי מיר די צייט פֿון די קאַנטראַקטעס. ער וויל אַוועקגיין און מאַכט אויס דעם פֿרעמדן חוזה. ניסטקסה, מנין ליבער ר' קרובֿ, אַנערע סאַרפֿאַט אַלפֿים קערבלעך מעגט איר אַפֿילו דאַרט הינטן אין די סענקסטוב אויך אַנידערלייגן. עס וועט זיי אַנך, אָסור חזיר, קיינער ניסט באַ-גנבענען! ער לאַכט.

פֿרעמדער — אַנטלויפֿט נאָר נישט, קומט נאָר אַהער, איך וועל אַנך נאָר עפעס זאָגן. אַנטלויפֿט נאָר נישט, קומט נאָר אַהער, נאָר אויף איין וואָרט!

ר' שמעלקע — קומט-צוריק צו גיין, נו, וואָס?

פֿרעמדער — וואָס אַנטלויפֿט איר? זעצט אַנך נאָר דאָ נעבן מיר אַ ביסל אַנידער.

ר' שמעלקע — מיט פעס, נו, זאָגטס, וואָס ווילט איר? איך האָב זיך קיין צייט ניסט מיט אַנך דאָ אַ סך צו באַלאַמוצען¹¹⁸. היינט

¹¹⁸ פֿאַרלירן צייט.

איז בני מיר אַ מינוט אַ שעה, אַ שעה — אַ טאָג, אַ טאָג — דאָס מינדשטע אַ רענדל.

פֿרעמדער — איך וועל אַנך זאָגן גאָר דעם אמת. איך קום דאָ אַצינד פֿון זייער אַ ווינטן וועג. איך בין געפֿאַרן טאָג און נאַכט. אַצינד בין איך זייער מיד און העט זיך גערן ערגעץ נאָר אויסגערוט. בעט איך אַנך, מנין ליבער ר' שמעלקע; גיט מיר אַ באַזונדער שטיבל, עס מעג זיין ווי עס איז, אַבי איך זאָל מיד נאָר האָבן ווי אויסצורוען. איך וועל אַנך אַוודאי זייער גוט באַצאָלן, אפֿשר בעסער ווי אַ גרוי־סער שררה. קורץ, איך וועל אַנך געבן וויפֿל איר ווילט אַליין.

ר' שמעלקע — איך קען זיך סוין די ייִדיסע צאָלעכץ. וויפֿל קענט איר זיך גאָר געבן פֿאַר אַ מעת-לעת? און ווי לאַנג קענט איר זיך גאָר אויפֿהאַלטן אַ סטיבעלע? זאָגטס, זאָגטס!

פֿרעמדער — צו זיך אין דער שטיבל. אויס דיזער נאָט מוס מיר איינע ליגע העלפֿען ¹¹⁴. הויך צו ר' שמעלקען. איך קען אַנך אַליין נאָך נישט רעכט זאָגן, ווי לאַנג איך וועל דאָ הי דאַרפֿן צו בלייבן, וואָרן איך מוז דאָ וואַרטן אויף אַ גראַף, וואָס האָט מיד דאָ באַשטעלט. ער וועט אַוודאי אַהער קומען היינט אָדער מאָרגן. ער וועט דאָ קומען מיט אַ גרויסן הויף. איר וועט פֿון אים אַוודאי זייער אַ סך לייזן, וואָרן ער איז זייער ריך. איר מעגט מיר גלייבן, אַז איר וועט צו נ'אים נישט צולייגן.

ר' שמעלקע — אַזוי? נו, אַ ייִדל צוליב מוז מען זיך סוין אַלץ טאָן, פֿלעגט דער בערדיסטעווער עליו־השלום צו זאָגן. נו, איך וועל זיך אַנך סוין געבן אַ סטיבעלע. עס איז, פראַוודע, אַ ביסעלע נעבן דער סטאַל, אַבער פֿאַר אַ ייִדל איז עס גענוג אַ סייך סטיבעלע. איר וועט זיך מיר נאָר געבן אַכט רייניסלעך אַ וואָך, כילעבן, גאָר בחינם, נאָר עס איז דאָך נאַסע ¹¹⁵, נאמנה! וואָס טוט מען ניסט אַלץ פֿון אַ ייִדלס וועגן?

¹¹⁴ פֿון דער דאָזיקער צרה מוז מיר אַ ליגן אַרויסהעלפֿן. — ¹¹⁵ נאַסע

(9) אונדזערס.

פֿרעמדער — צו זיך אין דער שטיל. ווען דיזעס בחינם הייסט, וואָס קאָן נאָך בעצאָהלונג הייסען?

ר' שמעלקע — וואָס? איר זינטס אינך ערנסט מיישב? גע-פעלט אינך אפשר ניסט? ער וויל אַוועקגיין. נו, גייטס, זוכטס אינך ערגעץ אַנדערס וועלוועלער! און אפשר ווילט איר גאָר בחינם? גייט זיך אין אורחים-הויז אַרײַן — דאָרט בײַ דער סול וווינט דער גבאי.

פֿרעמדער — האַלט אים בײַן דער האַנט און לאַזט אים נישט אַוועקגיין. נו, נו, איך וועל אינך שוין געבן אַכט רײַניש. הייסט נאָר שוין מניע זאָכן אַהינטראַגן.

ר' שמעלקע — נו, נו, מען וועט זיך סוין טראַגן. גיט זיך נאָר פֿרײַער אַהער די מטבע!

פֿרעמדער — נעמט-אַראָפּ פֿון זיך אַ בײַגאַרטל מיט געלט און גיט ר' שמעלקען אַרויס אַ רענדל. נאָ, דאָ האָט איר אַ רענדל און לאַז די רעשט בלייבן בײַ אינך ביז צום חשבון!

ר' שמעלקע — מאַכט העוויות, ווי איינער וואָס איז מלאַ שִׁמְחָה. אָ, וואָ, סאַמע רענדלעך! ער נעמט-צו דאָס רענדל. נו, נו, סוין גוט! ער וועגט דאָס רענדל אין דער האַנט און שרײַט אַרײַן דורך דעם פֿענצטער. בערל, טראַג זיך אַרײַן די זאַכן, דעם דײַטסן סוחרס זאַכן, אין די סײַנע געמאַלענע סטיבעלע! צום פֿרעמדן. איר זאָלט מיר מאַריך ימים ושנים זײַן, מה שמך? ווי הייסט איר?

פֿרעמדער — איך הייס. ער איז זיך אַ ביסל מיישב. איך הייס שלמה גוטהערץ.

ר' שמעלקע — גוטהערץ? גוטהערץ? אפשר גאָר אַ קרובֿ פֿון ר' דוד גוטהערץ, וואָס איז פֿאַר עטלעכע יאָרן אַוועק פֿון אונדז?

פֿרעמדער — איך קען אינך נישט זאָגן, צי יאָ, צי נײַן, נאָר עיקר שכחתי: איר האָט דאָך עפעס פֿרײַער געזאָגט, אַז איר האָט אַ גוט גלעזל ווייזן?

ר' שמעלקע — אוי, וויי, אַ ווייזן! אוי, וויי, אַ ווייזן! איך זאָג אינך אַ וויטראַוונע, אַ זיסינקע, אַ סטאַרקע, גאָר אַ מאַסליס! און, כִּלְעבֵן, כּשֶׁרַע אויך. דער סאַווראַניער רבי, זאָל מאַריך ימים ושנים

זיין, איז אַ מאָל הי געווען, האָט ער, אַסור, קיין אַנדערע ווייזן ניסט געוואָלט טרינקען, נאָר די מיינע. איך האָב זיך ביי דעם צדיק גע-לייזט אַ סך געלט. איר קענט זיך ביי מיר קריגן אַלערליי גאַטונקעס: אי רויטע, אי ווייסע, צו צוויי רייניס, צו פֿיר רייניס און צו אַכט רייניס אַ בוטעלקעלע ¹¹⁶ אויך.

פֿרעמדער — נו, הייסט נאָר אַהער ברענגען אַ בוטעלקעלע ווייזן פֿאַר פֿיר רייניש מיט צוויי גלעזלעך.

ר' שמעלקע — מיט צוויי גלעזלעך? באַלד, זאַראַס ¹¹⁷, תיכף! ער שרייט־אַרײַן דורך דעם פֿענצטער. בערל! ברענג זיך נאָר געסווינט אַ בוטעלקעלע ווייזן, פֿון די גוטע, מיט צוויי גלעזלעך! הערסטו? פֿאַר פֿיר רייניס, פֿון די גאַנץ גוטע, און מיט צוויי גלעזלעך, הערסטו? ער זעצט זיך נעבן דעם פֿרעמדן. איך זאָג אײַך, מײַן האַרציקער, גור־טיצקער ר' סלאַמקע, עס זיינען זיך סוין גאָר ניסט די צייטן, סוין גאָר ניסט די יאָרן, סוין גאָר ניסט די מענטשן, וואָס פֿלעגן אַמאָל צו זײַן. איך קען זיך גאַנץ גוט דערמאַנען, ווי פֿאַר עטלעכע יאָר, אַז עס איז זיך געקומען די צייט פֿון די קאַנטראַקטעס, פֿלעגט תמיד ביי מיר אומעטום פֿול צו זײַן פֿון שררות. מען האָט ניסט געקענט אַ ספּילקע צו דער ערד וואַרפֿן. איטלעכער שררה האָט זיך געהאַט דריי קאַטסן צו זעקס פֿערה, גאָר ווי די לייבן, און אַפֿשר צוועלף לאַקניעס. איך זאָג אײַך, עס האָט טאַקע געסוויבלט און געגריבלט פֿון שררות. און די געלט איז זיך געפֿלויגן פֿון איין קעסענע אין די אַנדערע! עס איז טאַקע געווען אַ נחת. אַז עס פֿלעגט זיך אַזוי אַרײַנצופֿאַרן אַ שררה, האָט מען זיך אָן אים טאַקע געהאַט אַ פעניץ. היינטיקע צייטן אַבער, אַז עס קומט זיך סוין אַ מאָל עפעס אַ סלאַכצינקע, מאַכט ער זיך מיר גאָר מסוגע! אמת, ער הוקעט און סטוקעט, אַזוי ווי דעמאָלט; ער דרייט זיך די צופֿרינקע ¹¹⁸ אַזוי ווי דעמאָלט; ער לאַרעמט און

¹¹⁶ פלעשעלע.

¹¹⁷ (פ) באַלד, די רגע.

¹¹⁸ טשופֿרינע, געדיכטער קאַפּ האַר.

סרטיט, אז ער וויל עפעס, גאָר אזוי ווי דעמאָלט; דערקעגן, אז עס קומט זיך צו די בידנענקע חסבון, נעבעך, ווערט ער זיך גאָר נשתנה, ער ווערט זיך אזוי אַ פּאַקאַרנינקע, אזוי אַ סטילינקע, אזוי אַ ספּאַ-קאַיניצקע; און מען הערט פֿון אים ניסט מער, נאָר „טסעקני, מאַי סמעלקעניו! ניצמאַם טעראָז פּיעניאַנדזע, דאַם צי זכאַזשע“¹¹⁹... נו, וואָס טויג מיר זיין תּבואה, איך באַדאַרף זיך די געלט, אוי, די געלט, די געלט!

פֿרעמדער — ווייסט איר אָבער, מײַן ליבער ר' שמעלקע, פֿאַר וואָס דאַס איז אזוי געוואָרן? וויל פֿאַר צײַטנס פֿלעגט אַ שררה זייער ווייניק צו פּילנעווען זײַנע גיטער. ער פֿלעגט נאָר צו פֿאַרן אין שטאַט אַרײַן הולטײַען און חובֿות צו מאַכן, ביז ער האָט די גיטער פֿאַרהולטײַעט און עס איז אים צום סוף גאָר נישט געבליבן, און דאַס זעען מיר דאָך אַפֿילו, אז די שררות, וואָס האָבן געפּילנעוועט זייערע גיטער און זײַנען זייער ווייניק צו אַנך אין שטאַט אַרײַן גע-קומען, זײַנען נאָך אַ סך רײַכער אין גיטער און אין געלט.

ר' שמעלקע — אי, וואָס! האָט מיר ניסט פֿאַראיבל, איר ווייסט ניסט, איך וועל זיך אַנך זאָגן, פֿון וואַנעט דאַס איז געקומען. פֿאַר צײַטנס, דאַכט זיך מיר, איז געווען אַ גרויסע ברכה אין דער מדינה. מע האָט גאָר ניסט געוויסט פֿון די הײַנטיקע נײַע מאַסינען צום אַקערן, צום זייען און צום מלאַצען¹²⁰, פֿלעגט זיך צו זײַן די תּבואה גאָר אַ ביסעלע, די יקרות אָבער זייער גרויס. האָט אײַנער געהאַט אַ ביסל ווייץ אַדער קאַרן, האָט מען ס'אים געמוזט מיט רויטע רענדלעך אָפּוועגן — איז טאַקע געווען אַ תּענוג, אי דער שררה, אי דער גוטער סמעלקע האָט גענוג געהאַט. אָבער אַצינדערט, זײַט די מאַסינען זײַנען אַרוישגעקומען, איז אין אַלע ווינקלען דאָ תּבואות

¹¹⁹ „וואָרט, מײַן שמעלקעניו, כ'האַב איצט נישט קײַן געלט, כ'וועל דיר

געבן תּבואה“.

¹²⁰ (פ) דרעשן.

זייער א סך. און וואס נאך — די שררה קען סוין, כ'לעבן, גאנץ גוט
חשובנען אויך.

פֿרעמדער — צו זיך אין דער שטיל. לזנדער ווערדען דיזעס
איינען שעלמס וועגען מעהרערע עדעל־דענקענדע יודען פֿאן אנדער־
רען פֿעראכטעט ¹²¹.

בערל — קומט דורך דעם טויער צו גיין און ברענגט א בר
טעלקעלע וויין מיט צוויי גלעזלעך, שטעלט אַנידער אויף דער באַנק,
גיסט־אָן און גייט ווידער דורך דעם טויער אַוועק.

ר' שמעלקע — נעמט אַ גלעזל וויין און טרינקט. לחיים! אַט
דאָ פֿאַרזוכטס עפעס גוטס. זאָל מיך גאָט ברוך הוא סטראַפֿן, אויב
איר קריגט אַנך אַזוי אַ ווינדל אין גאַנץ דער לעמבערג. טאַקע גאָר
אַ מאַסליס. פֿאַרזוכט נאָר!

פֿרעמדער — טרינקט. לחיים! נאָ, זייער גוט קען מען נישט
זאָגן. אַז ער איז אַ ביסל אונטערגעמאַכט ¹²², שיינט ער אויך צו זיין.

ר' שמעלקע — וואָס? אונטערגעמאַכט? גלייבט זיך מיר
בנאמנות שלי, אַז אין מיין גאַנץ קעלערל וועט איר זיך ניסט געפֿינען
אַפֿילו איין טרעפל וויין אונטערגעמאַכטן. איך באַדאַרף זיך, אַסור,
ניסט באַרימען. פֿרעגטס אַנך נאָך אין גאַנץ דער לעמבערג, וועט
אַנך איטלעכער זאָגן, אַז ביים גראָבן ליטוואַק איז דאָ די בעסטע
וויין. איך בין זיך ניסט אַזוי ווי אנדערע, וואָס סיקן ערסט צו די
סענקער, אַז אַן אורח וויל זיך אַ גלעזעלע וויין. ביי מיר זעט איר,
ער ווײַזט אים דעם שילד אויף דעם לאַדן, ביי „די מרגלים“, איז
דאָ אַ גאַנץ סיין קעלערל מיט וויין. און פֿאַר דאָס העלפֿט זיך מיר
טאַקע דער אייבערסטער, אַז איך האָב זיך מיר מיין פרנסה בכבוד,
לחיים! ער טרינקט.

¹²¹ צום באַדויערן ווערן איבער אַזאַ־אַ שווינדלער אַ סך איידעלע יידן פון
אנדערע געהאַסט.

¹²² געפעלשט, וואָסער פֿאַרמישט אין וויין.

פֿרעמדער — עס האָט אַ פנים, אַז איר שטייט אַנזך אַלע הי נישט שלעכט?

ר' שמעלקע — אָט מוצעט מען זיך אויף דער וועלט. ער טרינקט.

פֿרעמדער — ווי גייט עס הי איינעם ר' משה?...

ר' שמעלקע — פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן. גוט, גאַנץ גוט. ער טרינקט. גאַר אַ ווונדער.

פֿרעמדער — וועלכן ר' משה מיינט איר דען?

ר' שמעלקע — ווייט איך? וועלכן מיינט איר?... איר טרינקט דאָך אָבער עפעס גאַר ניסט?

פֿרעמדער — שמייכלט. נישקשה, איך וועל שוין טרינקען... איך מיין דעם ר' משה, וואָס מען רופֿט אים ר' משה מעלייד, ווייל דאָס ווייב זינס זיצט מיט שפינו און מיט מעל.

ר' שמעלקע — ר' משה מעלייד? אַהאַ! אַהאַ! איך ווייס סוין, איך ווייס סוין... וואָס די ווייב זינע הייט זיך שערקעלע?

פֿרעמדער — יאָ, יאָ, סערקעלע, סערקעלע, דעם מיין איך, דעם!

ר' שמעלקע — דעם מיינט איר? האַ-האַ! וווּ איז סוין די שער-קע! וווּ זיצט זי סוין מיט די מעל! ער טרינקט. האַ-האַ!

פֿרעמדער — דערשראָקן. וואָס? סערקע איז געשטאַרבן?

ר' שמעלקע — אָט, וואָס רעדט איר דאָ „געסטאַרבן“ די מלאך-המות האָט זיך איבער סלעכטס גאַר קיין שליטה ניסט, אָסור! ער טרינק-אויס זײַן גלעזל ווײַן, דערגיסט דעם פֿרעמדנס גלעזל און גיסט זײַנס ווידער אָן.

פֿרעמדער — וואָס דען מיינט איר? זאָגט מיר, מנן ליבער ר' שמעלקע! זייער אומגעדולדיק. איז זי אפשר, חלילה וחס, קראַנק?

ר' שמעלקע — אָט, וואָס זאָגט איר, פלוצלינג קראַנק! אויף אַלע ייִדיסע קינדער געזאָגט איר געזונט און איר עשירות, געסעדיקט

זאל זי ווערן! פֿאַר וואָש פֿאַר אַ נויט זאל זי זיך נאָך זיצן מיט די מעל? ווייסט איר דען ניסט, אַז סערקע האָט אַפֿשער צוועלף טויזנט קערבלעך איר אייגנס, און אַפֿשער נאָך מער?

ר' שמעלקע — גאַנץ רויק. אַזוי, זי איז אַ נגידה? זייער פֿיין, דאָס איז עפעס אַנדערשט.

ר' שמעלקע — וואָש? אַ נגידה? אַ נגידה, זאָגט איר? אַלץ הייסט אַ נגידה! עס איז דאָך איצט גאָר ניסט צוצוטערעטן צו איר. זי איז זיך דאָך ביי זיך אַזוי גרויש, ווי אַ סוואַרץ יאָר. און פֿאַר וואָש, פֿאַר ווען ווישט אויך דער סוואַרצער יאָר. אַפֿשער, ווייל זי האָט זיך די געלט? אַסור חזיר! זי האָט זיך נאָך ניסט גאָט ביי די פֿיש אַנגע-נומען. קיין פֿלעקעלע קען זי זיך אויך ניסט פֿאַרסלאָגן! ניסטקשה, די רעדעלע קען זיך נאָך ווידער צוריקדרייען.

פֿרעמדער — האָט מיר נישט פֿאַראיבל, מנין ליבער ר' שמעלקע. איר ווייסט דאָך, אַז איך בין גאָר אַ פֿרעמדער און די סער-קעלע גייט מיך גאָר נישט אָן, נאָר טשעקאָווע בין איך פֿאַרט צו וויסן, פֿאַר וואָס איר זינט דאָס אַזוי ביז אויף איר?

ר' שמעלקע — ווייל איך זע זיך, אַז איר זינט אַ קלוגער ייד, וועל איך אַיך די גאַנצע מעשה, גאָר בקיצור, דערציילן. ער טרינקט. ווי איר זעטס מיך אָן, הייש איך זיך ר' סמעלקע; אויף די דינטסע נאָמען סמעלקע טרויניקס. די היגע לינט אַבער, נאָר צום מייסטן מנינע שונאים, רופֿן זיך מיר „דער ליטוואַק“. און פֿאַר וואָש? ווייל איך בין זיך פֿון דער ליטע, אַ בירטיקער ¹²³ פֿון דער ווילנע; איך זאָג אַיך די ווילנע — אַ קהילה קדושה! איר זינטס דאָך בוודאי אַמאָל דאָרט געווען אין דער ווילנע?

פֿרעמדער — אַמאָל, אַמאָל.

ר' שמעלקע — ווי געפֿעלט אַיך דאָרט די גרויסע הענגל-ליכטערס און די חצות-בית-המדרשל? ניסט וואָר, סיין? כֿלעבן, גאָר אַ צאָצקע! מנינע אַבות אַבותינו זינען זיך דאָרט תמיד געווען פרנ-

¹²³ געבוירענער, געבירטיקער.

שים און נגידיים; מײַן טאַטע, דער צדיק, עליו השלום, זײַן זכות זאַל אונדז בײַסטײַן, פֿלעגט תמיד צו טרײַבן זײַן משא-ומתן מיט פּראָ-דוקטן קײן דער לעמבערג, אַ מאָל מיט יוכטן, אַ מאָל מיט חלבֿ און אַ מאָל מיט עניש. אײן מאָל איז ער זיך געפֿאַרן אַהער מיט חזיר-האַר, האָט ער זיך מײַשׂבֿ געווען און האָט אין אײן וועגס מיך דאָ משדך געווען מיט די בעל-בית אַ טאַכטער, וואָש ער פֿלעגט זיך תמיד בײַ אים אײַנצוסטײַן. ער טרײַנקט. בקיצור, איך האָב זיך למזל חתונה געהאַט און גאַט ברוך הוא האָט זיך מיר געסיקט די ברכה... איך בין זיך געוואָרן אַ גרוישע אָדיר. איך האָב זיך אַ סײַן אײַנ-פֿאַרהויז, אַ סײַן קעלערל מיט ווייַן, אַ סײַן ביסעלע זילבער און די געלט גענוג. נו, האָט זיך מיר גאַט פֿאַר אַ יאָרן אַ גרוישע צרה צו-געסיקט, דהײַנו: מײַן ווייב, פֿייגעלע, איז זיך פּלוצלינג פֿון אלע סטיגן אַראָפּגעפֿאַלן און איז זיך, נעבעך, יונגערײַט פֿאַרסטאַרבן. איך האָב זיך געוויינט, געחלשט און געיאָמערט. נו, וואָש העלפֿט אָבער דאָש קלאָגן? פֿאַרסטאַרבן בלייבט פֿאַרסטאַרבן און איך האָב זיך געמוזט אַליין אָן עצה געבן. ער טרײַנקט. אַ סײַן ביסעלע צירונג האָט זי מיר אויך איבערגעלאָזט. בקיצור, אײַך דאָ ניסט לאַנג צו באַלאָמוצען... איך בין זיך אַ יוסטער נגיד...

פֿרעמדער — אומגעדולדיק. נו, בקיצור!

ר' שמעלקע — מילא, בקיצור, גאַר ניסט מאַריך צו זײַן.
 ער טרײַנקט-אײַן גלעזל און גיסט אים ווידער אָן. האָב איך זיך דאָ פֿאַר אַ פֿאַר וואָכן געסיקט אַ שדכן, אײַנעם ר' סמערעלע, אַ פּשרן ייד, צו דער שערקעלע. זי האָט זיך אַ מיידל, אַפֿילו אַ פֿינג מיידל. זי איז זיך, פּראַודע, אַ קאַפיצקע אַ פֿראַנצײַמירקע און פֿון די הײַנ-טיקע וועלט אויך... אין אַ גאַשפּאַדע¹²⁴ אָבער, נאָך דערצו אַזוי אַ גאַשפּאַדע, ווי די מײַנע איז זיך, באַדאַרף מען טאַקע אַזײַנס האָבן. ווייַש איך פֿיל, מאַלטס אײַך, אַ מאָל מיט אַ שררה צו סמועסן און אים בכבוד צוצונעמען, און ווידער אַ מאָל זיך צו קענען אַ בײַזער

¹²⁴ (9) ווירטשאַפט.

און אַ געסרײ אויך צו געבן. איר וויישט דאָך אַוודאי, ווי עש פֿירט זיך אין אַזוי אַ גאַשפּאַדע, ווי די מנינע איז זיך?

פֿרעמדער — אומגעדולדיק. נו, נו, ווייטער, נאָר בקיצור!
ר' שמעלקע — מילא, בקיצור, איך וויל זיך אנטן דאָ ניסט לאַנג דאָקוטסען¹²⁵, איר זניטס מיד פֿונעם וועג... מילא, יא, דאָס, הע, זעט איר, איך פֿאַרגעש זיך איינש פֿאַר ש'אַנדערע... די עיקר, פֿאַר וואָש האָב איך זיך פֿאַרט געסיקט צו שערקעלען? וויל איך האָב זיך געהערט מפי איש'ן נאמן, אַז זי וויל נאָכגעבן דעם מיידל ערך פֿערצן הונדערט קערבלעך מזומן, חוץ מתנות און שאָר ירקות, און אַ בת-יחידה איז עש דאָך אויך. מילא, בקיצור, קען זיך אַזוי שערקעלען, וואָס איז ערסט פֿאַר עטלעכע יאָרן געזעסן מיט די ספּינז און די מעל, און איר פֿאַטער איז זיך אויך קיין סופֿר ניסט געווען... נו, וואָש, ער האָט זיך יאָ געקענט לערנען? זאָגט די וועלט, נו, וואָש איז זיך נאָך דער מער? איך האָב זיך סיין געזען אַ גאַנץ סך יידן וויללער-נערס אַרומגיין אין די הנזער קבצנען!

פֿרעמדער — לנדער איזט עס וואַרהייט. הויך, נו, דערציילט שוין בקיצור.

ר' שמעלקע — מילא, ספיץ, בקיצור... ער טרינקט-אויס זײַן גלעזל ווײַן און גיסט ווידער אָן. זאָל איך זיך היישן נאָך איין בוטעל-קעלע אַרויפֿנעמען, יאָ?

פֿרעמדער — דערציילט נאָר, דערציילט נאָר.
ר' שמעלקע — תיכף, תיכף, ער טרייט-אַרײַן דורך דעם פֿענצטער. בערל! נאָך איין בוטעלקעלע!

פֿרעמדער — צו זיך אין דער שטיל. ווי ער מיך יעצט זאָ גוט בעדינט, ער ערוואַרטעט ניכט איינמאַל מנינע בעפֿעהלע. הויך צו ר' שמעלקען. נו, שפיץ, בקיצור...

ר' שמעלקע — מילא, ספיץ, בקיצור, וואָש איז דאָ מיט דער כל הכלבימטע די יחוס? איר ברודער איז יאָ אפֿשר עפעש אַ סטיקעלע

¹²⁵ דערגיין די יאָרן.

לניט געווען, האָט ער אויך געמוזט פֿאַר עטלעכע יאָרן עוקר זיין איבער אַ מעשה שהיה און איז טאַקע סוין ניסט מער צוריקגעקומען... מילא, קען זיך אַזוי אַ צרה, אַזוי אַ לייד, אַזוי אַ שערקעלע, מיר, אַ היגן נגיד, ער גלעט זיך דעם בוין, אַן עושר, כ'לעבן, דורך דעם ר' סמערעלע באַפֿעלן כהאי לישנא: „מזן בתיחידה וועט זיך ערסט לערנען מעסטן די האַבער און ריידן די ליטוויסע לשון, דערנאָך וועט זי אפֿשר ערסט קענען ווערן סמעלקע ליטוואַקס פֿלה.“ דאָש קען זיך אַזוי אַ פּראָסטע מעליידענע מיר באַפֿעלן! איך האָב זיך נאָר געסעמט פֿאַר די שדכן, פֿאַר די ר' סמערעלע. נו, וואָס איז, אַז איך רייד זיך סוין יאָ די ליטוויסע ספּראַך? דאָ אין דער לעמבערג לאַכט מען זיך אויס די ליטוויסע ספּראַך און ביי אונדז אין דער ווילנע לאַכט מען זיך ווידער אויס די היגע ספּראַך... איך האָב זיך, אַסור חזיר, די אַלע ספּראַכעס ניסט געמאַכט.

בערל — ברענגט ווידער אַ בוטעלקע ווײַן און גייט־אַוועק.
ר' שמעלקע — זעט איר, מזן גוטיצקער ר' סלאַמקע, איך האָב זיך גאָר ניסט מאַריך געוועזן. פֿאַר וואָש טרינקט איר אַבער ניסט? עס איז דאָך טאַקע גאָר מאַסליס! ער טרינקט מיט אַ מאָל אויס זײַן גלעזל ווײַן.

פֿרעמדער — נישקשה, טרינקט איר נאָר, איך וועל שוין טרינקען. ער טרינקט. אַזוי, מזן ליבער ר' שמעלקע, האָט איר טאַקע אַ טעם פֿאַר עפעס ביז צו זיין.

ר' שמעלקע — דערגיסט דעם פֿרעמדנס גלעזל און גיסט זײַנס אויך אַן. לחיים! ער טרינקט. אויב איך האָב זיך אַ טעם! און אַפֿילו אַ גוטן טעם!

פֿרעמדער — איך קען זי פֿון לאַנג, די סערקעלע. איר מאַן אַבער איז אַ גאַנץ ערלעכער ייד, נישט וואָר?

ר' שמעלקע — ווער, ר' משה? יאָ, ער איז זיך, נעבעך, גאָר אַ פּראָסטאַק, ער גייט זיך נאָך זיין סטייגער... נאָר צו וואָש טויג זיך אַפֿילו די גוטע משקה, אַז זי איז זיך ביי די סלעכטע סענקערס אין די הענט? די משקה איז זיך טאַקע באמת גוט, די סענקער איז זי

אָבער מכלה... דאָש איז די משל, און דאָש איז זיך די נמשל: שער-
קעלע קען זיך סוין מיט די ר' משה אָן עצה געבן. זי פֿאַרדרייט
אים סוין גוט די קעפעלע. ער טרינקט.

דריטער אַריינקום

דער פרעמדער, ר' שמעלקע, ר' גבריאַל

ר' גבריאַל — קומט צו גיין פֿון דער גאָס און גייט זיך אַזוי
אַ פֿאַר מאָל אַהין און אַהער פֿאַרבײַן דעם פֿרעמדן און קוקט אים אַלע
מאָל אָן. ער שפּילט זיך מיט אַ שטעקעלע אין דער האַנט און זינגט
אַזוי פֿאַר זיך אין דער שטיל אַ ניגונדל. אין דער אַנדערער האַנט
טראָגט ער אַ קעסטל, גאַנץ גוט פֿאַרבונדן אין אַ סערוועט.
ר' שמעלקע — אַזוי? איר קענטס אַנך גאָר די שערקעלע?
עס האָט אַ פנים, אַז איר האָט סוין אַמאָל געמוזט זיין בײַ אונדז אין
דער לעמבערג?

פֿרעמדער — אַמאָל, אַמאָל, עס איז אָבער שוין זייער לאַנג.
ר' גבריאַל — בלייבט פּלוצלינג שטיין פֿאַר דעם פֿרעמדן
און פֿרעגט ר' שמעלקען. דער האָר שיינט מיר עפעס בעקאַנט צו זיין
... איז ער נישט אַ בראַדער, האָ? נישט וואָר? געטראַפֿן?
ר' שמעלקע — שוין אַ ביסל פֿאַרשלאָפֿן. געטראַפֿן, יאָ, איך
ווייז ניסט...

פֿרעמדער — צו ר' גבריאַלן. גיין, איך בין נישט קיין
בראָדער.

ר' גבריאַל — אָבער קיין היגער אַוודאי נישט, האָ? געטראַפֿן?
ער שטעלט־אַנידער דאָס פֿאַרבונדענע קעסטעלע אויף דער באַנק און
גיט דעם פֿרעמדן די האַנט. שלום עליכם!

פֿרעמדער — גיט ר' גבריאַלן די האַנט. עליכם השלום!
ר' שמעלקע — כאַפט זיך אויף פֿונעם שלאָף און טרינקט.
אָבער, מײַן גוטיצקער ר' סלאַמקע־לעבן! איר טרינקט דאָך גאָר נישט.

ער ווערט אַנטשלאָפֿן אויף דער באַנק זיצנדיק און האַלט די האַנט
ביי דער בוטעלקע.

ר' גבריאל — צו דעם פֿרעמדן. וואָס הערט מען דאָרט עפעס
אין אַנער ווינקל?

פֿרעמדער — ביי אונדז? גאָר קיין ניס.

ר' גבריאל — וועט איר הי עפעס האַנדלען? אָדער האָט איר
אפֿשר עפעס צו פֿאַרהאַנדלען? האָט נישט פֿאַראַיבל, וואָס איך פֿרעג
אַנך, וואָרן, ווי איר קוקט מיך אָן, בין איך אויך אַ היגער סוחר און,
ווי הייסט, טאַקע אַ גרויסער שפּעקולאַנט. איך האַנדל־איבער וועלטן.
מיין נאָמען איז אומעטום באַקאַנט. וווּ איר וועט נאָר אָנכאַפֿן, קען
מען מיך אַלץ. איך האָב תּמיד בריוו פֿון אַלע גרעסטע סוחרים פֿון
אַלע גרעסטע שטעט! אַט, זינט איר עפעס אין קונדשאַפֿט מיט די
געברידער וואַלצמאַן אין מאַסקווע?

פֿרעמדער — ניין.

ר' גבריאל — ניין? אַ חידוש, כִּלעבן. ווער קען די לינט
נישט? איך וועל אַנך דאָ ווייזן אַ בריוו, ער זוכט אין די קעשענעס,
וואָס איך האָב ערשט אייערנעכטן פֿון זיי געהאַט, וועגן אַ קליין קאַ-
מיסיאָנדל פֿון צוועלף טויזנט צענטן באַוויל... אַ שאַד, איך האָב דעם
בריוו נישט ביי מיר... אָדער... קענט איר אפֿשר דאָס הויז קיטאַיאָף
אין בערלין?

פֿרעמדער — ניין, איך קען די אַלע הערן נישט. איך האָב
אַפֿילו קיין מאַל פֿון זיי נישט געהערט.

ר' גבריאל — צו זיך אין דער שטיל. איך אויך, אַסור, נישט!
הויז. וואָס? דאָס הויז קיטאַיאָף קענט איר נישט? איר טרעבט קאַטאַ-
וועס... ווי קען מען נישט אַזוינע גרויסע שפּעקולאַנטן? זיי זינען
דאָך ממש די גרעסטע סוחרים אין גאַנץ האַלאַנד!

פֿרעמדער — אין גאַנץ פּרייסן, ווילט איר זאָגן, וואָרן בערלין
איז די הויפטשטאָט פֿון פּרייסן.

ר' גבריאל — דאָס האָט גאָר נישט צו דער זאַך. פֿון דעסט
וועגן האָב איך תּמיד בריוו פֿון זיי. אַט, ווען איז עס געווען, הע? דאַכט

זיך דעם עלעפֿטן, יאָ, האָבן זיי מיר דאָ אַננגעשיקט אַ גאַנץ־קעס־
טעלע מיט צירונג, פּערל און דימעטן. זינט איר עפעס אַ מבין אויף
זעלכע זאַכן?

פֿרעמדער — איך פֿלעג אַמאָל אַ גרויסער מבין צו זיין אויף
דימעטוואַרג. איצט ווייס איך נישט, ווייל איך האָב שוין לאַנג דער־
מיט נישט געהאַנדלט.

ר' גבריאַל — איר זאָלט מיר הונדערט און צוואַנציק יאָר
לעבן, איר זינט מיר פֿאַרט זייער קענטלעך. זינט איר נישט אַ מאָל
געווען אין ברעסלע?

פֿרעמדער — דורך ברעסלע בין איך אַצינד דורכגעפֿאַרן,
ווינטער בין איך דאָרט קיין מאָל נישט געווען.

ר' גבריאַל — צו זיך אין דער שטייל, איך אויך נישט. הויך,
אַבער פֿון מיר האָט איר קיין מאָל נישט געהערט? אַ חידוש, כ'לעבן,
איר זאָלט מיך נישט קענען. מען קען מיך, געלויבט צו גאָט, אומע־
טום פֿאַר אַן ערלעכן מאַן. אַט פֿרעגט נאָר אַניער באַלעבאַס. ער פֿאַר־
דרייט זיך צו ר' שמעלקען. ר' שמעלקע! קענט איר מיך? אַהאָ! ער
שלאָפֿט גאָר. ער שרײַט. ר' שמעלקע! ר' שמעלקע!

ר' שמעלקע — כאַפּט זיך אויף. הע? וואָש? זאַראַס! זאַראַס!

ר' גבריאַל — קענט איר מיך, ר' שמעלקע?

ר' שמעלקע — גוט, זייער גוט, סטייט סוין בני מיר אין
קעלער אַליין אַודאי אַכט יאָר, גאָר אַ מאַסליס! ער טרינקט־אויס די
בוטעלקע און שטעלט זי ווידער אַנידער אויף דער באַנק. אַ, גאָר
אַ מאַסליס! ער ווערט ווידער אַנטשלאָפֿן.

פֿרעמדער — לאַכט. לאַזט אים גיין, ער האָט אַ ביסל צו פֿיל
געטרונקען.

ר' גבריאַל — יאָ, ער האָט דאָס נישט פֿינט. דאָס איז שוין
זיין טבע־אָזוי פֿון לאַנג. זאָגט מיר נאָר, מײַן ליבער ר' קרובֿ, אַז
מיר זע'מיר יאָ שוין אַ ביסל צווישן אַנאַנד באַקאַנט געוואָרן, העט איך
נישט געקענט האָבן דאָס גליק, איר זאָלט מיר עפעס געבן צו לייזן
פֿאַר פּערל, דימעטן, אוירינגלעך, פֿינגערלעך שיינע? כ'לעבן, קויפֿט.

קויפט עפעס אויף אַ שפּעקולאַציע אָדער, לאַמיר שטעכעווען ¹²⁶ אויף עפעס. איך וועל איך אַוודאי ערלעך באַהאַנדלען. איר וועט אַליין מודה זיין, אַז איר קויפט ביי מיר גאַר אַ גנבֿה. קויפט נאָר, קויפט, איר וועט מיר בוודאי דאַנקען.

פֿרעמדער — איך זאָג איך דעם אמת, איך האָב מיך אַצינד גאַר פֿונעם האַנדל אָפּגעלאָזט.

ר' גבריאל — איך זאָג איך אָבער גאַר אַ מציאה. איר וועט אַוודאי מיטן זיין דריי מאָל אחד באחד. אָדער... ווייסט איר וואָס? קויפט עפעס אַהיים פֿאַר איינער ווייב און קינדערלעך, זאָלן לעבן! אויף נאמנות, איך וועל איך גאַנץ וואַלוול פֿאַרקויפֿן, טאַקע אונטערן קרן, ווייל איך באַדאַרף געלט. מאַכט מיר אַ גוטן פעטשאַנטעק ¹²⁷.

פֿרעמדער — ווייס איך! איך זאָל זען די סחורה, העט מיר אפֿשר געקענט עפעס געפֿעלן. האָט איר דען דאָ ביי איך עפעס סחורה?

ר' גבריאל — איך האָב דאָ גראַד ביי מיר אַ ביסל סחורה, וואָרן איך קום דאָ איצט פֿון דער גרעפֿין סטרעלקאַווסקאַ — זי האָט מיך הננט באַשטעלט, איך זאָל איר אַ ביסל פֿערל און דימעטן ברענגן גען, האָב איך זי איצט נישט געטראַפֿן אין דער היים. עס איז שוין, ווי איך זע, איך באַשערט. אויב איר ווילט, וועל איך איך ווייזן די סחורה. ער קוקט זיך אום אויף אַלע זייטן, אויב עס קוקט ניט עמעץ.

פֿרעמדער — לאַמיר נאָר זען.

ר' גבריאל — פֿאַקט-אויף דאָס קעסטל און רעדט. אַוודאי, וואָס שאַדט איך דאָס באַקוקן? איר וועט דאָך מיר פֿאַר דעם נישט באַצאָלן. ער קוקט נאָך אַ מאָל אויף אַלע זייטן.

פֿרעמדער — וואָס קוקט איר איך אַלץ אַזוי אום? צי האָט איר מורא פֿאַר עמעצן, צי וואָס?

ר' גבריאל — איר זינט קיין היגער נישט, האָט מיר נישט

¹²⁶ בייטן.

¹²⁷ (פ) אַנהייב, די ערשטע לייזונג פֿון טאַג.

פֿאַראַיבל, ווייסט איר נישט. אין לעמבערג מוז מען מורא האָבן מיט אַלע סחורות ובֿפֿרט מיט דימעטוואַרג. וואַרן, איינס, זינגען הי מער שכיח גנבים ווי ערגעץ אַנדערשט; און, ס'אַנדערע, האָב איך טאַקע מורא פֿאַר אַן עיין־הרע. ער עפֿנט אויף דאָס קעסטל. קוקט נאָר, ווי דאָס פֿאַרבלישטשעט די אויגן! ער נעמט־אַרויס אַ פֿאַרטרעטל אויס דעם קעסטל. ווי געפֿעלט אייך דאָס פֿאַטרעטל מיט בערליאַנטן? דאָס מוז אַוודאי זיין אסתר המלכהס פֿאַטרעט. ער מאַכט־צו דאָס קעסטל און פֿאַרדעקט עס מיט דעם סערוועט און גיט דעם פֿרעמדן דאָס פֿאַרטרעטל.

פֿרעמדער — איז איבער דער צייט, וואָס ר' גבֿריאל האָט זיך דאָ געפֿאַרעט מיט דעם קעסטל, געשטאַנען פֿאַרטראַכט. איצט נעמט ער ביי ר' גבֿריאלן דאָס פֿאַרטרעטל און באַקוקט עס, און גיט פֿלוצלינג אַ פֿאַל אַנידער אויף דער ערד נעבן ר' שמעלקען, חלשות, מיט אַ געשריי. אַך, גאַטט! מינע רחלע! ער שלעפט אין פֿאַלן ר' גבֿריאלן מיט ביים גאַרטל.

ר' גבֿריאל — פֿאַלט אויף דעם פֿרעמדן אַרויף, וויל זיך אויפֿ־הייבן און קען נישט. ער וואַרפֿט מיט דער אַנדערער האַנט דאָס קעסטל אונטער דער באַנק אַרונטער און דעקט עס צו.

ר' שמעלקע — כאַפט זיך אויף פֿונעם שלאַף מיט זייער גרויס דערשרעק און פֿאַלט איבער ר' גבֿריאלן, שלאַגט אים און שרייט גאַנץ הויך. בערל! פֿניוול! הערסל! וועלוול! סכּנה! ראַטעוועטס! ראַטעוועטס! געסווינד! אוי, ווי געסריגן! געסווינד, געסווינד, די רייכע סוחר חלשט!

פערטער אַריינקום

בערל מיט עטלעכע יונגען קומען פֿון דעם טויער אַרויס צו לויפֿן. דער פֿרעמדער, ר' גבֿריאל, ר' שמעלקע

בערל מיט די יונגען — הייבן־אויף ר' שמעלקען און שרייען. געוואַלד! וואָס אי דאָס? וואָס אי דאָס?

ר' שמעלקע — שרײַט. נעמטס אים, האַלטס אים, כאַפּטס אים, דעם רוצח! בערל! ראַטעווע די ריכע סוחר, געסווינד, געסווינד! נעם זיך די ווייץ, ריבב זיך די דופק!

בערל — כאַפּט די בוטעלקע מיט וויין און באַגיסט דעם פֿרעמדן און ריבבט אים די שלייפֿן און דעם דופק.

די יונגען — הייבן־אויף ר' גבריאלן, האַלטן אים און שרײַען. האַלטס אים, דעם גנב! האַלטס אים, דעם גזלן!

ר' שמעלקע — שרײַט גאַנץ הויך אין גאַס אַרײַן אויף ביידע זײַטן. געוואַלד! קומטס אַהער! ראַטעוועטס, ראַטעוועטס!

פינפטער אַרײַנקום

לאַמפּערטעס און דריי שמשײם קומען פון דער גאַס — פירן רעדלעכן און הינדען ביידע מיט אַ שטריק צונאַנדגעבונדן, חווה און חיים גייען־נאָך און וויינען. — צוזאַמען מיט די פריעריקע פאַרשווינען

שמשײם — שרײַען. וואָס אי דאָס? וואָס אי דאָס? וואָס איז דאָס דאָ פֿאַר אַ לאַרעם?

ר' שמעלקע — קומטס אַיך, קומטס נאָר אַהער! אַ גנב, אַ רוצח האַט מען געכאַפּט.

שמשײם — גוט, גוט, גיטס אים נאָר אַהער! מיר פֿירן שוין צוויי, גיטס אַהער דעם דריטן אויך, וועל'מיר האַבן דריי מאָל יידן גערעכט.

ר' שמעלקע — ווייזט אויף ר' גבריאלן. דאָ איז ער, נעמטס אים! צו בערלען. ריבב גוט, ריבב, ריבב די סוחר ¹²⁸.

שמשײם — נעמען ר' גבריאלן צווישן זיך. קום, ברודער! ר' גבריאל — ווייזט אויף הינדען מיט רעדלעכן. לאַזטס מיך אַפּ. אַט אַ די מענטשן קענען מיך. וואָס ווילט עץ פֿון מיר האַבן.

¹²⁸ רייב־אײן דעם סוחר, ער זאָל קומען צו זיך.

וואָס? איך בין אַ היגער סוחר. אַוועק פֿון מיר, אַוועק, לאַזטס מיך גיין! אַדרבה, פֿרעגט די מענטשן, אַז איך בין אַן ערלעכער מאַן! ער וויל זיך אַרויסרייסן פֿון די שמשים און קען נישט.

רעדלעך — צו די שמשים. לאַסט איהן לאַז, עס איזט וואָהר, וויר קענען איהן, ער איזט איין היזיגער קויפֿמאַן¹²⁹.

הינדע — יאָ, יאָ, איך קען אים אויך גאַנץ גוט, אַזוי גוט, ווי מיך אַליין.

ר' שמעלקע — יאָ, יאָ, איך ווייש זיך סוין, דו קענשט אים, ווי דיך אַליין. איר זנטס אַנך פֿון איין משפּחה: ער איז זיך אַ גנבֿ און דו אויך. ער שרייט צו די שמשים. נעמטס זע, סלעפּטס זע אין די חדר!

שמשים — שרייען. נעמטס אים, דעם הונט! זיי ווילן אַוועק־גיין מיט רעדלעכן, הינדען און ר' גבֿריאלן.

חוה — גיט פּלוצלינג אַ פֿאַל־אַנידער נעבן דעם פֿרעמדן און שרייט. געוואַלד, מַנן באַלעבאַס! געוואַלד, ראַטעוועטס! הינדעלע, ראַ־טעווע! ראַטעווע! געוואַלד, דער טאַטע! דַנן טאַטע! אוי, וויי, באַלעבאַס־לעבן... געוואַלד!

שמשים — בלייבן שטיין. וואָס איז דאָס ווידער? וואָס איז דאָס ווידער פֿאַר אַ געשריי?

הינדע און רעדלעך — לויפֿן צו צום פֿרעמדן און שרייען ביידע אויף אַ מאַל. מַנן טאַטע? וווּ? וווּ איז ער? געוואַלד! זי רייסט אים. הערר גוטהערץ? אום גאַטטעס וויללען! רעטטעט! ער כאַפּט־אַרויס אויס דער קעשענע אַ פֿלעשעלע און האַלט עס דעם פֿרעמדן פֿאַר דער נאַז.

פֿרעמדער — קומט ביסלעכווייז צו זיך. ווער... וואָס... הינדע־לעבן? וווּ? וווּ? ... מַנן קינד!

אַלע — שרייען מיט אַ מאַל. ער לעבט! ער לעבט!
ר' שמעלקע — צו בערלען. ברענג זיך נאָר געסווינד צוויי,

¹²⁹ לאַזט אים פריי. עס איז אמת, מיר קענען אים; ער איז אַ היגער סוחר.

דריי בוטעלקעס ווייני! די ריכטע סוחר לעבט... געסווינד, געסווינד!
 אָדער ניין, ניין, סרייב זיך נאָר אויף, וועט סוין גענוג זיין... נאָר
 געסווינד, געסווינד!

פֿרעמדער — רייבט זיך אויס די אויגן. גאָט! איזט עס
 ווירקלעכקייט אָדער בלאַס אינען טרוים?

הינדע — קושט דעם פֿרעמדן און העלפט אים זיך אויפֿהייבן.
 ניין, גילדענער טאַטעניו! עס איז נישט קיין חלום. איך, הינדע, שטיי
 דאָ נעבן דיר. איך בין דיין טאַכטער. דערמאַן דיך נאָר, טאַטעניו! דו
 ביסט דאָ ביי דיין קינד.

פֿרעמדער — וויל הינדען מיט ביידע הענט אַרומנעמען און,
 ווי ער זעט, אַז זי איז געבונדן, לאַזט ער זי פֿלוצלינג נאָך, כאַפט זיך
 אָן מיט ביידע הענט ביים קאָפּ און שרייט. אַך! וואָס איזט דאָס? מיינע
 טאַכטער געבונדען? ניין, ניין, דיזע איזט נישט מיינע טאַכטער! וועג,
 וועג, עס וואָר אינען טרוים! דו ביסט נישט מיינע קינד. ניין, ניין! ער
 פֿאַרהאַלט זיך מיט ביידע הענט די אויגן.

הינדע — פֿאַרהאַלט זיך דאָס פֿנים מיט ביידע הענט און
 וויינט זייער שטאַרק. גאָט, איצט לאַמיר שוין שטאַרבן...

רעדלעך — אַבער טייערער הערר גוטהערין! פֿאַססען זי זיך
 נור, אום גאָטטעס וויללען! הערען זי אונס נור אינע מינוטע: אינע
 שענדליכע פֿערלוימדונג בראַכטע אונס אין דיזען באַנדען!

הינדע — טאַטעניו! אונדז זענ'מיר אומשולדיק! זי וויינט און
 יאַמערט גאַנץ הויך.

חוה — געלויבט צו גאָט, באַלעבאָס־לעבן, אַז איר לעבט!
 הערט מיך נאָר אויס, איך וועל אייך דערציילן. די מעשה איז אַזוי
 געווען: מען האָט דער באַלעבאָסטע, אייער שוועסטער סערקעלע, דאָס
 גאַנצע צירונג אַוועקגעטראָגן; האָט זי פֿלוצלינג אויף זיי ביידע אַ
 בילבול געמאַכט, אַז זיי האָבן דאָס געטאַן. איך וועל גיין שווערן, אַז
 עס איז ליגנד, אַז עס איז...

פֿרעמדער — פֿאַלט איר אין די רייד אַרײַן. וואָס? מיינע
 שוועסטער? סערקען? דאָס צירונג... באַגנבֿעט? צו ר' שמעלקען. ר'

שמעלקע! ווו איז אהינגעקומען דער סוחר? ווו איז דער יונגער מאן, וואס האט מיר דא געוואלט צירונג פארקויפן? ווו איז דאס קעסטל? גאטט! ווא איזט דאס בילד מנער זעליגען רחלע? ער זוכט אויף דער ערד און הייבט-אויף דאס פארטרעטל און קושט עס. דערנאך הייבט ער אויף דאס קעסטעלע פון אונטער דער באַנק. א, געטטליכע פאַר-זעהונג! ווונדערפאַלל זינד דינע האַנדלונגען ¹³⁰.

חוזה און חיים — שרייען מיט אַ מאַל. אוי, וויי מיר, דאָס איז דאָך דער באַלעבאָסטעס צירונג!

ר' שמעלקע — ער איז דאָ, דער בחור! צו די שמשים. גיטס זיך נאָר אַהער דאָס פֿשרע יידעלע, יוי, יוי, אַ פֿניניצקער סוחר! ער קויפט זיך אַלץ מיט זיינע פֿשרע הענטעלעך. גיטס אים נאָר אַהער, דעם בחור!

שמשים — פֿירן ר' גבריאָלן צום פֿרעמדן. דאָ איז ער.

פֿרעמדער — ווייזט אים דאָס צירונג. מאַך זשע גאָר קיין צערעמאָניעס נישט, זאָג דעם אמת, וועסטו בעסער אָפֿשניידן. ווו האָסטו גענומען דאָס צירונג? זאָג, איז דאָס דיין צי ניין?

ר' גבריאָל — איך בעט-איבער נישט איין מאַל, נאָר טויזנט מאַל איבער פֿבֿוד. איך וועל איך תיכף זאָגן דעם אמת. נאָר איך בעט איך, לאַ'מען מיך נאָר נישט אַזוי האַלטן. האָט רחמנות, איר זינט דאָך אַ ייד! איר מאַכט מיך אומגליקלעך אויף אייביק.

חוזה — אַהאַ, איר זינט דאָס, ר' גבריאָל? איצט פֿאַרשטיי איך שוין די גאַנצע מעשה. וואָס מאַכט איר גוטס, ר' גבריאָל? קומט איך שוין אַ מזל-טובֿ? זי נעמט אָן חיימען ביי דער האַנט. קום נאָר, חיים, לאַמיר נאָר לויפֿן געשווינד דער באַלעבאָסטע דערציילן, וואָס דאָ טוט זיך! זיי לויפֿן ביידע אַוועק.

פֿרעמדער — צו די שמשים. לאַזט אים נאָך די הענט. ער וועט נישט אַנטלויפֿן.

¹³⁰ א, געטלעכע השגחה, פול מיט ניסים זיינען די מעשים דינע.

שמשים — לאָזן ר' גבריאלן נאָך די הענט. האָט קיין מורא נישט, פֿון אונדז אַנטלויפֿט מען נישט אַזוי געשווינד.

ר' גבריאל — פֿאַלט-אַנידער פֿאַר דעם פֿרעמדן אויף דער ערד און קושט אים די פֿיס. פֿאַטער-לעב! גוטער ייד! האָט גאָט אין האַרצן! האָט רחמנות אויף מיינע יונגע יאָר! איך וועל אײַך אַלץ מודה זײַן — זיי זענען ביידע גאָר אומשולדיק, ער שטעלט זיך אויף. טוט מיט מיר, וואָס איר ווילט. איך אַליין בין דער גאַנצער חייב. איך אַליין בין דער שולדיקער. זיי האָבן פֿון גאָר נישט געוווּסט. איך אַליין האָב עס געטאָן. האָט רחמנות!

ר' שמעלקע — גיט ר' גבריאלן אַ פֿאַטש. דאָ האָסטו רחמנות, אַ רוח אין דיין טאַטן, דו, גנב! ער שרייט צו די שמשים. נעמטס אים, סלעפטס אים אין די חדר.

לאַמפּערטעם — שרייען און לאַכן. האַ-האַ-האַ, אַ טשי, אַ בע, אַ טשי, אַ בע!

שמשים — ווילן נעמען ר' גבריאלן. קום!

פֿרעמדער — לאָזטס אים גיין, רירטס אים נישט אָן ביז מײַן שוועסטער וועט קומען. נאָר היטס אים, ער זאָל נישט אַנטלויפֿן.

שמשים — פֿאַלגן אים. גוט, גוט, אונדז וועל'מיר אים שוין היטן, זאָרגטס אײַך נישט.

פֿרעמדער — בינדט-אויף הינדען מיט רעדלעכן. יאָ, דו ביסט אומשולדיק, מײַן קינד! ער כאַפט זי אַרום מיט ביידע הענט און קושט זי. ווי געלויבט איז גאָט! ער האָט מיר מײַן קינד, מײַן גילדן קינד, מײַן טייער קינד צוריקגעגעבן! ער קושט זי גוט אָן. מײַן רחלע אויסן אויג. ער קושט זי. איך האָב דיך ווידער, מײַן טאַכטער, מײַן הינדע-לעבן! ער הייבט זי אויף אין דער הייך און גיט איר אַ קוש.

הינדע — נעמט-אָרום דעם פֿרעמדן און קושט אים און וויינט. מײַן גילדענער, האַרציקער טאַטע!

פֿרעמדער — צו רעדלעכן. נידערטרעכטיג! אויך זי וואַרען געבונדען? ער נעמט אים אַרום און קושט אים. פֿירכטען זי נור ניכטס,

איך בין ווידער בני איהנען! ער קוקט אָן רעדלעכן מיט הינדען.
 מיינע טייערע קינדער!
 רעדלעך — קושט דעם פֿרעמדן די האַנט. מיינ וואָהלטעטער!
 מיינ שוטצענגעל¹³¹!

זעקסטער אַריינקום

ר' משה, חווה, און די פריעריקע פֿאַרשווינען

ר' משה — מען הערט זיין קול נאָך פֿון ווייַט. מיינ דוד! אוי, וווּ איז ער, מיינ שוואַגער? וווּ איז ער, מיינ גילדענער שוואַגער? ער קומט אַרייַנצולויפֿן אָן דעם היטל, אָן דעם גאַרטל, דעם קאַפֿטן צע-לאַזט. ער פֿאַלט דעם פֿרעמדן אַרום דעם האַלדז און קושט אים. דו ביסט דאָ, מיינ דוד, מיינ שוואַגער-לעב, מיינ דערלייזער! געלויבט איז גאָט, דו ביסט ווידער דאָ, דו לעבסט! ער קושט און גלעט אים, ווי מען גלעט אַ קליין קינד. יאָ, מיינ נחת, מיינ גדולה, דו ביסט דאָ. ער רעדט אַ ביסל אַזוי ווי מַבֿולבל. יאָ, איך ווייס דאָס גאַנץ גוט, דו ביסט דאָ, מיינ שוואַגער געשיקט. יאָ, יאָ, איך ווייס, דו קומסט פֿון גאַנץ ווייט. איך ווייס אַלץ. איך האָב דו געזען. איך האָב שוין לאַנג, לאַנג געוואָסט, אַז דו וועסט קומען. איך געדענק, אוי, איך געדענק גאַנץ גוט, ווי דו האַסט מיך געפֿרעגט: „קענסטו מיך?“ ער קושט דעם פֿרעמדן. אַצינד ביסטו דאָ. אַצינד איז שוין פֿאַר מיר גענוג געלעבט. אַצינד איז צייט צו שטאַרבן. ער נעמט דעם פֿרעמדן אַרום און קוועטשט אים שטאַרק צו זיך. ניין, איצט וועל איך דו שוין מער נישט אַוועקלאָזן, ניין, ניין! ער גלעט אים און וויינט. איך בעט דו, מיינ דוד-לעבן, מיינ האַרץ, פֿאַר שוין נישט מער אַוועק פֿון מיר. לאַ'מך שוין נישט איבער אַליין! אַדער, ניין, נעם מיך מיט מיט דיר, וואָרן אָן דיר בין איך הי געוואָרן אַ גזלן, אַ רוצח! יאָ, יאָ, דו

¹³¹ (ד) שוין-מלאך.

קינדס רוצח! ער פֿאלט גאַנץ מיד אַנידער אויף דער ערד, נעבן דעם פֿרעמדן.

פֿרעמדער — דערקאַפט אים. משה, משה, וואָס טוט זיך מיט דיר? זיי נאָר רויק!

ר' משה — אוי, דודלעבן! זיי מיר מוחל, זיי מיר מוחל! איך האָב מיך בני דיר זייער שטאַרק פֿאַרזינדיקט. אָדער, ניין, ניין, זיי מיר נישט מוחל, ניין, באַשטראַף מיך, ליבער, אַזוי ווי רעכט איז! באַשטראַף מיך, מיט וואָס דו קענסט נאָר, אַזוי ווי איך האָב עס בני דיר פֿאַרדינט. יאָ, יאָ, לאָז מיך איינזעצן, לאָז מיך שמייסן, קאַטע־ווען¹³², שפיין, בראַטן, ברענען! אוי, איך האָב עס זייער פֿאַרדינט.

פֿרעמדער — משה, ביסט משוגע? פֿאַר וואָס, פֿאַר ווען? זיי נאָר רויק, אום גאַטעס ווילן! דערמאַן דיך נאָר אַ ביסל. פֿאַר וואָס זאָל איך דיך באַשטראַפֿן? זיי נאָר אַ ביסל געלאַסן, זיי נאָר רויק.

ר' משה — אַ ביסל שטילער און געלאַסענער. נו, יאָ... שוין... אַז דו הייסט... יאָ, איך וועל שוין רויק זיין, איך בין שוין רויק... אַז דו הייסט, יאָ, איך פֿאַלג דיך... איך וועל דיך אַלץ פֿאַלגן, שוואַגער־לעבן, אַבי באַשטראַף מיך...

פֿרעמדער — נו, לאָז זיין אַזוי. פֿאַלג מיך, אַבי זיי נאָר רויק, זעך דיך נאָר אַ ביסל אַנידער. צו רעדלעכן. הערר רעדליך! האַבען זי די גיטע אונד העלפֿען זי איהם, זעטצען זי איהן דאָ אויף די באַנק.

ר' משה — דערזעט רעדלעכן מיט הינדען און גיט פּלוצלינג פֿאַר זיי אַ פֿאַל אַנידער אויף דער ערד. אוי, וויי מיר! קענט עץ מיר מוחל זיין?

הינדע — פֿעטער־לעב! איר זייט גאָר נישט שולדיק!

רעדלעך — הער דאַנציגער! בלייבען זי נור רוהיג! זיי הייבן אים אויף און זעצן אים אויף דער באַנק אַנידער.

¹³² שלאַגן מכת־רצח.

ר' שמעלקע — צו זיך אין דער שטיל. אָט אַ דאָש איז, כ'לעבן, סיין. עפעש אַ גאַנץ משפּחהלע מיט שאַמע גנבים!

זיבעטער אַריינקום

סערקעלע, אַלטעלע, ר' יוחנן און די פריעריקע
פאַרשווינען

סערקעלע — מען הערט איר קול פֿון ווייטן. וואָס האָט עץ אַנך דאָ ווידער אַנידערגעשטעלט שמועסן, אוי, וויי, מנינע כוחות! טויזנט מאָל מוז איר מיר דאָס האַרץ אַרויסשרייען, אידער זיי פֿאַלגן איין מאָל! נו, גייטס שוין, פֿירטס זיי שוין אין קרימינאַל אַרין, די גנבים! און איר, מנין ליבער ר' יוחנן, באַמיט אַנך נישט אומזיסט און בעט נישט פֿאַר זיי, וואָרן איר וועט נישט פועלן ביי מיר.

ר' שמעלקע — לויפֿט האַסטיק סערקעלען אַקעגן. ליב אַנך אַינער גאַסט, סערקעלע! אַינער ברודער, ר' דוד, איז זיך געקומען! ער ווייזט איר דעם פֿרעמדן.

סערקעלע — לויפֿט צו ר' דודן און וויל אים מיט ביידע הענט אַרומנעמען. אוי, וויי מיר! געהרגעט בין איר געוואָרן — מנין דוד־לעבן! אוי, אין דער ערד בין איר! מנין האַרציקער ברודער, אוי, וויי, דו לעבסט?!

פֿרעמדער — גיט סערקעלען אַ שטויס־אָוועק פֿון זיך. אָוועק, דו בעסטע! אָוועק פֿון מיר — דו ביסט נישט מנין שוועסטער! **לאַמפּערטעם** — שרייען. אַ טשי, אַ בע! אַ טשי, אַ בע! **סערקעלע** — שטייט מיט דעם קאַפּ און מיט די הענט אַראַפֿ־געלאָזט און וויינט.

אַלע — בלייבן אַ ווילע גאַר שטיל.

פֿרעמדער — דו וויינסט? יא, צום וויינען, צום שרייען, צו דעם ביסטו אַ גרויסע בריה. דאָס איז ביי דיר אַ קלייניקייט, אָבער ערלעך האַנדלען — דאָס איז ביי דיר אַ שווערע זאַך! קעגן מנין קינד, קעגן מנין איינציקן אומשולדיקן קינד, קעגן דנין איינציקער ברודער־

טאכטער אזוי צו האַנדלען?! — זאָג אליין, דו בייזע שלאַנג — האַנדלט אַ מענטש, וואָס האָט נאָר עפעס אַ געוויסן, קעגן דעם אַנדערן אזוי? קוק דײך נאָר אָן, ווי דו שטייסט אַצינד... האַסטו דאָס געדאַרפֿט? דו, האָב איך געמיינט, וועסט דאָ מײַן קינד דערצייען, דו וועסט מײַן קינד לערנען, דו וועסט מײַן קינד טרייסטן, דו וועסט מײַן קינד פֿאַר אַלעם אומגליק באַשיצן, און איך האָב שוין אַ האַלבע טרייסט אין דער פֿרעמד געהאַט, ווען איך פֿלעג מיך דערמאַנען, אַז מײַן אייגענע שוועסטער גיט אויף מײַן איינציקן קינד אַכטונג, וואָס פֿאַר אַ תענוג פֿלעג איך דאָס צו האָבן, אַז איך פֿלעג מיר פֿאַרצושטעלן די מינוט, וואָס איך וועל שוין אַהיימקומען! ווי דו וועסט מיר מײַן הינדע-לעבן אַקעגנברענגען געזונט און פֿריש, ערלעך און געלערנט! יאָ, איך פֿלעג מיך אַפֿט אין געדאַנקען אזוי זיך פֿאַרגעסן, אַז איך פֿלעג פּלוצלינג ביידע הענט אַרויסשטעקן, אין די געדאַנקען דײך אַרומנעמען דײך צו קושן און צו האַלדזן, ניין, ניין, דאָס האָב איך מיר נישט פֿאַרגעשטעלט, דאָס איז מיר נישט אויף די געדאַנקען געקומען; אַז דו זאָלסט פּלוצלינג מײַן קינד אזוי מיאוס באַהאַנדלען! דײַן אייגענע ברודערנטאכטער זעלכע חרפות און בושות אַנטאָן! צו מאַכן פֿאַר אַ גנב, צו לאָזן בינדן מיט שטריק און צו לאָזן פֿירן אין קרימינאַל אַרעסט! ניין, ניין, דאָס האָט זיך מיר נישט געחלומט, נאָך דערצו, ווי איך האָב געהערט, האָט דײך גאָט ברוך הוא אויך נישט פֿאַרלאָזט: דער אייבערשטער האָט דײך געבענטשט, דו ביסט אויך געוואָרן אַ גרויסע עשירה, דו האַסט נישט געדאַרפֿט קיין סך פֿון מײַן פֿאַרמעגן צו רירן, גאָט האָט דיר באַזונדער אַ סך געלט באַשערט... נו, מוז מען פֿון דעסט וועגן בײַ זיך שוין אזוי גרויס און קעגן אַנדערע אזוי שלעכט ווערן?

ר' משה — פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן, וואָס זאָגסטו, שוואַגער-לעבן? גאָט האָט איר באַשערט? גאָט האָט זי געבענטשט? פֿאַר וואָס? אפֿשר פֿאַר איר גוטסקייט? אפֿשר פֿאַר איר פֿרומקייט? ניין, גאָט, ברוך הוא וברוך שמו, באַלוינט נאָר דעם גוטן, דעם ערלעכן, דעם פֿרומען... אָבער זי? איר? פֿאַר וואָס? פֿאַר ווען? אוי,

הארציקער דוד-לעבן! דו ווייסט, נעבעך, נאך גאר נישט, ווי זי האט מיך און זיך און דין און אונדז אלע באגראבן! אוי, מיר וועל'מיר פֿאַר דיר, פֿאַר גאָט און פֿאַר לייט קיין פֿאַרענטפֿער נישט האָבן.

ר' גבריאַל — צו זיך אין דער שטיל. אַצינד איז צייט, אַצינד מוז אַלץ אַרויסקומען. האָב איך מיך אין דער ערד אַרנינגעלייגט, לאַמיר זשע זי אויך שוין אין איין וועגס באַגראַבן! צו דעם פֿרעמדן. זייט זשע הונדערט מאַל מוחל, מנין ליבער ר' דוד-לעבן, און זוכט נאָר אין דעם קעסטעלע, וועט איר דרינען נאָך עפעס טי'רערס ווי צירונג געפֿינען. איר וועט אַוודאי אַ גרויסע הנאה האָבן, איר וועט שוין אַצינד אַלץ געוויר ווערן...

פֿרעמדער — עפֿנט דאָס קעסטעלע און זוכט. עס איז נישטאָ מער גאָר נישט, נאָר צירונג.

ר' גבריאַל — זוכט נאָר גוט, זוכט! עס ליגט דאָרט גאָר אונטן אַ פֿאַפּיר אויך...

פֿרעמדער — אַ פֿאַפּיר? ער זוכט אין דעם קעסטל. יא, עס איז דאָ. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פֿאַפּיר ווידער?

ר' גבריאַל — לייענט נאָר, זייט מוחל, איבער! איר וועט שוין געוויר ווערן...

פֿרעמדער — נעמט-אַרויס אויס דעם קעסטל אַ צוגעלייגט פֿאַפּיר, עפֿנט עס און לייענט עס פֿאַר זיך אין דער שטיל, דערנאָך גיט ער אַ געשריי. גאָט, אַללמעכטיגער אים היממעל! זאָ ווייט קאָן זיך דנין עבענבילד, ריין געשעפּף פֿאַרררען! אַ, דאָס איזט וואָס אויסעראַרדענטליכעס... אַ פֿאַלשע צוואה!

ר' גבריאַל — יא, נעכטן איז ערשט געווען אַנער יאָר-צייט, מנין ליבער ר' דוד-לעבן!

סערקעלע — גיט זיך פּלוצלינג אַ וואָרף-אַנידער פֿאַר דעם פֿרעמדן אויף דער ערד. אוי, טו מיט מיר שוין, וואָס דו ווילסט! איך בין דאָך אין גאַנצן ביי דיר אין דער האַנט! זי וויינט שטאַרק.

ר' משה — מיט גרויס שמוחה. אַט אַ דאָס איז גוט. אַזוי קער צו זיין. זעסטו, סערקע, פֿון דעם האָב איך תּענוג!

פֿרעמדער — כאַפט הינדען אַרום און קושט זי. דיד, מיין איינציק קינד, האָב איך מעביר נחלה געווען? דיד, מיין לעבן, דיד, מיין נשמה? צו סערקעלטן. פֿע, שעם דיד! דו קענסט מיר נאָך קוקן אין די אויגן אַרען? עס איז מיר שוין גאַר קיין חידוש נישט, וואָס פֿרעמדע האָבן מיר אַמאָל שלעכטס געטאָן. אַז דו, מיין אייגענע שוועסטער, האָסט קעגן מיר אַזוי געהאַנדלט! צו הינדען. אוי, איך פֿאַרשטיי שוין איצט, וואָס דו האָסט, נעבעך, דאָ געמוזט ליידן.

הינדע — קושט דעם פֿרעמדן. ניין, ניין, טאַטעניו! נישט אַזוי אַ סך, ווי דו מיינסט. איך האָב געליטן... דאָס איז אמת... איך האָב אָבער נישט אַליין געליטן. זי נעמט אַן רעדלעכן ביי דער האַנט און פֿירט אים צו דעם פֿרעמדן. דיזער דאָ וואָר דער געפֿעהרטע מינער ליידען; דיזער דאָ וואָר מיין טיילנעהמער, מיין ערציהער, מיין לעה-רער, מינע שטיטצע אין דער נאָט!¹³³

פֿרעמדער — נעמט רעדלעכן אַרום און קושט אים. איך דאַנקע איהנען, מיין טייערער! איך דאַנקע איהנען; בעלאָהנע זי גאָט מיט מעהרערעס, איך קאָן איהרע עדלע האַנדלונג נור מיט דיזעס, וועלכעס מיר אַם טייערסטען איזט בעלאָהנען. ער נעמט אַן רעדלעכן מיט הינדען און לייגט זיין האַנט אין אירער אַרײַן, נעמט זיי ביידע צוזאַמען און קושט זיי. זוכעט איך אימער גאָטעס גונסט צו ער-ווערבען, אונד ער, דער אַללגיטיגע, ווירד איך ני פֿערלאָסען!¹³⁴ ער לייגט זינע ביידע הענט אויף זייערע קעפֿ אַרויף און בענטשט זיי. לעבט גליקלעך, מינע קינדער!

הינדע און רעדלעך — נעמען ביידע אַרום דעם פֿרעמדן און קושן אים.

ר' יוחנן — גיט דעם פֿרעמדן די האַנט. שלום עליכם, ר'

¹³³ אַט אַ דער איז געווען דער חבר אין מיינע ליידן. דער אַ איז געווען מיין שותף, מיין דערציער, מיין לערער, מיין אַנשפּאַר אין דער נויט.
¹³⁴ איר זאָלט שטענדיק זוכן גאָטס חסד צו קריגן און ער, דער אַב הרחמן, וועט אייך קיין מאָל נישט פֿאַרלאָזן.

דוד! געלויבט צו גאט, מען זעט זיך געוונטערהייט. כ'לעבן, זייער א גליכער שידוך. איך האב דעם שידוך נאך אין זין געהאט, ווען מען האט זיי מיט שטריק צונאנדגעבונדן. נאך, קומט מנין שמועה אפיר, "כל עורב למינו" שטייט ביי אונדז אין דער הייליקער תורה אנגע- שריבן. איר, מנין ליבער ר' דוד-לעבן, טוט איצט א שידוך אויף דיטשערישער מאדע. ווייסט איר אבער מיט וועמען איר טוט? ווער אנערע מתותנים זענען געווען? דאס מוזט איר נאך מיך, ר' יוחנן שדכן, פֿרעגן. איך קען דאס דיטשעלע, ווי איר קוקט עס אן, פֿון פיטשעלעווייז אויף. איך האב געקענט זיין פֿשרן טאטן, עליו השלום, און זיין מוטער די צנועה אויך. ער איז דאך דאס טאקע ר' זלמן רעדלעכס זון פֿון פראג... טאקע דער גרויסער פֿינער בריה... על פֿן זאג איך איך פֿריר, אז מיר קומט א סך, א סך שדכנות...

פֿרעמדער — נו, נו, עס וועט שוין רעכט זיין.

הינדע — נעמט-אן דעם פֿאטער ביי דער האנט און בעט אים. טאטעניו! נאך איינס האב איך דיך צו בעטן.

פֿרעמדער — זאג, מנין לעבן, וואס ווילסטו? אלץ, אלץ, וואס דו פֿארלאנגסט נאך, וועל איך דיר טאן. זאג נאך, זאג... וואס ווילסטו?

הינדע — גיט אים א קוש אין דער האנט אריין. הארציקער טאטע-לעבן! זיי דער מומען מוחל. זי וועט שוין בעסער ווערן. איך בעט דיך, גילדענער טאטע, זיי איר מוחל!

פֿרעמדער — וועמען? סערקען, מוחל זיין? ... ניין, ניין, זיי פֿארדינט עס נישט... ניין, איך וויל זיי ניט קענען. ער איז זיך א ביסל מייסב. נאך איך מוז עס דיר, מנין קינד, צוליב טאן... נא, עס איז פֿארפאלן. איך האב דיר צוגעזאגט. נא, דיר צוליב, מנין קינד! קום אהער, סערקע!

סערקעלע — איז ביז אהער געלעגן אויף דער ערד. איצט כאפט זי זיך אויף און לויפט-צו צום פֿרעמדן מיט ביידע הענט אויסגעשטרעקט און מיט זייער א גרויס גשווין. ברודער-לעבן! דער-

מאן דיק, מיר קומ'מיר דאך ארויס פֿון איין טאטע־מאמע. דערבארעם
 דיק איבער מיר, איבער מיין משהן, איבער מיין איינציקן קינד! מיר
 הא'מיר זיך דאך נישט צו קיינעם צו קערן און צו ווענדן! מיר הא'מיר
 דאך צו קיינעם קיין שום האפֿענונג נישט, נאָר צו דיר. גוטער ברוי-
 דער־לעבן! זי וויינט שטאַרק. אוי, וויי מיר! מיר וועל'מיר דאך אלע
 שטאַרבן פֿון הונגער, אַז דו וועסט איבער אונדז, אַרעמע לייט, קיין
 רחמנות נישט האָבן...

פֿרעמדער — נו, וואָס קען מען טאָן, אַ ברירה האָב איך? דו
 ביסט דאך אַ שוועסטער... קום אַהער... איך בין דיר מוחל. נאָר ווער
 שוין אַ ביסל בעסער. עס איז שוין, כ'לעבן, צייט: ביסט שוין אויף
 דער עלטער, ביסט שוין אַלט עטלעכע פֿערציק יאָר. איך העט דיר
 נישט געדאַרפֿט מוחל צו זיין, נאָר וואָס קען איך טאָן — אַ שלעכטע
 שוועסטער איז פֿאַרט אַ שוועסטער. און האָב קיין מורא נישט, וועסט
 נישט שטאַרבן פֿאַר הונגער. גאָט ברוך הוא האָט מיר גענוג געגעבן,
 און איך פֿאַרהאַף, אַז ער וועט מיך ווייטער נישט פֿאַרלאָזן.

ר' גבריאל — אַ חידוש, כ'לעבן! פֿון נעכטן אָן איז זי מיט
 צען טויזנט קערבלעך אַרעמער און מיט צוואַנציק יאָר רייכער
 געוואָרן.

ר' שמעלקע — אַט דאָש איז סײַן, כ'לעבן! איך העט זיך
 געלאָזט פֿון איהר פֿאַסעס רײַסן, פֿון דעם צוקערדיקן שוועסטערל!
 ער גייט־צו צו סערקעלען. סערקעלע! וועט איר זיך האָבן עפעש סײַן
 מעל אויף שבת?

אַלמעלע — איז ביז אַהער געשטאַנען און געוויינט גאָר שטיל.
 איצט גייט זי צו צו דעם פֿרעמדן און שמועסט מיט גרויס חן. איטלער
 הערר אַנקעל! איך געבע איהנען מײַנען ליבסטען דאַנק פֿאַר אַללעס,
 וואָס זי האָבען די עהרע געהאַבט אָן מײַנער צערטליכען מוטטער צו
 פֿערריכטען, אונד איהר הערצליכעס הערץ, פֿאַר וועלכעס איך גראָס
 אַבשיי האָבע, אונד איהרע גוטע גיטע לאַססען מיך ניכט רוהען, זי
 צו בעטען, דאָס זי מײַנעם ברייטיגאַם, מײַנעם געליבטען גאַבריעלע

הענדלער, די פֿאָגעל־פֿרייזעהנט שענקען מעכטען¹³⁵. זי קושט אים די האַנט.

רעדלעך — זי איזט די טאָכטער איהרער שוועסטער אונד די פֿערשפראַכענע ברויט דעס ר' גבריאל הענדלער. ער ווײַזט אויף ר' גבריאלן.

פֿרעמדער — זאָ, גון קאַם הער, מײַן קינד! זאַג, וואָס וויל-סטו? פֿאַר וואָס רעדסטו נישט ליבער ייִדיש? וואָס שעמסטו דיך ייִדיש צו ריידין? זאַג, וואָס ווילסטו?

אַלטעלע — שאוויגט גאַר שטיל, שעמט זיך און פֿאַרהאַלט זיך דאָס פנים מיט אַ פֿאַטשיילע.

הינדע — איך וועל דיר זאַגן, טאַטעניו: זי האָט געזאַלט אַ פּלה ווערן מיט ר' גבריאל הענדלער; בעט זי איצט, אַז דו זאַלסט אים פֿריי לאָזן.

פֿרעמדער — נײַן, מײַן לעבן, דאָס וועסטו נישט פּוועלן בײַ מיר. איך בין דיין פֿעטער און מוז דיך בעסער זען צו פֿאַרזאָרגן ווי דיין מאַמע האָט געוואָלט. איך קען אים נישט פֿריי לאָזן. ער וועט שוין ערגעץ אַנדערש זײַן פסק האַבן, אַזוי ווי ער האָט פֿאַרדינט. צו די שמשײַם. לעבט נאָך מײַן אַלטער גוטער פֿריינד, דער פֿאַליצײ-רעוויזאָר רעכטזאַמער?

שמשײַם — יאָ, ער לעבט, ער זאַל לעבן הונדערט און צוואַנ-ציק יאָר, דער גוטער מענטש.

פֿרעמדער — נו, פירטס אים נאָר אַהין צו אים. דער רעכט-שאַפֿענער מאַן ווירד שאָן וויסען, וואָס מיט אים צו טאָן.

שמשײַם — גוט, גוט, מיר וועל'מיר אים שוין אַהין פֿירן. ווי

¹³⁵ אין איר צעקאַליעטשעטן דײַטש, וואָס טײַז שווער צו פֿאַרשטיין, בעט אַלטעלע/... מײַן חתן, מײַן געליבטן גאַבריעלע הענדלער צו באַוויליקן צו די פֿריי לאָזן.

זיי ווילן אים אָוועקפֿירן, קומט זיי ירחמיאל זייער פֿאַרטאַפּעט אַקעגן
צו לויפֿן.

אַכטער אַרײַנקום

ירחמיאל, די פריערדיקע פֿאַרשוּינען

ירחמיאל — לויפֿט צו צו ר' גבֿריאלן. באַ-באַ-באַ-באָלע-באָס!
רוימט אַנך אויף, נאָ-אַר געשווינד... ר' שמואל טאָ-טאָ-טאָ-טאָ-טאָ-
דעטניק איז געקומען מיט פֿאַ-אַ-אַליצייניקעס און האָ-אַט שוין אַנז-
ערע זאָ-אַ-אַכּן אָוועקגענומען. איצט זוכן זיי אַ-אַ-אַנך, זיי ווילן
דווקא אַ-אַ-אַנך תּפֿוס' אַ-אַ-אַנזעצן.

ר' שמעלקע — גיי, זאָג זיך ר' סמואלן, אַז אונדז האָ-מיר
זיך אים פֿאַרספֿאַרט אַ וועג. מען פֿירט אים סוין, דעם גנבֿ, אין די
פֿאַליציי אַרײַן.

ירחמיאל — וואָס, מע-מע-מע-מע פֿירט אים שוין אין די פֿאַ-
אַ-אַליציי אַ-אַרײַן? וווּ איז זשע מנז-נזן שכירות פֿאַ-אַר אַ גאַנץ יאָר,
וואָס איך האָ-אַ-אַב בײַ אים קריעה געשניטן? איי-יך וועל דאָך שרײַ-
ען: געוואָלט, באַ-באָ-באָצאַלט מיר מנז-מנזן שכירות!

ר' גבֿריאל — וואָס שרײַסטו אַזוי? דנן יאָר איז דאָך אַנדאָס
נאָך נישט אויסגעגאַנגען. עס פֿעלן דאָך דיר נאָך זעקס טאָג צום יאָר.
ווייסט וואָס? קום, כּילעבן, מיט אין מנזן ננער דירה אַרײַן.

ירחמיאל — ליגט איר אי-אי-אין דער ערד מיט אַנערע
שכירות, אַזוי ווי אַ-אַ-אַנערע דירות! ער נעמט-אַרויס אויס דער
קעשטנע אַ זייגערל און ווייזט עס ר' גבֿריאלן. זעט איר, אי-אי-איר
גנבֿ: דאָ-אַס זייגערל גייט גאָ-אַר אליין, און אַ-אַנך פֿירט מען!

ר' גבֿריאל — צו די שמשים. נעמטס אים אָוועק דאָס זיי-
גערל, עס איז מנזן!

ר' שמעלקע — צו גבֿריאלן, דו, גנבֿ! אַ רוה אין דנן טאָטן
אַרײַן! איך וועל זיך פֿאַר אים אַננעמען. באַצאַל דו אים זנן שכירות,
אַז ניט וועט ער דיר, אַסור חזיר, ניט אַפּגעבן די זייגער! איך קען

זיך אים. ער איז זיך געוועזן א משרת ביי מיר פֿינף יאָר. ער איז
זיך טאַקע אַן ערלעכער יונג און דו ביסט אַ גנב, אַ גולן, אַ רוצח...
נעמטס אים, סלעפטס אים אין די חדר!

לאַמפּערטעם — שרײַען. אַ טשי, אַ בע! אַ טשי, אַ בע!

שמשים — נעמען ר' גבריאָלן און בינדן אים מיט דעם
שטריק. איצט קום, ברודער, אין חדר אַרײַן.

ר' יוחנן — כאַפּט־אַן ר' גבריאָלן בײַ דער האַנט. פֿון דעסט
וועגן, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, קער נישט איינס צום אַנדערן... מיר
קומט נאָך שכר טרחה בײַ אײַך פֿון דעם שידוך. איך האָב פֿינט צו
שענקען, ובפֿרט אַ גנב.

ר' גבריאָל — גיט ר' יוחנן אַ וואָרף אַוועק פֿון זיך. דאָ
האַט איר שדכנות!

לאַמפּערטעם — שרײַען און לאַכן. אַ טשי, אַ בע! האַ-האַ-האַ!
אַ טשי, אַ בע!

ירחמיאל — מע זעט אַן אַ-אַ-אַן די אונטערפֿירערס, וואָס
דער חידוּח־חתן מוז זײַן!

שמשים — פֿירן ר' גבריאָלן אַוועק. עטלעכע לאַמפּערטעס
לויפֿן-נאָך און שרײַען. אַ טשי! אַ בע!

לעצטער אַרײַנקום

פֿריערדיקע פֿאַרשוײַנען אַ ר' גבריאָלן און אַ די שמשים
פֿרעמדער — נו, איינעם האַ'מיר שוין פֿאַרזאָרגט. איצט לאַ-
מיר גיין ווינטער. און איר, ר' שמעלקע, געדענקט איר נאָך, וואָס
איר האַט מיר דאָ פֿרײַר דערציילט פֿון מײַן שוועסטער סערקען מיט
ר' שמערל שדכן?

ר' שמעלקע — ווייט איך. עפעש געדענק איך זיך יאָ און
עפעש ניסט.

פֿרעמדער — נעמט־אַן אַלטעלען בײַ דער האַנט און פֿירט זי
צו ר' שמעלקען. שטייט אײַך עפעס אַן צו נעמען מײַן שוועסטער-
טאָכטער פֿאַר אַ פֿלה?

ר' שמעלקע — ווייש איך, סערקעלע די מעל-ידענע זאָגט זיך, אַז זי וועט מיר ניסט אַנסטיין. און פֿאַר וואָש? ווייל זי איז זיך איר בת-יחידהלע און קען זיך ניסט מעשטן די האָבער און קען זיך ניסט סמועשן די סלעכטע, צרהדיקע ליטוויסע לשון... אפֿשר איז זי גערעכט? ווייש איך?

פֿרעמדער — נו, הו, הערט שוין אויף ביזו צו זיין. איך בין אַנך ערב, אַז אין אַ האַלב יאָר אַרום וועט זי שוין מיט אַנך ריידן ליטוויש און וועט אַנך אַלץ פֿאַלגן, וואָס איר וועט נאָר הייסן. צו אַלטעלען, נישט וואָר, מײַן קינד?

אַלטעלע — מיט גרויס חן. יא, זי כאַפט זיך צוריק אין די רייד. ניין... נישט יא, יא וויל איך זאָגן.

פֿרעמדער — לאַכט און נעמט-אַן ר' שמעלקען בײַ דער האַנט. נו, ר' שמעלקע, שלאַגט-צו! זעט איר, זי הייבט שוין אָן ייִדיש צו ריידן. און, ווי איך זע אַנך, וועט איר מיר נאָך אַ מאָל דאַנקען... איינער איינפֿאַרהויז באַדאַרף אַזוי אַ באַלעבאַסטע. שלאַגט-צו!

ר' שמעלקע — קראַצט זיך אין קאָפּ. יא... אַלץ אמת... נאָר דאָש... איר פֿאַרגעשט זיך אָבער גאָר... איך מײַן... איר פֿאַרסטייט זיך סוין... דערמאַנטס זיך נאָר... פֿאַרסטייט איר... איך מײַן... נאָר דאָש... די עיקר...

פֿרעמדער — שלאַגט נאָר צו. איך זאָג אַנך, אַז איך וועל שוין זען, זי זאָל נישט געראַטן נאָך דער מוטער.

ר' שמעלקע — יא, ליבער ר' סלאָם... ר' דוד, וויל איך זאָגן. איך מײַן זיך אָבער, די עיקר... פֿאַרסטייט איר זיך?

ר' יוחנן — קומט מײַן שמועה אַפֿיר, איטלעכער משאַומתן באַדאַרף אַ מעקלער און איטלעכער שידוך אַ שדכן! איך זאָג אַנך, מײַן ליבער ר' דוד, אַז חוץ דעם, וואָס איר טוט דאָ אָן דעם ר' שמעלקע זייער אַ גוטן געלט-שידוך, איז ער דאָך נאָך דערצו זייער אַ גרויסער יחסן אויך, קומט מײַן שמועה אַפֿיר, דעם אמת מעג מען דאָך זאָגן איטלעכן אין די אויגן אַרײַן. איך זאָג אַנך, אַז דער ר' שמעלקע איז אַ שלשלת-היחסון, און זײַנע דור-ידורות זײַנען געווען

גרויסע מופֿלגים און רבנים, טאַקע גאָר קדשי־קדשים. אַז איר וועט
אײַך נאָר אַ מאָל אַליין מיט אים צעשמועסן, וועט ער אײַך אַליין
בעסער אויסרעכענען זײַן יחוס־בריוו... מילא, וואָס קומט דאָ דערפֿון
אַרויס? דער ר' שמעלקע איז דאָך זייער גערעכט. וואָס האָט דאָס
איצט סערקעלעס טאַכטער איר אייגנס?

ר' שמעלקע — יאָ, טאַקע יאָ, אַט אַ דאָס מיין איך אויך
אַזוי. מײַן ליבער ר' סמער... ר' יוחנן, וויל איך זאָגן, האָב איך זיך
אײַך טאַקע ליב, אַז איר סטוישטס אײַך, וואָש איך מיין, וויפֿל איז
זיך איצט די סילוק און ווער איז זיך די מסלק?

פֿרעמדער — אַזוי? דאָס מיינט איר דאָס דעם עיקר. ער
נעמט דאָס קעסטעלע צירונג און גיט עס ר' שמעלקען. לאַזט אײַך
דאָס שאַצן און וויפֿל מע וועט אײַך זאָגן, עס איז ווערט, וועל איך
זײַן דער מסלק.

ר' שמעלקע — עפֿנט דאָס קעסטעלע און קוקט־אַרײַן דרינען.
אוי, וויי! אַ סיינע אַפֿותיקא! ער איז מלא שמחה און נעמט בײַ דעם
פֿרעמדן די האַנט און שלאַגט מיט אים צו. מזל און ברכה! אַזוי, זעט
איר, מײַן ליבער ר' דודל, איז זיך גאָר עפעש אַנדערסט! יאָ, סוין
גוט. ער נעמט־אַן אַלטעלען בײַ דער האַנט. זײַ זשע סוין קיין נאָר
ניסט און סעם דיך ניסט מיט די ליטוויסע ספּראַך. זײַ זיך אַ גוטע
באַלעבאַסטע... האָב גאָר קיין מורא ניסט. דו וועסט זיך בײַ מיר
ניסט באַדאַרפֿן אַליין צו מעסטן די האַבער: איך האַלט זיך משרתים
גענוג און נאָך.

ר' יוחנן — נו, האָב איך ווידער למזל אַ שידוך אויסגעפֿירט.
קומט מײַן שמועה אַפֿיר, וואָס עס איז מן השמים, איז טאַקע מן
השמים. ער שרײַט. מזל־טובֿ!

לאַמפּערטעם — שרײַטן. מזל־טובֿ! מזל־טובֿ!

סערקעלע — פֿאַלט ר' דודן אַרום דעם האַלדז, וויינט און
קושט אים. גילדענער, האַרציקער ברודער־לעבן! איך בין גאָר נישט
ווערט אַזוי פֿיל, וואָס דו טוסט פֿאַר מיר און פֿאַר מײַן קינד. גאָט
זאַל דיר דאָס באַלוינען.

פֿרעמדער — גאָט האָט מיר שוין באַלוינט טויזנט מאל אַזוי פֿיל. איך טו דאָ גאָר קיין איבעריקס נישט. איך טו נאָר, וואָס איך בין מחויב צו טאָן. זעסטו, ווי שייך עס איז גוטס צו טאָן? פֿיר דו דיך פֿון איצט אָן אויך גוט אויף, וועל איך אין אַלעם פֿאַרגעסן, וואָס דו האָסט געטאָן, און וועל דיר אַזוי לאַנג, ווי גאָט ברוך הוא וועט מיר נאָר געבן, אויך גוטס טאָן.

חוזה — אָבער אין מיר, באַלעבאָס־לעבן, האָט איר יאָ גאָר, גאָר פֿאַרגעסן. איר געדענקט שוין גאָר נישט אנער דינסטמויד חוזה? איר געדענקט שוין גאָר נישט די גוטע פֿלעדלעך, וואָס איך פֿלעג אַנדן צו באַקן?

פֿרעמדער — אַהאָ, חוזה! וואָס מאַכסטו גוטס? ביי וועמען ביסטו אַצינד?

הינדע — זי האָט מיך ביז איצט נאָך נישט אָפּגעטרעטן. זי האָט, פּראַוודע, לעבן מיר אויך קיין האַניק נישט געלעקט, אָבער מיך האָט זי נישט פֿאַרלאָזט. זי איז אַצינד ביי דער מומען.

פֿרעמדער — צו חוזה. נו, זוך דיר ערגעץ אויס אַ פֿינעם חתן, וועסטו זען, אַז דו וועסט נישט האַבן אומזיסט געליטן. דעם נדן האָסטו ביי מיר.

חוזה — נעמט־אָן חיימען ביי דער האַנט און פֿירט אים אַהין, צו ר' דודן. איך וועל שוין, באַלעבאָס־לעבן, אַזוי פֿרעגן, ווי איר האָט ר' שמעלקען געפֿרעגט... וועט מיר חיים אַנשטיין פֿאַר אַ חתן? ער איז אַן ערלעכער יונג און גאָר נישט פֿויל צו דער אַרבעט.

פֿרעמדער — יאָ, האָסטו נאָר שוין אים געפֿרעגט, אויב דו וועסט אים אַנשטיין פֿאַר אַ פֿלה?

חיים — אוי, אוי, אוי, וועט זי מיר דאָס אַנשטיין! נאָר דאָס איינע מוז זי מיר צוזאָגן: אַז זי זאָל שוין מער קיין מאל נישט פֿאַרן אין וואַרעמבאָד אַרײַן.

ר' יוחנן — צו חיימען מיט חוזה. זעט עץ¹³⁶, מײַנע קינדער,

דאָס איז אַ גלייכער שידוך... קומט מיין שמועה אַפֿיר, איטלעכס טע-
פעלע געפֿינט זיין שטערצעלע¹³⁷. נאָר מיר קומט שדכנות. וואָרן איך
זאָג איך בהן שלי, אַז נאָך פֿאַר אַ וואָך דריי איז מיר דער שידוך
אינגעפֿאַלן.

פֿרעמדער — נו, נו, איך וועל איך שוין פֿאַר אַלעם באַפֿרי-
דיקן. אַצינד קומטס, קינדער! לאַמיר אַרײַנגיין צו ר' שמעלקען און
הינט בײַ נאָכט וועלן זיין אַלע דרײַ תנאים.

ר' משה — איז ביז אַהער געזעסן שטיל פֿאַרטראַכט. איצט
גייט ער צו צו ר' דודן און זאָגט גאַנץ רויק. נו, דוד-לעבן, דו האָסט
שוין אַלץ רעכט געמאַכט, מאַך זשע מיט מיר אויך אַן עק און באַ-
שטראַף מיך שוין אַזוי ווי איך האָב פֿאַרדינט. וואָס דו ווילסט, טו
מיט מיר, הייס מיך אויך אינגפֿירן...

פֿרעמדער — פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן. קום, איך וועל
דיך שוין אַליין אינגפֿירן! ער נעמט-אַרום ר' משהן און קושט אים.
קום, קום משה! קום צו מיר אין הייז אַרײַן. דאָרט וועסטו, שוואַגער-
לעבן, האָבן נחת און פֿרייד.

ר' משה — פֿאַלט דעם פֿרעמדן אַרום דעם האַלדז, וויינט
זייער שטאַרק און קושט אים. ער וויל עטלעכע מאָל אָנהייבן צו ריידן
און ווייזט מיט דער האַנט, אַז ער קען נישט אַרויסריידן.

פֿרעמדער — ווישט זיך אויס די אויגן און קושט ר' משהן.
איך פֿאַרשטיי דיך שוין, שוואַגער-לעבן! קום נאָר, קום! קומטס, קי-
דערלעך, קומטס, עס וועט שוין מיט גאָטס הילף אַלץ רעכט זיין.

ר' יוחנן — שרײַט. שרײַט זשע, קינדערלעך: מזל-טוב!

לאַמפֿערטעס — שרײַטן. מ-מ-מ-מ-מ-מ-מזל-טוב!

אַלע — גייען פֿאַרווייזן דורך דער טיר צו ר' שמעלקען אין
הייז אַרײַן.

דער פֿאַרהאַנג פֿאַלט אַראָפּ.

א וואָרט דערנאָך ¹³⁸

זינגען דיר מײַנע ווערטער
 אויף זייער אַ סך ערטער
 זייער נישט גוט, זייער שלעכט געוועזן —
 טו איצט אַ שבוּעה, זיי נישט מער צו לעזן.

האַט עמעץ אָבער סערקעלע געלייענט
 און מיינט, איך האָב זי דערמיט געמיינט,
 זאל זי עס שוין דאָס אַנדערע מאָל נישט לייענען
 און איך וועל מיך, אָסור, נישט זעצן וויינען.

סוף פון דעם גאַנצן טעאַטער־שטיק

צו דער כאראקטעריסטיק

פון שלמה עמינגעמס לעבן און שאפן

בלעטער פֿון געשיכטע, שפראַכפֿאַרשונג, קריטיק און זכרונות

שלמה עטינגער און די רוסישע צענזור *

דעם 24סטן מיי 1843 האָט דער באַווסטער אַנטאָני אייזענבוים, אַמאָל רעדאַקטאָר פֿון „בעאַבאַכטער אָן דער ווייכסעל“ און שפּעטער דירעקטאָר פֿון דער וואַרשעווער ראַבינער־שול, עטינגערס אַ גוטער פּריינד, אָנגעגעבן אַ בקשה צום קוראַטאָר פֿון וואַרשעווער לערנ־קרייז, מען זאָל דערלויבן דרוקן סערקעלע און די משלים. „אַזוינע ווערק, האָט ער געשריבן, זיינען צוטריטלעך פֿאַר אַלע קלאַסן ייִדן, זיי שטעלן אַרויס אין לעבעדיקע פֿאַרבן די חסרונות און לעכערלעכקייטן, זיי מאַלן טרעפיק און קאַמיש דעם גאַנצן ייִדישן שטייגער רייזן, און דעריבער קענען זיי האָבן אַ דערלייזנדיקע השפּעה אויף די מוחות.“ — עטינגער האָט דערביי געהאַפּט אויף טוגענד־האַלדס פּראַטעקציע. ער האָט זיך אָבער שטאַרק אָפּגענאַרט; די שטרענגע צענזור האָט געפֿונען טריף־פּסולס אין זיינע שטילינקע דיבורים. דעם 10טן אויגוסט פֿונעם זעלביקן יאָר איז „דעם ייִדן אייזענבוים“ אָנגעקומען אַ תשובה פֿון קוראַטאָר, אַז נאָך אַ פֿאַרשטענדיקונג מיט דער העברעיִשער צענזור גיט ער אַ דערלויבעניש צו דרוקן די דערמאָנטע צוויי כתב־ידן, נאָר בתנאי, עס זאָלן אַריינגעטראָגן ווערן אַלע שינויים וואָס דער ראַפּאָרט פֿון צענזור־קאָמיטעט פֿאָדערט.

די צענזאָרן טוגענד־האַלד און טשערסקער האָבן זיך ניט באַנונגט מיט אויסמעקן איינציקע ערטער; זיי האָבן געהייסן בייטן גאַנצע זאַצן און שטיי־קער. דער צענזור־עקזעמפּלאַר פֿון די „משלים“, וואָס האָט זיך אויפּגעהיט על־פי טראַף, זאָגט עדות אויף דער נאַריש־קליינלעכער מעטאָדע, מיט העלכער די צענזאָרן האָבן געלאָזט אין גאַנג דעם רויטן בלייער. אין די משלים טאָר ניט דערמאָנט ווערן דאָס וואָרט „מלך“ אַלס עפּי־טעט פֿון לייב; וואָרעם טאַמער איז דער לייב פֿאַרגעשטעלט ניט אין די

* „עטינגערס כתבים אין צוויי חלקים“, אַרויסגעגעבן לויט די מאָנוס־קריפטן מיט אַ ביאָגראַפֿישן און ביבליאָגראַפֿישן אַריינפיר און מיט הערות פֿון ד״ר מאָקס וויינרייך, ווילנע, 1925, ז׳ 516; — קאַפּ׳ א׳ און י׳א.

שענסטע פארבן, קען דאך דער אונטערטאן א קלער טון, אז מלכים זיינען
 ניט קיין מלכים, און פון דאנען איז בלויז איין טריט צו מאַיעסטעט-באַלי-
 דיקונג און צו רעפובליקאַנישע אידייען. „ווען עך זעה, אז א סך גרויסע
 לייט שמיסן, אין וויסן נישט פון וואָס אין פון וועמען“ (דאָס פאַרזע-
 ניש), טויג דאָס ניט: זאָג נאָר דעם אונטערטאן, אז גרויסע לייט פלוידערן
 אויך אַ מאָל, וועט ער מאַרגן מאַכן אַ רעוואָלוציע; בעסער אויסמעקן דאָס
 וואָרט „גרויסע“, איז רויקער. אויך אויף יידישע פראַגעס האָט זיך דער
 צענוואָר זיין קוק: אַז צו שטאַרקע אַנפאַלן פון די השכלה-שרייבערס אויף
 די חסידים זיינען שעדלעך. דעריבער איז בעסער, אַז אין דעם משל „די
 פליג“ זאָל ניט שטיין דער אויסדרוק „גיטע ידעלעך“, און אין דער „אַסיפה“
 דאַרף געוויס ניט שטיין: „דער צדיק האָט זעך מיט אינאָן אַנגעקערט“, ווייל
 כאָטש דאָ רעדט זיך וועגן גאָר אַן אַנדער זאַך, קען דער עולם זיך אַ-
 שטויסן, אַז דאָס מיינט מען דווקא אַ חסידישן רבין.

חייטער דאגהט דער צענוואָר גלאַט וועגן מאַראַל. וועגן „גליטשיקע“
 טעמעס איז דאָך ניט שייך; דאָ האָט ער גאַרניט וואָס איבערצוקלערן. אָבער
 ער קען אויך ניט פאַרטראַגן דעם זאַץ, אַז „איטלעכער קען שראַבען אויף
 יענעם אַ פאַשקוויל“ (די שרייבערס); דער לייזער סאָר גאַרניט געוויר
 ווערן, אַז עס קען געמאַלט זיין, אַ פאַטער זאָל שלאַגן זיין דערוואַקסן קינד
 (דער פאַרענטפער). און וואָס איז דאָס פאַר אַ לשון: „פאַרשאַלטן מעגן ווערן
 רכילות-שרייבער“ (דאָס פאַרזענעניש) אָדער: „פאַרברען... בעסער היטעלע
 דיא צנועה אַלליין“ (וויטעלע?) פאַרברענען, פאַרשעלטן? אַסור, דאָס סאָר
 מען ניט דערלאָזן! און אַזוי מעקט זיך דער רויטער בלייער אויס גאַנצע
 שטיקער פון „אסותא“ און אין גאַנצן אַווינע עפּיגראַמען ווי „דיא נקמה“,
 „דער דאָקטער גרינד“.

דאָס האָט מען אָפּגעטאַן אין די משלים און קאַטאַוועסלעך; „סערקעלע“
 האָט מען צעקאַרדאַשעט * נאָך ערגער.

באַלד די ערשטע שורות פונעם „וואָרט פּרז'ר“ הייסט דער צענוואָר
 אויסמעקן: מען טאָר ניט זאָגן — על תפתח פה לשון! — סאַמע גוטס נאָר
 אַליין טאָר אין דער וועלט ניט באַשטיין; און בכדי די ווייטערדיקע פּערזן
 זאָלן האַבן אַ זיגען, הייסט ער אין דער דריטער שורה אויסמעקן וואָרן און
 בייטן עס אויף „עפעס“. די אויסדרוקן רייניש מינגן, קרייצער הייסט ער
 איבערבייטן אויף „קערבלעך“, „גראַשן“, „טאַלער“, „גילדן“, מסתמא כדי
 אַריינצופירן די היימישע באַצייכענונגען אַנשטאָט די אויסלעזנישע (הגם)

* צעשניטן, צעממיתט.

„די מעשה איז אין לעמבערג“). פון די אנדערע פאדערונגען פון דער צענדל זור (אין „סערקעלע“ זיינען געמאכט געוואָרן, ווי ס'ווייזט דער ראפארט פון טוגענדזאָלדן און טשערסקערן צום קוראטאָר פון לערנרײַז, ביי הונדערט „אויסבעסערונגען“, אין די משלים און קאָטאָועסלעך „בלויז“ אַ פּערציק) זיינען ווערט פאַרצייכנט צו ווערן: א) פאַרטיידיקונג פון דער קריסטלעכער אמונה: משומד, שמד-שטיקלעך, גויים הייסט מען פאַרבייטן אויף „פושע־ישראל“ אָדער „הולטיי“, „גנבישע שטיקלעך“, „קריסטן“ אָדער גאַר אַרויסוואַרפן; ב) פאַרטיידיקונג פון דער הערשנדיקער פּאַליטישער אַר-דענונג: מאַנאַרכיע דאַרף פאַרביטן ווערן אויף „גביר“, פּרייהייט אויף „וואַג-גע“ און אַפילו די קאַמישע פּאַגעלפּרייהייט אין פּרידערקעס מאַנאַלאַג אין לעצטן אַקט אויף „ערפּרייאונג“; ג) פאַרטיידיקונג פון דער מאַראַל: אין דעם זאַץ „ווער עס טוט מיט דעם שווער, שלאַפּט מיט דעם בער“ ווערט אַנ-שטאַט שלאַפּט אַריינגעשטעלט „זיצט“; אַנשטאַט מלכה גרין געפּעלט דעם צענוואַר „טויו גרין“; אַנשטאַט אַ קוש — „אַ גלעט“; אַנשטאַט שיקסעהויז — „שלעכט הויז“, אַהער באַלאַנגט אויך דעם צענוואַרס איסור אויפן וואַרט פּריץ, וואָס הייסט דאָך אייגנטלעך געוואַלט-טוער; אַנשטאַט דעם הייסט ער אומעטום אַריינשטעלן: „שררה“, „הער“.

עטינגער איז געווען אויסער זיך אויף אַזאָ פסק פון צענווריקאַמיטעט. ער, דער מחבר, האָט געקעכלט יעדער וואַרט, איבערגעאַרבעט יעדער שורה, געשריבן די קעפלעך און די נעמען פון די פּערזאָנען דווקא מיט געכתיבהטע אותיות, די רעמאַרקעס דווקא מיט רויטער טינט — און דאָ קומט אַ באַר-באַרישע האַנט און צעשאַטקעוועט זיינע ווערק, ניט צו רעכענען זיך אַבסאַ-לוט מיטן מחבר! זיין ביטער האַרץ האָט ער אויסגעאַסן אין אַ העברעיִשן מליצה-בריוו צו אַ גוטן פּריינד:

„... אָבער זיינע ווערטער: שיק מיר צו דיין בוך מיט פּערציק רובל, וועט דיין בוך געדרוקט ווערן“, פאַרשטיי איך נישט; וויל אַפּדרוקן דאָס בוך אַן געלט מיט די אויסבעסערונגען, וואָס די צענוור-לייט האָבן אויסגעבע-סערט, וויל איך נישט. צי רעדן דאָרטן מיינע לעפּצן ביז אויף גאַט, אויף זיין משיח, אויף די מלכים פון דער ערד, אויף זיינע האַרן, אויף זייערע ריכטער אָדער אויף זייערע אויפזעער, חלילה? צי רעדט מיין צונג שלעכטס אַנטקעגן די וועגן פון דער זיטלעכקייט, וואָס די לייט האָבן אויסגעצייכנט מיין העפט מיט אַ רויטן צייכן, געמעקט, געמעקט און צעקאַליעטשעט פון אָנהייב ביזן סוף, און האָבן זיין שיינקייט פאַרדאַרבן, געלאָזט מייקעכץ אַנ-שטאַט שיינקייט? און גאָך: איך קען דאָך די מענטשן, אַז זיי זענען געביל-דעטע לייט, מענטשן וואָס זוכן וויסן, און גוטע-רעציקע זיינען זיי און זיינען

אויך שלום מיט מיר פון שטענדיק אָן. פרעג איך, וואָס האָבן זיי איינגעזען מיר אַזאַ בייז צו טון? מײן בוך איז רײן פֿון יעדער אומרעכט, און אויב עס געפינט זיך דאָרט עפעס אַ זינד, זאָלן זיי מיר געבן צו פאַרשטיין אין וואָס איך האָב געשולדיקט, און איך וועל עס אָדער אויסמעקן פֿון בוך, אָדער פאַריכטן דאָס ניט ריכטיקע, אָבער קײן אויסרייד לאָזן זיי נישט זוכן! — דו האָסט מיר אויך נישט צו חיסן געגעבן, ווי גרויס ס'וועט זײן די צאָל עקזעמפּלאַרן פֿאַר די פּערציק רובל, וואָס דו האָסט מיר געשריבן איך זאָל דיר שיקן."

די באַמערקונגען וועגן די פּערציק רובל חײזן, אַז עטינגער האָט נאָך געהאַפּט אָפּצושרײען די גזירה פֿון דער צענזור און אַז ער האָט שוין געזען פֿאַר די אויגן זײן ציל — אָפּצודרוקן זײנע ווערק — פֿונקט ווי דערגרייכט. געענדיקט האָט זיך דאָס אָבער ווידער אַ מאָל מיט גאַרנישט... מעגלעך, אַז די נײע דאגות, וואָס האָבן זיך אָנגערוקט אויף עטינגערן, האָבן אים גע- צוונגען צו פאַרגעסן וועגן דעם לוקסוס פֿון שרײַבערײ.

יודא א. יאָנע

קאַטאָועס צי כתבות? *

שוין כמעט פינף הונדערט יאָר ווי ייִדישע מחברים, שפראַכפאַרשערס און סתם מענטשן מיט בויך-סברות, גריבלען זיך אין דער זאך, וויצלען זיך און קיבעצן איינער דעם אַנדערן און יעדע נײע השערה איז געוויינטלעך ווילדער פֿון די פּרעזעדיקע. אַרום דעם וואָרט האָט זיך שוין אָנגעקליבן אַ גאַנצע ליטעראַטור, נאָר זי איז צעזײט און צעשפּרייט אין טוצן ביכער און צײטונגען, און עס איז פשוט צײט צוזאַמענצוברענגען דעם ביז-אײצטיקן מאַ- טעריאַל אין אײן אָפּהאַנדלונג, אים גוט אויסזײפֿן און מאַכן אַ סך-הכל פֿון די עלעמענטן וואָס האָבן אין זיך אַ ווערט און אָפּוואַרפֿן דאָס וואָס איז ניט געשטויגן און ניט געפּלויגן.

* פֿונקס, פּערטליאַריקער זשורנאַל פֿאַר ייִדישער ליטעראַטור-געשיכטע, שפראַכפאַרשונג, פֿאַלקלאַר און ביבליאָגראַפֿיע, אַר׳ אַמעריקאַנער סעקציע פֿון ייִחאָ, נײ-יאָרק 1927; זײ 129—134.

דער אויסלייג

- (1) איסערלין, (געשטארבן 1460) לייגט אויס כ ת ב ר ת (זע: צונץ, „ליטעראטורגעשיכטע דער זינאגאגאלען פאעזיע“, בערלין 1865, ז' 497).
- (2) אָבער אין „לקט יושר“ פון איסערלינס תלמיד, ר' יוסף ב"ר משה (געשריבן אָדער פאַרענדיקט אין 1470 און אָפּגעדרוקט צום ערשטן מאל אין בערלין, 1903), שרייבט דער מחבר: „בכל חנכה עשה קטפות ומקצת בחורים מן הסוגיא שלמדו תו' על חנכה... ויש לי קבלה מן הגאון זצ"ל לכתוב [כתיבה מן] קטפות בזה האותיות [לאפוקי מאותן הכותבין כתבות]“. (חלק אורח חיים). דאָס מיינט, אַלע חנכה האָט ער געמאַכט קטפות [מיט] עטלעכע בחורים אָף דער סוגיא פון חנכה תורה... און איך האָב אַ קבלה פון גאון זצ"ל צו שרייבן [דעם וואָרט פון] קטפות אַזוי [מיט דער אויסנאַם פון די וואָס שרייבן כתבות].
- (3) דער מהר"ם, משה ס"ל מינץ יצו ממעגנץ (מיטן פון 15טן יאָר-הונדערט), שרייבט אין זיינע שאלות ותרובות (צו ערשט געדרוקט אין קראָקאָ, 1617), סימן מ"ג, ז' ג"ח ב; הקטפים והדרשנים אומרים זה (ווערט אויך געציטירט אין ש"ך יורה דעה הלכות מילה סימן ר"ס"ה סעיף קטן כ"ג).
- (4) אַרום מיטן זעכצנטן יאָרהונדערט (1541) האָט דער גראַמאַטיקער און שריפטשטעלער אליהו בחור (?1469—1549) אָפּגעדרוקט זיין ספר „תשב"י“, וווּ ער זאָגט (שרש כתב), אַז דאָס רוב עולם שרייבט ניט כתבות, נייערט מיט אַ גרייז כטוב, כטובות, ווי אין וואָרט טוב.
- (5) אין דער זעלביקער שטאַט איזני און סך-הכל מיט אַ יאָר שפעטער (1542) איז געווען געדרוקט דער ערשטער יידישער בוך וואָס מיר פאַרמאָגן היינט צו טאָג, דער באַוונסטער „ספר מידות“. דאָרט געפינען מיר אונדזער וואָרט עטלעכע מאל, אויסגעלייגט אויף איין אופן: כטובות, אַזוי ווי אויף להבעיס אליהו בחורן: „אַז איין כטוב דער אל מול כטובות טרייבן קאָן (ז' 10 ב); אודר זאָג ניט אים כטובות צו אים (ז' 58 ב); אונ' אוי וויא איז צו שרייען אויבר דיא לוייט דיא איר קינדר לערנן אין איר יוגנט כטובות אונ' הבלי עולם אונ' לערנען זיא ניט תורה... איין מלמד זול נט כטובות טרייבן מיט זיינן תלמידים“ (ז' 98 ב) [אָפּגעקאָפּירט פון דעם ווינדערשיינעם עקזעמפּליאַר פון ספר מידות וואָס מע האָט ניט לאַנג אָפּגעזוכט אין ניו-יאָרקער עפנטלעכער ביבליאָטעק אין זייער אינטערעסאַנטע אומשטאַנדן].
- (6) דער „צוכט־שפיגל“ („מראה המוסר“, פראַנקפורט אַם־מיין, 1680) שרייבט: „עז מאַכט אך (= אויך) דעם מענשן זער אן גינעם. ביי אידר מאן דא זעלכי קטבות קעם. ביי חתונות און ברית מילה אודר וואז פר שמחה

דז ער ווער אויש געבן זעלכי קטבות דער צייט גרושי ער (ז' א2); דרום ביט איך אייך שרייבט מיר גיט אז פר חובות. ווען איך שוין צו צייטן ריד (=רייד) איין קטבות (ז' א2) דען שימפף (=שפאס) און ערנשט שטיט וואו ביא אלין זאכין".

אין ביבליאָטעק פון ניו־יאָרקער ייִדישן טעאָלאָגישן סעמינאַר איז דאָ אַ ביכל (אַן דרוקיאָר, קענטיק פון סוף 18טן אָדער אָנהייב 19טן יאָר־הונדערט, זע: שטייגשיידער, „פורים אונד פאראַדי“, ז' 364), וווּ עס שטייט אויפן שער: בע"ה חנוכה כתבית, וגם מילי דבדיחתא*.

(7) אין זייער „אידיש ווערטערבוך“, אונטערן וואָרט קאטאָוועס (ז' 226) ווייזן ספיוואַק און יהוּאַש אָן אויף כתבות, וווּ זיי זאָגן (ז' 127) שפאָס, שפאָסנמאַכעריי. אין כתבות „אין שפאָס“; מיט דעם מלאך המות מאַכט מען גיט קיין כתבות (שפריכוו), זע: קאטאָוועס, דאָס הייסט, זיי פאַררופן זיך צוריק אויף קאטאָוועס (ז' 228). ספקות האָבן זיי, קענטיק, יאָ געהאַט צווישן דעם העברעיִשן אויסלייג און דעם פשוטן אויף ייִדיש.

(8) ביי ליפשיצן, „רוסיש־ייִדישער ווערטער בוך“ (קנעוו 1881), געפֿי־גען מיר דורכויס קאטאָוועס (ז' 171) — טרייבן קאטאָוועס, קאטאָוועס־טריי־בערין, דער קאטאָוועס, קאטאָוועסדיק, וואָס טרייבט קאטאָוועס, קאטאָוועס־מאַכער. אין זיין „יודעש־רוסישער ווערטער בוך“ (זיטאַמיר 1876), אויכעט: קאטאָוועס, טרייבן קאטאָוועס, קאטאָוועס־טרייבער (ז' 181). בן יעקב, „רו־סטיש־העברייאיש־זשאַנגאַן ווארטערבוך“ (ווילנע 1904) פאַרצייכנט אַ קאַ־טאָוועסניק (ז' 1004). אין דוד הלוי הורוויצס „ספר המלים זשאַרגאַני עברי“ („ייִדישער לשון־קודשער ווערטער־בוך“, אַדעססאַ 1903), ז' 81, געפֿינען מיר קאטאָוועס, קאטאָוועס־טרייבער.

(9) אינגאַן בערנשטיין, „ייִדישע שפריכווערטער און רעדנסאַרטן“, וואָר־שוי 1908, האָט די שפריכווערטער: אַ קאטאָוועס איז אַ האַלבער אמת; פון קאטאָוועס קומט קיין גוטס גיט אַרויס (ז' 225); גאַט פאַרשטייט גיט קיין קאטאָוועס (73, גאַט, ז' 47); זכות־אַבות איז קיין קאטאָוועס (ז' 100); מיט דעם מלאך־המות טרייבט מען גיט קיין קאטאָוועס (5, מלאך־המות, ז' 161); מיט אַ נאַר טאָר מען קיין קאטאָוועס גיט טרייבן (66, נאַר, ז' 176).

ווי מען קען זען, האָט אונדזער איצטיקער אויסלייג קאטאָוועס הינטער

* עס איז כדאי צו דערמאָנען, אַז שטייגשיידער זאָגט: „איך האָב געפונען די אַרטאָגראַפֿיע [כתבות] אין „לקט יושר“ (?).“

זיך א כסדרדיקע טראַדיציע פון קאַרגע 500 יאָר פאַר די אותיות "ק" און "ט" אין דעם וואָרט.

און פאַראַלעל מיט דער דאָזיקער לאַנגער טראַדיציע גייט די זוכעניש פון זיין אַפּשטאַם.

דער אַפּשטאַם

די וואַקלענישן אין אויסלייג זיינען נאַטירלעך געקומען פון דעם, וואָס פאַרשיידענע מחברים האָבן געהאַט פאַרשיידענע מיינונגען וועגן דעם שורש פון וואָרט. עס איז גרינג צו פאַרשטיין, אַז מע האָט דאָס רוב געזוכט אין העברעיִש אָדער די פאַרוואַנדטע סעמיטישע (כאַלדעיִש-אַראַמיש און סיריש) שפּראַכן און נאָר אין די לעצטע 80—100 יאָר האָבן זיך דערהערט שטימעס פאַר אַנדערע ניט־סעמיטישע שפּראַכן.

1 סעמיטישע טעאָריעס

1) אליהו בחור (1541) זאָגט: „כתב... מיינט סופר, אַ שרייבער, וויילע אין פאַרצייטיקע טעג האָבן די וויצלינגען און די משלים־שרייבערס אויפגע- שריבן אנאָנים זייערע ווערטער אויף די טירן פון גבירישע הייזער אָדער אין די רוישיקע גאַסן פון רוים, כדי מע זאָל ניט וויסן ווער דער שרייבער איז. און אַזוי איז דער מנהג ביז היינט אין רוים, און אַט די זאַכן רופט מען כתבות. (פֿ"גל מ. היינרייך, „שטאַפּלען“, ז' 81). און ר' יעקב עמדן אַשכּנזי —יעב"ץ (1697—1776) אין „מגדל עז“, אלטונא, תק"ה, (ספר שלישי), זייט שכ"ט (עליית הכתיבה) קאָמענטירט איבער אליהו בחור אַזוי: „עוד רע נמצא בכתיבה, כענין שכתוב ומכתבים עמל כתבו, והוא מה שקורין ההמון כתבות לכתבי עמל ואון של הולכי רכיל, בעלי שחוק וליצנות לעג מרבה להכיל, העוסקים בנתינת דופי ופגם, בכשרים יתקלסו בם זו לעגם, מושכים בשבט סופר ידיהם את לוצצים, ומטילים בעיני הנכבדים קוצים, והיה במחשך מעשיהם ובסתר, כל יודע הממציא אותם כתבי כזבי פלסתר (עיינן ס' תשבי) שכן הוא מנהג ברומה משוני קדמוניות, ונקראין פאסק׳וויל בלע״ז על שם הצורה הנעשית לתכלית זה, בה מדביקין בלילה מה שנכתב ביום ונחתם...“

2) אין ניינצנטן יאָרהונדערט הייבט צונאָן אויף די פּראַגע ווידער. ער זאָגט, אַז כתב האָט געמיינט „דיכטער, עפיגראַמאַטיסט“ אין 13טן יאָרהונ- דערט, „איבערשרייבער“ אין 14טן, און כתבות — „שערץ, רעטועלשריפט“, און הייזט׳אָן אויף איסערלינען (1440) און דערמאָנט אויכעט, אַז ר' יוסף

ב"ר משה (1470) הייסט שרייבן קטפות («ליטטעראטורגעשיכטע...», בערלין, 1865, ז' 497). פ"גל אויך זיינע «גאטטעסדיענסטליכע פארטרעגער», ז' 440.
 (3) ד"ר ב...ל («ליטטעראטורבלאט דעס אריענטס», לייפציג 1948, ז' 556, דארף זיין 558), לאַכט זיך אויס פון צונצן, אַז פאַר אים איז אַ «רעט־זעל» פון חאַנען צונץ האָט גענומען דעם אויסלייג, די אַפּשטאַמונג און דעם טייטש «רעטזעל» (רעטעניש). ער דערמאָנט נאָך אַן אַנדער דערקלערונג: גרפות פון גוף, «לעסטערן, שערצן», גרפן «פאַסענמאַכער» (שטיפער, פאַר־יאַץ), נאָר דאָס געפעלט אים אויך ניט, און שלאָגט־פאַר אַ גריכישן וואָרט.
 (4) אין דער זעלביקער צייטונג (דעצעמבער 23, ז' 1805) גיט ד"ר ב...ל אַ ביזע לעקציע אַן אַנדער דאָקטער, ב. בעער, ווייל ער פאַלט אַריין אין דעם זעלביקן טעות ווי אליהו בחור (שרייבן אַ «כ» פון אָנהייב), און מוסרט אים, אַז שרייבן דאַרף מען קטבות «שניידענדע רעדען, שטיכרעדען», פון כאַלדעש און אַראַביש קטב—שניידן.

(5) אַברהם טענדלוי דערמאָנט דעם «תשבי» און אויך גוף, גופה, «שמעהען», «לעסטערן». אין זיין אויסלייג (פראַנקפורטער ייִדיש!) שרייבט ער: "Chanje (chanukah)—Ketoowes"; "Dos is e Katef" (auch: Baal-Katef) Spassvogel, Witzling. (Abraham Tendlau, Sprichwörter und Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit, Fkf. a. M. 1860, s. 52).

(6) ריינדזיק וועגן פאַרשיידענע השערות אין זיין ייִדיש־טיטשער כרעט־טאַמאַטיע (לייפציג 1882) לייגט ד"ר מאַקס גרינבוים פאַר נאָך איינע: חטב, חטיבה, וואָס מיינט אין גמרא «עטוואָס אַוסערלעזענעס, פיינעס» (ז' 491).
 (7) אלעזר שולמאַן דערציילט אין זיין «ממקור ישראל», ברדיטשוב, תרנ"ג (צווייטער באַנד), אַז דעם ייִנגל בערנען פלעגט מען רופן כתב, און זאָגט דערביי: «לויט מײַן פריינט התורני וכו' ה"ר שעפטיל איז דאָס דער תלמודישער וואָרט כדב, געפינט זיך אין תלמוד «מילתא דכדיבא» (ז' 13); «נאָך אַ קליינע השערה: לויט אונדזער מיינונג, איז דער באַגריף פון דעם וואָרט חדוד («שפיצלאַך»), שטאַמט פון ענגלישן ווערב to cut, וואָס מיינט שניידן, שלאָגן אַאָז"וו, וואָס פון אים נעמט זיך דאָס וואָרט כתבן (אַדער קאַטאָווען) אין ייִדיש־טיטש... דאָס הייסט, שלאָגן מיט ריטער, געבן מלקות». ווי עס האָט באַמערקט דער אויסגעצייכנטער שריפטשטעלער וכו' הרי"י חייסבערג, איז אין «הבקר אור», פערטער יאָרגאַנג [ז' 1242], וועגן דעם אויך געבראַכט געוואָרן, אין נאָמען פון הר"מ [=מיכאל] וואַלף, אַ השערה וואָס שטימט איין מיט הר"י שעפטילס השערה אין דער גירסא כדיבות, אַז עס איז אַ סירישער וואָרט, ווייל דעם וואָרט מהתלות («שעי' ל', י') פאַר־טייטשט די פשיטא: כדיבותא. און דער אויסקלייבער זאָל אויסקלייבן!» (ז' 137).

8) די ספעציעלע חנוכה-קאטאָוועס באַשרייבט (אונטערן איניציאַל "ל") אין "איזדאָעליט", (ז' 20, דעצ' 29סטן 1910, פראַנקפורט); זיי זיינען דאָס רוב צאָלשפּילן, און דעם וואָרט פּירט ער אַרויס פון קטף, אַפּרייסן, אַפּפּליקן — קטופות, אָדער פון כתב—כתבות, אָדער כתובות, "שניידענדע רעדען, שערצע". 9) אין דעם נומער פון יאַנואַר 12, 1911, ז' 12, פּאַלעמיזירט מיט אים איזאַאַק מ. מאַינץ. ער זאָגט, אַז מע האָט פון לאַנג אָן געזאָגט און געשריבן כדבות, וואָס קומט פון כאַלדעיש. אונקלוס זעצט איבער ותכחש שרה מיטן וואָרט; וכדיבת, אַזוי ווי עס איז געווען דערלויבט "אַפּצולייקענען" אין חנוכה-שפּילן. ער ווייזט ווייטער אָן, אַז דער וואָרט געפינט זיך ביי אלישע: אל תכזב בשפחתך — תרגום: ותכדיב.

פ) גל לעווים "כאַלדעישעס ווערטערבוך איבער תרגומים", לייפציג 1867, באַנד 1, ז' 354; זיין נויהעברעישעס אונד כאַלדעישעס ווערטערבוך, (לייפציג 1879), באַנד 2, ז' 294—295 און "ערוך השלם", באַנד 4, ז' 196, ווי עס ווערן געבראַכט אַלע שטעלן איבער דעם וואָרט "כדב", "כדיבא", "כדבותא" אַאָז"ו). אַן ענטפער אויף מאַינצס בריוו האָט דער אויטאָר ל. אַפּגעדרוקט אין נומער פון פעב' 9, 1911 (ז' 12), ווי ער מאַכט חוזק פון מאַינצן און זיין דרום-דייטשער אויסשפראַך "קעדאָוועס", און ענדיקט מיט אַ שטאַך: "דערי-בער, הייסט עס, אויב מע זאָגט, אַז קעדאָוועס האָט אַ פאַרבינדונג מיט כדב, אַראַמ' כדב, איז עס אַ "קעדאָוועס".

10) חנוכה-קאטאָוועס פאַרנעמט אַ חשובן טייל פון ד"ר ש. ראַפּפּאַ-פאַרטס אַרטיקל: "חנוכה שפּילע דער יוגענד" ("מענאָראַה", דעצ' 1926, ז' 672—678, ווין—פראַנקפורט א.מ.). ער מיינט, אַז "עס איז פאַרבונדן מיט קטף "פליקן, רייסן", ווייל ביים קאטאָוועס-שפּיל פלעגן זאָגן, ווערטער אָדער אותיות ווערן פונאַנדערגעריסן און באַקומען אַ נייעם באַטייט" (ז' 674). 11) אין דעם גלאַססאר (ב. וו. זעגעלס?) צום סוף פון איגנאָץ בערנר שטיינס "יודישע שפּריכווערטער און רעדענסאַרטן", צווייטע אויפלאַגע, וואָר-שוי תרס"ח, ווערט די פראַגע פון אַפּשטאַם אַפּגעפּטרט מיט די קורצע צוויי ווערטער: "עטימאָלאָגיע אונבעקאַנט". (ז' 32, ערשטער שפּאַלט).

12) כדי צו פאַרצייכענען די גאַנצע ליטעראַטור פון דעם ענין ווי ווייט

זי איז מיר באַקאַנט, וויל איך נאָך אַנזויזן אויף:

a) M. Steinschneider, Purim und Parodie, S. 342; b) Dr. J. Perles, Beiträge zur Geschichte der hebräischen und aramäischen Studien, S. 177 (München, 1884); c) Dr. M. Güdemann, Geschichte des Erziehungswesen... in Deutschland, III, 87 (Wien, 1888); d) Dr. A. Berliner, Aus dem Leben der deutschen Juden in Mittelalter, S. 23 (Berlin, 1900); e) J. L. Voorzanger en J. E. Polak, Het Joodsch in Nederland, S. 170 (Amsterdam, 1915).

II ניט-סעמיטישע טעאָריעס

(1) דער פריער-דערמאָנטער ד"ר ב...ל לייגט אַליין פאַר דעם שורש גוף „לעסטערן“, נאָר ער זאָגט באַלד נאָך דעם:

aber auch dieses scheint unwarscheinlich zu sein. Am natürlichsten scheint es mir, dieses Wort von dem Griechischen *cottabus* abzuleiten."

די צרה מיט אַט-דער עטימאָלאָגיע איז, וואָס דאָס וואָרט, כאַטש ער קלינגט טאַקע זייער שטאַרק ווי אונדזער ייִדישער קאטאָוועס, האָט מיט אים נאָך אַלעמען גאָר נישט צו טאָן. ער מיינט אַ געוויסע, ספעציעל סיצי-לישע שפּיל. זי איז געווען שטאַרק באַליבט ביי די רייכע יונגע לייט (אין אַטען) וואָס האָבן געשיכורט אויף שמחות. דער עיקר פון דער שפּיל, וואָס מען האָט געשפּילט אויף אַ סך אופנים, איז געווען קונציק אַ שליידער צו טאָן פון דעם בעכער דעם ביסל וויין, וואָס איז דאָרט געבליבן נאָכן טרינקען, אין אַ מעטאַלענעם בעקן אַריין. פון דעם ווי עס האָט אָפגעקלונגען פלעגט דער יונגער מאַן וועלן דערוויסן ווי זיין געליבטע האַלט פון אים.

... ווי אַזוי אַט-די מאַדנע שפּיל האָט געקענט פאַרקריכן צו די יידן מיטן טייטש פון שפּיל אין אַלגעמיין, שפּאַס, שטיפעריי, קאטאָוועס, קען איך בשום אופן ניט פאַרשטיין. אין דעם גרעסטן ענגליש-גריכישן ווערטערבוך (לידועלל און סקאָטט, אַקספּאָרד 1901, ז' 837) געפינען זיך נאָר אַט-די פיר טייטשן: א) די שפּיל גופא; ב) דער פּריז (פרעמיע); ג) די וויין וואָס מע שליידערט; ד) דער טאָו.

(3...) פריינד י. ל. זלאַטניק (דער פּאָלקלאָריסט עלזעט, מחבר פון „דער וונדער-אוצר פון דער ייִדישער שפּראַך“, וואַרשע, תרע"ה) שרייבט מיר אין אַ בריוו (פון אַפּריל, 1927): „אויב איך מעג זיך נאָריש מאַכן, וואַלט איך גע-זאָגט עס האָט אַ שייכות מיטן ענגלישן *chetif; caitiff* אין פּראַנצויז“.

(4...) דער גרויסער דייטשער היסטאָריקער און געלערנטער יאַסט אַ חידוש פאַר אַ דייטשן יידן און נאָך אין יענע אַלטע צייטן!) איז גאָר אַוועק צו דער רוסישער שפּראַך און האָט דעם מקור פון קאטאָוועס געפונען אין „גאַטאַחאַ“, מיינט פאַרטיק, גרייט, פאַרענדיקט, גענייגט, וויליק. דאָס אַלץ יאָ, און נאָך אַזוינע זאַכן, אָבער ווי קומט עס צו קאטאָוועס? דאָס איז באמת ווי מע זאָגט: „אַז מע דאַרף האָבן דעם גנב, שניידט מען אים אָפּ פון דער תּליה!“ (יאַסטעס השערה דערמאָנט אלעזר שולמאַן, ז' 13, אָנמערקונג 6).

(5...) נאָך אַן אַנדער סלאַווישן וואָרט דערמאָנט (פאַר אַ ווינק, ניט פאַר אַן ערנסטער השערה!) האַרקאַזי אין זיין גייעם ייִדיש-ענגליש-העברעיִשן ווער-

טערבוך, אין א באַמערקונג צו קאַטאַוועס (ז' 438) — דעם פּוילישן וואָרט gadywac — „ריידן, פּלוידערן“¹.

...פּאַראַן אין רוסיש דאָס וואָרט „קאַטאַוואַסניקאַ“, וואָס איז אַ פּאַראַלעל צו „קוראַליעסניק“, שטיפּער, קונדס... פון דאַנען, מיין איך, שטאַמט אונדזער וואָרט.

...ווי באלד מיר נעמען אַן די סלאַווישע אָפּטאַמונג פון וואָרט קאַטאַוועס, ווערן מיט איין מאָל פּאַרענטפּערט אַלע קשיות, וואָס פּלעגן זיך שטעלן ווען מען האָט געוואָלט דערקלערן די עטימאָלאָגיע פון וואָרט אויף אַן אַנדער אופן. (1) עס ווערט פּאַרשטענדלעך די אוראַלטע טראַדיציע פון אויסלייג מיט „ק“ און „ט“; (2) דער טייטש: נאַרישקייט, שפּאַס, שטיפּעריי, שקאַצעריי איז שוין דאָ אין דעם מקור-וואָרט; (3) די פּאַנעטישע דערשיינונגען אין דער פּאַרוואַנ-דלונג פון די סלאַווישע וואָקאַלן ביים איבערגאַנג אין יידיש זיינען כולו אין איינקלאַנג מיט די פעסט-באַשטעטיקטע דינים פון יידישער שפּראַך-וויסנשאַפּט; (4) די אוראַלטע פּריציפּטיקע באַרירונג צווישן די ייִדן און די סלאַוון דערקלערט אויף אַ נאַטירלעכן אופן, ווי אזוי די ייִדן האָבן אַנטליען ביי די סלאַוון „קאַ-טאַוועס“.

ד"ר א. קאפּעל

ד"ר שלמה עטינגערס „שרהקעלע“ *

... „שרהקעלע“ איז דורך און דורך אַ רעאַליסטישע קאַמעדיע. „די העלדין“ שרהקעלע איז אַ לעבעדיקער מענטש פון יענער צייט. עס איז די פרוי פון דער מאַטריאַרכאַט-עפּאָכע ביי ייִדן. אין יענער צייט, ווען די יידישע פרוי איז, צום רוב, געווען די שפייזערין, ווען זי איז געווען דער באַלעבאַס אין דער פּאַמיליע, וואָס האָט געזאָרגט פאַר חיונה און האָט טאַקע אויסגעהאַלטן אַ מאָן, אַ בית-מדרשניק, און זיידענע קינדערלעך, האָט זיך אויסגעבילדעט אַ פרוי מיט אַ מאַנסבילישן כאַראַקטער. די פרוי איז דעמאָלט געשטאַנען אין לעבנסקאַמף. אין לעבנסקאַמף האָט זי אָפּט מאָל פּאַרלוירן איר פּרויען-צאַרט-קייט, איר ווייכקייט און אַפילו איר צניעות און ריינקייט. זי איז געווען אַ

* „דער פּנקס“, יאַרבוך פאַר דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור און שפּראַך, פאַר פּאַלקאַר, קריטיק און ביבליאָגראַפיע, ערשטער יאַרגאַנג, תרע"ב — 1912, רעדאַקטירט פון ש. ניגער, ווילנער פאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין, זז' 46—48.

געשעפטס-מענטש, האָט געשווינדלעך, געבאַרגט, געלעצן און געדרייט אַ וועלט. זי איז געווען דער סוחר, וואָס ביי אים זיינען כשר אַלע מיטלען, וואָס ברענגען אַריין געלט.

„שרהקעלע“ איז דער סוחרישער מאַנסביל פון יענער צייט. זי האַנדלט, זי שווינדלט, זי מאַכט אַ פאַלשע צוואה און חערט ריין. דאָס וויבערישע אין איר איז געפעלשט, ניט עכט; איר צאַרטקייט, איר „שוואַכקייט“ זיינען נאָר מיטלען צו פאַרדעקן די מאַנסבילישע האַרטקייט און דעם מענערישן כאַראַקטער. שרהקעלע שפילט בלוז די ראַלע פון אַ שוואַכער פרוי. דאָס איז איר באַקוועמער פאַר אירע טונקעלע געשעפטס-קאַמבינאַציעס. זי פאַרהילט דעם טיגער, דעם אַכזר, וואָס ליגט אין איר. שרהקעלע איז געוונט ווי אַ שטיין — און אויף טריט און שריט קרעכצט זי „אוי, מיינע כוחות!“ אומעטום שטרייכט זי אונטער, אַז זי איז ניט מער ווי אַ קראַנקע, שוואַכע פרוי — און דאַרף מיט אירע שוואַכע פרויען-הענט האַלטן די לייצעס פון אַ צערודערטער פאַמיליע.

שרהקעלע איז אין אמתן פאַרהאַרטעוועט און פאַרשטיינערט געוואָרן אינעם שטענדיקן לעבנסקאַמף. עס איז אין איר ניט געבליבן קיין שפור פון צערט-לעכקייט און ווייכקייט.

לי פרוי, די שטילע, ווייכהאַרציקע פרוי אין הויז, איז איר מאַן, ר' משה דאַנציגער. ער איז ווייט פון דעם לעבנסקאַמף, ער איז אויף קעסט ביי זיין פרוי, דער אשת-חיל, דער געשעפטס-פירערין. מען הערט אים ניט און מען זעט אים גישט אין הויז. אין זיין ווייבס געשעפטן האָט ער אַ קנאַפע השגה. ער ווייסט נאָר פון דער פאַלשער צוואה. ער ווייסט פון דעם, און עס פייניקט אים, עס נאָגט אים עפעס טיף אין האַרצן. שטיל, פאַרטרויערט, גייט ער אַרום, און דער פאַרברעכן פון זיין פרוי דריקט אויף אים, ווי אַ באַרג, ער מוז אָבער שווייגן און שווייגט טאַקע.

אַט האָט איר דעם מאַן אין אונזער פאַרגאַנגענער מאַטריאַרכאַט-תקופה.

און משה דאַנציגער איז דער ערשטער, וואָס זיפצט-אַפ לייכט, ווען דער גאַנצער שווינדל ווערט אויפגעדעקט. ער איז פריי, ער איז ריין. קיינער איז אים ניט חושד, קיינער האָט אויף אים קיין תרעומות ניט. אַלע באַשירעמען און היטן אים פון דער באַשולדיקונג. ער איז דאָך אַ צאַרטע, פרומע און ערלעכע פרוי אין שרהקעלעס הויז!

עטינגער האָט אין זייער שאַרפע שטריכן געשילדערט דאָס ניט-נאַרמאַלע אינעם לעבן אין יענער צייט. ער האָט מייסטערהאַפט געשילדערט די דאָ ניט-לאַנג פאַרגאַנגענע מאַטריאַרכאַט-תקופה ביי ייִדן.

דאָס איז די טענדענץ פון דער גאַנצער קאַמעדיע. און אומזיסט באַמזען

זיך אייניקע אויסצוזוכן עכט־משכילישע טענדענצן אין דער קאָמעדיע „שרה־קעלע“.

עס איז אַ קלוגע און זייער בולטע שילדערונג פון אַ צייט, אין וועלכער די פרוי נעמט אויף זיך די ראָלע פונעם מאַן, און מאַן ווערט די סענטימענט־טאַלע פרוי. ביידע זיינען נישט אויפן ריכטיקן אָרט.

„שרה־קעלע“ איז אַ פאַמפלעט קעגן דער „אשת־חיל“, קעגן דער הערשאַפט פון דער פרוי. „שרה־קעלע“ איז דער בייזער גייסט אין איר שטוב; זי דעמאָ־ראַליזירט אַלץ און אַלעמען. זי האָט פאַרקריפלט איר אייגענע טאַכטער, פריידע־אַלטעלע. אירע משרתים און די איבעריקע מענטשן, וואָס שטייען אונטער איר „הערשאַפט“. און דערביי איז שרה־קעלע נישט־איבעריק קלוג, נישט באַזונדערס הייטזטיק אין אַלע אירע געשעפט־קאָמבינאַציעס. נאָך אַלע זאַכן איז זי נישט מער ווי „אַ נאַרישע יידענע“.

עטינגער פירט־ארויס אַ פרויען־געשטאַלט, וואָס איז אויפגעצויגן געוואָרן אין אַ הויז, וווּ דער פאָטער איז געווען דער „איש־חיל“, דער פירער און דער געביטער. הינדע, די טאַכטער פון שרה־קעלעס ברודער ר' דוד, איז דער „מוס־טער“ פון אַ פרוי. זי איז רייך, ערלעך, סענטימענטאַל און „שטיל ווי אַ טויב“. וויל מען דווקא זוכן עטוואָס משכילישעס אין עטינגערס שרה־קעלע, קען מען עס געפינען בלויז אין דעם, וואָס עטינגער שילדערט מיט די שענסטע און ליכטיקסטע פאַרבן די זעלבשטענדיקסטע און „געבילדעטע“ מענער. דער געבילדעטער ר' דוד און דער סטודענט מאַרקוס רעדלעך זיינען די מוסטער־מענער, זיי זיינען די מענטשן, וואָס באַווייזן זיך אינעם יידישן לעבן.

די גערעכטיקייט און דער אמת טריומפירן אינעם סוף פון דער קאָמעדיע; פון שרה־קעלען ווערט אַראָפגעריסן די מאַסקע, און אַלע אַטעמען־אַפּ פרוי. די דאָזיקע „ליטעראַרישע נאַוויטעט“ האָט געהערשט אין דער גאַנצער אייראָפּעיִ־שער ליטעראַטור, ווען „שרה־קעלע“ איז געשריבן געוואָרן.

איינ שטריך איז פאַראַן אין עטינגערס „שרה־קעלע“, וואָס האָט זיך שפּע־טער „אָפגערופן“ אין דער יידישער טעאַטער־ליטעראַטור און אַנדערע יידישע ביכלעך פון דער השכלה־עפאָכע; דאָס איז: די געבילדעטע פּערזאָנען ריידן דייטש. מאַרקוס רעדלעך, דער סטודענט; הינדע, דאָס גוט־דערצויגענע מיידל; און דער געבילדעטער ר' דוד — ריידן דייטש.

ביי עטינגערן טוען עס די פּערזאָנען אָבער נישט מחמת פאַראַכטונג צום „זשאַרגאָן“. ביי אים איז עס נאָר אַ רעאַליסטישער שטריך; ער וויל זיין געטריי דער ווירקלעכקייט.

אין יענער צייט האָבן די געבילדעטע קיין זשאַרגאָן נישט געוואַלט ריידן. עטינגער אַליין לאַכט־אויס די „שוואַכקייט“ אין זיין קאָמעדיע גופא. איין אָרט

איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר דער באַצונג פון עטינגערן צו ייִדיש. ר' דוד, שרהקעלעס ברודער, רעדט מיט זיך אַליין דייטש, נאָר מיט דער וועלט רעדט ער ייִדיש. און ניט נאָר ער רעדט ייִדיש, ער צווינגט אַפילו פריידע־אַלטעלען, שרהקעלעס טאָכטער, וואָס ברעכט די צונג אויף דייטש ריידן, צו ריידן פשוט ייִדיש.

— איר זעט — זאָגט דוד שמעלקען — „זי הייבט־אָן ייִדיש צו ריידן. ווי איך זע אָן, וועט איר מיר נאָך אַ מאָל דאַנקען“.

און ניט נאָר אַלטעלע הייבט־אָן צו ריידן פשוט ייִדיש, נאָר אַפילו די געבילדעטע הינדע, ר' דודס טאָכטער, פאַרגעסט דייטש און הייבט־אָן ריידן ייִדיש. ביי זיין דייטש בלייבט נאָר דער סטודענט רעדלעך.

מיט אים קאָן עטינגער גאָר ניט מאַכן.

עטינגער שטייט מיט פיל קעפּ העכער פאַר די שרייבערס פון זיין צייט נאָך אין אַ וויכטיקן פונקט: ביי עטינגערן איז די דראַמאַטישע פאַרעם ניט קיין ליטעראַרישער קאַפּריז. ער האָט געהאַט אין זינען אַ סצענע מיט אַלע אירע געזעצן און פאַדערונגען. „שרהקעלע“ איז אַ זייער סצעניש ווערק לויט די באַגריפּן פונעם טעאַטער אין יענער צייט. קיינער פון עטינגערס חברים, ווי למשל, אַקסענפעלד און אַפילו שפּעטער ר' מענדעלע, האָבן ניט געהאַט קיין סצענע פאַר די אויגן, ווען זיי האָבן געשריבן זייערע „טעאַטער־שטיק“.

ביי זיי איז עס געווען בלויז אַן אַבסטראַקטע ליטעראַרישע פאַרעם. עטינגער האָט געשריבן זיין „שרהקעלע“ פאַר אַ בינע, און אפשר מיט דער שטילער האַפענונג צו זען זי אויפגעפירט.

... ווען אונדזער טעאַטער וואָלט געהאַט אַ ביסל פּיעטעט צו אונדזער קלאַסיקער און אַ ביסל מבינות, וואָלט „שרהקעלע“ ניט איין מאָל אויפגעפירט געוואָרן. פונעם פשוטן „דערפאַלג“־שטאַנדפונקט וואָלט דאָס אַלטע ווערק גע־לוינט אויפצופירן. עס פאַרמאָגט אַלע סצענישע טריקן, וואָס מאַכט אַ שטיק דעם דערפאַלג.

די ערשטע יידישע דראַמע און דער ערשטער יידישער ספעקטאַקל *

... אין יאָר 1862, אַז איך בין געקומען צו פאַרן קיין זשיטאַמיר, כדי אַנצוקומען אין דער דאָרטיקער ראַבינער־שול, האָב איך ביי דעם אייבער־לע־רער פון דער ראַבינער־שול, דעם באַרימטן העברעיִסט חיים צבי לערנער, איין מאָל געטראָפֿן אַ שיינעם, שלאַנקן, בלאַנדהאַריקן יונגן מאַן. לערנער האָט אונדז איינעם דעם אַנדערן פאַרגעשטעלט, אַנגערופן מיין נייעם באַקאַנטן, דעם תלמיד פון דעם פינפטן קלאַס פון דער ראַבינער־שול, אַברהם גאַלדענפֿאַדיום. דערביי האָט מיר לערנער גאַלדענפֿאַדיום רעקאַמענדירט פֿאַר אַ גוטן העברעיִער. לערנער האָט אויסגעזוכט עטלעכע נומערן פון „המליץ“, וווּ עס זיינען געדרוקט געווען שירים פון גאַלדענפֿאַדיום, וועלכע האָבן געצייגט אין דעם פֿאַרפֿאַסער אַ זיכערן פֿאַעטישן טאַלאַנט און אַ פיינעם העברעיִשן סטיל.

... אין יאָר 1862 איז געשטאַרבן דער אינספּעקטאָר פון דער זשיטאַמיר־רער ראַבינער־שול, יעקב אייכענבוים, און אויף זיין שטעל איז אַנגעקומען דער באַרימטער יידישער געלערנטער חיים־זעליג סלאָנימסקי. מאַדאַם סלאָנימ־סקי, די טאַכטער פון באַוווסטן מאַטעמאַטיקער ר' אַברהם שטערן פון וואַרשע, איז געווען זייער אַ הויך־געבילדעטע פרוי. בטבע אָן אַסימילאַטאָרין, האָט זי אָבער מיטגעבראַכט פון וואַרשע, ווי אַ קוריאַז, די יידישע דראַמע „שרהקעלע“ פון דאַקטער עטינגער פון זאַמאַשטש. די דראַמע איז איר זייער געפעלן געווען, פלעגט זי ליב האָבן זי פֿאַרצוליינען פֿאַר באַקאַנטע. דעם זעלביקן זומער איז איר איינגעפֿאַלן צו מאַכן אַ ספעקטאַקל, וווּ די דראַמע זאָל געשפּילט ווערן דורך די שילערס פון דער ראַבינער־שול.

דער פּלאַן, פֿאַרצושטעלן אויף יידיש אַ דראַמע, האָט אויסגעזען ווילד ביי דער זשיטאַמירער יידישער אינטעליגענץ, אָבער מאַדאַם סלאָנימסקי איז פעסט באַשטאַנען אויף איר פּלאַן. אפשר האָט זי אַליין געקוקט אויף דעם, ווי אויף אַ קוריאַז, נאָר דאָך האָט זי זיך דערפֿאַר גענומען מיט גרויס ענערגיע. זי האָט

פונאַנדערגעטיילט די ראָלן, אַרגאַניזירט, רעפּעטירט, געזאָרגט פאַר פאַסן-דיקע דעקאָראַציעס, און דער ספעקטאַקל איז צושטאַנד געקומען אין קעגנוואַרט פון די לערערס פון דער ראַבינער-שול און פון דער איבעריקער זשיטאַמירער אינטעליגענץ. דער ספעקטאַקל האָט געמאַכט אַ פּוראַר. די שילערס האָבן זייערע ראָלן געשפּילט, נאָר מער פאַר אַלעמען האָט זיך אויסגעצייכנט גאַלדפאַ-דען, וואָס האָט געשפּילט די שווערסטע ראָלע — סערקעלע.

... אין לעבן פון מענטשן טרעפט אַפט אַ צופעליקע געשעעניש, אַ מאַל אַ קלייניקייט, וואָס מאַכט אַזאַ איינדרוק אויף אים, אַז עס גיט אַ נייע ריכטונג זיין גאַנצן צוקונפטיקן לעבן. און איך בין זיכער, אַז אַזאַ שטאַרקע ווירקונג האָט געמאַכט אויף גאַלדפאַדענען זיין צופעליקער דעבוט אויף דער סצענע. די אידייע פון גרינדן אַ יידישן פּאַלקס־טעאַטער איז דעמאָלט ביי אים געבוירן געוואָרן און האָט פאַרנומען אַזאַ אַרט אין זיין מוח און אין האַרץ, אַז זי איז געוואָרן זיין לעבנס־אויסגאַבע.

מ. ווירקונגען

ווירקונגען פון דער אייראָפּעיִשער ליטעראַטור אין עטינגערס „סערקעלע“ *

עטינגער געהערט צו יענע יידישע שרייבערס פון דער ערשטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט, וואָס זיינען צוליב היסטאָרישע סיבות נאָך אויסשליס־לעך פאַרבונדן מיט די מערב־אייראָפּעיִשע קולטור־טראַדיציעס. אין דעם פרט איז ער גישט אַן „ערשטער“, ווי וויינרייך מיינט, נאָר פאַר אַ גאַנצן פּעריאָד איינער פון די לעצטע. אין אַ געוויסער מאָס (מען דאַרף דאָס פאַרשטיין *cum grano salis* **) קאָן מען זאָגן, אַז ערשט פּרץ, אויך אַ פּוילישער פון זאַמאַשטש, נעמט ווידער אויף, אויף אַ מער דירעקטן אופן, אַקטועלע השפּעות פון דער אייראָפּעיִשער ליטעראַטור אין זיין צייט, און גראַד פון דעם פּונקט, וווּ עטינגער איז שטיין געבליבן — פון היינען אָן און ווייטער. עטינגער איז באַקאַנט געווען מיט היינעס ווערק געוויס גיט ווייניקער ווי

* מ. ווינער — „צו דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור אין 19טן יאָרהונדערט“, נ"י 1945, ז' 264—270.
** מיט שכל הישר.

מיט לעסינגס. איז טאקע אינטערעסאנט פעסטצושטעלן, אָז פון לעסינג, גער-
לערטן און שילערן האָט עטינגער איבערגענומען ווירקונגען און אַפילו אַנט-
ליינגען, כאָטש זייער שאַפן האָט געהערט צו אַ פריערדיקן דור, אָבער פון
אייגנטלעכע היינשע השפעות געפינען מיר גאָר ווייניק אין עטינגערס שאַפן,
כאָטש היינע איז געווען זיין צייט-חבר און עטינגער האָט אים זייער ליב
געהאַט. אין געלערסט „אומשולדיקע גראַמען האָט זיך געהערט אַן אָפהילך
פונעם ערשטן שטילן סאַציאַלן געוויטער, פונעם בירגערלעכן זעלבסטבאוויס-
זיין“ (פראַנץ מערינג): „די לעסינג-לעגענדע“). ער איז געווען דער ערשטער, וואָס
האָט אַריינגעפירט אין דייטשן טעאַטער דעם בירגערלעכן שטייגער: „זיין
משלים-בוך האָט צום ערשטן מאל געזאַמלט די בירגערלעכע קלאַסן אַרום אַ
ליטעראַרישער פּאָן“ (דאָרט). לעסינג, ווידער, איז דער קלאַסישער און קראַפט-
פולער פאַרקעמפער פון דער דייטשער בירגערלעכער אויפקלערונג. צוליב ענלעכע
סיבות זיינען עטינגערן געווען צום האַרצן השפעות פון שילערן. אין היינעס
שאַפן אָבער ווייזן זיך שוין דייטלעך די סתירות, וואָס אין דער בירגערלעכער
געזעלשאַפט, בליצט שוין דורך אַן אַנזאָג פון גייע קאַמפן פון אַ גייעם קלאַס
— פונעם פּראָלעטאַריאַט. עטינגער האָט זיך געקאַנט קוויקן מיט היינעס
דרייסטן שאַרפּיין. דער אינעווייניקסטער דעמאָקראַטיש-רעוואָלוציאַנערער מהות
פון היינעס „ראַמאַנטישער“ איראַניע איז אים געבליבן פּרעמד.

ניט פּרעמד זיינען אים געווען עלעמענטן פון ראַמאַנטיק. עטינגער איז
אין זיינע משלים, אין „סערקעלע“, אין די דראַמאַטישע פּראַגמענטן און אַפילו
אין זיין פאַראַפּראָזע פון שילערס „די גלאַקע“, אַ רעאַליסט, אָבער אין א טייל
פון זיינע לידער, סיי אַריגינעלע, סיי איבערזעצונגען און נאָכמאַכונגען — איז
ער אַ ראַמאַנטיקער.

... לויט אונדזער מיינונג איז וויינריכס היפּאָטעזע וועגן דירעקטע ליטע-
ראַרישע באַצונגען צווישן עטינגערס „סערקעלע“ און פּאַנוויזנס קאַמעדיע
„ניעדאַראַסל“ אַ טעותדיקע.

... די פּראָבלעמאַטיק פּאַנוויזנס באַוועגט זיך דער עיקר אינעם קרייז
פון אַ זעלבסט-הערשערישער מלוכה — פּריצים — לייב-אייגנטום. עטינגערן
איז דער דאָזיקער פּראָבלעמען-קרייז פּרעמד. זיינע אידיען שטאַמען פון גאָר
אַן אַנדער געזעלשאַפטלעכער סביבה. מיט זיין קינסטלערישן שאַפן איז ער
אויסן אויסצופורעמען און צו פאַרפעסטיקן די גייע בירגערלעכע פאַרמען
אינעם שטייגער. קיין שאַרף-אַקטועלע געזעלשאַפטלעכע פּראָבלעמאַטיק, ווי ביי
פּאַנוויזנען, וועלן מיר אין זיין „סערקעלע“ ניט געפינען. ער טרעט בלויז אַרויס
קעגן דעם פּעאַדאַליש-אַפגעשטאַנענעם פּסעוודאַ-בורזשואַ, דעם פאַרוועניו (סער-
קעלע, איר טאַכטער, גבריאל הענדלער), קעגן אומבאַרעכטיקטע פּרעטענזיעס,
וואָס באַזירן זיך אויף נישט-גילטיקער פּרומקייט (קעגן צבועקישקייט — טאַר-

טיפ-מאָטיוו!) און קעגן אַ באַשטימטן טיפּ פּעאַדאָליש-אַפּגעשטאַנענעם קליינ-בירגער (שמעלקע טרויניקס, יוחנן שדכן אַזו"ו). ער אידעאָליזירט דעם אויפ-געקלערטן ברוזשאַ און זיין צוקונפטיקן „געהילף“, דעם אינטעליגענט, דעם סטודענט. ווי מיר זען, איז ניט פאַראַן קיין אינהאַלטלעכע באַריר-פּונקטן אין די ווערק פון די דאָזיקע צוויי שרייבערס.

... פּאַנוזיזן, וועלכער האָט געקענט די פּראַנציזישע און דייטשישע ליטע-ראַטור, האָט געבויט זיין ווערק לויט אַן ענלעכער טעמאַטישער סכעמע, ווי, למשל, לעסינג זיין קאַמעדיע „דער אוצר“ („דער שאַץ“). לויט דער זעלביקער סכעמע האָט אַ סך שפּעטער קאַצעבו געשריבן אַ פּיעסע, צו וועלכער עטינגערס „סערקעלע“ איז ניט ווייניקער ענלעך אידער צו פּאַנוזיזנס קאַמעדיע. אין קאַצעבוס קאַמעדיע זיינען אַפילו פאַראַן אַזעלכע מאַמענטן, וועלכע מיר גע-פּינען אין „סערקעלע“ יאָ און אין „ניעדאַראַסל“ לחלוטין ניט. למשל, די (אַלטע קאַמעדיע און אין דער בירגערלעכער דראַמע פּאַפּולערע און שאַבלאַ-נישע) פיגור פונעם בעל-אכסניה (אין „סערקעלע“ — שמעלקע טרויניקס). אַנדערע מאַמענטן פון „סערקעלע“, למשל, די פיגור פונעם שדכן און פונעם משרת, זיינען פאַראַן אין לעסינגס קאַמעדיע (אויך אין „לייכטזיגן אונד פּרעממעלייא“ און אין אַגעווע) און פּעלן ביי פּאַנוזיזנען אַזו"ו.

מיר וועלן דאָ פּרוּוון קורץ סקיצירן די דייטלעכסטע סוזשעטישע אַנט-ליינגען, וואָס לאָזן זיך דערקענען אין עטינגערס „סערקעלע“.

קודם כל דאַרף מען געמען אין אַכט די וירקונג פון וואָלפּסזאָנס „לייכט-זיגן אונד פּרעממעלייא“. היכטיקער איז די אוממיטלבאַרע וירקונג פון דער אַגעווע, אין וועלכער עטינגער האָט געפונען דעם ליטעראַרישן פּראָטאַטיפּ פון זיין סערקעלע-פיגור (די פּיינע-בריהטע). לויט פּרצעס עדות-זאָגן, ווייסן מיר, אַז עטינגער האָט אַחוץ דעם אויסגענוצט פאַר דער דאָזיקער פיגור אַ פּראָטאַטיפּ, אַ גענומענעם פונעם לעבן (די „קאַלטע מומע“ פּרצעס). פאַר אַ קינסטלער פון עטינגערס ראַנג איז דאָס זעלבסטפאַרשטענדלעך. די בלאַסע סכע-מעס פון די פּרזיקע יידישע פּיעסעס האָט עטינגער אַנגעפּולט מיט לעבן און וירקלעכקייט.

וואָס שייך אַנטליינגען פון אַנדערשפּראַכיקע ליטעראַטורן, איז ערשטנס קלאַר, אַז עטינגער איז געווען באַקאַנט מיט מאַליעֶרס „טאַרטיף“ (זאָל זיין אין אַ דייטשער איבערזעצונג), וואָס איז געווען זייער פּאַפּולער אין די אויפ-קלער-קרייזן. די פיגור סערקעלע איז אין אַ געוויסער מאָס אַ קאַמבינירטער סינטעז פון דער אַלטער „מאַדאַם פּערנעל“, „מאַדאַם עלמיראַ“ (אַראַנס מוטער און זיין פּרוי אין מאַליעֶרס „טאַרטיף“), דער „פּיינע-בריהטע“ פון אַגעווע און דעם פּראָטאַטיפּ, וואָס איז גענומען געוואָרן פון ווירקלעכן לעבן („די קאַלטע מומע“).

...א כאראקטעריסטישער שטריך פון סערקעלען איז, וואָס זי, דער פאַר-
וועניג, באַרימט זיך אָפּט מיט איר פאַלשן יחוס. דער דאָזיקער שטריך שטאַמט
אורשפּרינגלעך פון מאָליערס „בירגער אַלס אַדליקער“ (פון די פּראַנציזישע
מאָליער-נאָכמאַכערס איז דער מאָטיוו פון „בורזשואַזשענטילהאַם“ שוין לאַנג
אויסגענוצט געוואָרן פאַר פּרויען-פּיגורן). עטינגער האָט אָבער דעם דאָזיקן
שטריך געקאָנט נעמען פון „לייכטזיגן אונד פּרעממעלייא“ אָדער פון דער
אַנעווע, וווּ ער איז אויך דייטלעך פאַראַן. פאַר אַלטעלעס קוידעריש-„געביל-
דעטער“ שפּראַך האָט עטינגער געקאָנט געפּינען אַ מוסטער אין שילערס „אי-
טריגע און ליבע“, וווּ די נעאַטיווע שפּראַך פון דעם שטאַט-מוזיקאַנטס פּרוי
רעדט אין אַן ענלעכן משונהדיקן קוידעריש. אַגב, דערמאָנט די טעמע פון
עטינגערס פּראַגעמענט „דער פּאָטער פון אַמעריקע“ אין שילערס קאָמעדיע „דער
נעפע אַלס אָנקל“.

...די וויכטיקסטע השפעה, וואָ סשייך דער טראַדיציע אין יידישער שפּראַך,
האָט עטינגער געצויגן פון דער אַנאָנימער „גענאַרטע וועלט“, דעם באַדייטנ-
דיקן רינגעלע אין דער ליטעראַטור-היסטאָרישער קייט, וואָס ציט זיך פון אייכל
און וואָלפּסזאָן איבער עטינגערן, אַקסענפעלדן („גענאַרטע וועלט“, מאַן און
ווייב) און גאַטלאַבערן („דעקטוך“) ביז צו גאַלדפּאָדענען („מומע סאַסיע“),
הינטשעווסקי, שלום עליכמען און ווייטער.

אין עטינגערס פּיעסע זיינען נאָך פאַראַן באַשטימטע מאָמענטן פון דער
מאָליערישער כאַראַקטער און סיטואַציע-קאָמעדיע, כאַטש זי איז אַ „בירגער-
לעך“ שוישפּיל לויטן נוסח, וואָס לעסינג האָט איינגעפירט אין דייטשלאַנד.
זי איז סענטימענטאַל אינעם ליבע-מאָטיוו און זשאַנער-מאָלעריש. אַחוץ דעם
אָבער געפּינען מיר אין דער פּיעסע אַ ביז גאַר וויכטיקע ניס, וואָס הייבט די
טראַדיציאָנעלע פּיגורן אַרויס ביז צו קינסטלערישער אַריגינעלקייט: איך מיין
דעם מאָמענט פון רעאַליסטישן שטייגער אינעם אופן ריידן. דאָס דאָזיקע ניס
באַווייזט, ניט ווייניקער ווי די אויסגעצייכנטע קאָמפּאָזיציע, די מדרגה פון
עטינגערס קינסטלערישקייט.

„סערקעלע“ איז נאָך היינט לייענבאַרער איידער לעסינגס יוגנט-קאָמעדיע
„דער אוצר“. קינסטלעריש שטייט זי געוויס ניט גידעריקער פון פּאַנזווינס
„נידעראַטל“ און אַ סך העכער פון קאַצעבוס נאָכמאַכעריי. ניט געקוקט אויף
אַלע זעלבסטפאַרשטענדלעכע ליטעראַרישע השפעות, איז „סערקעלע“ אַן אַריגי-
נעל קינסטלעריש ווערק, אין וועלכן עס ווערן צום ערשטן מאָל פּיקסירט אין
דער יידישער ליטעראַטור אַ ריי ספעציפישע נאַציאָנאַלע פּיגורן, וואָס האָבן
זיך דעמאָלט אין דער ליטעראַטור, און זעלטן ווען בולטער און קינסטלעריש
שאַרפּער, אַ סך מאָל איבערגעחזרט.

שלמה עטינגער - ביבליאגראפיע

וועגן שלמה עטינגער אין ביכער

- אויסלענדער, נ. 1 די עלטערע יידישע דראמע און איר קינסטלערישע אויסשטאטונג, טע-אטער-בוך, קיעז 1927, ז' 46, 54.
- באטשאַנסקי יעקב 2 מאמע יידיש, בוענאס-אירעס 1949, ז' 84, 90, 93, 108, 109, 145.
- בוכוואַלד, נ. 3 טעאטער, נ"י 1943, ז' 454.
- ביאַלאַסטאַצקי, ב. י. 4 חלום און וואָר, עסייען, נ"י 1956, ז' 225, 477.
- ביק, אַברֶהם 5 אַ קריטיש-ביבליאָגראַפישע באַ-מערקונג, אין באַניען, נ"י 1952, ז' 6.
- ביקל, שלמה 6 שרייבער פון מיין דור, נ"י 1958, ז' 239.
- בעל-מחשבות 7 ״ווי אַלט איז די זשאַרגאַן-לי-טעראַטור?״, שריפט, ב' 1, ווילנע 1927, וואַרשע 1929, ז' 23.
- 8 ״צוויי שפראַכן — איין-איניציקע ליטעראַטור״, שריפט, ב' 2, ווילנע (יאָ?) וואַרשע 1927, ז' 64.
- 9 ״דאָס דרום-רוסישע ייִדנטום און די ייִדישע ליטעראַטור אין 19טן יאָר-הונדערט״ אין געקליבענע ווערק, נ"י 1953, ז' 91, 93, 118.
- גאַטלאַבער, א. ב. 10 ״ד״ר עטינגער, אַלעקסאַנדער צעדערבוים״, די ייִדישע פּאַלקסטיבי-ליאַטעק, בוך 1, קיעז 1888, ז' 253—254.
- גאַרין, ב. 11 ״ערשטע ייִדישע דראַמאַטורגן אין רוסלאַנד״, די געשיכטע פון דער ייִדישער ליטעראַטור, ב' 1, נ"י 1929, ז' 89—131. ״רשימה פון די פּיעסן אין ייִדישן רעפּערטואַר״, ד״ז, ב' 2, די געשיכטע פון ייִדישער ליטעראַטור, 2טער באַנד, נ"י 1929, ז' 270.
- גינזבורג, ש. 12 ״נייס וועגן ישראל אַקסענ-פעלד״, ב' 2, ווילנע 1930, ז' 43.
- גלאַטשטיין, יעקב 13 ״מיזכט דעם פּאַטער פון דער אַמעריקאַנער ייִדישער ליטעראַטור״, אין תוך גענומען, נ"י 1947, ז' 392—393.
- דאַברושין, י. 14 ״האַסקאַלישע פּאַרמלאַזיקייט״, געדאַנקענגאַנג, קיעז 1922, ז' 103.
- 15 ״שלום עליכּם דראַמאַטורגיע״, אין איבערבויו, מאַסקווע 1932, ז' 199—200, 203.
- דובילעט, מ. 16 וועגן עטינגערס דראַמאַטישער טעכניק, ש. עטינגער, געקליבענע ווערק,

קליבענע שריפטן, יוסף ליפשיץ-פאנד
ביים קולטור-קאנגרעס אין ארגענטינע,
ב"א 1957, ז' 254—259.

ווינרניך, ד"ר מאַקס

24 הוספות און תיקונים, שטאפ-
לען, בערלין 1923, ז' 246.

25 בילדער פון דער יודישער ליי-
טעראטור-געשיכטע, ווילנע 1927, ז'
120, 253, 259, 280—291.

26 פיר אומבאקאנטע טעאטער-
שטיק פון מיטן 19טן יארהונדערט,
ארכיוו פאר דער געשיכטע פון יידישן
טעאטער און דראמע, ב' 1, נ"י-ווילנע
1930, ז' 175—176, 179, 199, 201.

27 שלמה עטינגער און די רוסישע
צענזור, שלמה עטינגער, ב"א 1957, ז'
237—238.

זעליקאוויטש-יאַל.

28 דער טויט און זיינע באגלייט-
מאמענטן אין דער יידישער עטנאגראַ-
פיע און פאָלקלאָר, לאַדזשער וויסנ-
שאַפטלעכע שריפטן, ב' 1, לאַדזש
1938, ז' 160.

טורקאָוו, זיגמונט

29 שמועסן וועגן טעאטער, ב"א
1950, ד"ר שלמה עטינגער, ז' 134—
135; עטינגערס „סערקעלע" ז' 136
—150; אַברהם בער גאַטלאַבער, ז'
151.

טורקאָוו, יאַנאַס

30 פאַרלאַשענע שטערן, ב' 1, ב"א
1953, ז' 204; ב' 2, ז' 73, 153—155.

טורקאָוו-גרודבערג, יצחק

31 יידיש טעאטער אין פוילן, וואַר-
שע 1951, ז' 8, 61.

פ' פון דער אוקראַינישער וויסנשאַפט-
אַקאַדעמיע, קזעוו 1931, ז' 34—40;
עטינגערס אויסגאַבעס, ז' 349—367.

וויטיעס, משה

17 די דראַמע ביי יידן, עסייען וועגן
ליטעראַטור, נ"י 1958, ז' 148.

וואַנווילד, מ.

18 צי איז שוין פאַראַן אַ יודישע
ליטעראַטור?, וואַרשע 1929, ז' 10.

ווינער, מ.

19 די אויסגאַבע פון עטינגערס
שריפטן, ביבליאָגראַפישער זאַמלבונד
1, מאַסקווע-כאַרקאָוו-מינסק 1930, ז'
115—163.

20 וועגן דער אייגענער אַרבעט,
קעגן אַנטי-מאַרקסיסטישע טראַדיציעס
אין דער ליטעראַטור-פאַרשונג, מע-
לוחישער נאַצמינדפאַרלאַג באַמ פּרעזי-
דיום פונ וויציק, כאַרקאָוו-קזעוו 1932,
ז' 23.

21 צו דער געשיכטע פון דער
יידישער ליטעראַטור אין 19טן יאָר-
הונדערט, קזעוו 1940, ז' 9—10, 18, 37,
38—52, 53, 57, 75, 92—98, 103,
111—115, 121, 145, 161—213, 215—249,
402, 444—448.

22 צו דער געשיכטע פון דער
יידישער ליטעראַטור אין 19טן יאָר-
הונדערט, ב' 1, נ"י 1945, ז' 27—28,
69, 71—77, 94, 101, 106—108, 123—
131, 141, 150—158, 189, 195, 208—
236.

23 ווירקונגען פון דער אייראָפּעי-
שער ליטעראַטור אין עטינגערס „סער-
קעלע", שלמה עטינגער — אויסגע-

- יאָפֿע, יודאָ א.**
 32 קאָטאָוועס צי כתבות?, שלמה עטינגער, ב"א 1957, ז' 241—247.
- לאַסטיק, שלמה**
 33 ייִדישע ליטעראַטור ביז די קלאַ-סיקערס, וואַרשע 1950, ז' 107, 180, 183—196.
- לעשצינסקי, יעקב**
 34 קולטור-מצב און אַסימילאַציע, דאָס נאַציאָנאַלע פנים פון גלות-ייִדן, טום, ב"א 1955, ז' 111.
- מאהלער, ד"ר רפאל**
 35 דער קאָמף צווישן השכלה און חסידות אין גאליציע, נ"י 1942, ז' 61.
- מאַנגער, איציק**
 36 ד"ר שלמה עטינגער, נאָענטע געשטאַלטן, וואַרשע 1938, ז' 35—44; אַברהם-בער גאַטלאַכער, ז' 58—59.
- מאַרק, יודל**
 37 שלמה עטינגער — דער על-טערי-זיידע פון דער מאָדערנער ייִדי-שער ליטעראַטור, די געשיכטע פון דער ייִדישער ליטעראַטור, נ"י 1943, ז' 38—40.
- מוקדוני, ד"ר א. קאָפּעל**
 38 ד"ר שלמה עטינגערס „שרהקע-לע“, שלמה עטינגער, ב"א 1957, ז' 248—251.
- מינקאָוו, נ. ב.**
 39 דוד עדעלשטאַט געדענקבוך, נ"י—לאַס אַנדזשעלעס, סאַן פראַנציס-קאָ 1953, ז' 558.
- 40 זעקס ייִדישע קריטיקער, ב"א 1954, ז' 21, 27, 55.
- מנזיל, נחמן**
 41 נאָענטע און הייטע, ב' 1, וואַר-שע 1924, ז' 32, 172.
- 42 אויף אונדזער קולטור-פראָנט, וואַרשע 1936, ז' 9.
- 43 אַברהם גאַלדפּאַדען, נ"י 1938, ז' 12.
- 44 פּאַרגייערס און מיטצייטלערס, נ"י 1946, ז' 238.
- 45 געווען אַמאָל אַ לעבן, ב"א 1951, ז' 124.
- מענדעלסאָן, שלמה**
 46 שלמה עטינגער, שלמה מענ-דעלסאָן — זיין לעבן און שאַפן, נ"י 1949, ז' 115—125.
- מעסטל, יעקב**
 47 טעאַטער-מאַזאַיק, נ"י 1941, ז' 128.
- ניגער, ש.**
 48 די ייִדישע ליטעראַטור און לע-זערין, ז' 42.
- 49 שמועסן וועגן ביכער, וטער טייל, נ"י 1922, ז' 44, 108.
- 50 שלום עליכם, נ"י 1928, ז' 23, 246.
- 51 לעזער, דיכטער, קריטיקער, ב' 2, נ"י 1928, ז' 399—400.
- 52 מענדעלע מוכר ספרים, שיקאַ-גאָ 1936, ז' 144.
- 53 ד"ר שלמה עטינגער און יש-ראל אַקסענפּעלד, די צוויי-שפראַכיקייט פון אונדזער ליטעראַטור, דעטראַיט 1941, ז' 94, 99, 101.
- 54 צו דער געשיכטע פון דער

פינעס, ד"ר מ.

63 די געשיכטע פון דער יידישער
ליטעראַטור, ב' 1, נ"י 1945, ז' 137.
2, ז' 41, פ' שימין, וואַרשע (יאָר?).

פערלמוטער, שלמה

64 ד"ר שלמה עטינגער, יידישע
דראַמאַטורגן און טעאַטער־קאָמפּאָזי־
טאָרס, נ"י 1952, ז' 35—40.

פֿינקעלשטיין, לעאַ

65 לשון יידיש און יידישער קיום,
מעקסיקע 1954, ז' 79.

פֿרידקין, א.

66 אברהם־בער גאַטלאַבער און זיין
עפאָכע, ווילנע 1925; ד"ר שלמה עטינ־
גער, ז' 176—178; זיין, גאַטלאַבערס,
ערשטע באַקאַנטשאַפט מיט ד"ר שלמה
עטינגער, ז' 304—310; די פּאָלעמיק
צווישן "הבוקר אור" און "השחר".
ז' 337.

צינבערג, ד"ר י.

67 די געשיכטע פון דער ליטעראַטור
ביי יודן, נ"י 1943, ב' 7, ז' 312;
באַנד 8, בוך 2, ז' 213, 230—248.

קעניג, לעאַ

68 די אידעישע אַנטוויקלונג פון
דער השכלה, פאָלק און ליטעראַטור,
לאַנדאָן 1947, ז' 34.

ראַבאָק, א. א.

69 דער פּאָלקסגייסט אין דער יידי־
שער שפּראַך, פּאַריז 1964, ז' 74, 302.

ראַזשאַנסקי, שמואל

70 יעקב דינעוואָן, ב"א 1956, ז' 121.
רייזען, זלמן

71 ד"ר שלמה עטינגער, פון מענ־

יידישער ליטעראַטור אין 1919 טן יאָר־
הונדערט, ב' 1, נ"י 1945, ז' 137.
55 דערציילערס און ראַמאַניסטן,
נ"י 1946, ז' 1, 33, 73, 111.

סאַקאַלאַוו, נחום

56 פּערזענלעכקייטן, ב"א 1948,
ז' 25—26, 57.

ענטיין, יואל

57 די זיילן פון דער נייער יידי־
שער ליטעראַטור, יידי נאַציאָנאַלער
אַרבעטער־פּאַרבאַנד, נ"י 1923, ז' 68.
58 יידישע פּאָעטן, פּאָלקשול־אַר־
גאַניאַציע פון יידי' נאַצי' אַ"פ און
פ"צ, נ"י 1927, ז' 14, 39—41.

עריק, מ.־בעזנאַסיק, ק.־רובין, י.

59 אַנטירעליגיעזער ליטעראַרישער
לייגנבוך, צענטראַלער פעלקער־פּאַרלאַנג
פון פּסער, מאַסקווע־כאַרקאָוו־מינסק
1930, ז' 189—196, 214—219.

עריק, מאַקס

60 וועגן כ' ווינערס צוויי ליניעס
פון דער יידישער ליטעראַטור אין 1919
יאָרהונדערט, קעגן מאַרקסיסטישער
טעאָריע אין דער ליטעראַטור־פּאַרשונג,
מעלי נאַצמינדפ' באַם פרעזידיום פון
ווציק, כאַרקאָוו־קיעוו 1932, ז' 48.
61 ש. עטינגער — געקליבענע
ווערק, פ' פון דער אוקראַינישער ווי־
סנשאַפּט־אַקאַדעמיע, קיעוו 1935, ז' 7—
37, 370—374.

פּאַפּערנאָ, אַבֿרהם־יעקב

62 די ערשטע יידישע דראַמע און
דער יידישער ספּעקטאַקל, שלמה עטינ־
גער, ב"א 1957, ז' 252—253.

- דעלסטאָן ביז מענדעלע, פ' קולטור-ליגע, וואַרשע 1923, ז' 271—285, 374.
- 72 אַרכיוו פאַר דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער און דראַמע, ווילנע-1930, ז' 458.
- שאַפּיראַ, איזאַ**
- 73 יידישער מלוכה-טעאַטער, יאַס, (יאָר?) ז' 322.
- שאַפּיראַ, פֿאַנני**
- 74 אַרכיוו פאַר דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער און דראַמע, ב' 1, ווילנע-1930, ז' 512.
- שאַצקי, ד"ר יעקב**
- 75 אַרכיוו פאַר דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער און דראַמע, ווילנע-1930, ז' 465, 503.
- שולמאַן, אליהו**
- 76 יונג-ווילנע, נ"י 1946, ז' 27.
- שטאַרקמאַן, משה**
- 77 אַרכיוו פאַר דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער און דראַמע, ב' 1, 1930, ז' 488.
- דאָס שלום עליכם-בוך**
- 78 נ"י 1926, ז' 166.

וועגן שלמה עטינגער אין זשורנאַלן

- גאַלדבערג, א.**
- 83 אונדזער דראַמאַטורגיע, ייד"ד-קולט, נ"י יאַנ' 1961, ז' 37.
- גאַרין, ב.**
- 84 די ערשטע ייד' דראַמאַטורגן אין רוסלאַנד, ד"ר שלמה עטינגער און די ערשטע ייד' מעלאַדראַמע, די גרויסע ווירקונג פון „סערקעלע“, די צוקונפט, נ"י, אויג' 1914, ז' 845—850.
- גריין, בער**
- 85 דער גייסט און גאַנג פון דער מאַדערנער ייד' ליט, ייד"ד-קולט, יוני-יולי 1964, ז' 3.
- דינעזאָן, יעקב**
- 86 די יידישע שפּראַך און אירע שרייבערס (איבערדרוק), הויז-פריינד, ב' 1, וואַרשע 1908, ז' 10; ד"ז 1909, ז' 1—20.
- אויסלענדער, נ.**
- 79 שריפטן, ב' 1, קיעוו 1928, צור-גאַבן און אַנמערקונגען, באַשטאַנד פון שפּראַך אין עטינגערס „סערקעלע“, ז' 104—120; פאַלקס-אידיאַמען און רע-זשיאַנאַלע דיאַלעקטן אין דער ליטעראַ-טור-שפּראַך, ז' 120—126.
- אַשכּנזי, ש.**
- 80 עטינגער-אַנעקדאָטן דערצעהלט פון אַ בן-עיר, ליטעראַרישע בלעטער, וואַרשע, 10 אָקט' 1924, ז' 5.
- בלאַך, ד"ר יהושע**
- 81 אַ העברעיִשע שיר פון ד"ר שלמה עטינגער, יידישע קולטור, נ"י אויגוסעפט' 1951, ז' 51.
- בעל-מחשבות**
- 82 דאָס דרום-יודנטום און די ייד' ליטעראַטור אין 19טן י"ה, די צוקונפט, נ"י פעב' 1922, ז' 118.

שע ליטערעאטור, סביבה, ג' 3, ג"י, מיי-יוני 1943, ז' 35.
מילך, יעקב
 99 דער צושטייער פון דער יידי-שער ארבי-באו' אין אמעריקע צו דער יידי' שפראך און קולטור, יוד' קולט, יוני-יולי 1939, ז' 28.
מיינקאו, ג. ב.
 100 אלעקסאנדער צעדערבוים — פיאנער-קריטיקער, געדאנק און לעבן, ג"י יאנ' 1945, ז' 184.
 101 יידישקייט-מאטיון אין דער יידי' ליט, ד"ז, יולי-סעפט' 1946, ז' 129.
מנזיל, נחמן
 102 אומגערעכטע פארוורפן, ליט"ב, ווארשע 26 סעפט' 1924, ז' 1.
 103 חיים-נחמן ביאליקס ערשטע ליט' טריט, די צוקונפט, דעצ' 1930, ז' 868.
 104 געשיכטלעכער שטאף אין דער יידי' ליט, אין נאענטן עבר, ב' 1, ווארשע 1937, ז' 66.
 105 צוואנציק יאר יידי' טעאטער אין פוילן, אין נאענטן עבר, ב' 2, ווארשע 1937, ז' 159.
 106 אנטאלאגיעס פון יידי' ליט, יוד'קולט, ג"י אקט' 1954, ז' 33; דעצ' 1954, ז' 16—17.
 107 די השפעות פונעם וועלט-שאַפן אויף דער יידי' ליט, יוד'קולט, ג"י פעב' 1956, ז' 12—13.
 108 פרייריך שילערס השפעות אויף דער העברעיזשער און יידי' ליט, יידישע שריפטן, ווארשע דעצ' 1959, ז' 2; ד"ז 1960, ז' 6.

[דיימאנדשטיין, ב.]
 87 ליטערעארישע העפטן, טאהאנגא, יאני-יוני 1956, ז' 17.
ווינער, מ.
 88 שריפטן, ב' 1, קיעו 1928, ז' 104—120, 125—129, 73—129.
 89 דער באטייט פון דער נייער יידי' ליטערעאטור ביז צו מענדעלען, שטערן 4, קיעו 1939, ז' 66—68.
ווינערצ'ק, מ.
 90 עלטער-זיידע פון דער יידי' ליטערעאטור ד"ר שלמה עטינגער און זיי-נע אלע כתבים, ליט"בל, ג' 67, ווארשע 14 אויג' 1925, ז' 17—19.
זילבערצווינג, זלמן
 91 דאס יידישע טעאטער אין פוילן, די צוקונפט, ג"י אויג' 1943, ז' 508.
טרונק, י. י.
 92 א ווירדיקער מאנומענט פאר א פארשיניטענער יידי' קהילה, די צוקונפט, פעב' 1959, ז' 91.
ליטוויץ, א.
 93 די צוקונפט, יאנ' 1905, ז' 2.
מאנדל, י.
 94 אויף שלמה עטינגערס קבר, ליט"בל, ג' 165, ווארשע 1927.
מארק, ב.
 95 יידישע שריפט, ווארשע, מארץ 1950, ז' 3.
מוקדוני, ד"ר א.
 96 ג"י וואכנבלאט, 8 מארץ 1935.
 97 ה. לייזיק דער דראמאטורג, יוד' קולטור, יאני 1939, ז' 5.
 98 אונדזער שטילע, ניט-קעמפער-י

מזנועלס, שמואל

- 109 יידי' טעאָטער-געשיכטע, טעאָ-
טער-וועלט, וואַרשע אָקט' 1908, ז' 6.
ניגער, ש.
110 ד"ר מ. פּינעס, די געש' פון
דער יידי' ליט', די יודישע וועלט, ז' 1,
פּעטערבורג 1912, ז' 73.
111 יואל ענטין — די זיילן פון
דער נייער יידי' ליט', ביכער-וועלט,
וואַרשע נאָו'-'דעצ' 1923, ז' 486.
112 די יידי' ווערק פון א. ב. גאָט-
לאַבער, די צוקונפט, נ"י אויג' 1924,
זו' 507—508, 511.
113 מאַקס עריק... ד"ר מאַקס וויינ-
רייך..., ד"ז, אויג' 1928, ז' 480.
114 ש. דובנאָו — דער יידי' ליט'-
קריטיקער, ד"ז, מיי 1936, ז' 362.
115 אויפן שוועל פון דער יידי' ליט'
אין אַמעריקע, ד"ז פעב' 1940, ז' 101.
116 ש. דובנאָו ווי אַ ליט'יקריטי-
קער, יוואָב-לעטער, ב' 23, מאַרץ-
אַפּריל 1944, ז' 167.
117 צו דער געש' פון דער יידי'
ליט' אין 19 י"ה, די צוקונפט, יוני
1949, ז' 420.
סדן, דב'
118 דריי יסודות, די גאַלדענע קייט
ז' 34, תל-אָביב 1959, ז' 50.
סוסקאָוויטש, ש.
119 שלמה עטינגער — אויסגע-
קליבענע שריפטן. דוקא, ב"א אָקט'
דעצ' 1957, ז' 375.
פערלמוטער, שלום
120 יידי' דראַמאַטורגן, די יידישע
וועלט, קליחלאַנד 18 נאָו' 1928.

צינבערג, י.

- 121 אַלע כתבים פון ד"ר שלמה
עטינגער, אַרויסג' פון ד"ר מאַקס וויינ-
רייך, ליטעראַרישע בלעטער נוי 14-15,
וואַרשע 30 מאַרץ 1928, ז' 291.
קאַצינזע, אַלטער
122 טעאָטער, ליט'בל, וואַרשע 9
אַפר' 1924, ז' 4.
ראָזענפֿעלד, ש.
123 "סערקעלע" אויף דער בינע,
טעאָליט, נ"י יאָנ' 1924, ז' 14.
ראָזשאַנסקי, שמואל
124 שלמה עטינגער און זיין ביי-
טראַג פאַר דער יידישער ליטעראַטור,
שלמה עטינגער, אויסגעקליבענע שריפ-
ט, ב"א 1957, זו' 11—31.
125 י. דינעזאָן דער אַפּגעשאַצ-
טער און נישט-דערשאַצטער, היימיש,
תל-אָביב 14 יוני 1957, ז' 15.
רובין, ד"ר ישראל
126 אליעזר שטיינבאַרגס "משלים",
ליט'בל, וואַרשע 17 פעב' 1933, ז' 118.
רייזען, ז.
127 אוצר בדוי השם, יוואָב-בלע-
טער, ב' 13, ווילנע 1938, ז' 588.
שאַליט, משה
128 בלעטערנדיק, ליט'בל, ז' 22,
וואַרשע 1928.
שאַצקי, ד"ר י.
129 אַברהם גאַלדפּאָדען און זיין
טעאָטער, די צוקונפט, נ"י מאַרץ 1926,
ז' 155.
130 השכלה אין זאַמאַשטש, יוואָב-
בלעטער, ב' 36, נ"י 1952, ז' 32.

שעווער קרובים און פריינד, יוואָך־
בלעטער, ווילנע אַפּרי־מיי 1932, זײ
371—384.

זילבערצווייג, זלמן

137 ד״ר שלמה עטינגער, לעקסי־
קאָן פֿון ייִדישן טעאָטער, ב׳ 2, וואַר־
שע 1934, שפּאַלטן 1453—1564.

רייזען, זלמן

138 שלמה עטינגער, לעקסיקאָן
פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור, פרעסע
און פּילאָלאָגיע, ב׳ 2, ווילנע 1930,
שפּאַלטן 725—739.

פיעטרושקא, שמוחה

139 ליטעראַטור, ייִדישע פּאָלקס־
ענציקלאָפּעדיע, ב׳ 2, מאָנטרעאַל 1943,
שפּאַלט 209.

שולמאַן, אליהו

131 אַ מאַרקסיסטישע אָפּהאַנדלונג
וועגן שלום עליכמען, שיקאַגאָ (יאָר?).

132 יונג־ווילנע 1929—1939, גע־

צעלטן, ג״י סעפט־אָקט 1945, ז׳ 161.

133 ש. נוגערס מאָנאָגראַפּיעס ווע־

גן דער געש׳ פֿון דער ייִד׳ ליט, די

צוקונפט, ג״י אָקטאָבער 1959, ז׳ 427.

שטיף, נחום

134 בריוו פֿון שריפטשטעלערס,

אין נאַענטן עבר, ג׳ 4, וואַרשע 1937,

ז׳ 333.

שטענצל, א. נ.

135 יצחק־יואל לינעצקי, ייִדיש,

לאַנדאָן 1942, ז׳ 23.

שיפער, ד״ר י.

136 ד״ר שלמה עטינגערס וואַר־

וועגן שלמה עטינגער אין פרעמדע שפראַכן

BLOCH, JOSHUA

140. Solomon Ettinger, *The Universal Jewish Encyclopedia*, Vol. 4, New York 1941, P. 190-191.

SONTAG, J.

141. Salomon Ettinger, *Cassell's Encyclopedia of World Literature*, Vol. 1, N.Y. 1953, P. 878.

NIGER, SAMUEL

142. Fiction and Poetry, *Jewish Encyclopedic Handbooks*, Pp. 171-174, 176.

W[IERNIK], P[ETER]

143. Solomon Ettinger, *The*

Jewish Encyclopedia, Vol. V, N. Y., P. 264.

ZUFRIEDEN, CLAUDE

144. *Litterature Yiddish, Encyclopedie de la Pleiade Histoire Litteratures*, 11, 1956, P. 1170, 1175, 1199.

PHILO-LEXICON

145. *Jüdische Literatur*, Berlin 1935, S. 318.

VALENTINES JEWISH ENCYCLOPEDIA

146. Solomon Ettinger, London 1938, P. 215.

YIDDISH LITERATURE,

1933 - 1961

147. The Institute Anniversary Volume (1941-1961), Institute of Jewish Affairs, World Jewish Congress, N. Y. 1962, P. 259.

Винеръ, С. Я.

148. Библиографический указатель сборниковъ пѣсень на разговорно-еврейскомъ языке

кѣ въ Азиатскомъ музеѣ Императорской Академіи Наукъ, "Еврейскія Народныя Пѣсни" — Т. Гинзбургъ — П. Марекъ, С. Петербургъ 1901 г. Стр. VIII.

Ц(инбергъ), С. Л.

149. Соломонъ Эттингеръ, Еврейская Энциклопедія, Изд. Брокгаузенъ - Ефронъ. Томъ 16, С. Петербургъ. Стр. 328-329.

**וועגן שלמה עטינגער אין כרעסטאָמאַטיעס.
אַלמאַנאַכן און פּנקסים**

וועטיש ליטעראַרישער אַלמאַנאַך, ב' 3,

מאַסקווע 1935, ז' 302.

ניגער, ש.

154 עלעמענטן פון שלום עליכם

הומאַר פאַר שלום עליכמען, פּנקס,

ב' 1, העפט 1—2, נ"י יולידעצ' 1927,

זו' 9—10.

155 עלעמענטן פון הומאַר באַ

שאַלעם אַלייכעמס פאַרגייערס, אידישע

ליטעראַטור, כרעסטאָמאַטיע פאַר לי-

טעראַטור און קריטיק, קזעו 1928, זו'

176—178.

קאַפעל, ד"ר א.

156 ד"ר שלמה עטינגער (זיין לע-

בן און זיין ליטעראַרישע טעטיקייט),

דער פּנקס, ערשטער יאַרגאַנג, רעד'

ש. ניגער, ווילנע 1913, זו' 37—48.

שאַצקי, ד"ר יעקב

157 רעצענזיעס, פּנקס, ב' 1,

העפט 3, נ"י 1928, זו' 83—281.

אויסלענדער, נ.

150 עטאַפן פון דער ליטעראַטור-

אַנטוויקלונג אין אַנהייב פון 19 י"ה,

יודישע ליטעראַטור, כרעסטאָמאַטיע

פאַר ליטעראַטור און קריטיק, קזעו

1928, זו' 30—33, 35.

באַסין, מ.

151 שלמה עטינגער, אַנטאַלאָגיע

500 יאַר יודישע פּאָעזיע, ב' 1, נ"י

1917, זו' 128—138.

בעזנאַסיק, ק.-עריק, מ.-רובין, י.

152 קלייקוידעש, גאַטס סטראַפ-

טשעס — זייער ראַלע און מייסיס,

אַנטירעליגיעזער ליטעראַרישער ליענ-

בון. צענטראַלער פעלקער-פאַרלאַג פון

פּסט, מאַסקווע-כאַרקאָוו-מינסק 1930,

זו' 189—190, 196—192, 214, 219.

נוסינאָוו, י.

153 די פּראַבלעם פון פּאָזיטיווע

געשטאַלטן אין דער ליטעראַטור, סאַ-

וועגן שלמה עטינגער אין לעקסיקאָנען
און ענציקלאָפּעדיעס

GOLDBERG, ISAAC

158. *The Drama of Transition*, Cincinnati 1924.

HRUSHOVSKI, BENJAMIN

159. On Free Rhythms in Modern Yiddish Poetry, *The Field of Yiddish*, New York 1954, P. 233.

LASTIK, SALOMON

160. Kilka Uwag Wstepnych. *Z Dziejów Oswiecenia Żydowskiego*, Warszawa 1961, Str. 16, 200, 203, 205, 207, 225, 226, 228, 231.

MARK, YUDEL

161. Israel Axenfeld and Solomon Ettinger, *The Jews. Their History, Culture and Religion*, Vol. II, New York, P. 872-873.

MEISL, Dr. JOSEF

162. *Haskalah Geschichte der Aufklarung Bewegung Unter der Juden in Russland*, Berlin, S. 187.

RABELL, MALKA

163. Abraham Goldfaden, El Fundador del Teatro Judío Moderno. *Davar*, N° 76, Buenos Aires, mayo-junio 1958, P. 55.

RAISIN, MAX

164. Russian Empire, *A History of the Jews in Modern Times*, New York 1919, P. 182.

RESNICK, SALOMON

165. La Transición, *Esquema*

de la Literatura Judía, Buenos Aires 1933, P. 23, 25.

ROBACK, A. A.

166. *Curiosities of Yiddish Literature*, Cambridge, Mass. MCMXXXIII, P. 190, 192, 197.

SAKHEIM, ARTHUR

167. *Das Judische Element in der Weltliteratur*, Hamburg 1924, S. 165.

SAVITZ, Dr. HARRY A.

168. Dr. Solomon Ettinger - Physician, Yiddish Poet and Fabulist, *The Jewish Forum*, New York, Feb. 1959. P. 24-25.

SCHACK, WILLIAM AND SARAH

169. 1001 Nights in the Yiddish Theatre, From Goldfaden to Thomashefsky, *Commentary*, New York 1951, P. 466.

WAXMAN, MEYER

170. Israel Axenfeld, Solomon Ettinger and Isaac Meir Dick, *A History of Jewish Literature*, Vol. IV, New York 1947, P. 479-485.

WIENER, LEO

171. The Judeo-German Language, *History of Yiddish Literature in 19th Century*, New York 1899, P. 20, 73, 99, 101, 102, 103, 108, 109, 136, 137, 138, 139, 148, 149, 154, 234, 235.

נ א כ ב ג ד ה ו ז ח ט י

די דאזיקע אויסגאבע, די 2טע אויפלאגע פון שלמה עטינגערס אויסגעקליבענע שריפטן, אונטערן טיטל קאָמעדיע, משלים, עפיגראמען, דערשיינט ווען מיר האלטן ביים 25סטן באַנד מוסטער־ווערק פון דער יידישער ליטעראַטור. מיט שלמה עטיני-גערן האָבן מיר אָנגעהויבן די ביבליאָטעק. דער באַנד טראַגט דערפאַר דעם נומער 1, הגם ער איז פאַרגרעסערט, אויסגעברייטערט, באַרייכערט.

◆ מיט צופרידנקייט גיט די רעדאַקציע אַרײַן אין דער 2טער אויפלאגע עטיני-גערס פּאַעמע דאָס ליכט און דאַנקט פֿ' מלך ראַוויטשן פאַר מאַנען פאַר איר אַ פּלאַץ אין אַט דעם באַנד אויסגעקליבענע שריפטן, ווייל זי רעפּרעזענטירט עטיני-גערן ווי אַ פּאַרגייער אין דער מאַדערנער יידישער פּאַעזיע.

◆ אין דעם באַנד זײַנען עטלעכע לענגערע דיאַלאָגן מיט צו פיל דײַטש איבערגעזעצט געוואָרן אויף יודיש דורך חיים באַראַקאָזש.

◆ אין דער 2טער אויפלאגע האָבן מיר געשריבן: די דאזיקע אויסגאבע, ווי יעדע איינע פון דער ביבליאָטעק, אַרויסגעגעבן דורכן יוסף ליפשיץ־פּאַנד, צילט צו באַפעסטיקן די באַצונג צו מוסטער־ווערק פון דער יידישער ליטעראַטור ווי צו ספרים, מען זאָל זיי נישט בלויז לײַענען, נאָר אויך לערנען; ממילא איז דאָ נישט די כוונה צו פאַרשפּאַרן די אַרבעט פון נאַכזוכן, נאָר פאַרקערט: אַנרעגן צו זוכן ווייטער, לײַענען מערער, לערנען טיפּער. דאָס איז פאַר אונדז אַ כּלל אויך איצט. כּסדר. קלאַרער נאָך ווי פּרױער. זיכערער.

◆ לאַמיר פּעסטשטעלן און דאָס איז בלי שום ספּק דערפּרײַענדיק: זינט עס איז דערשינען די 1טע אויפלאגע פון שלמה עטינגערס באַנד מוסטער־ווערק, אין 1967, איז אונדזער ערשטער קאָמעדיאַגראַף געוואָרן אַ באַליבטער לערנשטאַף אין אַ ריי יידישע מיטלשולן. סטודענטן פון לערער־סעמינאַר ביי דער קהילה פון בווע־נאַס־אײרעס, אַרגאַניזירט אין טעס (טעאַטער־סעמינאַר), האָבן געשפּילט סערקעלע (אַלע 5 אַקטן פון דער קאָמעדיע) 10 מאַל (אין 1958 און אין 1959).

◆ מיר באַדויערן, וואָס די ליטעראַטור־געזעלשאַפּט ביים יוזאָ האָט זיך נישט געקענט פּאַרגייען פּרױער אַפּצודרוקן די 2טע אויפלאגע פון שלמה עטינגערס קאָמעדיע, משלים און עפיגראמען, כאָטש מיטלשולן און לערער־סעמינאַרן האָבן ביי אונדז געבעטן דאָס בוך צום לערנען און לײַענערס עס אײַנצושליסן אין זייערע פּרױואַטע ביבליאָטעקן. אַ שאַד. אפּשר וועט דאָס זײַן פאַר אונדזערע פּרײַנד אַ דערמאָנונג צו פאַרגרינגערן אונדז די אַרבעט און זי אויסניצן אין דער פּולער מאַס — ביי צײַטנס. וועלן מיר פאַרשפּאַרן צו באַדויערן...

בין איצט דערשינען פֿאַר דער ביבליאָטעק
מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור
אונטער דער רעדאַקציע פֿון שמואל ראַזשאַנסקי

- (1) שלמה עטינגער — אויסגעקליבענע שריפֿטן (264 זייטן)
2טע אויפֿלאַגע (312 זייטן)
- (2) מאַרק וואַרשאַווסקי — ייִדישע פֿאַלקסלידער מיט נאָטן (216 זייטן)
2טע אויפֿלאַגע
- (3) ה. ד. נאָמבערג — אויסגעקליבענע שריפֿטן (256 זייטן)
- (4) מענדעלע מוכר ספֿרים — מסעות בנימין השלישי (256 זייטן)
- (5) לייב נייִדום — אויסגעקליבענע שריפֿטן (208 זייטן)
- (6) יעקב דינעזאָן — יאַסעלע און דער קריזיס (256 זייטן)
- (7) משה בראַדערזאָן — אויסגעקליבענע שריפֿטן (272 זייטן)
- (8) אליהו בחור — בבא־בוך (256 זייטן)
- (9) דוד פּינסקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן (352 זייטן)
- (10) שמעון פֿרוג — אויסגעקליבענע שריפֿטן (216 זייטן)
- (11) י. ל. פּרץ — אין 19טן יאָרהונדערט (272 זייטן)
- (12) י. ל. פּרץ — אין 20טן יאָרהונדערט (272 זייטן)
- (13) מאַריס ראַזענפֿעלד — אויסגעקליבענע שריפֿטן (240 זייטן)
- (14) דוד האַפֿשטיין — איזי כאַריק — איציק פֿעפֿער
אויסגעקליבענע שריפֿטן (272 זייטן)
- (15) מרדכי ספּעקטאָר — דער ייִדישער מוזשיק, ראַמאַן (272 זייטן)
- (16) ה. לייזויק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (352 זייטן)
- (17) שלום עליכם — מנחם־מענדל (272 זייטן)
- (18) אַבֿרהם גאַלדפֿאַדען — אויסגעקליבענע שריפֿטן (304 זייטן)
- (19) י. י. שוואַרץ — קענטאַקי, א. ראַבאָי — הער גאַלדענבאַרג
(פּיאַנערן אין אַמעריקע) (312 זייטן)
- (20) חיים־נחמן ביאַליק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (384 זייטן)
- (21) ש. אַנ־סקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן (296 זייטן)
- (22) מענדעלע מוכר ספֿרים — פֿישקע דער קרומער (256 זייטן)
- (23) יוסף אָפּאַטשאַו — אין פּוילישע וועלדער (416 זייטן)
- (24) זלמן רייזען — אויסגעקליבענע שריפֿטן (304 זייטן)

אין 1965 דערשיינען נאָך :

(25) יהוּאַש — אויסגעקליבענע שריפֿטן

(26) גליקל האַמיל — זכרונות

SHLOIME ETINGER

**COMEDY, POETRY,
FABLES, EPIGRAMS**

AND STUDIES ON THE JEWISH LITERATURE

ATENEO LITERARIO EN EL INSTITUTO CIENTIFICO JUDIO

SALOMON ETINGER

**COMEDIA, POESIA,
FABULAS, EPIGRAMAS**

**Y ESTUDIOS LITERARIOS
SOBRE SU APORTE A LA LITERATURA IDISH**

Director: SAMUEL ROLLANSKY

ATENEO LITERARIO EN EL INSTITUTO CIENTIFICO JUDIO
Pasteur 633 - 3º

Buenos Aires

